

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
“Academic Journal for the Humanities and Social Sciences
Dhonburi Rajabhat University”

วัตถุประสงค์	1. เพื่อส่งเสริมให้คณาจารย์ นักวิชาการ และนักวิจัย ใช้เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการและผลงานวิจัย โดยมุ่งเน้นในสาขามนุษยศาสตร์ ภาษาและวรรณคดี ศิลปกรรม นาฏศิลป์และการละคร และสาขาสังคมศาสตร์ นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และการพัฒนาชุมชนและวัฒนธรรม 2. เพื่อพัฒนาศักยภาพทางวิชาการและส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ในด้านวิชาการและงานวิจัยของบุคลากรทั้งภายในและภายนอกของมหาวิทยาลัย
กำหนดเผยแพร่	3 ฉบับ ต่อปี ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม
การเผยแพร่	มอบให้ห้องสมุดการศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศและต่างประเทศที่เป็นเครือข่ายของมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ห้องสมุดหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ห้องสมุดของสื่อมวลชน และโรงเรียนเครือข่าย
สถานที่ติดต่อ	สำนักงานกองบรรณาธิการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ถนนอิสรภาพ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร 10600 โทรศัพท์ 0 2890 1801 ต่อ 21460 โทรสาร 0 2890 2294 e-mail: journal.human@dru.ac.th https://so02.tci-thaijo.org/index.php/human_dru
จัดพิมพ์โดย	ห้างหุ้นส่วนจำกัด พิมพ์ทันใจ 1053/20 ถนนเอกชัย แขวงบางบอน เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร 10150 โทร. 0 2415 4944-5

- บทความในวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี เป็นความคิดของผู้เขียน ไม่ใช่ความคิดของกองบรรณาธิการ และไม่ใช่วรรณกรรมของกองบรรณาธิการและ/หรือของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
- กองบรรณาธิการไม่สงวนสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา
- บทความที่ได้รับตีพิมพ์จะมีการตรวจความถูกต้องเหมาะสมจากกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง (peer review) จำนวน 3 คน โดยผู้ทรงคุณวุฒิจะไม่ทราบผู้ต้นฉบับ และผู้ต้นฉบับไม่ทราบชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ (double-blind peer review)

บทบรรณาธิการ

ตามที่ได้มีประกาศจากสำนักพระราชวัง เรื่อง สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา ล้นพระชนม์ ปวงข้าพระพุทธเจ้า คณะผู้บริหาร คณาจารย์ กองบรรณาธิการวารสารวิชาการฯ และบุคลากร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ขออ้อมศีรษะกราบ กราบแทบพระยุคลบาท ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีฉบับนี้เป็นปีที่ 9 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2569) ซึ่งได้รวบรวมบทความทางภาษาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ ศิลปกรรม นิติศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จำนวน 9 บทความ แบ่งเป็น บทความวิจัย 7 บทความ และบทความวิชาการ 2 บทความ บทความทุกชิ้นล้วนมีประโยชน์และทรงคุณค่าในเชิงวิชาการ นำเสนอทฤษฎีและการวิเคราะห์ทางภาษาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลปกรรม และนิติศาสตร์ ไว้อย่างน่าสนใจ บทความวิจัย ได้แก่ บทความเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการด้านศิลปะร่วมสมัย สำหรับนิทรรศการข้ามวัฒนธรรมนานาชาติในมณฑลเหลียวหนิง ของ จ้าว จื่อเจี้ยน และเมธาสิทธิ์ อัดดก บทความเรื่อง กลยุทธ์การจัดการอย่างยั่งยืนเพื่อการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในมณฑลไหหลำ ของ เสี่ยว จื่อเหริน, สมเดช เฉยไสย และพิชัย สดภิบาล บทความเรื่อง แนวทางการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีจราจรทางบก: กรณีศึกษาพนักงานสอบสวน สังกัดกองบังคับการตำรวจจราจรจังหวัดสมุทรปราการ ของอัญชลี ปุจฉาการ และภิญโญ มีเปี่ยม บทความเรื่อง การวิเคราะห์ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวัฒนธรรมเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองรอง ที่ปรากฏในเฟซบุ๊กการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ของ ภาวินี พนมวัน ณ อยุธยา บทความเรื่อง การศึกษากลไกการสร้างแบบเรียนเพื่อสร้างค่านิยมรักชาติ ผ่านแบบเรียนแนวคิดสังคมนิยมแบบอัตลักษณ์จีนยุคใหม่ ของ ไพธิน มุนินทรวัฒน์, จตุวิทย์ แก้วสุวรรณ และณัฐกานต์ ทวีวัฒนเศรษฐ์ บทความเรื่อง การออกแบบผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลาและสร้างตราสินค้าในเชิงพาณิชย์ ของ ชาศริต เกตุเรืองโรจน์, วราภรณ์ กรเลิศวานิช และศรัณย์ สรรพศิริ บทความเรื่อง แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีชุมชนเข้มแข็งในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ของ พิมพภา เพ็งนาเรนทร์ บทความวิชาการ ได้แก่ บทความเรื่อง วิถีปฏิบัติประเพณีจารีตธรรมในสถาบันอุดมศึกษา: ปัญหาสถานะทางกฎหมายและกลไกการบังคับใช้ประเพณีจารีตธรรม ของ นฤชล เชื้ออนงค์ และบทความเรื่อง บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศในกระบวนการพิจารณาคดี: บทวิเคราะห์เปรียบเทียบศาลยุติธรรมในประเทศไทย สิงคโปร์ และจีน ของ ฉันทพส รุ่งเรือง

กองบรรณาธิการฯ ขอขอบคุณคณาจารย์ นักวิชาการ และนักวิจัยทุกท่านที่สร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบบทความวิจัยและบทความวิชาการทั้ง 9 เรื่องนี้ขึ้น อันเป็นประโยชน์ยิ่งต่อวงวิชาการ ผู้อ่าน ทั้งนักวิชาการ นักศึกษา และผู้สนใจ วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ยินดีรับบทความวิจัยและบทความวิชาการของท่านเข้าสู่กระบวนการพิจารณานำลงตีพิมพ์ในวารสารฯ หากมีข้อเสนอแนะใดอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กองบรรณาธิการฯ ขออ้อมรับด้วยความยินดีและขอขอบคุณยิ่ง

รองศาสตราจารย์ ดร.รสริน ดิษฐบรรจง

บรรณาธิการบริหาร

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
Faculty of Humanities and Social Sciences

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

เจ้าของ

สำนักงานกองบรรณาธิการ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์

รองศาสตราจารย์ ดร.ปนัดดา

รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญวรรณ

ยิ้มสกุล

กำคำ

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์ภา

ดร.วัชรพล

ดร.กฤติญา

อาจารย์ศรัณย์

เพ็ญนาเรนทร์

ยงวิชัย

ภักสิทธิ์จินดา

สรรพศิริ

คณะดำเนินงาน

อาจารย์กมลชนก

อาจารย์วิลดา

อาจารย์กัลยรัตน์

อาจารย์พิชามญชุ์

ธรรมมิกะ

ศรีทองกุล

กลินสุวรรณ

บุญช่วย

บรรณาธิการบริหาร

รองศาสตราจารย์ ดร.สรสิน

ดิษฐบรรจง

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.ณัฐชยา

ศาสตราจารย์ ดร.วรเดช

รองศาสตราจารย์ ดร.วิไลวรรณ

รองศาสตราจารย์ ดร.จิรศักดิ์

เฉลยทรัพย์

จันทร์สร

ชนิษฐนันท์

รอดจันทร์

สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์

ราชบัณฑิตยสถาน

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

(เกษียณอายุ)

มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏ

บ้านสมเด็จเจ้าพระยา

มหาวิทยาลัยหัวเฉียว

เฉลิมพระเกียรติ

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ปกและรูปเล่ม

อาจารย์พงศ์พิณิจ

พินิจคำ

ฝ่ายเผยแพร่ทางอิเล็กทรอนิกส์

นางสาวอลิสา

อรุณธนศิริณ

ฝ่ายประสานงาน

นางสาวจิตติมา

สรวยโชค

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นริศ

วศินานนท์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ผดุง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ

ดร.พฤกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรพันธ์

ดร.พิมพ์วิภา

พรมมูล

เวชกามา

ดอกกุหลาบ

พรมฉลวย

บุรวิวัฒน์

Academic Journal for the Humanities and Social Sciences Dhonburi Rajabhat University

Owner Faculty of Humanities and Social Sciences Dhonburi Rajabhat University
Editorial Office Faculty of Humanities and Social Sciences Dhonburi Rajabhat University

Honorary advisors

Assoc.Prof.Dr.Panadda Yimsakul
Assoc.Prof.Dr.Tayawan Kakham

Editorial Advisors

Asst.Prof.Dr.Pimpanga Phangnaren
Dr.Vatcharapon Yongvanichaya
Dr.Krittaya Paksirijinda
Mr. Sarun Sanpasiri

Editorial Editor

Assoc.Prof.Dr.Rodsarin Dittabanjong

Editorial Board

Prof.Dr.Natchaya	Chalaysap	National Institute of Development Administration
Prof.Dr.Woradech	Chantasorn	Royal Society of Thailand
Assoc.Prof.Dr.Wilaiwan	Khanittanan	Thammasat University
Assoc.Prof.Dr.Jirasak	Rodchan	Dhurakij Pundit University (Retired)
Assoc.Prof.Dr.Thongchue	Khiatthong	Bangkokthonburi University
Assoc.Prof.Dr.Chollada	Pongpattanayothin	Bansomdejchaopraya Rajabhat University
Asst.Prof.Dr.Naris	Wasinanon	Huachiew Chalermprakiet University
Asst.Prof.Dr.Phadung	Prommoon	SuanDusit University
Asst.Prof.Dr.Sornbat	Watchkama	Uttaradit Rajabhat University
Dr.Prueksa	Dokkularb	Phetchaburi Rajabhat University
Asst.Prof.Dr.Jakkapan	Promchaluay	Dhonburi Rajabhat University
Dr.Phimwipa	Berawat	Dhonburi Rajabhat University

Managing Committee

Miss Kamonchanok	Thammika
Mrs. Wilada	Srithongkul
Miss Kanyarat	Klinsuwan
Miss Pichamon	Boonchuay

Designer

Mr. Pongpinij	Pinijdam
---------------	----------

Electronic Distribution

Miss Alisa	Aloontanahirun
------------	----------------

Coordinator

Miss Jittima	Sruayphok
--------------	-----------

สารบัญ

บทความวิจัย

รูปแบบการบริหารจัดการด้านศิลปะร่วมสมัยสำหรับนิทรรศการข้ามวัฒนธรรมนานาชาติใน มณฑลเหลียวหนิง

Contemporary Art Field Management Model for International Cross Culture Exhibition in
Liaoning Province

จ้าว จื่อเจี้ยน และเมธาสิทธิ์ อัดดก

(Zhao Zijian and Mathasit Addok) A1

กลยุทธ์การจัดการอย่างยั่งยืนเพื่อการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ลี ในมณฑลไหหลำ

Sustainable Management Strategies for the Conservation of Vernacular Architecture
Heritage of the Li Ethnic Group

เสี่ยว จื่อเหริน, สมเดช เฉยไสย และพิชัย สดภิบาล

(Xiao Zhiren, Somdej Cheuysai, and Pichai Sodbhiban) A13

แนวทางการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีจราจรทางบก: กรณีศึกษาพนักงานสอบสวน สังกัดกอง บังคับการตำรวจภูธรจังหวัดสมุทรปราการ

Guidelines for Evidence Collection in Road Traffic Cases: A Case Study of Inquiry
Police Officers In The Samut Prakan Provincial Police Division

อัญชลี ปุจฉาการ และภิญโญ มีเปี่ยม

(Anchalee Pujchakan and Pinyo Meephiam) A26

การวิเคราะห์ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวัจนกรรมเพื่อการประชาสัมพันธ์การ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองรอง ที่ปรากฏในเฟซบุ๊กการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

An Analysis of Cultural Tourism Types and Speech Acts for Cultural Tourism Promotion
in Secondary Cities on the Tourism Authority of Thailand's Facebook Pages

ภาวิณี พนมวัน ณ อยุธยา

(Pawinee Phanomwan Na Ayutthaya) A41

บทความวิจัย (ต่อ)

การศึกษากลไกการสร้างแบบเรียนเพื่อสร้างค่านิยมรักชาติ ผ่านแบบเรียนแนวคิดสังคมนิยม แบบอัตลักษณ์จีนยุคใหม่

A Study of the Mechanisms for Cultivating Patriotic Values through New Era Socialist Textbooks with Chinese Identity

ไพลิน มุนินทรวัฒน์, จตุวิทย์ แก้วสุวรรณ และณัฐกานต์ ทวีวัฒนเศรษฐ์

(Pailin Munintorwat, Chatuwit Keawsuwan, and Nathakarn Thaveewatanaseth)

..... A55

การออกแบบผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลานิล และสร้างตราสินค้าในเชิงพาณิชย์

Designing Product from Nile Tilapia Scale and Creating Brandmark for Commercial

ชาคริต เกตุเรืองโรจน์, วรางคณา กรเลิศวานิช และศรัณย์ สรรพศิริ

(Chakrit Ketruangroch, Varangkana Kornloetwanich, and Sarun Sanpasiri) A69

แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีชุมชนเข้มแข็งในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

Guidelines of the Development of Potential to Travel Way of Live Strong Community in Bang Phli District, Samut Prakan Province

พิมพ์ภา เพ็งนาเรนทร์

(Pimpanga Phangnaren) A84

บทความวิชาการ

วิกฤติประมวลจริยธรรมในสถาบันอุดมศึกษา: ปัญหาสถานะทางกฎหมายและกลไกการบังคับใช้ ประมวลจริยธรรม

The Crisis of Code of Ethics in Higher Education Institutions: Issues of Legal Status and Enforcement Mechanisms

นฤชล เชื้อนัยัง

(Naruechon Khuanyoung) B1

บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศในกระบวนการพิจารณาคดี : บทวิเคราะห์เปรียบเทียบศาล ยุติธรรมในประเทศไทย สิงคโปร์ และจีน

The Role of Information Technology in Judicial Proceedings: A Comparative Analysis of the Courts of Justice in Thailand, Singapore, and China

ฉันทพล รุ่งเรือง

(Chantalot Rungruang) B16

รูปแบบการบริหารจัดการด้านศิลปะร่วมสมัยสำหรับนิทรรศการ ข้ามวัฒนธรรมนานาชาติในมณฑลเหลียวหนิง

Contemporary Art Field Management Model for International Cross Culture Exhibition in Liaoning Province

วันที่รับบทความ: 2 เมษายน 2569

วันที่แก้ไขบทความ: 11 พฤษภาคม 2569

วันที่ตอบรับบทความ: 25 พฤษภาคม 2569

จ้าว จื่อเจี้ยน^{1*}

เมธาสิทธิ์ อัดตก²

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) ศึกษาองค์ประกอบเชิงโครงสร้างของศิลปะร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องกับนิทรรศการข้ามวัฒนธรรมนานาชาติ 2) วิเคราะห์ปัจจัยด้านการจัดการที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยในบริบทนานาชาติ และ 3) พัฒนาแบบจำลองการจัดการศิลปะร่วมสมัยในมณฑลเหลียวหนิง การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ ศิลปินร่วมสมัย ภัณฑารักษ์ ผู้บริหารสถาบันศิลปะ และนักวิชาการด้านการจัดนิทรรศการ พร้อมทั้งเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างจำนวน 300 คน ซึ่งเป็นผู้ชมและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับนิทรรศการศิลปะนานาชาติในมณฑลเหลียวหนิง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์องค์ประกอบ และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบสำคัญของการจัดการศิลปะร่วมสมัยประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) โครงสร้างพื้นฐานและนโยบายวัฒนธรรม 2) กลยุทธ์ภัณฑารักษ์และการคัดเลือกศิลปิน 3) เครือข่ายความร่วมมือนานาชาติ 4) กระบวนการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม และ 5) การพัฒนาผู้ชม โดยพบว่า เครือข่ายนานาชาติและกลยุทธ์ภัณฑารักษ์มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของนิทรรศการมากที่สุด จากการสังเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ได้นำไปสู่การพัฒนาแบบจำลองการจัดการศิลปะร่วมสมัยที่ประกอบด้วย 3 ระดับ ได้แก่ ระดับโครงสร้างสถาบัน ระดับการจัดการนิทรรศการ และระดับการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมนานาชาติ ซึ่งเป็นกรอบแนวทางเชิงระบบในการจัดนิทรรศการศิลปะร่วมสมัย และช่วยเสริมสร้างบทบาทของมณฑลเหลียวหนิงในเครือข่ายศิลปะระดับโลก โดยเพื่อความสะดวกของระเบียบวิธีวิจัย ข้อมูลเชิงคุณภาพยังได้รวบรวมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลากหลายกลุ่ม เพื่อสะท้อนลักษณะของศิลปะในฐานะระบบที่ประกอบด้วยผู้กระทำหลายฝ่าย

คำสำคัญ: สาขาศิลปะร่วมสมัย รูปแบบการจัดการ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมข้ามชาติ
นิทรรศการศิลปะ

¹ นักศึกษาปริญญาเอก คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

* ผู้ประสานงานหลัก e-mail: 6740120027@bkkthon.ac.th

² อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

e-mail: mathasit.add@bkkthon.ac.th

Contemporary Art Field Management Model for International Cross Culture Exhibiton in Liaoning Province

Received: April 2, 2026

Revised: May 11, 2026

Accepted: May 25, 2026

Zhao Zijian ^{1*}

Mathasit Addok ²

Abstract

This study has three objectives: 1) to examine the structural components of contemporary art in relation to international cross-cultural exhibitions; 2) to analyze key managerial factors influencing the organization of contemporary art exhibitions in an international context; and 3) to develop a contemporary art management model in Liaoning Province. The study employed a mixed-methods research design. Qualitative data were collected through in-depth interviews with experts, including contemporary artists, curators, art institution directors, and exhibition management scholars. Quantitative data were obtained through a questionnaire survey of 300 respondents consisting of audience members and stakeholders of international art exhibitions in Liaoning Province. The data were analyzed using descriptive statistics, factor analysis, and multiple regression analysis. The findings reveal that the management of contemporary art consists of five key components: 1) institutional infrastructure and cultural policy support, 2) curatorial strategies and artist selection processes, 3) networks of international collaboration, 4) cultural mediation and communication processes, and 5) audience development. Among these factors, international collaboration and curatorial strategies emerge as the most influential variables affecting the success of cross-cultural exhibitions. Synthesizing the qualitative and quantitative findings, the study proposes a contemporary art management model consisting of three structural levels: the institutional level, the exhibition management level, and the international cross-cultural exchange level. The proposed model provides a systematic framework for managing international contemporary art exhibitions and contributes to strengthening the role of Liaoning Province within the global contemporary art network. To ensure consistency with the

¹ Doctoral student, Faculty of Fine and Applied Arts, Bangkokthonburi University

* Corresponding author, e-mail: 6740120027@bkkthon.ac.th

² Lecturer, Faculty of Fine and Applied Arts, Bangkokthonburi University
e-mail: mathasit.add@bkkthon.ac.th

research methodology, qualitative data were collected from diverse stakeholders to reflect contemporary art exhibition management as a multi-actor system.

Keywords: contemporary art, management model, international cross cultural exchange, art exhibition

Introduction

In the context of globalization, the contemporary art field has evolved from a localized space of artistic production into a transnational ecosystem that connects artists, curators, institutions, museums, and global audiences. Within this system, actors compete for cultural, social, and symbolic capital that determine positions and influence in the art world (Bourdieu, 1993, p. 30). Consequently, international art exhibitions have shifted from simple display platforms to dynamic spaces for cross-cultural exchange, enabling the circulation of artistic ideas, cultural identities, and aesthetic values across regions (Velthuis, 2005, p. 76).

Contemporary exhibitions therefore function not only as cultural events but also as mechanisms for the accumulation of symbolic and institutional capital through curatorial strategies, artist selection, and narrative construction (Bydler, 2004, p. 15). At the same time, cultural governance has gradually transitioned from institution-centered management to network-based models that emphasize collaboration among multiple stakeholders, including public institutions, private organizations, artists, and audiences (Gray, 2008, p. 210). In this context, the success of international exhibitions increasingly depends on effective management systems capable of integrating institutional resources, spatial contexts, and cultural capital within the broader art ecosystem (Scott, 2010, p. 118).

Liaoning Province in Northeast China provides a unique context for examining these dynamics. As a former industrial region undergoing economic and cultural transformation, Liaoning has increasingly repurposed industrial heritage spaces into cultural and creative venues. Art universities, museums, galleries, and revitalized industrial sites collectively form an emerging contemporary art ecosystem that supports international artistic exchange. Liaoning Province presents a distinctive context compared to other regions due to its post-industrial transformation, strong state-led cultural policy framework, and the adaptive reuse of industrial heritage spaces as cultural venues. Unlike major metropolitan art hubs, Liaoning's art field is characterized by a transitional structure where institutional development, cultural capital formation, and international networking are still evolving. This makes it a critical case for developing a context-specific management model.

Supported by national development strategies such as the Northeast Revitalization Strategy and the Thirteenth and Fourteenth Five-Year Plans, cultural and creative industries have been positioned as key drivers of regional development and international cultural engagement (National Development and Reform Commission, 2016, p. 42;

National Development and Reform Commission, 2021, p. 37). However, despite these policy supports, exhibition practices in the region often remain event-oriented and lack systematic mechanisms for integrating institutional resources and international networks. Therefore, developing a contemporary art field management model is essential for strengthening Liaoning Province's structural capacity to manage international cross-cultural exhibitions and to enhance its position within the global art network.

Research Objectives

1. To study and analyze the systemic structural configuration of the contemporary art field, including its mechanisms, constraints, opportunities, conditions, and processes related to the management of international cross-cultural exhibitions that are appropriate to the context of Liaoning Province.
2. To synthesize the core components and structural linkage mechanisms of a contemporary art field management framework for managing international cross-cultural exhibitions in Liaoning Province.
3. To create and evaluate the suitability of a contemporary art field management model for managing international cross-cultural exhibitions in Liaoning Province.

Guiding Propositions

1. The contemporary art field operates as a relational system composed of multiple actors, institutional structures, and forms of capital, and the effectiveness of international cross-cultural exhibitions depends on the structural integration of these components within a coherent management framework.
2. The successful management of international cross-cultural exhibitions requires the coordination of spatial capital, institutional capital, and cultural capital through network-based governance mechanisms that facilitate collaboration among artists, institutions, curators, and audiences.
3. The development of a contemporary art field management model tailored to the socio-cultural and institutional context of Liaoning Province can enhance the region's capacity to support sustainable international cross-cultural exhibitions and strengthen its position within the global art network.

Literature Review

1. Contemporary Art Field: The contemporary art field refers to a structured social space in which artists, curators, institutions, and audiences interact through processes of artistic production, circulation, and recognition. According to Bourdieu (1993, p. 30), the art field operates through power relations and the accumulation of cultural, social, and symbolic capital that determine legitimacy and status within the artistic system. These relational structures shape how artistic value and institutional authority are constructed in the global art world.

2. Management Model: Management models in cultural and creative sectors emphasize systematic coordination among organizations, stakeholders, and resources. (Gray, 2008, p. 210) suggests that contemporary cultural governance increasingly relies on network-based management structures that encourage collaboration among institutions, artists, and cultural organizations. Such models support strategic planning and sustainable cultural development (Scott, 2010, p. 118).

3. International Cross-Cultural Exchange: International cross-cultural exchange involves the interaction and negotiation of cultural meanings among artists and audiences from different cultural contexts. Exhibitions and artistic collaborations create platforms for dialogue, knowledge exchange, and cultural translation within global artistic networks (Velthuis, 2005, p. 76).

4. Contemporary Art Exhibition: Contemporary art exhibitions have evolved from simple display spaces into platforms for artistic communication and cultural interaction. Large-scale exhibition systems such as biennales function as global nodes connecting local art ecosystems with international art circuits (Bydler, 2004, p. 15; Filipovic, Van Hal, & Øvstebø, 2010, p. 42).

5. Research Gap: Although previous studies have examined art management, cultural policy, and exhibition practices, limited research has focused on developing a context-specific management model for contemporary art fields in post-industrial regions. Therefore, this study aims to develop a contemporary art field management model that integrates institutional structures, spatial capital, and international networks to support sustainable cross-cultural exhibitions in Liaoning Province.

Methodology

This research employs a mixed-methods research design to develop a contemporary art field management model for international cross-cultural exhibitions in Liaoning

Province. Qualitative data are collected through in-depth interviews with 13 experts and a focus group discussion with 5 specialists. Quantitative data are obtained from a survey of approximately 300 respondents, including exhibition audiences and stakeholders. The data are analyzed using thematic analysis and statistical techniques to synthesize key components and validate the proposed management model.

To ensure consistency between the research design and findings, the qualitative data in this study were collected from a broader group of stakeholders within the contemporary art field, including artists, curators, cultural administrators, and audiences. While expert interviews provided conceptual insights, the integration of multiple stakeholder perspectives allowed for a more comprehensive understanding of exhibition management practices. This approach reflects the relational nature of the art field as a multi-actor system.

Table 1: Demographic Characteristics of Respondents (n=300)

Category	Frequency	Percentage
Male	156	52.0
Female	144	48.0
Age 18–25	92	30.7
Age 26–35	110	36.7
Age 36–45	63	21.0
Age 46+	35	11.6

The results indicate that the majority of respondents are between 26-35 years old, which represent the most active audience group in contemporary art exhibitions.

Table 2: Professional Background of Respondents

Occupation	Frequency	Percentage
Artists	64	21.3
Curators	41	13.7
Art Students	82	27.3
Cultural Administrators	48	16.0
General Audience	65	21.7

The data show that the sample includes a diverse group of stakeholders within the contemporary art ecosystem.

Table 3: Importance Level of Contemporary Art Field Components

Factor	Mean	S.D.
Museum infrastructure	4.56	0.51
Gallery network	4.48	0.53
Cultural policy support	4.60	0.49

Institutional infrastructure and policy support are considered critical factors influencing exhibition management.

Table 4: Public Recognition of Key Factors for Creative Learning Space Success

Factor	Mean	S.D.
Curatorial concept design	4.63	0.44
Artist selection	4.51	0.52
Exhibition narrative	4.49	0.55

Curatorial concept design received the highest evaluation among all curatorial management factors.

Table 5: International Collaboration Factors

Factor	Mean	S.D.	Interpretation
International partnerships	4.67	0.41	Very High
Cultural exchange programs	4.55	0.48	Very High
Global artist networks	4.50	0.50	High

International partnerships are identified as the most important component for cross-cultural exhibitions.

Contemporary Art Field Management Model

The model consists of three layers

1. Structural Foundation
2. Operational Management
3. Cultural Exchange

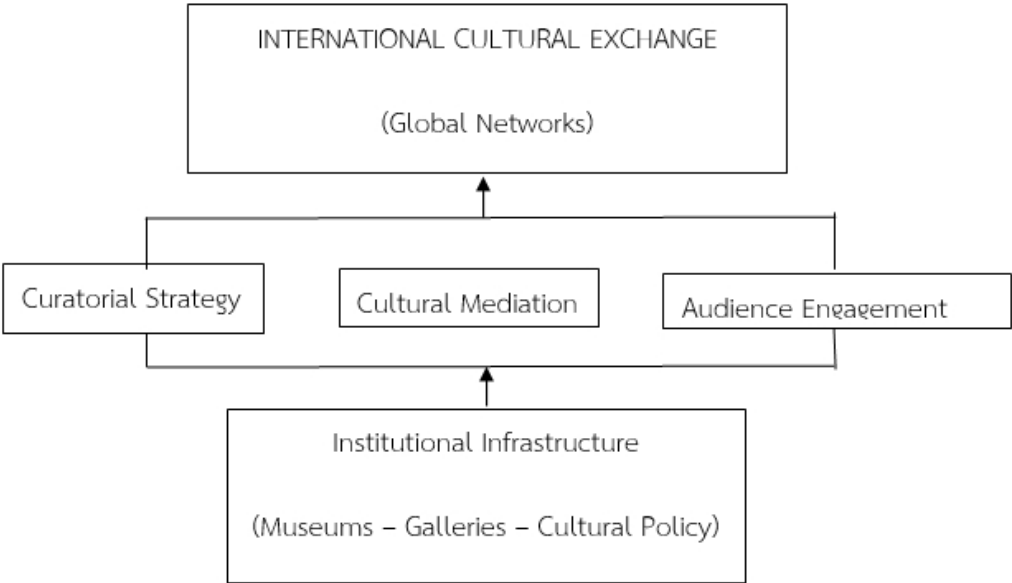

Figure 1: Contemporary Art Field Management Model
Source: Author

Table 6: Synthesized Framework Components

Component	Key Elements	Component
Institutional System	Museums, galleries, policy support	Institutional System
Curatorial Management	Concept development, artist selection	Curatorial Management
International Network	Partnerships, exchange programs	International Network
Cultural Mediation	Translation of cultural meaning	Cultural Mediation
Audience Development	Education and engagement	Audience Development

Experts strongly agreed that the proposed model is suitable for managing international cross-cultural exhibitions.

Table 7: Model Evaluation by Experts

Evaluation Aspect	Mean	S.D.
Structural clarity	4.59	0.47
Practical feasibility	4.51	0.50
Cultural relevance	4.64	0.42
Overall suitability	4.58	0.46

Experts strongly agreed that the proposed model is suitable for managing international cross-cultural exhibitions.

Conclusion

This study develops a contemporary art field management model for international cross-cultural exhibitions in Liaoning Province. The findings reveal that the effectiveness of exhibition management depends on the integration of institutional infrastructure, curatorial strategies, and international collaboration networks. The proposed model demonstrates that a systematic management framework can strengthen the structural capacity of the regional art ecosystem and enhance the sustainability and international competitiveness of contemporary art exhibitions. It also provides a strategic framework for long-term cultural development and findings directly address the research objectives by identifying the structural components of the contemporary art field, synthesizing key management mechanisms, and developing a context-specific management model. The proposed model demonstrates both theoretical coherence and practical applicability, thereby fulfilling the objectives of analyzing, synthesizing, and constructing a management framework.

Discussion

The analysis indicates that demographic characteristics such as age, education level, and prior exhibition experience do not have a statistically significant influence on the effectiveness of exhibition management. This suggests that the evaluation of cross-cultural exhibition management is primarily determined by structural and managerial factors rather than individual attributes. Therefore, the findings emphasize the importance of institutional systems, curatorial strategies, and network collaboration as the key determinants of exhibition success, regardless of audience diversity and contributes new knowledge by proposing a context-specific contemporary art field management model that integrates field theory with network-based cultural governance. Methodologically, the study applies a mixed-methods approach combining qualitative insights and quantitative validation, ensuring both theoretical depth and empirical reliability. This integrated approach strengthens the validity of the proposed model and provides a replicable framework for future research.

The results confirm that the contemporary art field operates as a relational system shaped by institutions, artists, curators, and international networks. This finding aligns with cultural field theory, which emphasizes the role of institutional structures

and cultural capital in shaping artistic production and legitimacy. In addition, the study highlights the importance of curatorial practices and collaborative governance in facilitating cross-cultural communication within international exhibitions. This reflects the growing importance of network-based cultural management.

Recommendations

Art institutions and cultural policymakers in Liaoning Province should strengthen international partnerships, support professional curatorial development, and expand digital exhibition platforms to reach global audiences. Government agencies should also promote cultural exchange programs and provide strategic funding for international exhibition projects. These strategies can enhance the region's cultural influence and improve the sustainability of cross-cultural artistic collaboration. These approaches will support long-term global cultural integration.

References

- Bourdieu, P. (1993). *The field of cultural production: Essays on art and literature*. Columbia University Press.
- Bydler, C. (2004). *The global art world Inc.: On the globalization of contemporary art*. Uppsala University Press.
- Filipovic, E., Van Hal, M., & Øvstebø, S. (2010). *The biennial reader: An anthology on large-scale perennial exhibitions of contemporary art*. Hatje Cant.
- Gray, C. (2008). Instrumental policies: Causes, consequences, museums and galleries. *Cultural Trends*, 17(4), pp. 209-222.
- National Development and Reform Commission. (2016). *The 13th Five-Year Plan for economic and social development of the People's Republic of China*. NDRC.
- National Development and Reform Commission. (2021). *The 14th Five-Year Plan for national economic and social development and the long-range objectives through 2035*. NDRC.
- Scott, A. J. (2010). Cultural economy and the creative field of the city. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 92(2), pp. 115-130.
- Velthuis, O. (2005). *Talking prices: Symbolic meanings of prices on the market for contemporary art*, Princeton University Press.

กลยุทธ์การจัดการอย่างยั่งยืนเพื่อการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ลีในมณฑลไหหลำ

Sustainable Management Strategies for the Conservation of Vernacular Architecture Heritage of the Li Ethnic Group

วันที่รับบทความ: 21 เมษายน 2569

วันที่แก้ไขบทความ: 27 พฤษภาคม 2569

วันที่ตอบรับบทความ: 6 มิถุนายน 2569

เสี้ยว จื่อเหริน^{1*}

สมเดช เณยไสย²

พิชัย สดภิบาล³

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาคุณค่าและสถานการณ์ของมรดกสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ลีในมณฑลไหหลำ 2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยและปัญหาที่มีอิทธิพลต่อการจัดการและการอนุรักษ์มรดกดังกล่าว และ 3) เพื่อพัฒนาแบบจำลองการจัดการอย่างยั่งยืนสำหรับมรดกสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานประกอบด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญจำนวน 10 คน และการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 150 คน แบ่งเป็นประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวอย่างละ 75 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและการจัดกลุ่มประเด็น และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนา ผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้คุณค่ามรดกในระดับสูง โดยมีค่าเฉลี่ยด้านคุณค่าทางวัฒนธรรม ($\bar{X}=4.45$) และด้านการท่องเที่ยว ($\bar{X}=4.32$) ขณะที่ความตระหนักด้านการอนุรักษ์อยู่ในระดับปานกลางถึงสูง ($\bar{X}=3.85$) นอกจากนี้ ผลกระทบจากการท่องเที่ยวพบว่าด้านเศรษฐกิจมีค่าเฉลี่ยสูง ($\bar{X}=4.40$) แต่ด้านวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.60$) และ ($\bar{X}=3.75$) ตามลำดับ ด้านผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบประเด็นสำคัญ ได้แก่ การขาดระบบการบริหารจัดการแบบบูรณาการ การอนุรักษ์ที่เน้นเพียงรูปแบบภายนอกส่งผลให้ความแท้ลดลง การขาดระบบบำรุงรักษา การสูญเสียทักษะช่างพื้นถิ่น และแรงกดดันจากการท่องเที่ยว จากการบูรณาการผลการวิจัย พบช่องว่างด้านการจัดการและนำไปสู่การพัฒนาแบบจำลองการจัดการอย่างยั่งยืนที่ประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์ เพื่อสนับสนุน

การอนุรักษ์ระยะยาวและความแท้ จึงเกิดข้อเสนอแนะให้มีการจัดตั้งหน่วยงานบริหารแบบบูรณาการ การส่งเสริมการมีส่วนร่วม และการควบคุมผลกระทบจากการท่องเที่ยว

¹ นักศึกษาปริญญาเอก คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ สถาบันหนานไห่ มหาวิทยาลัยเศรษฐศาสตร์ไห่ซำ

* ผู้ประสานงานหลัก e-mail: 6740120020@bkkthon.ac.th

² รองศาสตราจารย์ ดร. คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
e-mail: somdej.che@bkkthon.ac.th

³ ศาสตราจารย์ ดร. คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
e-mail: pichai.sod@bkkthon.ac.th

คำสำคัญ: กลยุทธ์การจัดการอย่างยั่งยืน การอนุรักษ์ มรดกทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น กลุ่มชาติพันธุ์ห่อ
มณฑลไห่หนาน

Sustainable Management Strategies for the Conservation of Vernacular Architecture Heritage of the Li Ethnic Group

Received: April 21, 2026

Revised: May 27, 2026

Accepted: June 6, 2026

Xiao Zhiren ^{1*}

Somdej Cheuysai ²

Pichai Sodbhiban ³

Abstract

This study aims to: 1) examine the values and conditions of vernacular architectural heritage of the Li ethnic group in Hainan Province; 2) analyze the key factors and challenges influencing its management and conservation; and 3) develop a sustainable management model for vernacular architectural heritage. A mixed-methods approach was employed, combining in-depth interviews with 10 experts and questionnaire surveys administered to 150 respondents, consisting of 75 residents and 75 tourists. Qualitative data were analyzed using content and thematic analyses, while quantitative data were examined through descriptive statistics. Quantitative findings indicate a high level of heritage value perception, with scores for cultural value ($\bar{X}=4.45$) and for tourism value ($\bar{X}=4.32$). Conservation awareness remains at a moderate to high level ($\bar{X}=3.85$). Impacts of tourism show high economic benefits ($\bar{X}=4.40$), while cultural and environmental impacts are moderate ($\bar{X}=3.60$ and $\bar{X}=3.75$). Qualitative findings reveal an absence of integrated management systems, surface-level conservation efforts that compromise authenticity, a lack of maintenance systems, the loss of traditional skills, and tourism pressure. The integration of the findings highlights a gap in management systems that leads to the development of a sustainable management model consisting of inputs, processes, and outputs that support long-term conservation and authenticity preservation.

¹ Doctoral student, Faculty of Fine and Applied Arts, Bangkokthonburi University
Lecturer, Faculty of NanHai Academy of Art, Haikou University of Economics

*Corresponding author, e-mail: 6740120020@bkkthon.ac.th

² Assoc.Prof.Dr., Faculty of Fine and Applied Arts, Bangkokthonburi University
e-mail: somdej.che@bkkthon.ac.th

³ Prof.Dr., Faculty of Fine and Applied Arts, Bangkokthonburi University
e-mail: pichai.sod@bkkthon.ac.th

Therefore, recommendations include establishing integrated management systems, enhancing participation, and controlling tourism impacts.

Keywords: sustainable management strategies, conservation, vernacular architectural heritage, Li ethnic group, Hainan Province

Introduction

Vernacular architectural heritage represents a fundamental component of cultural identity and community continuity, embodying local wisdom, environmental adaptation, and socio-cultural values accumulated over generations. Such heritage is not only expressed through physical structures but also through intangible dimensions, including traditional knowledge, craftsmanship, and community practices (UNESCO, 2013, pp. 24–35), the conservation of cultural heritage requires an integrated approach that recognizes both tangible and intangible attributes in order to sustain authenticity and cultural significance.

In the context of globalization and rapid economic transformation, vernacular architectural heritage is increasingly exposed to multiple pressures. The expansion of tourism, urbanization, and modernization has led to significant changes in traditional built environments. While tourism can generate economic benefits and enhance visibility, it often results in commodification and staged representations of culture, ultimately undermining authenticity (Timothy & Boyd, 2003, pp. 126–135). At the same time, the replacement of traditional materials and construction techniques with modern alternatives contributes to the erosion of local identity and the gradual disappearance of indigenous knowledge systems.

The Li ethnic group in Hainan Province provides a significant case for examining these challenges. Their vernacular architectural heritage reflects a close relationship between human settlements, natural environments, and cultural traditions. However, recent development policies and tourism-oriented strategies have altered traditional settlement patterns and architectural forms. Furthermore, the decline in traditional craftsmanship and the lack of systematic knowledge transmission have intensified the vulnerability of this heritage.

A critical issue underlying these challenges is the absence of effective governance and integrated management systems. Heritage conservation is often fragmented across multiple agencies, leading to inconsistencies in policy implementation and limited coordination among stakeholders. (Pendlebury, 2013, pp. 711–715), conservation practices are deeply influenced by governance structures and institutional frameworks, while (Pierre & Peters, 2000, pp. 50–65) emphasize that fragmented governance reduces policy effectiveness and adaptive capacity.

Given these conditions, it is essential to develop sustainable management strategies that integrate conservation principles, stakeholder participation, and systematic governance mechanisms. Sustainable heritage management should not only focus on

physical preservation but also ensure the continuity of cultural values, community engagement, and adaptive management processes.

Therefore, this study aims to examine the values and current conditions of vernacular architectural heritage of the Li ethnic group in Hainan Province, analyze the key factors influencing its management and conservation, and develop a sustainable management model. By integrating qualitative and quantitative approaches, this research seeks to provide both theoretical and practical contributions to the field of heritage management, particularly in the context of ethnic cultural heritage and tourism development.

Research Objectives

1. To Study and analyze the vernacular architectural heritage of the Li ethnic group.
2. To Synthesize the conservation of vernacular architectural heritage of the Li ethnic group in Hainan Province.
3. To Develop a sustainable management strategy model for the conservation of vernacular architectural heritage of the Li ethnic group in Hainan Province.

Research Hypothesis

1. Attribute-based documentation improves credibility of conservation decisions. If authenticity is assessed through attribute-level evidence and credible information sources, then conservation and reuse decisions for Li vernacular heritage will have higher transparency and defensibility than decisions based on aesthetic preference or tourism demand alone
2. Public reuse strategies are feasible when they respect distinguishability and avoid falsification. In public reuse contexts, adaptive reuse interventions are more likely to be accepted as conservation-compatible when new additions remain distinguishable and do not falsify historical evidence.
3. Multi-stakeholder participation mechanisms strengthen sustainable management performance. When management arrangements include meaningful 6 participation and capacity mechanisms for residents, practitioners, and operators, sustainable management performance in tourism-based heritage settings is more likely to stabilize through maintenance organization, skill transmission, and benefit sharing.

Literature Review

1. Contemporary Art Field

The contemporary art field is shaped by interactions among artists, institutions, and audiences within a global cultural system. It reflects dynamic power relations and institutional influence over artistic production and dissemination. (Bourdieu, 1993, pp. 72-89), the field of cultural production operates as a structured space where cultural value is negotiated through social and symbolic capital. This highlights the importance of institutional frameworks in shaping contemporary art practices.

2. Management Model

Management models in the cultural sector emphasize coordination, strategic planning, and stakeholder engagement to ensure sustainability. Governance-based approaches underline the need for institutional integration and policy alignment (Pierre & Peters, 2000, pp. 50-65). Additionally, effective management requires adaptive systems capable of responding to complex cultural environments (Kaplan & Norton, 2004, pp. 10-25).

3. International Cross-Cultural Exchange

Cross-cultural exchange enhances mutual understanding and fosters collaboration across diverse cultural contexts. It supports knowledge transfer and innovation but also introduces challenges related to cultural imbalance. (UNESCO, 2013, pp. 24-35) emphasizes that successful cultural exchange depends on inclusive participation and structured management frameworks. (Hall, 1997, pp. 225-240) highlights the role of cultural identity in shaping intercultural communication.

4. Art Exhibition

Art exhibitions function as platforms for cultural representation and audience engagement, where curatorial practices shape interpretation and meaning. Effective exhibition management integrates planning, communication, and audience experience (Timothy & Boyd, 2003, pp. 120-125). Furthermore, exhibition-making is increasingly viewed as a cultural production process influenced by institutional and social contexts (Ferguson, Greenberg, & Nairne, 1996, pp. 1-15).

5. Research Gap

Although prior studies address contemporary art, management, and cross-cultural exchange, most focus on isolated dimensions. There is a lack of integrated frameworks that connect governance, exhibition practices, and cross-cultural dynamics within a unified management model. Therefore, this study addresses this gap by

proposing a comprehensive model that enhances sustainability and effectiveness in contemporary art field management.

Methodology

This study employed a mixed method research design combining qualitative and quantitative approaches to obtain comprehensive findings related to the conservation and management of vernacular architectural heritage of the Li ethnic group in Hainan Province.

For the qualitative approach, data were collected through in depth interviews with 10 experts in heritage conservation, cultural management, tourism, and local cultural studies using purposive sampling. The interview questions were developed based on the research objectives and related literature. The qualitative data were analyzed using thematic analysis to identify major themes, management issues, and conservation challenges.

For the quantitative approach, data were collected from 150 respondents through questionnaires, consisting of 75 local residents and 75 tourists. The questionnaire was developed from literature review and validated by experts using the Index of Item Objective Congruence (IOC). Reliability testing was conducted using Cronbach’s Alpha to ensure internal consistency. The quantitative data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation, to examine perceptions regarding heritage value, tourism impacts, and management factors. The integration of qualitative and quantitative findings enhanced the reliability and validity of the study.

Respondent Profile

A total of 150 valid questionnaires were collected, consisting of 75 local residents and 75 tourists. The balanced structure of the sample allows for a comparative understanding between internal (community-based) and external (tourism-based) perceptions regarding vernacular architectural heritage.

Table 1: Distribution of Respondents (n=150)

Respondent Group	Frequency	Percentage
Local residents	75	50
Tourists / visitors	75	50
Total	150	100

The equal distribution of respondents ensures analytical reliability by capturing both stakeholder groups who directly influence conservation outcomes. This dual perspective is essential for examining governance complexity and tourism impact.

Table 2: Perception of Heritage Value

Dimension	Mean Score	Interpretaion
Cultural value	4.45	Very high
Tourism value	4.32	High
Conservations awareness	3.85	Moderate high

The results indicate a strong recognition of heritage value among respondents. However, conservation awareness remains comparatively lower, revealing a gap between value recognition and management capacity. This discrepancy suggests that while heritage is appreciated, effective conservation practices are not fully institutionalized.

Table 3: Coding and Thematic Analysis

Code	Theme	Description
A1	Authenticity risk	Loss of original cultural and architectural value
G1	Governance fragmentation	Lack of coordination among institutions
M1	Maintenance weakness	Absence of systematic maintenance
T1	Tourism pressure	Impact of tourism development
S1	Skill loss	Decline in traditional craftsmanship

Qualitative Analysis Interview Findings

Semi-structured interviews with key informants were analyzed using thematic analysis. The findings reveal critical structural and governance-related challenges in heritage conservation.

Table 4: Synthesized Key Issues from Interviews

Issue	Description	Impact
Weak governance system	Lack of integrated management	Inefficient coordination
Superficial conservation	Focus on visual restoration	Loss of authenticity
Tourism-driven transformation	Economic prioritization	Cultural commodification

The qualitative findings demonstrate that conservation challenges extend beyond physical deterioration. Instead, they are deeply embedded in governance structures and institutional fragmentation. This supports the argument that conservation is fundamentally a management issue rather than a purely technical problem.

Table 5: Perceived Impacts of Tourism

Dimension	Mean Score
Economic impact	4.40
Cultural impact	3.60
Environmental impact	3.75

Tourism has a dual role in heritage conservation, providing economic benefits while posing risks to cultural authenticity and environmental sustainability, highlighting the need for balanced management strategies.

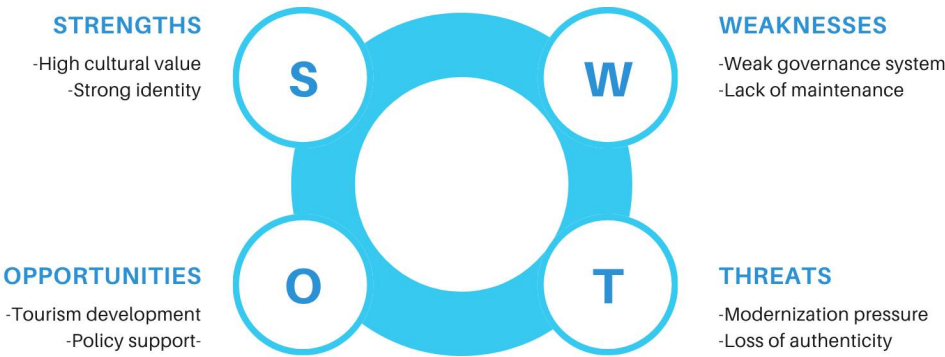

Figure 1: SWOT Analysis of Heritage Conservation
Source: Author

Table 6: Key Factors for Sustainable Management

Factor	Role
Governance system	Core mechanism
Stakeholder participation	Driving force
Monitoring system	Control mechanism
Authenticity protection	Primary objective

Model Explanation

Core components include heritage value, stakeholders, and tourism pressure shaping the conservation context. Key mechanisms such as governance, participation, and monitoring ensure coordination and adaptability. These lead to a sustainable management strategy that balances conservation and development, achieving long term conservation and authenticity preservation.

Factors for developing a sustainable management strategy model

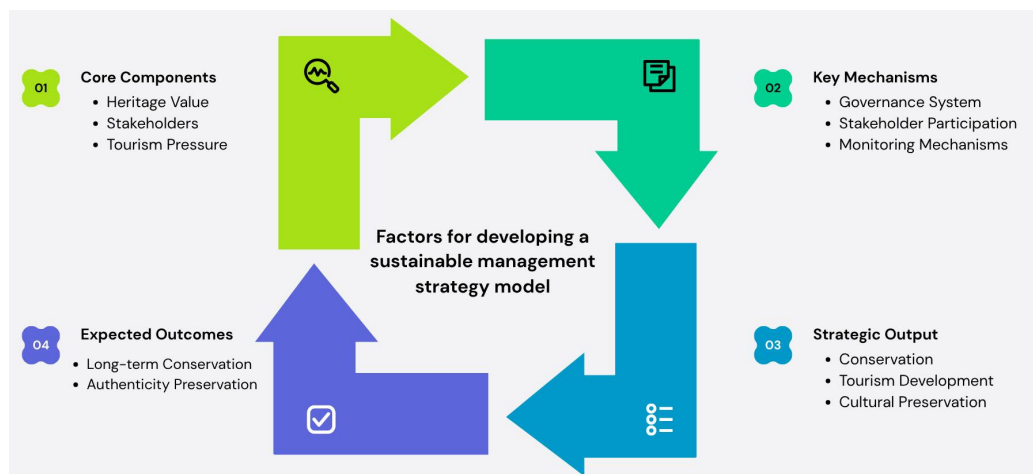

Figure 2: Factors for developing a sustainable management strategy model

Source: Author

The model shows a causal relationship between inputs, processes, and outcomes in heritage management. Heritage value, stakeholders, and tourism pressure shape the context, while governance systems, participation, and monitoring act as key mediators. Their integration produces a sustainable strategy that balances conservation and development, ensuring long-term preservation and authenticity.

Research results

The research findings revealed that respondents demonstrated a high level of recognition regarding the value of vernacular architectural heritage of the Li ethnic group in Hainan Province. The mean score for cultural value was ($\bar{X}=4.45$), while tourism value scored ($\bar{X}=4.32$), reflecting the important role of vernacular architectural heritage in preserving cultural identity and supporting tourism development. However, the findings

also indicated that modernization and tourism expansion increasingly threaten authenticity and traditional architectural characteristics. In addition, governance systems, stakeholder participation, and tourism pressure were identified as the major factors influencing heritage management and conservation. Weak institutional coordination, fragmented governance structures, and limited monitoring systems reduced management effectiveness. Although tourism generated significant economic benefits, with a mean score of ($\bar{X}=4.40$), it also created risks related to cultural commodification and authenticity loss. Based on these findings, the study developed a sustainable management model consisting of Heritage Value, Stakeholders, and Tourism Pressure as input factors, integrated through Governance Systems, Stakeholder Participation, and Monitoring Mechanisms. These processes contribute to the development of a Sustainable Management Strategy that supports Long term Conservation and Authenticity Preservation of the vernacular architectural heritage of the Li ethnic group in Hainan Province.

Discussions & Conclusion

Findings indicate that the conservation of vernacular architectural heritage is primarily a governance and management issue rather than a purely technical concern. Although respondents showed a high level of awareness regarding cultural and tourism values, significant gaps remain in management capacity, institutional coordination, and stakeholder integration. The study also found that tourism plays a dual role. While it generates economic benefits and increases cultural visibility, unmanaged tourism contributes to authenticity loss, cultural commodification, and environmental pressure. These findings reflect the complexity of balancing conservation and development within heritage contexts.

The study concludes that sustainable conservation requires an integrated management approach combining governance systems, stakeholder participation, and monitoring mechanisms. Such an approach enhances coordination, supports adaptive management, and strengthens long term conservation outcomes while preserving the authenticity of the Li ethnic group's vernacular architectural heritage in Hainan Province.

References

- Bourdieu, P. (1993). *The field of cultural production: Essays on art and literature*. Columbia University Press.
- Ferguson, B. W., Greenberg, R., & Nairne, S. (1996). *Thinking about exhibitions*. Routledge.
- Hall, S. (1997). *Representation: Cultural representations and signifying practices*. SAGE.
- Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (2004). *Strategy maps: Converting intangible assets into tangible outcomes*. Harvard Business Press.
- Pendlebury, J. (2013). Conservation values, the authorised heritage discourse and the conservation-planning assemblage. *International Journal of Heritage Studies*, 19(7), pp. 709-727.
- Pierre, J., & Peters, B. G. (2000). *Governance, politics and the state*. Macmillan.
- Timothy, D. J., & Boyd, S. W. (2003). *Heritage tourism*. Prentice Hall.
- UNESCO. (2013). *Managing cultural World Heritage*. Paris.

แนวทางการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีจราจรทางบก: กรณีศึกษาพนักงาน
สอบสวน สังกัดกองบังคับการตำรวจจราจรจังหวัดสมุทรปราการ
Guidelines for Evidence Collection in Road Traffic Cases:
A Case Study of Inquiry Police Officers In The Samut Prakan
Provincial Police Division

วันที่รับบทความ: 19 พฤษภาคม 2569

อัญชลี ปุจฉาการ^{1*}

วันที่แก้ไขบทความ: 10 มิถุนายน 2569

ภิญโญ มีเปี่ยม²

วันที่ตอบรับบทความ: 15 มิถุนายน 2569

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการจำเป็นของกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีจราจรทางบก และ 2) ทราบแนวทางการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีจราจรทางบกของพนักงานสอบสวนสังกัดกองบังคับการตำรวจจราจรจังหวัดสมุทรปราการ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods research) วิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างพนักงานสอบสวน โดยใช้แบบประเมินความต้องการจำเป็น (needs assessment) และวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ การวิเคราะห์ค่าดัชนี PNI Modified จะแสดงถึงลำดับความสำคัญเร่งด่วนของปัญหา ซึ่งช่วยให้สามารถจำแนกปัญหาที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขในลำดับแรกได้อย่างชัดเจน ผลการวิจัยพบว่าพนักงานสอบสวนมีความต้องการจำเป็นในขั้นตอนการรวบรวมพยานหลักฐานสูงสุด (PNI Modified=0.471) โดยเฉพาะประเด็นการรักษาสถานที่เกิดเหตุห้ามเคลื่อนย้ายวัตถุใด ๆ จนกว่าการเก็บหลักฐานจะเสร็จสิ้น สำหรับปัจจัยด้านทรัพยากรการบริหาร (4M) พบว่าด้านงบประมาณ (money) และวัสดุอุปกรณ์ (materials) มีความต้องการจำเป็นสูงสุดเนื่องจากการจัดสรรงบประมาณจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานจริง ทั้งด้านอุปกรณ์สำนักงาน และอุปกรณ์เก็บรวบรวมพยานหลักฐาน แนวทางแก้ไขที่สำคัญคือการเปลี่ยนวิธีการจัดสรรงบประมาณ จัดหาอุปกรณ์เทคโนโลยีรวบรวมพยานหลักฐานที่ทันสมัย ปรับเปลี่ยนสู่ระบบดิจิทัล (digital transformation) และการจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงาน (SOPs) ที่ชัดเจนเพื่อรักษาสภาพพยานหลักฐานตามหลักห่วงโซ่แห่งการครอบครอง

คำสำคัญ: การรวบรวมพยานหลักฐาน คดีจราจรทางบก พนักงานสอบสวน นิติวิทยาศาสตร์
ความต้องการจำเป็น

¹ นักศึกษาวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิติวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

*ผู้ประสานงานหลัก e-mail: anchalee_1_4@hotmail.com

² อาจารย์ ดร. คณะนิติวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

e-mail: pinyo@rpca.ac.th

Guidelines for Evidence Collection in Road Traffic Cases: A Case Study of Inquiry Police Officers In The Samut Prakan Provincial Police Division

Received: May 19, 2026

Revised: June 10, 2026

Accepted: June 15, 2026

Anchalee Pujchakan ^{1*}

Pinyo Meephiam ²

Abstract

This research aimed to 1) examine the priority needs in the process of evidence collection for road traffic cases and 2) identify guidelines for evidence collection in road traffic cases among inquiry officers under the Samut Prakan Provincial Police Division. A mixed methods research design was employed. Quantitative data were gathered from a sample of inquiry officers using a needs assessment questionnaire, while qualitative data were collected through in-depth interviews with experts. The analysis of the Modified Priority Needs Index (PNI Modified) indicates the level of urgency for each issue, thereby facilitating a clear identification of priority problems that require immediate intervention. The research findings reveal that the highest level of priority needs is associated with inquiry officers during the stage of evidence collection (PNI Modified = 0.471), particularly regarding crime scene preservation and the strict prohibition of moving any physical evidence until the collection process is complete. In terms of administrative resources (4Ms), budgeting (money) and equipment (materials) present the highest needs due to insufficient budget allocation for actual operations, regarding both office supplies and specialized evidence collection tools. Key recommended improvement guidelines include restructuring budget allocation, procuring advanced technological equipment for evidence gathering, implementing operational digital transformation, and establishing clear standard operating procedures (SOPs) to maintain the integrity of evidence in accordance with the chain of custody.

Keywords: evidence collection, road traffic cases, inquiry police officers, forensic science, priority needs assessment

¹ Master of Science Student, Faculty of Forensic Science, Royal Police Cadet Academy

* Corresponding author, e-mail: anchalee_1_4@hotmail.com

² Lecturer, Faculty of Forensic Science, Royal Police Cadet Academy

e-mail: pinyo@rpca.ac.th

บทนำ

อุบัติเหตุจราจรทางบกเป็นปัญหาสำคัญที่สร้างความสูญเสียต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชนในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2567 พบการเกิดอุบัติเหตุทั่วประเทศสูงถึง 55,749 ครั้ง ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตกว่า 5,300 ราย และสร้างมูลค่าความเสียหายทางเศรษฐกิจเฉลี่ยถึง 3.5 ล้านบาทต่อครั้ง (สำนักอำนวยการความปลอดภัย กรมทางหลวง, 2568) โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลซึ่งเป็นพื้นที่การจราจรหนาแน่น แม้ภาครัฐจะพยายามบังคับใช้มาตรการป้องกันและบรรเทาภัยอันตรายอย่างเข้มงวด แต่อย่างไรก็ตามการเกิดอุบัติเหตุจราจรทางบกอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่กระบวนการสอบสวนคดีอาญา โดยพนักงานสอบสวน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรม

ภารกิจหลักของพนักงานสอบสวนเมื่อเกิดอุบัติเหตุ คือการรวบรวมพยานหลักฐานในที่เกิดเหตุเพื่อพิสูจน์ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาและพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติการรวบรวมพยานหลักฐานมักเผชิญข้อจำกัดรอบด้าน ทั้งจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การขาดแคลนพยานบุคคลในที่เกิดเหตุ ตลอดจนข้อจำกัดด้านอุปกรณ์ เครื่องมือ และกำลังพลสนับสนุน (ตรองหทัย ยศประสิทธิ์, 2561, หน้า 51-52) ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อความครบถ้วนของห่วงโซ่แห่งการครอบครองวัตถุพยาน (chain of custody) และอาจกลายเป็นประเด็นโต้แย้งสำคัญในชั้นศาลที่ทำให้การอำนวยความสะดวกยุติธรรมขาดประสิทธิภาพ (Hayden & Baldwin, 2017)

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มีมุ่งเน้นไปที่ปัญหาด้านดุลพินิจทางกฎหมายหรือความเชี่ยวชาญเฉพาะตัวของพนักงานสอบสวน หรือปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานในภาพรวม แต่ยังขาดการศึกษาที่เจาะลึกถึงความต้องการจำเป็น (needs assessment) ในการสนับสนุนการปฏิบัติงานจริงจากมุมมองของพนักงานสอบสวนผู้ปฏิบัติหน้าที่ โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการพบว่ามีสถิติคดีจราจรเกิดในปี พ.ศ. 2564 จำนวน 2,195 คดี ปี พ.ศ. 2565 จำนวน 1,619 คดี ปี พ.ศ. 2566 จำนวน 1,785 คดี และ ปี พ.ศ. 2567 จำนวน 943 คดี ซึ่งสูงเป็นอันดับ 2 รองจากกรุงเทพมหานคร (สำนักอำนวยการความปลอดภัย กรมทางหลวง, 2568) แต่กลับมีความด้อยกว่าด้านงบประมาณและเทคโนโลยีสนับสนุน เช่นระบบกล้องวงจรปิดที่ไม่ครอบคลุมเท่าพื้นที่เมืองหลวง ปัญหาการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีจราจรทางบกในจังหวัดสมุทรปราการมักเผชิญกับอุปสรรคที่ไม่มีกล้องวงจรปิด ดังเช่นชาวเหตุการณ์อุบัติเหตุบนถนนเทพรัตน กม.8 ที่ผู้ขับขี่ถูกรถไม่ทราบชนิดเฉี่ยวชนเสียชีวิต โดยเจ้าหน้าที่ไม่สามารถหาภาพบันทึกเหตุการณ์จากจุดเกิดเหตุได้ในทันที (สวพ.FM91, 2567) ส่งผลให้พนักงานสอบสวนในพื้นที่ต้องพึ่งพาพยานหลักฐานทางกายภาพในที่เกิดเหตุและดุลพินิจส่วนบุคคลเป็นหลัก

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญในการศึกษาปัญหานี้โดยใช้เครื่องมือแบบประเมินความต้องการจำเป็น (need assessment) เนื่องจากเครื่องมือนี้สามารถวิเคราะห์ช่องว่างระหว่างสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ กับเป้าหมายที่ต้องการได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นการจัดลำดับความสำคัญ เพื่อแก้ปัญหาให้ตรงจุด และยังแสดงถึงสิ่งที่ต้องมีไม่ใช่แค่สิ่งที่อยากมี อันจะนำไปสู่การเสนอแนวทางแก้ไขและพัฒนากระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานให้มีความเป็นมืออาชีพ มีมาตรฐานสากล และสามารถคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของคู่กรณีในกระบวนการยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีจราจรทางบกของพนักงานสอบสวนสังกัดกองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดสมุทรปราการ
2. เพื่อเสนอแนวทางการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีจราจรทางบกของพนักงานสอบสวนสังกัดกองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดสมุทรปราการ

วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods research) โดยแบ่งการดำเนินการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเอกสาร (documentary research) ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) โดยการให้พนักงานสอบสวนกลุ่มตัวอย่างทำแบบสอบถามความต้องการจำเป็น ขั้นตอนที่ 3 การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และขั้นตอนที่ 4 นำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาในการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีจราจรทางบกของพนักงานสอบสวน โดยสามารถแสดงเป็นแผนภาพขั้นตอนการวิจัยรายละเอียดขั้นตอนและระเบียบวิธีการในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พนักงานสอบสวนที่ปฏิบัติงานในสถานีตำรวจ สังกัดกองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 15 สถานี รวมจำนวนทั้งสิ้น 180 คน

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 124 คน และใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยกลุ่มตัวอย่างจะต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ 1) เป็นข้าราชการตำรวจปฏิบัติหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวน ยศตั้งแต่ร้อยตำรวจโทขึ้นไป 2) ปฏิบัติหน้าที่พนักงานสอบสวนมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี
2. การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) จำนวน 5 คน มีเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้คือ 1) รองผู้กำกับการ (สอบสวน) ซึ่งปฏิบัติหน้าที่หัวหน้างานสอบสวนประจำสถานีตำรวจ สถานีตำรวจละ 1 คน จำนวน 3 สถานี ที่มีสถิติการเกิดคดีจราจรทางบกมากที่สุดในจังหวัดสมุทรปราการ ได้แก่ สถานีตำรวจภูธรบางพลี สถานีตำรวจภูธรสำโรงเหนือ และสถานีตำรวจภูธรเมืองสมุทรปราการ 2) ผู้กำกับการ (สอบสวน) ตำรวจภูธรจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 1 คน และ 3) เจ้าหน้าที่ตรวจพิสูจน์หลักฐานจังหวัดสมุทรปราการ โดยเป็นนักวิทยาศาสตร์ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจพิสูจน์ทางฟิสิกส์จำนวน 1 คน โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) จำนวน 5 คนนี้ จะต้องเป็นผู้ที่มีระยะเวลาการปฏิบัติงานสอบสวนหรือตรวจพิสูจน์มาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

ใช้แบบสอบถามซึ่งผ่านการตรวจสอบโดยอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ให้ค่า IOC เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จัดทำในรูปแบบ Google Forms แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษาสูงสุด ระยะเวลาปฏิบัติราชการ ตำแหน่งปัจจุบัน สังกัดหน่วยงาน ลักษณะคำถามเป็นแบบ ปลายปิดแบบตรวจสอบรายการ (check list) จำนวน 5 ข้อ

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในกระบวนการรวบรวม พยานหลักฐานคดีจราจรทางบกของพนักงานสอบสวนสังกัดตำรวจภูธรจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 21 ข้อ เป็นแบบสอบถามลักษณะคำถามปลายปิด แบบมาตราส่วนประเมินค่า (rating scale) 5 ระดับ

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยทรัพยากรพื้นฐานในการบริหาร 4M ที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานคดีจราจรทางบก จำนวน 15 ข้อ เป็นแบบสอบถาม ลักษณะคำถามปลายปิด แบบมาตราส่วนประเมินค่า (rating scale) 5 ระดับ

ส่วนที่ 4 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

โดยการวิเคราะห์ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage)

การวิเคราะห์ ส่วนที่ 2-3 วิเคราะห์ความต้องการจำเป็น แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1.1 การวิเคราะห์ด้วยสถิติบรรยาย โดยหาค่าเฉลี่ย (μ) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) โดยกำหนดเกณฑ์แปลการประเมินตามเกณฑ์ของเบสท์ (Best, 1981, p. 82) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50–5.00 หมายถึง ผลการประเมินสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นใน กระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานคดีจราจรทางบก อยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50–4.49 หมายถึง ผลการประเมินสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นใน กระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานคดีจราจรทางบก อยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50–3.49 หมายถึง ผลการประเมินสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นใน กระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานคดีจราจรทางบก อยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50–2.49 หมายถึง ผลการประเมินสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นใน กระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานคดีจราจรทางบก อยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00–1.49 หมายถึง ผลการประเมินสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นใน กระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานคดีจราจรทางบก อยู่ในระดับน้อยที่สุด

1.2 วิเคราะห์หาความต้องการจำเป็นด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นใน กระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานคดีจราจรทางบก โดยใช้ดัชนีความสำคัญของลำดับความต้องการ จำเป็น หรือ Modified Priority Needs Index: PNI Modified ซึ่งปรับปรุงโดย นงลักษณ์ วิรัชชัย และ สุวิมล ว่องวานิช (สุวิมล ว่องวานิช, 2550) เป็นวิธีหาความแตกต่างของสภาพที่ควรจะเป็นและสภาพที่ เป็นอยู่หารด้วยสภาพที่เป็นอยู่ ทั้งนี้ เพื่อควบคุมขนาดของความต้องการจำเป็นให้อยู่ในช่วงพิสัยที่ไม่มาก เกินไปโดยมีสูตรในการคำนวณดังนี้

$$\text{PNI Modified} = (I-D)/D$$

เมื่อ PNI หมายถึง ดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น

I	หมายถึง	ค่าเฉลี่ยของสภาพที่ควรจะเป็น
D	หมายถึง	ค่าเฉลี่ยของสภาพที่เป็นอยู่

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อ-สกุล เพศ ตำแหน่ง หน่วยงาน อายุราชการ ประสบการณ์ในการทำงานในตำแหน่งปัจจุบัน วุฒิการศึกษา เบอร์ติดต่อ และอีเมล

ส่วนที่ 2 สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข ในกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานคดีจราจรทางบก ของพนักงานสอบสวนในสังกัดตำรวจภูธรจังหวัดสมุทรปราการ

ส่วนที่ 3 สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข ในส่วนปัจจัยทรัพยากรพื้นฐานในการบริหาร (4M) ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานคดีจราจรทางบก ของพนักงานสอบสวนในสังกัดตำรวจภูธรจังหวัดสมุทรปราการ

โดยแบ่งหัวข้อในการสัมภาษณ์และตอบแบบสัมภาษณ์ รวมทั้งเปิดปลายเพื่อให้ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ได้ให้ข้อเสนอแนะอื่น ๆ หรือข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

ทั้งนี้ การวิจัยได้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ คณะนิติวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ รหัสโครงการ IRBFS2024138 เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2567 และผู้วิจัยได้ดำเนินการชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขั้นตอนการเก็บข้อมูล และสิทธิของผู้เข้าร่วมวิจัยตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ก่อนดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามความต้องการจำเป็นจากพนักงานสอบสวนในสังกัดสถานีตำรวจภูธรจังหวัดสมุทรปราการ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 124 คน ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (means) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) และดัชนีความสำคัญของลำดับความต้องการจำเป็น (Modified Priority Needs Index: PNI Modified) เพื่อนำเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการพัฒนากระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานคดีจราจรทางบกของพนักงานสอบสวน

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) จำนวน 5 คน คือ 1) รองผู้กำกับการ (สอบสวน) ซึ่งปฏิบัติหน้าที่หัวหน้างานสอบสวนประจำสถานีตำรวจ สถานีตำรวจละ 1 คน จำนวน 3 สถานี ที่มีสถิติการเกิดคดีจราจรทางบกมากที่สุดในจังหวัดสมุทรปราการ ได้แก่ สถานีตำรวจภูธรบางพลี สถานีตำรวจภูธรสำโรงเหนือ และสถานีตำรวจภูธรเมืองสมุทรปราการ 2) ผู้กำกับการ (สอบสวน) ตำรวจภูธรจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 1 คน และ 3) เจ้าหน้าที่ตรวจพิสูจน์หลักฐานจังหวัดสมุทรปราการ โดยเป็นนักวิทยาศาสตร์ผู้เชี่ยวชาญในตรวจพิสูจน์ทางฟิสิกส์จำนวน 1 คน ข้อมูลที่ได้จาก

การสัมภาษณ์นำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยจัดหมวดหมู่ประเด็นสำคัญออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่

2.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อ-สกุล เพศ ตำแหน่ง หน่วยงาน อายุราชการ ประสบการณ์ในการทำงานในตำแหน่งปัจจุบัน วุฒิการศึกษา เบอร์ติดต่อ และอีเมล

2.2 สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข ในกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานคดีจราจรทางบกของพนักงานสอบสวนในสังกัดตำรวจภูธรจังหวัดสมุทรปราการ ดังนี้

2.2.1 ขั้นตอนเตรียมความพร้อมและวางแผนก่อนออกไปตรวจสถานที่เกิดเหตุ

2.2.2 ขั้นตอนการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีจราจร

2.2.3 ขั้นตอนการดำเนินการกับพยานหลักฐานหลังเกิดเหตุ

2.3 สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข ในส่วนปัจจัยทรัพยากรพื้นฐานในการบริหาร (4M) ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานคดีจราจรทางบก ของพนักงานสอบสวนในสังกัดตำรวจภูธรจังหวัดสมุทรปราการ ดังนี้ บุคลากร (man) งบประมาณ (money) วัสดุอุปกรณ์ (material) และการบริหารจัดการ (management)

ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณมาบูรณาการร่วมกับข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อขยายขอบเขตการตีความผลการวิจัยให้ครอบคลุมและสะท้อนบริบทของการปฏิบัติงานจริงได้อย่างมีนัยสำคัญ

ผลการวิจัย

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลของพนักงานสอบสวนที่ปฏิบัติงานในสถานีตำรวจภูธรจังหวัดสมุทรปราการ รวมทั้งสิ้น 124 คน พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามในการวิจัยส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 91.13 มีอายุระหว่าง 46-50 ปี ร้อยละ 20.97 วุฒิการศึกษาสูงสุดระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ร้อยละ 88.71 ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน 6-10 ปี ร้อยละ 41.94 หน่วยงานที่สังกัดคือ สภ.เมืองสมุทรปราการ ร้อยละ 16.13 ตำแหน่งปัจจุบันคือ รองสารวัตร (สอบสวน) ร้อยละ 73.39

ผลการวิจัยพบว่า ความเห็นเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานคดีจราจรทางบกของพนักงานสอบสวน โดยภาพรวม สภาพที่ควรจะเป็น อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.53$, S.D.=0.55) ส่วนสภาพที่เป็นจริง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.22$, S.D.=0.81) ค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (PNI Modified=0.429)

พนักงานสอบสวนมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนากระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานคดีจราจร อันดับแรก คือ ขั้นตอนการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีจราจรทางบก (PNI Modified=0.471) รองลงมาคือ ขั้นตอนการเตรียมความพร้อมและวางแผนก่อนออกไปตรวจสถานที่เกิดเหตุ (PNI Modified=0.416) และ ขั้นตอนการดำเนินการกับพยานหลักฐานหลังเกิดเหตุ (PNI Modified=0.317) ตามลำดับดังแสดงในตารางที่ 1

ซึ่งหากพิจารณารายละเอียดจะพบว่า ความต้องการจำเป็นในขั้นตอนการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีจราจรทางบก อันดับแรกคือ การไม่เคลื่อนย้ายวัตถุใด ๆ จนกว่าพนักงานสอบสวน

จะทำการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานเสร็จ (PNI Modified=0.725) รองลงมาคือ มีการแจ้งให้เจ้าหน้าที่ตรวจพิสูจน์หลักฐานให้มาร่วมตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุด้วย (PNI Modified=0.669) และ มีการกั้นสถานที่เกิดเหตุเพื่อป้องกันการเพิ่ม/ลด พยานหลักฐาน (PNI Modified=0.663) ตามลำดับ

ตารางที่ 1 สรุปผลการประเมินความต้องการจำเป็นของกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานคดีจราจร

รายละเอียด	ระดับสภาพที่ควรจะเป็น			ระดับสภาพที่เป็นอยู่			PNI	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล		
1. ขั้นตอนการเตรียมความพร้อมและวางแผนก่อนออกตรวจสถานที่เกิดเหตุ	4.48	0.532	มากที่สุด	3.18	0.77	มาก	0.416	2
2. ขั้นตอนการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีจราจรทางบก	4.53	0.55	มากที่สุด	3.14	0.82	มาก	0.471	1
3. ขั้นตอนการดำเนินการกับพยานหลักฐานหลังเกิดเหตุ	4.57	0.56	มากที่สุด	3.48	0.85	มาก	0.317	3
รวม	4.53	0.55	มากที่สุด	3.22	0.81	มาก	0.429	

ผลการวิจัยพบว่า ความเห็นเกี่ยวกับปัจจัยทรัพยากรพื้นฐานในการบริหาร (4M) ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานคดีจราจรทางบกของพนักงานสอบสวน โดยภาพรวมสภาพที่ควรจะเป็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ =4.66, S.D.=0.51) ส่วนสภาพที่เป็นจริงอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ =2.57, S.D.=0.81) และค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (PNI Modified)=0.887

ซึ่งหากพิจารณารายละเอียดจะพบว่า พนักงานสอบสวนมีความต้องการจำเป็นของกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานคดีจราจร อันดับแรก คือด้านงบประมาณ (PNI Modified=1.146) รองลงมาคือ ด้านวัสดุอุปกรณ์ (PNI Modified=1.111) ด้านการบริหารจัดการ (PNI Modified=0.696) และด้านบุคลากร (PNI Modified=0.659) ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยทรัพยากรพื้นฐานในการบริหารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานคดีจราจรทางบกของพนักงานสอบสวน

รายละเอียด	ระดับสภาพที่ควรจะเป็น			ระดับสภาพที่เป็นอยู่			PNI	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล		
1.บุคลากร (Man)	4.65	0.52	มากที่สุด	2.9	0.76	ปานกลาง	0.659	4
2.งบประมาณ (Money)	4.64	0.51	มากที่สุด	2.16	0.80	ปานกลาง	1.146	1
3.วัสดุอุปกรณ์ (Materials)	4.67	0.54	มากที่สุด	2.29	0.83	ปานกลาง	1.111	2
4.การบริหารจัดการ (Management)	4.67	0.48	มากที่สุด	2.83	0.83	ปานกลาง	0.696	3
รวม	4.66	0.51	มากที่สุด	2.57	0.81	ปานกลาง	0.887	

ซึ่งหากพิจารณารายละเอียดปัจจัยทรัพยากรพื้นฐานด้านงบประมาณ (PNI Modified=1.146) พบว่าความต้องการจำเป็นอันดับแรกคือ ค่าตอบแทนการสอบสวนคดีอาญา (ค่าสำนวน) เหมาะสมกับงาน (PNI Modified=1.204) รองลงมาคือ มีงบประมาณสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ เช่น ค่าน้ำมันรถเดินทางไปสถานที่เกิดเหตุ (PNI Modified=1.173) และ เงินประจำตำแหน่งของพนักงานสอบสวน เหมาะสมกับงาน (PNI Modified=1.063) ตามลำดับ

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

เพื่อให้เข้าใจบริบทของปัญหาในการปฏิบัติงานและหาแนวทางการแก้ไขที่เหมาะสม ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) จำนวน 5 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เนื้อหาโดยสรุปได้ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงปัญหาและแนวทางแก้ไขในกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานคดีจราจรทางบก

กระบวนการ	สภาพปัญหาที่พบ	แนวทางการแก้ปัญหา
1. ขั้นตอนการเตรียมความพร้อมและวางแผนก่อนออกไปตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ	1.1 อุปกรณ์ตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุของพนักงานสอบสวนไม่พร้อมใช้งาน เสื่อมสภาพ ชำรุดและสูญหาย - ผู้ปฏิบัติไม่ช่วยกันดูแลรักษาอุปกรณ์ - หมดอายุการใช้งาน - เทคโนโลยีรุ่นเก่า ทำให้การปฏิบัติงานขาดความรวดเร็วและประสิทธิภาพลดลง	1.1 จัดซื้ออุปกรณ์ตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุที่ทันสมัย และอบรมให้เจ้าหน้าที่ใช้อย่างถูกต้อง เพื่อลดการชำรุดจากการใช้งานผิดวิธี 1.2 ผู้ปฏิบัติดูแลรักษาเครื่องมือ/อุปกรณ์เป็นประจำ ทุกครั้งที่ส่งเวรแต่ละผลัด ต้องมีการตรวจนับและเช็คสภาพอุปกรณ์ ให้พร้อมใช้อยู่เสมอ
2. ขั้นตอนการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีจราจรทางบก	2.1 ขาดผู้ช่วยพนักงานสอบสวน - พนักงานสอบสวนทำงานหลายอย่างด้วยตัวคนเดียว ในเวลาที่จำกัด 2.2 ปัจจัยรอบข้างทำให้การเก็บรวบรวมพยานหลักฐานไม่ครบถ้วน เช่น - สภาพการจราจรติดขัด ชั่วโมงเร่งด่วน - มีผู้บาดเจ็บและต้องปฐมพยาบาลก่อน - ต้องทำงานแข่งกับเวลา 2.3 การปล่อยคิรนรถของกลางหลังเกิดเหตุ - พนักงานสอบสวนสามารถใช้ดุลยพินิจในการปล่อยคิรนรถให้กับคู่กรณีนำไปใช้งานได้ แต่บางครั้งยังไม่ได้ตรวจพิสูจน์กับเจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐาน เมื่อนำรถกลับมาตรวจใหม่อีกครั้ง ก็มักจะไม่มีพยานร่องรอยการเฉี่ยวชนเนื่องจากซ่อมแล้ว	2.1 เพิ่มผู้ช่วยเหลือนงานพนักงานสอบสวน โดยจัดอบรมให้สามารถช่วยจัดการจราจรหรือกั้นสถานที่เกิดเหตุได้ - ควรเพิ่มอัตรากำลังผู้ช่วยพนักงานสอบสวนให้เพียงพอต่อภาระงาน - ใช้ตำรวจจราจร สายตรวจ หรือฝ่ายสืบสวน เข้าช่วยเหลือนพนักงานสอบสวน 2.2 ใช้เทคโนโลยีเข้าช่วยกรณีมีระยะเวลาที่จำกัด เช่น ถ่ายวิดีโอที่เกิดเหตุเก็บไว้ก่อนเคลื่อนย้าย 2.3 ผู้บังคับบัญชากำชับให้มีการตรวจเก็บร่องรอยการเฉี่ยวชนทุกครั้งก่อนจะปล่อยคิรนรถของกลางให้แก่คู่กรณี
3. ขั้นตอนการดำเนินการกับพยานหลักฐานหลังเกิดเหตุ	3.1 การตรวจพิสูจน์ในคดีจราจรเป็นเรื่องที่เฉพาะทาง พนักงานสอบสวนส่วนใหญ่ไม่สามารถวิเคราะห์ได้ด้วยตนเอง เช่น การคำนวณความเร็วรถ การหาจุดชน	3.1 จัดอบรมพนักงานสอบสวนร่วมกับเจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐาน เพื่อสอนเทคนิคการหาจุดชนจากเศษวัสดุหรือรอยขีดบนถนนเบื้องต้น

ตารางที่ 3 แสดงปัญหาและแนวทางแก้ไขในกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานคดีจราจรทางบก (ต่อ)

กระบวนการ	สภาพปัญหาที่พบ	แนวทางการแก้ปัญหา
3. ขั้นตอนการดำเนินการกับพยานหลักฐานหลังเกิดเหตุ	3.2 ในคดีจราจรพนักงานสอบสวนมักจะไม่ค่อยพึ่งพาหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ แต่ให้ความสำคัญกับพยานบุคคลมากกว่า 3.3 พนักงานสอบสวนมักจะเรียกเจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐานเข้ามาตรวจรถ หลังจากเกิดเหตุไปแล้วระยะหนึ่ง ซึ่งมักจะเป็นการนำรถมาตรวจที่สถานีตำรวจหรือ สถานีที่เก็บรถของกลาง ซึ่งพยานหลักฐานอาจไม่ครบถ้วนสมบูรณ์	3.2 ให้มีการตรวจสภาพรถเบื้องต้นในที่เกิดเหตุทันที 3.3 พนักงานสอบสวนใช้ดุลยพินิจร้องขอให้เจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐานมาช่วยตรวจในที่เกิดเหตุได้ ในคดีที่มีคนเสียชีวิต หรือมีความซับซ้อน 3.4 จัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงาน (SOP) ที่ชัดเจนเพื่อรักษาสภาพพยาน หลักฐานตามหลักห่วงโซ่แห่งการครอบครอง

ปัจจัยทรัพยากรพื้นฐานในการบริหารตามหลัก 4M ของกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีจราจร และแนวทางการแก้ปัญหา โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) จำนวนทั้งสิ้น 5 คน วิเคราะห์เนื้อหาโดยสรุปแสดงตามตารางที่ 4 ดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาในส่วนของปัจจัยทรัพยากรพื้นฐานในการบริหาร (4M) ในกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีจราจร

ปัจจัยทรัพยากรพื้นฐานในการบริหาร	สภาพปัญหา	แนวทางการแก้ปัญหา
1. บุคลากร (man)	1.1 บุคลากรขาดแรงจูงใจ - เกิดภาวะงานล้นมือ (Overload) เนื่องด้วยภาวะขาดแคลนพนักงานสอบสวน - เกิดความเครียดสะสม - ต้องใช้เงินส่วนตัวในการปฏิบัติงาน	1.1 สร้างแรงจูงใจให้บุคลากร - กำหนดเส้นทางการเติบโตที่ชัดเจน - เชิดชูเกียรติพนักงานสอบสวนดีเด่น 1.2 ปรับปรุงโครงสร้างสวัสดิการ - ดูแลสถาบันครอบครัว - จัดสรรอุปกรณ์ให้เพียงพอ 1.3 จัดให้มีการสนับสนุนด้านจิตวิทยาและการให้คำปรึกษาเพื่อลดภาวะหมดไฟในการปฏิบัติงาน (burnout)
2. งบประมาณ (money)	2.1 การจัดสรรงบประมาณจัดซื้ออุปกรณ์สำนักงานไม่เพียงพอกับปริมาณสำนักงานคดีที่เกิดขึ้นจริง ทำให้พนักงานสอบสวนต้องจ่ายเงินส่วนตัว 2.2 ค่าตอบแทนและเงินประจำตำแหน่งของพนักงานสอบสวน ไม่สอดคล้องกับภาระงานที่ได้รับ และสถานะเศรษฐกิจปัจจุบัน	2.1 ปรับเปลี่ยนการจัดสรรงบประมาณ - เปลี่ยนจากการเกลี้ยงบประมาณแบบเดิมเป็นการจัดสรรตามปริมาณคดีจริง 2.2 ปรับเพิ่มอัตราเงินประจำตำแหน่งและค่าตอบแทน - 2.3 ระดมทรัพยากรจากท้องถิ่น/หน่วยงานอื่น เพื่อจัดซื้ออุปกรณ์ใหม่/ทันสมัย ที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน

ตารางที่ 4 แสดงปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาในส่วนของปัจจัยทรัพยากรพื้นฐานในการบริหาร (4M) ในกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีจราจร (ต่อ)

ปัจจัยทรัพยากรพื้นฐานในการบริหาร	สภาพปัญหา	แนวทางการแก้ปัญหา
3. วัสดุอุปกรณ์ (material)	3.1 อุปกรณ์ชำรุด เสียหาย ไม่พร้อมใช้งาน 3.2 ขาดแคลนเครื่องมือที่ทันสมัย - ข้อมูลที่ได้อาจคลาดเคลื่อนการทำงานล่าช้า ใช้ระยะเวลานานในการตรวจเก็บฯ	3.1 กำชับผู้ปฏิบัติให้ช่วยกันดูแลรักษาอุปกรณ์ มีการตรวจเช็คสภาพนับจำนวนทุกครั้งก่อนรับ-ส่งเวร จัดซื้ออุปกรณ์ตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุที่ทันสมัยให้กับสถานีตำรวจ เช่น 3D Laser Scanner, โดรนสำรวจที่เกิดเหตุ เครื่องวัดระยะแบบเลเซอร์ ทั้งนี้ต้องอบรมให้ผู้ปฏิบัติใช้งานอย่างถูกวิธี 3.2 พัฒนาระบบสำนวนอิเล็กทรอนิกส์ 3.3 ให้มีการเชื่อมโยงข้อมูลไปยังศาลและอัยการ โดยจะต้องได้รับการยอมรับและมีน้ำหนักรับฟังในชั้นพิจารณาของศาลด้วย
4. การบริหารจัดการ (management)	4.1 การบริหารกำลังพลไม่ดี - เกิดวิกฤตการขาดแคลนพนักงานสอบสวน และผู้ช่วยพนักงานสอบสวน - เจ้าหน้าที่ขาดแรงจูงใจและพยายามขอย้ายออกจากสายงาน	4.1 เพิ่มนโยบายที่ทำให้บุคลากรอยู่ปฏิบัติหน้าที่สอบสวนระยะยาว - เพิ่มเงินประจำตำแหน่ง - สร้างเส้นทางการเติบโตที่เฉพาะทาง 4.2 เปิดรับสมัครตำแหน่งพนักงานสอบสวนและผู้ช่วยฯ เพิ่มเติม

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยข้อมูลเชิงปริมาณ ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานคดีจราจรทางบก

พนักงานสอบสวนสังกัดตำรวจภูธรจังหวัดสมุทรปราการมีความต้องการจำเป็นในกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานคดีจราจรทางบกมากที่สุด และเป็นสภาพขั้นตอนที่ไม่ดีต้องปรับปรุง คือ ขั้นตอนการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีจราจรทางบก (PNI Modified=0.471) ได้แก่ การเคลื่อนย้ายวัตถุในสถานที่เกิดเหตุ การแจ้งให้เจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐานมาร่วมตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ และการกั้นสถานที่เกิดเหตุ ตามลำดับ ซึ่งการปฏิบัตินี้อาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน

พนักงานสอบสวนสังกัดตำรวจภูธรจังหวัดสมุทรปราการมีความต้องการจำเป็นปัจจัยทรัพยากรพื้นฐานในการบริหาร (4M) ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีจราจรทางบก มากที่สุด คือ ด้านงบประมาณ (PNI Modified=1.146) ได้แก่ ค่าตอบแทนของพนักงานสอบสวนที่ไม่เหมาะสมกับปริมาณงาน งบประมาณในการปฏิบัติหน้าที่ไม่เพียงพอ และปัจจัยทรัพยากรพื้นฐานในการบริหารที่ไม่ดีต้อง

ปรับปรุง คือ วัสดุอุปกรณ์ (materials) ได้แก่ อุปกรณ์สำนักงานไม่เพียงพอ เครื่องมือตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ ชำรุด ล้าสมัย ขาดการบำรุงรักษา ส่งผลให้พนักงานสอบสวนขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่

สรุปผลการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพ ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อเสนอแนวทางการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีจราจรทางบก

ผู้ให้ข้อมูลเสนอแนวทางในการพัฒนากระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีจราจรทางบกว่า ควรจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดซื้ออุปกรณ์สำหรับตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุให้เพียงพอและทันสมัย แม่นยำ เช่น โดรน Laser Scanner จะช่วยให้พนักงานสอบสวนเก็บรวบรวมพยานหลักฐานได้รวดเร็วขึ้นในระยะเวลาอันจำกัด โดยต้องมีการบำรุงรักษาอุปกรณ์อย่างสม่ำเสมอ อีกทั้งควรเพิ่มนโยบายสร้างแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติอยู่ปฏิบัติหน้าที่ในสายงานสอบสวนระยะยาว เช่น เพิ่มสวัสดิการ ช่องทางการเติบโต เปิดตำแหน่งรับสมัครพนักงานสอบสวน และผู้ช่วยพนักงานสอบสวนเพิ่มให้เพียงพอ และจัดอบรมผู้ช่วยพนักงานสอบสวนเพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

โดยสรุป จากการให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามและสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ ทำให้ทราบความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนากระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีจราจรทางบก ซึ่งจะเป็นแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีจราจรทางบกของพนักงานสอบสวนให้ดีขึ้นอย่างถูกทิศทาง

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยอภิปรายผลการศึกษาโดยสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. สภาพปัญหาในกระบวนการปฏิบัติงาน (process perspective)

จากการศึกษาพบว่าปัญหาเกิดขึ้นในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมเบื้องต้น ดังนี้

1.1 ขั้นตอนก่อนการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ อุปกรณ์ตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุไม่พร้อมใช้งาน ส่งผลต่อความรวดเร็วและประสิทธิภาพในการรวบรวมพยานหลักฐาน ควรจัดสรรอุปกรณ์ให้เพียงพอ และผู้ปฏิบัติช่วยกันดูแลรักษาและตรวจเช็คอุปกรณ์อย่างสม่ำเสมอเพื่อให้อุปกรณ์พร้อมใช้งานตลอดเวลา

1.2 ขั้นตอนระหว่างการรวบรวมพยานหลักฐาน พบปัญหาขาดแคลนผู้ช่วยพนักงานสอบสวน สอดคล้องกับงานวิจัยของ เทวฤทธิ์ อุทธา (2555) ทำให้เกิดภาระงานที่เกินตัว (workload) จนอาจจะเลยการตรวจเก็บร่องรอยหลักฐานที่สำคัญ ซึ่งงานวิจัยของ Peterson, Hickman, Strom, and Johnson (2013) ระบุว่า พยานหลักฐานนิติวิทยาศาสตร์มีผลอย่างยิ่งต่อการตัดสินของศาล และเป็นพยานหลักฐานที่สร้างผลสำเร็จในการคลี่คลายคดี และหากมีการบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติมอำนาจหน้าที่ให้แก่เจ้าหน้าที่ตรวจพิสูจน์หลักฐานให้สามารถเข้าร่วมตรวจพิสูจน์หลักฐานได้ด้วยอำนาจหน้าที่ตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องรอให้พนักงานสอบสวนร้องขอตามข้อเสนอแนะในงานวิจัยของ พิมลพัชร ประเสริฐกิตติศิริ (2560) น่าจะนำไปสู่การคลี่คลายคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นอีก

นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องการเคลื่อนย้ายวัตถุพยานในสถานที่เกิดเหตุก่อนที่พนักงานสอบสวนจะรวบรวมพยานหลักฐานเสร็จสิ้น และการไม่กั้นสถานที่เกิดเหตุเพื่อป้องกันการเพิ่ม/ลดพยานหลักฐานเนื่องมาจากปัจจัยแวดล้อมที่บังคับให้พนักงานสอบสวนต้องเร่งรีบกับการรวบรวมพยานหลักฐาน เช่น สภาพการจราจรติดขัด การมีผู้บาดเจ็บติดค้างอยู่ในรถ เหล่านี้ทำให้เกิดการปนเปื้อนของพยานหลักฐานในสถานที่

เกิดเหตุ ตามกฎการแลกเปลี่ยนของ โลคาร์ด (Locard's Exchange Principle) ที่กล่าวว่า ทุกการสัมผัส ย่อมทิ้งร่องรอยไว้เสมอ เมื่อบุคคล วัตถุ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการสัมผัสกัน จะเกิดการถ่ายโอนหรือแลกเปลี่ยน พยานหลักฐานระหว่างกัน ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง แม้จะเป็นร่องรอยขนาดเล็กมากก็ตาม แนวทางการแก้ไขคือ การใช้เทคโนโลยีเข้าช่วยเพื่อลดระยะเวลาการรวบรวมพยานหลักฐาน เช่น การถ่ายวิดีโอสถานที่เกิดเหตุไว้ ก่อนเคลื่อนย้าย การใช้อุปกรณ์ตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุที่ทันสมัย เช่น โดรน 3D Laser Scanner

1.3 ขั้นตอนการดำเนินการกับพยานหลักฐานหลังเกิดเหตุ ระบบการจัดเก็บข้อมูลแบบ ดั้งเดิม (manual system) ทำให้การสืบค้นข้อมูลล่าช้า และขาดความเชื่อมโยงระหว่างสถานีตำรวจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อห่วงโซ่การครอบครองวัตถุพยาน (chain of custody) และความน่าเชื่อถือในชั้นศาล ควรใช้เทคโนโลยีเข้ามาจัดระบบ เช่น ระบบสำนวนอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้สะดวกต่อการบันทึกและค้นหา

2. การวิเคราะห์ปัญหาตามหลักการบริหารจัดการ (4M analysis)

ปัญหาเชิงโครงสร้างสะท้อนผ่านปัจจัยทรัพยากรพื้นฐาน 4 ด้าน โดยเรียงลำดับความจำเป็น เร่งด่วน ดังนี้

2.1 งบประมาณ (money) เกิดภาวะความไม่สอดคล้องระหว่างงบประมาณและภาระงาน จริง พนักงานสอบสวนต้องออกค่าใช้จ่ายส่วนตัวในการปฏิบัติหน้าที่ เช่น ซื้ออุปกรณ์สำนักงานเอง ควรจะ ปรับวิธีการจัดสรรงบประมาณจากการเกลี่ยเป็นการประเมินจากปริมาณคดีที่เกิดขึ้นจริงเพื่อให้เพียงพอ ต่อการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน

2.2 วัสดุอุปกรณ์ (material) ขาดแคลนเครื่องมือที่ได้มาตรฐานระดับสากล การจัดซื้อจัด จ้างส่วนใหญ่อยู่ที่ส่วนกลาง ทำให้การกระจายอุปกรณ์ไม่ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของแต่ละ พื้นที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกพร แสนแก้ว (2561) ระบุว่า พนักงานสอบสวนสังกัดตำรวจภูธร จังหวัดนครปฐมได้ให้ข้อเสนอแนะในด้านการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุว่าควรจัดสรรงบประมาณเพื่อ สนับสนุนการจัดซื้ออุปกรณ์ เครื่องมือทันสมัยที่ใช้ในการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุให้เพียงพอ เพื่อช่วยเพิ่ม ประสิทธิภาพในการรวบรวมพยานหลักฐานคดีจราจรของพนักงานสอบสวน

2.3 การบริหารจัดการ (management) พบปัญหาการสูญเสียบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ เนื่องจากการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ไม่เอื้อต่อขวัญและกำลังใจ รวมถึงการให้ความสำคัญกับตัวชี้วัดเชิง ปริมาณ (KPI) มากกว่าคุณภาพ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกพร แสนแก้ว (2561) ระบุว่า พนักงานสอบสวนสังกัดตำรวจภูธรจังหวัดนครปฐมได้ให้ข้อเสนอแนะในด้านการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุว่า ควรเพิ่มกำลังพลของพนักงานสอบสวน หรือผู้ช่วยพนักงานสอบสวนที่จะร่วมตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุทั้งนี้ การทำงานเป็นทีมจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ

2.4 บุคลากร (man) ภาวะงานล้นมือ (work overload) และความเครียดสะสม ส่งผลให้ พนักงานสอบสวนมีแนวคิดตามที่ปรากฏในงานวิจัยของ โกสินทร์ หินเภาว และศุภชัย ศุภลักษณ์นรี (2562) ว่า “ความอยู่รอดมาก่อนการอำนวยความสะดวก” ทำให้ประสิทธิภาพในการแสวงหาพยานหลักฐานลดลง และการสูญเสียบุคลากรออกจากสายงานสอบสวน คือ การที่พนักงานสอบสวนขอย้ายออกจากสายงานจำนวนมาก ทำให้เกิดภาวะขาดแคลนพนักงานสอบสวน แนวทางการแก้ไขปัญหาคือเพิ่มนโยบายที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติ อยากรอยู่ในสายงานสอบสวนในระยะยาว เช่น เพิ่มสวัสดิการพิเศษ มีช่องทางการเติบโตที่ชัดเจน

ซึ่งผลการวิจัยนี้ขัดแย้งกับงานวิจัยของ เทวฤทธิ์ อุทธา (2555) ว่าพบปัญหาเรียงตามลำดับตามความสำคัญ ดังนี้ ปัญหาด้านบุคลากร ปัญหาด้านเครื่องมือเครื่องใช้ ปัญหาด้านงบประมาณและปัญหาด้านอื่น ๆ เป็นลำดับสุดท้าย

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้บริหารขององค์กรควรนำผลการวิจัยไปปรับใช้ในเรื่องของการจัดสรรงบประมาณเพื่อให้การบริหารตามหลัก 4M ให้มีคุณภาพต่อกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีจราจรทางบกของพนักงานสอบสวน เพื่อประโยชน์ต่อคุณภาพของกระบวนการยุติธรรมมากที่สุด
2. ผู้บริหารควรมีการจัดสรรงบประมาณด้านวัสดุอุปกรณ์สำหรับพนักงานสอบสวนให้เพียงพอมีความต้องการจำเป็น 2 อันดับต้น ๆ คือ เรื่องอุปกรณ์สำนักงาน และเครื่องมือการตรวจสถานที่เกิดเหตุที่เพียงพอ ทันสมัย และมีคุณภาพ เพื่อให้กระบวนการพัฒนาได้เป็นไปตามหลักนิติธรรม
3. ผู้บริหารควรมีการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับบุคลากรในหน่วยงานในทุก ๆ ระดับอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อการทำงานเป็นทีม โดยเฉพาะเรื่องการปรับเงินค่าตอบแทนคดีอาญาและค่าตำแหน่งพนักงานสอบสวน
4. หน่วยงานควรมีนโยบายและแนวทางการอบรมบุคลากรที่ชัดเจนเพื่อให้บุคลากรมีความเชี่ยวชาญในอาชีพที่ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ และทันต่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. พนักงานสอบสวนควรให้ความสำคัญในการกั้นสถานที่เกิดเหตุ ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกที่ต้องทำเมื่อมาถึงสถานที่เกิดเหตุ เนื่องจากเป็นการป้องกัน การเพิ่ม/ลด พยานหลักฐานในสถานที่เกิดเหตุ
2. พนักงานสอบสวนควรให้ความสำคัญกับเรื่องการเก็บสิ่งส่งตรวจและห่วงโซ่แห่งการครอบครองวัตถุพยาน เพื่อให้ได้พยานหลักฐานที่มีคุณภาพสำหรับใช้ในกระบวนการยุติธรรมต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการขยายขอบเขตการศึกษาไปยังกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมอื่น ๆ เช่น อัยการ ผู้พิพากษา และทนายความ เพื่อสำรวจมุมมองและความต้องการเกี่ยวกับคุณภาพและความสมบูรณ์ของพยานหลักฐานในคดีจราจรที่ได้รับจากพนักงานสอบสวน
2. ควรนำผลการวิเคราะห์ปัญหาที่ได้มาต่อยอดในการพัฒนาเครื่องมือใหม่ ๆ ที่จะช่วยให้การรวบรวมพยานหลักฐานคดีจราจรทางบกของพนักงานสอบสวนมีประสิทธิภาพสูงขึ้น เช่น พัฒนาระบบการระบุเอกลักษณ์วัตถุพยานในคดีจราจรด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อลดข้อผิดพลาดจากระบบการจดบันทึกด้วยกระดาษ และช่วยให้พนักงานสอบสวนสามารถติดตามสถานะการตรวจพิสูจน์จากห้องปฏิบัติการนิติวิทยาศาสตร์ได้ผ่านระบบเครือข่าย

รายการอ้างอิง

- กนกพร แส่นแก้ว. (2561). การศึกษาความรู้ความเข้าใจด้านการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุของพนักงานสอบสวนในเขตพื้นที่ตำรวจภูธรจังหวัดนครปฐม. *วารสารวิจัยและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 14(2), หน้า 121-136.
- โกสินทร์ หินเขาว์ และศุภชัย ศุภลักษณ์นารี. (2562). วิธีคิดในการแสวงหาพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์คดีจราจร. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 39(2), หน้า 140-160.
- ตรองหทัย ยศประสิทธิ์. (2561). *ความรู้ ความคิดเห็นในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ของพนักงานสอบสวน กองบังคับการตำรวจนครบาล 8* [วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เทวฤทธิ์ อุทธา. (2555). *การศึกษากระบวนการรักษาสถานที่เกิดเหตุและรักษาวัตถุพยานของเจ้าหน้าที่มูลนิธิต่าง ๆ ในเขตจังหวัดชลบุรี* [วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พิมลพัชร ประเสริฐกิตติศิริ. (2560). ข้อจำกัดทางกฎหมายเกี่ยวกับการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุทางอาญา. *วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ*, 27(1), หน้า 103-115.
- สวพ.FM91. (2567, 3 ธันวาคม). สลด ชายวัย 24 ปี ถูกรถไม่ทราบชนิดเฉี่ยวชนแล้วทับซ้ำจนเสียชีวิต กลางถนนเทพรัตน กม.18. สวพ. FM91. <https://fm91bkk.com/newsarticle/63088>
- สำนักอำนวยการความปลอดภัย กรมทางหลวง. (2568). รายงานอุบัติเหตุบนทางหลวงทั่วประเทศไทย ประจำปี 2564-2567. <http://bhs.doh.go.th/download/accident>
- สุวิมล ว่องวานิช. (2550). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น* (พิมพ์ครั้งที่ 2). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Best, J. W. (1981). *Research in education* (4th ed.). Prentice-Hall.
- Hayden, B. & Baldwin, B.S. (2017). *Crime Scene Contamination Issues*. <https://www.crime-scene-investigator.net/crime-scenecontaminationissues.html>
- Peterson, J.L., Hickman, M.J., Strom, K.J., & Johnson, D.J. (2013). Effect of Forensic Evidence on Criminal Justice Case Processing. *Journal of Forensic Science*, 58(Suppl 1), pp. S78-S90.

การวิเคราะห์ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวัจนกรรมเพื่อการ
ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองรอง
ที่ปรากฏในเฟซบุ๊กการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

An Analysis of Cultural Tourism Types and Speech Acts for
Cultural Tourism Promotion in Secondary Cities
on the Tourism Authority of Thailand's Facebook Pages

วันที่รับบทความ: 15 พฤษภาคม 2569

ภาวิณี พนมวัน ณ อยุธยา ^{1*}

วันที่แก้ไขบทความ: 10 มิถุนายน 2569

วันที่ตอบรับบทความ: 16 มิถุนายน 2569

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวัจนกรรมเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองรองที่ปรากฏในเฟซบุ๊กการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เก็บข้อมูลจากเฟซบุ๊กการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 5 สำนักงาน ได้แก่ สำนักงานสุพรรณบุรี สำนักงานเชียงราย สำนักงานสมุทรสงคราม สำนักงานอุบลราชธานี และสำนักงานอุดรธานี ใช้เกณฑ์การคัดเลือกจาก 5 จังหวัดเมืองรองที่นักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวสูงสุดในปี พ.ศ. 2568 ตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2568-กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2569 จำนวน 128 โพสต์ โดยคัดเลือกโพสต์ที่แสดงข้อความเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเท่านั้น ผลการศึกษาพบประเภทการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 4 ประเภท ได้แก่ 1) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ 2) การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประเพณี 3) การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท และ 4) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม ด้านวัจนกรรมเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในเมืองรอง พบ 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1) วัจนกรรมกลุ่มบอกกล่าว พบ 4 ประเภทย่อย คือ การพูด การยืนยัน การบรรยาย และการรายงาน 2) วัจนกรรมกลุ่มชี้แนะ พบ 3 ประเภทย่อย คือ การออกคำสั่ง การขอร้อง และการแนะนำ 3) วัจนกรรมกลุ่มผูกมัด พบ 1 ประเภทย่อย คือ การสัญญา และ 4) วัจนกรรมกลุ่มแสดงความรู้สึก พบ 2 ประเภทย่อยคือ การต้อนรับ และการชมเชย ไม่พบวัจนกรรมกลุ่มแถลงการณ์ เนื่องจากลักษณะของสื่อประชาสัมพันธ์ไม่ได้มีรูปแบบการกระทำบางสิ่งอันมีผลทำให้สภาพสิ่งของ บุคคล หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป

คำสำคัญ: วัจนกรรม การประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เมืองรอง

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

*ผู้ประสานงานหลัก e-mail: ppawinee_wi@hotmail.com

An Analysis of Cultural Tourism Types and Speech Acts for Cultural Tourism Promotion in Secondary Cities on the Tourism Authority of Thailand's Facebook Pages

Received: May 15, 2026

Pawinee Phanomwan Na Ayutthaya ^{1*}

Revised: June 10, 2026

Accepted: June 16, 2026

Abstract

This research aims to examine the types of cultural tourism and speech acts used in cultural tourism promotion for secondary cities appearing on the Tourism Authority of Thailand's Facebook pages. Data were collected from five Tourism Authority of Thailand (TAT) regional offices' Facebook pages: Suphan Buri Office, Chiang Rai Office, Samut Songkhram Office, Ubon Ratchathani Office, and Udon Thani Office. The sample comprised five secondary provinces with the highest tourist arrivals in 2025, with data collected between September 2025 and February 2026. A total of 128 published posts were selected for analysis focusing exclusively on those containing cultural tourism promotional content. The findings reveal four types of cultural tourism: 1) historical tourism, 2) cultural and traditional festival tourism, 3) rural lifestyle tourism, and 4) cultural wellness tourism. Four main categories of speech acts were identified in secondary city tourism promotion: 1) assertives, comprising four subtypes: stating, affirming, describing, and reporting; 2) directives, comprising three subtypes: ordering, requesting, and recommending; 3) commissives, comprising one subtype: promising; and 4) expressives, comprising two subtypes: welcoming and complimenting. The speech act of declaration was not found, as promotional media content does not typically contain performative acts that bring about changes in the status of objects, persons, or phenomena.

Keywords: speech acts, public relations, cultural tourism, secondary cities

¹ Asst.Prof.Dr., Program in Thai, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Rajabhat University

*Corresponding author, e-mail: ppawinee_wi@hotmail.com

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม นอกจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในเมืองท่องเที่ยวหลักแล้ว ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับเมืองท่องเที่ยวหลักด้วย คือ เมืองท่องเที่ยวรองหรือการท่องเที่ยวในระดับเมืองรอง ซึ่งประเทศไทยมีเมืองรองที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 55 จังหวัด ได้แก่ ภาคเหนือ 16 จังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 18 จังหวัด ภาคตะวันออกและภาคตะวันตก 12 จังหวัด และภาคใต้ 9 จังหวัด มีแหล่งท่องเที่ยวสวยงามและมีวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ไม่ต่างกับเมืองหลัก เพื่อเป็นการกระจายนักท่องเที่ยว หรือนักลงทุนลงไปสู่ชุมชนและพื้นที่อื่น ๆ เพิ่มมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดรายได้สู่ท้องถิ่นและชุมชน (นาริลักษณ์ ศิริวรรณ, 2567, บทคัดย่อ)

เมืองรอง หรือ Less Visited Area หมายถึง เมืองที่ไม่ได้เป็นเมืองท่องเที่ยวหลักหรือยังมีนักท่องเที่ยวเข้าไปไม่มากนัก มีการกระจายรายได้ถึงชุมชนท้องถิ่นที่ไม่แตกต่างกับเมืองท่องเที่ยวหลัก มีขนาด พื้นที่ จำนวนประชากรและมีเศรษฐกิจขนาดเล็กถึงปานกลาง มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นจุดแข็งด้านวัฒนธรรม เกษตรกรรม สินค้าชุมชน ท่องเที่ยวและอาหาร มีความสะดวกด้านการคมนาคมและการเดินทางเข้าถึง และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ (นาริลักษณ์ ศิริวรรณ, 2567, หน้า 3)

นโยบายการส่งเสริมท่องเที่ยวเมืองรองของรัฐบาลเพื่อกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวไปทั่วประเทศให้มากขึ้น ไม่กระจุกตัวเฉพาะเมืองท่องเที่ยวหลัก ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องจนเกิดการแพร่ระบาดของโควิด 19 ทำให้การท่องเที่ยวแทบทุกส่วนต้องหยุดชะงักไป แต่ช่วงหลายเดือนที่ผ่านมา จนถึงปัจจุบันที่สถานการณ์โควิด 19 คลี่คลายลง รัฐบาลเปิดประเทศและผ่อนปรนมาตรการป้องกันโรคเกือบทั้งหมด นักท่องเที่ยวต่างประเทศเริ่มเดินทางเข้ามาในไทยเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง ส่วนนักท่องเที่ยวชาวไทยได้ท่องเที่ยวในประเทศมากขึ้น รวมถึงการเที่ยวเมืองรองกลับมาได้รับความสนใจมากขึ้นตาม จนเป็นกระแสที่สะท้อนออกมาทางสื่อสังคมออนไลน์ (นาริลักษณ์ ศิริวรรณ, 2567, หน้า 1)

ปัจจุบันสื่อสังคมออนไลน์มีบทบาทสำคัญในการช่วยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ทั้งการประชาสัมพันธ์การจัดงาน เทศกาล และให้ความรู้ด้านประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สำคัญ โดยเฟซบุ๊ก (facebook) เป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีผู้ใช้งานทุกช่วงอายุ รวมทั้งสื่อ สำนักข่าว กลุ่มผู้ผลิตสินค้าและบริการ กลุ่มองค์กรต่าง ๆ ได้นำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อให้ข้อมูลข่าวสาร ช่วยประชาสัมพันธ์ส่งเสริมภาพลักษณ์ สร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีขององค์กรเพิ่มรายได้ให้กับธุรกิจ สร้างการมีส่วนร่วมและมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกได้อย่างรวดเร็ว (สำนักประชาสัมพันธ์, 2561, หน้า 4-5)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้เดินทางส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเมืองรองผ่านเพจการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในแต่ละภูมิภาค เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่ ทั้งภาคธุรกิจ โรงแรม อาหาร สถานที่ท่องเที่ยว แหล่งวัฒนธรรม ฯลฯ ปัจจุบันมีงานวิจัยที่นำประเด็นการท่องเที่ยวเมืองรองมาใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง เช่น งานวิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเมืองรองในประเทศไทย

ของนักท่องเที่ยวจีน กรณีศึกษา จังหวัดเชียงราย (Peng Ruiqiu, 2563) และงานวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเมืองรองของนักท่องเที่ยวชาวไทย กรณีศึกษาจังหวัดอ่างทอง (ชิดชม กันจุฬา, 2563) งานวิจัยที่นำประเด็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมาใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง เช่น งานวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์เนื้อหาสารและกลวิธีการใช้ภาษาเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในสื่อออนไลน์ (รสริน ดิษฐบรรจง, 2564) งานวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์วัจนกรรมการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภาคตะวันตกของไทยที่ปรากฏในสื่อออนไลน์ (ราตรี แจ่มนิยม พิระวิศว์ พูลเขตวิทย์ และพรสวรรค์ เจริญหงษ์ษา, 2566) แต่ยังไม่มียานวิจัยที่ศึกษาวัจนกรรมการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และไม่พบงานวิจัยที่ศึกษาวัจนกรรมการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในเมืองรอง โดยการศึกษาเมืองรองซึ่งกำลังได้รับความนิยมในปัจจุบัน สืบเนื่องจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเดินทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรอง และส่งเสริมการจัดงาน เทศกาล และประเพณีท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักในระดับประเทศ ดังนั้นการศึกษาวาจนกรรมการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงน่าสนใจในฐานะเป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ข้อความเพื่อเชิญชวนให้เกิดการท่องเที่ยวและเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองรองที่ปรากฏในเฟซบุ๊กการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาวาจนกรรมการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองรองที่ปรากฏในเฟซบุ๊กการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ โพสต์การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองรองที่ปรากฏในเฟซบุ๊กการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 5 จังหวัด จำนวน 128 ข้อความ

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ เฟซบุ๊กการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในเมืองรอง 5 จังหวัดที่กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้สำรวจ 5 จังหวัดเมืองรองที่นักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวสูงสุดในปี พ.ศ. 2568 (TNN, 2568) ได้แก่ ททท.สำนักงานสุพรรณบุรี ททท.สำนักงานเชียงราย ททท.สำนักงานสมุทรสงคราม ททท.สำนักงานอุบลราชธานี และ ททท.สำนักงานอุดรธานี

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกประเภทวัจนกรรมตามกรอบแนวคิดของ Searle (1975) จำนวน 5 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มบอกกล่าว 2) กลุ่มชี้แนะ 3) กลุ่มผูกมัด 4) กลุ่มแสดงความรู้สึก และ 5) กลุ่มแถลงการณ์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลจากโพสต์การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองรองที่ปรากฏในเฟซบุ๊กการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 5 จังหวัด โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (purposive

sampling) โดย ททท.สำนักงานสุพรรณบุรี จำนวน 32 ข้อความ ททท.สำนักงานเชียงราย จำนวน 25 ข้อความ ททท.สำนักงานสมุทรสงคราม จำนวน 24 ข้อความ ททท.สำนักงานอุบลราชธานี จำนวน 24 ข้อความ และททท.สำนักงานอุดรธานี จำนวน 23 ข้อความ ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือน กันยายน พ.ศ.2568-กุมภาพันธ์ พ.ศ.2569 รวม 6 เดือน จำนวน 128 ข้อความ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

4.1 การแบ่งประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองรอง ใช้เกณฑ์การแบ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 5 ประเภท ตามแนวคิดของ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548)

4.2 การแบ่งประเภททัศนกรรรม ใช้กรอบแนวคิดของ Searle (1975) ตามเงื่อนไขของการกระทำที่ใช้ถ้อยคำ โดยยึดกริยาบ่งการกระทำเป็นหลัก

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปและอภิปรายผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 ผลการศึกษิตวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษิตประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองรองที่ปรากฏในเฟซบุ๊กการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พบการจัดการการท่องเที่ยว 4 ประเภท (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548, หน้า 15-16) ดังนี้

1) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (historical tourism) เป็นรูปแบบของการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ทำให้เกิดการเรียนรู้ในฐานะมรดกทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบการท่องเที่ยวประเภทนี้ในรูปแบบการท่องเที่ยวที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ประสบการณ์จากการเดินทาง ทำให้เกิดความรักและเกิดการหวงแหนโบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีคุณค่าของท้องถิ่นและประเทศชาติ ดังตัวอย่าง

“พระพุทธรูปขีร์ศรีสุวรรณภูมิ พระพุทธรูปแกะสลักบนหน้าผาหินปูนที่ใหญ่ที่สุดในไทยและเอเชีย ณ วัดเขาทำเทียม! โดยองค์พระมีความสูงถึง 35 เมตร โดดเด่นอยู่กลางหุบเขาที่เคยเป็นเหมืองหินเก่า ใครอยากเห็นความอลังการระดับโลกที่ผสมผสานพลังความศรัทธากับธรรมชาติเข้าด้วยกัน ต้องแวะมาสุพรรณบุรีกัน...”

(ททท. สำนักงานสุพรรณบุรี, 2569)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ คือ พระพุทธรูปขีร์ศรีสุวรรณภูมิ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปแกะสลักบนหน้าผาหินปูนที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยและเอเชีย เป็นงานฝีมือแกะสลักทั้งดงามระดับโลกที่ผสมผสานพลังความศรัทธากับธรรมชาติเข้าด้วยกัน

2) การท่องเที่ยวงานวัฒนธรรมและประเพณี (cultural traditional tourism) เป็นรูปแบบของการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานศิลปวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นได้ร่วมกันจัดขึ้น ผลการวิจัยพบการท่องเที่ยวประเภทนี้ในรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อชมงานวัฒนธรรมและประเพณีที่สวยงาม อันเป็นประเพณีที่สวยงามและเสริมสร้างความเป็นสิริมงคลให้แก่ชีวิต ดังตัวอย่าง

“เชิญชาวพุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยวทุกท่านร่วมสืบสานวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงาม ในงานพิธีตักบาตรเทโวโรหณะ วัดเขาดีสลัก อำเภอบัวทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งจัดขึ้นโดย อำเภอบัวทอง ร่วมกับ อบต.ดอนคา คณะสงฆ์อำเภอบัวทอง ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลดอนคา หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน...”

(ททท. สำนักงานสุพรรณบุรี, 2568ข)

จากตัวอย่างข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการท่องเที่ยวงานวัฒนธรรมและประเพณีที่สวยงาม และมีคุณค่าในท้องถิ่น ได้แก่ งานพิธีตักบาตรเทโวโรหณะ จัดขึ้นโดยอำเภอบัวทอง ร่วมกับอบต.ดอนคา คณะสงฆ์อำเภอบัวทอง ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลดอนคา หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน จัดที่วัดเขาดีสลัก อำเภอบัวทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

3) การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท (rural tourism/village tourism) เป็นรูปแบบของการเดินทางท่องเที่ยวไปในแหล่งชุมชนท้องถิ่น อันแสดงถึงวิถีชีวิต ภูมิปัญญาชาวบ้านอันมีเอกลักษณ์เฉพาะแตกต่างจากวิถีชีวิตคนเมือง ผลการวิจัยพบการท่องเที่ยวประเภทนี้ในรูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งมีลักษณะเด่นทั้งในด้านประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าแก่การอนุรักษ์ สะท้อนความแตกต่างจากชุมชนเมือง ดังตัวอย่าง

“บุญกุ่มข้าวใหญ่ เป็นพิธีกรรมสำคัญหลังฤดูเก็บเกี่ยวที่สะท้อนความกตัญญูต่อพระแม่โพสพ และเป็นช่วงเวลาที่ชุมชนรวมพลกันใน “ลานข้าว” อันเป็นหัวใจของวิถีชีวิตอีสาน...”

(ททท. สำนักงานอุบลราชธานี, 2569ข)

จากตัวอย่างข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นถึงประเพณีของคนในท้องถิ่น คือ ประเพณีบุญกุ่มข้าวใหญ่ ซึ่งเป็นพิธีกรรมสำคัญหลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าวและสะท้อนความกตัญญูต่อพระแม่โพสพ ทำให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสประสบการณ์ชุมชนอันมีเสน่ห์เฉพาะตัว

4) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม (cultural health tourism) เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีการส่งเสริมสุขภาพกายและใจควบคู่ไปกับการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบการท่องเที่ยวประเภทนี้ในรูปแบบของการเดินทางท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพหรือฟื้นฟูสุขภาพทางวัฒนธรรม เพื่อเสริมสร้างสุขภาพและคุณภาพชีวิตของนักท่องเที่ยว ดังตัวอย่าง

“กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำลึงหวานชุมชนท่องเที่ยวมีเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่โดดเด่น ตาล-ตำน-ตึง ที่นำภูมิปัญญาชาวบ้านในการนำก้านตาลมาเป็นอุปกรณ์ช่วยยึดเส้นคลายเส้นบริเวณกล้ามเนื้อขา น่อง ข้อเท้า กล้ามเนื้อส่วนหลังและเอว ปวดบริเวณต้นคอและหัวไหล่”

(ททท. สำนักงานสุพรรณบุรี, 2568ก)

จากตัวอย่างข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำลึงหวาน คือ ตาล-ต้าน-ตึง เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่นำก้านตาล มาใช้เพื่อฟื้นฟูสุขภาพ

จากการวิเคราะห์ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองรองที่ปรากฏในเฟซบุ๊กการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พบการจัดการการท่องเที่ยว 4 ประเภท ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประเพณี การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม โดยพบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประเพณีมากที่สุด รองลงมาคือ การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม ไม่พบการท่องเที่ยวเชิงกีฬา

1.2 ผลการศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาวัฒนธรรมเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองรองที่ปรากฏในเฟซบุ๊กการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พบข้อมูลดังนี้

1) วัฒนธรรมกลุ่มการบอกกล่าว (assertive) หมายถึง วัฒนธรรมที่เน้นให้เห็นว่าผู้พูดเชื่อในความเป็นจริงเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ และความเป็นไปที่เกิดขึ้นรอบ ๆ ตัว ดังนั้นจึงต้องการบอกเล่าข้อมูลดังกล่าวด้วยเห็นว่าผู้ฟังยังไม่ทราบหรือจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง ผู้วิจัยพบวัฒนธรรมกลุ่มดังกล่าวจำนวน 4 กลุ่มย่อย ได้แก่ การพูด การยืนยัน การบรรยาย และการรายงาน ดังตัวอย่าง

1.1) วัฒนธรรมการพูด (saying) คือ การกล่าวถ้อยคำเพื่อให้ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องราว เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อประโยชน์แก่ผู้ฟัง ดังตัวอย่าง

“หากพูดถึงเสน่ห์ของจังหวัดอุบลราชธานี นอกจากประเพณีแห่เทียนพรรษาที่เป็นที่เลื่องลือแล้ว ยังมีมรดกทางวัฒนธรรมชิ้นเอกที่สืบทอดกันมานับร้อยปีนั่นคือ “เครื่องทองเหลืองบ้านปะอาว” ค่ะ นี่คือหมู่บ้านหัตถกรรมที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งในจังหวัด และยังคงรักษาภูมิปัญญาการทำเครื่องทองเหลืองด้วยวิธีหล่อแบบขี้ผึ้งหาย (Lost Wax Casting) ซึ่งหาได้ยากมากในปัจจุบัน...”

(ททท. สำนักงานอุบลราชธานี, 2569ก)

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวัฒนธรรมกลุ่มการบอกกล่าว ประเภทกลุ่มย่อยวัฒนธรรมการพูด เพื่อให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีที่มีชื่อเสียงแล้ว ยังมีมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า คือ เครื่องทองเหลืองบ้านปะอาว ที่ยังรักษาภูมิปัญญาการทำเครื่องทองเหลืองด้วยวิธีหล่อแบบขี้ผึ้งหาย เป็นสิ่งที่หาได้ยากในปัจจุบัน

1.2) วัฒนธรรมการยืนยัน (asserting) คือ รูปแบบถ้อยคำที่ผู้พูดแสดงถึงความจริงที่ปรากฏ และยืนยันในสิ่งที่พูดคือเรื่องจริง ดังตัวอย่าง

“...วัดป่าภูปึง ตั้งอยู่ในบ้านพะเนียด ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี วัดที่ตั้งในเรื่องของพญานาคเรืองแสง และมีพระประธานปางมหาจักรพรรดิทรงเครื่องที่สวยงามที่สุดในจังหวัดอุบลราชธานี...”

(ททท. สำนักงานอุบลราชธานี, 2568ข)

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวัจนกรรมกลุ่มการบอกกล่าว ประเภทกลุ่มย่อย วัจนกรรมการยืนยัน เพื่อรับรองสิ่งที่พูด ปรากฏในข้อความ “มีพระประธานปางมหาจักรพรรดิทรงเครื่อง ที่สวยที่สุดในจังหวัดอุบลราชธานี...” เพื่อเป็นการยืนยันความสวยงามของพระประธานปางมหาจักรพรรดิ วัดป่าภู่ง ที่ทรงเครื่องสวยที่สุดในจังหวัดอุบลราชธานี

1.3) วัจนกรรมการบรรยาย (describing) คือ รูปแบบถ้อยคำที่ให้ข้อเท็จจริง เกี่ยวกับเรื่องราว เหตุการณ์ สถานที่สำคัญ ทำให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากแหล่งข้อมูลที่น่าสนใจ ดังตัวอย่าง

“วัดป่าโพธิญาณ วัดป่าสายวิปัสสนากรรมฐานสาขาที่ 8 ของวัดหนองป่าพง ตั้งอยู่ริมอ่างเก็บน้ำเขื่อนสิรินธร อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี บรรยากาศเงียบสงบ ท่ามกลางป่าไม้ และธรรมชาติสมบูรณ์ วัดก่อตั้งโดยหลวงปู่ชา สุภทฺโท เพื่อเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมและอนุรักษ์ผืนป่า...”
(ทพท. สำนักงานอุบลราชธานี, 2568ก)

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวัจนกรรมกลุ่มการบอกกล่าว ประเภทกลุ่มย่อยวัจนกรรม การบรรยาย เพื่อให้ข้อมูลวัดป่าโพธิญาณ วัดป่าสายวิปัสสนากรรมฐานสาขาที่ 8 ของวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นวัดที่หลวงปู่ชา สุภทฺโท ก่อตั้งขึ้นเพื่อเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมและอนุรักษ์ผืนป่า

1.4) วัจนกรรมการรายงาน (reporting) คือ การใช้ถ้อยคำเพื่อแสดงรายละเอียด ของข้อมูล เรื่องราว เหตุการณ์ เพื่อให้เห็นรายละเอียดของการดำเนินงาน ดังตัวอย่าง

“ข้อมูลจากวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเรือประมงและนำเที่ยวทะเลบัวแดง ทำเรือบ้าน เดียม อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี รายงานรายได้จากเรือนำชมทะเลบัวแดงในฤดูกาลนี้ จำนวน 6,668,700 บาท โดยเก็บข้อมูลตั้งแต่ 16 ตุลาคม 2568 ถึง 25 กุมภาพันธ์ 2569...”
(ทพท. สำนักงานอุดรธานี, 2569)

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวัจนกรรมกลุ่มการบอกกล่าว ประเภทกลุ่มย่อยการ รายงาน โดยรายงานรายได้เรือนำเที่ยวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเรือประมงและกลุ่มเรือนำเที่ยวทะเล บัวแดง ตั้งแต่ 16 ตุลาคม 2568 ถึง 25 กุมภาพันธ์ 2569 สามารถสร้างรายได้ให้แก่เรือนำชมทะเลบัวแดงในฤดูกาลนี้ จำนวน 6,668,700 บาท

2) วัจนกรรมกลุ่มชี้แนะ (directive) วัจนกรรมที่แสดงถึงความพยายามของผู้พูดที่ ต้องการให้ผู้ฟังกระทำบางอย่างเพื่อผลประโยชน์ของผู้พูดหรือผู้ฟัง ผู้วิจัยพบวัจนกรรมกลุ่มดังกล่าว จำนวน 3 กลุ่มย่อย ได้แก่ การออกคำสั่ง การขอร้อง และการแนะนำ ดังตัวอย่าง

2.1) วัจนกรรมการออกคำสั่ง (commanding) คือ การกล่าวถ้อยคำเชิงคำสั่ง เพื่อให้ปฏิบัติตามในสิ่งที่ผู้พูดได้กล่าวออกไป ดังตัวอย่าง

“อย่าลืมเลือกใช้ “กระถางจากวัสดุธรรมชาติ” อย่างใบตอง ดอกไม้สด หรือขนมปัง เพื่อลอยความสุขแบบไม่ทิ้งขยะให้แม่น้ำลำคลอง...”

(ทพท. สำนักงานสมุทรสงคราม, 2568ข)

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวัจนกรรมกลุ่มชี้้นำ ประเภทกลุ่มย่อยการออกคำสั่ง โดยข้อความว่า “อย่าลืมเลือกใช้กระถางจากวัสดุธรรมชาติ” เป็นการสั่งให้ผู้ฟังเชื่อในสิ่งที่ผู้พูดสื่อสารออกไป เพื่อให้เห็นประโยชน์ของการเลือกใช้วัสดุจากธรรมชาติ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและแม่น้ำลำคลอง

2.2) วัจนกรรมการขอร้อง (requesting) คือ ถ้อยคำที่ผู้พูดมีเจตนาให้ผู้ฟังช่วยเหลือ ปฏิบัติตามคำขอหรือให้ความร่วมมือ ดังตัวอย่าง

“ททท.อุบลราชธานี ขอเชิญทุกท่านร่วมชมการแสดงพลุสุดตระการตา เพื่อถวายแด่องค์พญาอนันตนาคราช ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของคำคืนแห่งศรัทธา ความงดงาม และพลังแห่งความเลื่อมใสไปพร้อมกัน งานพิเศษที่จัดขึ้นเพียงปีละ 1 ครั้งเท่านั้น อย่าพลาดโอกาสสำคัญนี้”

(ททท. สำนักงานอุบลราชธานี, 2569ค)

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวัจนกรรมกลุ่มชี้้นำ ประเภทกลุ่มย่อยการขอร้อง เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของมหามงคลพิธีอันยิ่งใหญ่ เพื่อถวายแด่องค์พญาอนันตนาคราช จัดขึ้นเพียงปีละ 1 ครั้งเท่านั้น

2.3) วัจนกรรมการแนะนำ (recommending) คือ การกล่าวถ้อยคำเพื่อให้แนวทางหรือวิธีการในการปฏิบัติ เน้นให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากสิ่งที่พูด ดังตัวอย่าง

“ปัจจุบันชุมชนบ้านสันทางหลวง เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น คือ “วิถีชาวไทยอง” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย อีกกลุ่มหนึ่งที่มีประวัติเก่าแก่ และยังเป็นอีกหนึ่งชุมชนที่อยากแนะนำ! ต้องไปเยือนชุมชนสักครั้งแล้วคุณจะต้องอยากกลับไปอีกแน่นอนเลยล่ะ”

(ททท. สำนักงานเชียงราย, 2568ก)

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวัจนกรรมกลุ่มชี้้นำ ประเภทกลุ่มย่อยการแนะนำ เพื่อแนะนำชุมชนบ้านสันทางหลวง อ.แม่จัน จ.เชียงราย ซึ่งเป็นชุมชนชาติพันธุ์ไทยอง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน นำไปศึกษาเรียนรู้

3) วัจนกรรมกลุ่มผูกมัด (commissive) ถ้อยคำที่ผู้พูดมีจุดมุ่งหมายแสดงให้เห็นว่า จะกระทำการบางอย่างเพื่อผู้ฟังในอนาคต ผู้วิจัยพบวัจนกรรมกลุ่มดังกล่าว จำนวน 1 กลุ่มย่อย ได้แก่ การสัญญา ดังตัวอย่าง

3.1) วัจนกรรมการสัญญา (promising) คือ การใช้ถ้อยคำเพื่อแสดงเจตนาว่าจะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือผู้ฟังจะได้รับหลังจากสิ่งที่ได้ฟังจากผู้พูด เพื่อเป็นการยืนยันสิ่งที่ได้พูดออกไป ดังตัวอย่าง

“วันธรรมดาแบบนี้ หนีความวุ่นวายมาพักใจ สูดอากาศบริสุทธิ์และชมวิวแม่น้ำสองสีที่ “วัดถ้ำคูหาสวรรค์” กันเถอะ รับรองได้ทั้งความสงบ ความสุข และแรงบันดาลใจกลับไปเต็มหัวใจ”

(ททท. สำนักงานอุบลราชธานี, 2568ค)

จากตัวอย่างข้างต้น เป็นวัจนกรรมกลุ่มผู้มัด ประเภทกลุ่มย่อยการสัญญา โดยมีคำว่า “รับรอง” เพื่อยืนยันว่า หลังจากได้มาท่องเที่ยวที่วัดถ้ำคูหาสวรรค์ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี จะได้รับความสงบ ความสุข และได้รับแรงบันดาลใจจากการเดินทาง

4) กลุ่มแสดงความรู้สึก (expressive) เป็นกลุ่มถ้อยคำที่บ่งบอกอารมณ์ความรู้สึก และทัศนคติของผู้พูดที่มีต่อผู้ฟังหรือสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบข้างเท่านั้น ผู้พูดไม่มีความประสงค์จะให้ผู้ฟังกระทำการสิ่งใด หรือให้ผู้ฟังทราบถึงข้อมูลสำคัญแต่อย่างใด ผู้วิจัยพบวัจนกรรมกลุ่มดังกล่าว จำนวน 2 กลุ่มย่อย ได้แก่ การต้อนรับและการชมเชย ดังตัวอย่าง

4.1) วัจนกรรมการต้อนรับ (welcoming) คือ ถ้อยคำที่สื่อความหมายในเชิงการรับรอง แสดงถึงการให้เกียรติแก่ผู้ที่เข้ามาเยือนสถานที่แห่งหนึ่ง ดังตัวอย่าง

“ชุมชนบ้านท่าชันทอง ต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยกลองและรำวงพื้นบ้านให้ผู้มาเยือนอย่างอบอุ่นเหมือนครอบครัว ทางชุมชนจะผูกข้อต่อแขน พิธีต้อนรับในแบบฉบับของอีสานล้านนาที่สืบทอดต่อกันมา...”

(ททท. สำนักงานเชียงราย, 2568ข)

จากตัวอย่างข้างต้น เป็นวัจนกรรมกลุ่มแสดงความรู้สึก ประเภทกลุ่มย่อยการต้อนรับ โดยกล่าวถึงชุมชนบ้านท่าชันทองที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยการใช้กลองและรำวงพื้นบ้าน มีการผูกข้อต่อแขน เพื่อสื่อความหมายถึงการรับขวัญและอวยพรนักท่องเที่ยว

4.2) วัจนกรรมการชมเชย (appreciation) คือ ถ้อยคำที่สื่อความหมายยกย่องยินดีในความสามารถหรือชื่นชมที่ประสบความสำเร็จ ดังตัวอย่าง

“ททท. ขอแสดงความยินดีกับ 2 ชุมชน ของจังหวัดสุพรรณบุรีที่คว้ารางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย ครั้งที่ 15 ปี 2568 "รางวัลแหล่งท่องเที่ยวแห่งความยั่งยืน" ชุมชนบ้านแหลมสุพรรณ บ้านสวนแผ่นดินแม่ อ.บางปลาม้า วิสาหกิจชุมชนตำลึงหวาน อ.อู่ทอง รางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย (Thailand Tourism Awards) ครั้งที่ 15 ประจำปี 2568...”

(ททท. สำนักงานสุพรรณบุรี, 2568ก)

จากตัวอย่างข้างต้น เป็นวัจนกรรมกลุ่มแสดงความรู้สึก ประเภทกลุ่มย่อยการชมเชย โดย ททท. สำนักงานสุพรรณบุรีขอร่วมแสดงความยินดีกับ 2 ชุมชนของจังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ ชุมชนบ้านแหลมสุพรรณ บ้านสวนแผ่นดินแม่ อ.บางปลาม้า วิสาหกิจชุมชนตำลึงหวาน อ.อู่ทอง ที่สามารถคว้ารางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย ครั้งที่ 15 ประจำปี 2568

2. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยนำมาอภิปรายผล สรุปได้ดังนี้

2.1 ผู้วิจัยพบประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองรองที่ปรากฏในเฟซบุ๊กการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จำนวน 4 ประเภท ได้แก่ 1) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ 2) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี 3) การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท และ 4) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทาง

วัฒนธรรม ผลการศึกษาสะท้อนว่าการนำเสนอการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองรองมุ่งเน้นไปที่การท่องเที่ยวงานวัฒนธรรมและประเพณี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะลักษณะของกิจกรรมประเภทดังกล่าวมีความเป็น ‘เหตุการณ์ร่วมสมัย’ ที่สามารถสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กได้อย่างมีประสิทธิภาพและกระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้รับสารได้มากกว่ารูปแบบการท่องเที่ยวประเภทอื่น ไม่พบการท่องเที่ยวเชิงกีฬา อาจสะท้อนว่าการสื่อสารของหน่วยงานภาครัฐ คือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมุ่งเน้นการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมมากกว่ากิจกรรมเชิงแข่งขันหรือเชิงกายภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2540, หน้า 1-10) ที่กล่าวถึงแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญาสร้างสรรค์ เคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตผู้คน ด้วยเหตุนี้ประเภทของเนื้อหาที่พบในข้อมูลการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงพบเนื้อหาเกี่ยวกับงานวัฒนธรรมและประเพณี ประวัติศาสตร์ และการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบทเป็นจำนวนมาก

นอกจากนี้ยังพบว่าประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองรองมีทั้งวัฒนธรรมแบบจับต้องได้และวัฒนธรรมแบบจับต้องไม่ได้ กล่าวคือ วัฒนธรรมจับต้องได้ คือ มรดกทางวัฒนธรรมที่มีวัตถุเป็นตัวตน มีลักษณะทางกายภาพ สามารถจับต้องได้ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑสถาน เป็นต้น และวัฒนธรรมแบบจับต้องไม่ได้ คือ มรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงออกผ่านวิถีชีวิต และการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น เช่น ค่านิยม วิถีชีวิตชุมชน เป็นต้น แม้ว่ารูปแบบของวัฒนธรรมทั้งสองประเภทจะมีความแตกต่างกัน แต่จุดหมายปลายทางของวัฒนธรรมที่ปรากฏในเมืองรองก็สะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น เป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวต่างถิ่นมีความประสงค์จะไปเยือนสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนั้น ซึ่งสอดคล้องกับที่ รสริน ดิษฐบรรจง (2564ก, หน้า 14) ได้กล่าวถึงสารคดีท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า การท่องเที่ยวแบบนี้ให้ความสำคัญต่อประเพณีวัฒนธรรม สามารถดึงดูดให้กลุ่มคนต่างถิ่นเดินทางมาเยือนเพื่อสัมผัสและชื่นชมกับสิ่งที่ไม่มีในท้องถิ่นของตน ซึ่งส่งผลต่อความสัมพันธ์และการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน อันส่งผลต่อการนำมาใช้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ช่วยให้วัฒนธรรมประเพณีเกิดการเคลื่อนไหวสืบทอดและพัฒนาในวงกว้าง มีลักษณะเป็นพลวัต (cultural dynamism) ผ่านการสื่อสารซ้ำในพื้นที่สาธารณะออนไลน์

2.2 ผู้วิจัยพบวัจนกรรมเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองรองที่ปรากฏในเฟซบุ๊กการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) วัจนกรรมกลุ่มบอกกล่าว พบกลุ่มย่อยจำนวน 4 กลุ่ม คือ การพูด การยืนยัน การบรรยาย และการรายงาน 2) วัจนกรรมกลุ่มชี้แนะ พบกลุ่มย่อยจำนวน 3 กลุ่ม คือ การออกคำสั่ง การขอร้อง และการแนะนำ 3) วัจนกรรมกลุ่มผูกมัด พบกลุ่มย่อยเพียงกลุ่มเดียว คือ การสัญญา และ 4) วัจนกรรมกลุ่มแสดงความรู้สึก พบกลุ่มย่อยจำนวน 2 กลุ่ม คือ การต้อนรับและการชมเชย โดยพบวัจนกรรมกลุ่มชี้แนะ ประเภทย่อยการแนะนำมากที่สุด ทั้งนี้เพราะรูปแบบวัจนกรรมเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวมีจุดเด่นเพื่อแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว สร้างแรงจูงใจ และกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวสนใจที่จะเดินทางไปท่องเที่ยว ไม่พบวัจนกรรมกลุ่มแถลงการณ์ สืบเนื่องจากลักษณะของสื่อประชาสัมพันธ์ไม่ได้มีรูปแบบการกระทำบางสิ่งอันมีผลทำให้สภาพสิ่งของบุคคล หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรศึกษาวัฒนธรรมเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น ๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงอาหาร เป็นต้น เพื่อให้เห็นกลวิธีการใช้ภาษา รูปแบบการนำเสนอเนื้อหา และการใช้วัฒนธรรมเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในบริบทต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์แก่หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่จะนำผลการศึกษาไปใช้ปรับปรุงและพัฒนาข้อมูลเพื่อการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในโอกาสสำคัญต่าง ๆ ทำให้เกิดการขยายตัวของแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยได้
2. ควรศึกษาวัฒนธรรมเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในสื่อออนไลน์ประเภทอื่น ๆ เช่น ไลน์ อินสตาแกรม ดิจิตัล เพื่อเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ไปถึงกลุ่มเป้าหมายจำนวนมาก อันส่งผลดีต่อธุรกิจด้านการท่องเที่ยว ประชาชนผู้อาศัยอยู่ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว และคนในชุมชนท้องถิ่น

รายการอ้างอิง

- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2540). *วิถีทัศน์ วิถีไทย: Cultural Tourism Project*. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ชิดชม กันจุฬา. (2563). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเมืองรองของนักท่องเที่ยวชาวไทย กรณีศึกษาจังหวัดอ่างทอง. *วารสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน*, 2(2), หน้า 64-80.
- ททท. สำนักงานเชียงราย. (2568ก, 7 พฤศจิกายน). *วิสาหกิจชุมชนวิถีไทย วิถียอง บ้านสันทางหลวง อ.แม่จัน จ.เชียงราย* [Image attached]. Facebook. <https://www.facebook.com/share/p/18Sgib2rQf/>
- ททท. สำนักงานเชียงราย. (2568ข, 9 พฤศจิกายน). *วิสาหกิจชุมชนโฮมสเตย์บ้านท่าขันทอง ต.บ้านแซว อ.เชียงแสน จ.เชียงราย* [Image attached]. Facebook. <https://www.facebook.com/share/p/18ANjpXp2X/>
- ททท. สำนักงานสมุทรสงคราม. (2568ข, 4 พฤศจิกายน). *แวะมาแจกวีร #สมุทรสงคราม ที่ไหนจัดงานลอยกระทงบ้าง* [Image attached]. Facebook. <https://www.facebook.com/share/p/17G6722yCS/>
- ททท. สำนักงานสุพรรณบุรี. (2568ก, 5 กันยายน). *ททท. ขอแสดงความยินดีกับ 2 ชุมชน ของจังหวัดสุพรรณบุรีที่ คว่ำรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย ครั้งที่ 15 ปี 2568* [Image attached]. Facebook. <https://www.facebook.com/share/p/1CfAcV4brb/>
- ททท. สำนักงานสุพรรณบุรี. (2568ข, 1 ตุลาคม). *“ดักบาตรเทโวโรหณะ สุพรรณบุรี” อิ่มบุญ อิ่มใจไปด้วยกันค่ะ* [Image attached]. Facebook. <https://www.facebook.com/share/p/1J5WAysgQ6/>
- ททท. สำนักงานสุพรรณบุรี. (2569, 5 กุมภาพันธ์). *พุทธมณฑลประจำจังหวัดสุพรรณบุรี มาชมความมหัศจรรย์ของ พระพุทธบุษยคีรีศรีสุวรรณภูมิ* [Image attached]. Facebook. <https://www.facebook.com/share/p/1HgiUAutMA/>
- ททท. สำนักงานอุดรธานี. (2569, 28 กุมภาพันธ์). *กระแส “ลิซ่า” สร้างรายได้เรื่อนำชมทะเลบัวแดง เกือบ 7 ล้านบาท* [Image attached]. Facebook. <https://www.facebook.com/share/p/1AsrsPBxN4/>
- ททท. สำนักงานอุบลราชธานี. (2568ก, 2 ตุลาคม). *วัดป่าโพธิญาณ วัดป่าสายวิปัสสนากรรมฐานสาขาที่ 8 ของวัดหนองป่าพง* [Image attached]. Facebook. <https://www.facebook.com/share/p/1Gu8y6gqKw/>
- ททท. สำนักงานอุบลราชธานี. (2568ข, 3 ตุลาคม). *วัดป่าภูบึงวัดสวาย อุบลราชธานี ให้อาหาร พญานาค เรืองแสง หนึ่งในเดียวในไทย* [Image attached]. Facebook. <https://www.facebook.com/share/p/1As4sSm6 Ru/>

- ททท. สำนักงานอุบลราชธานี. (2568ค, 28 ตุลาคม). *ชวนเที่ยววันธรรมดา สู่วัดแห่งความสงบ “วัดถ้ำคูหาสวรรค์” เมืองโขงเจียม* [Image attached]. Facebook. <https://www.facebook.com/share/p/18aoCVXTXq>
- ททท. สำนักงานอุบลราชธานี. (2569ก, 3 มกราคม). *หากพูดถึงเสน่ห์ของจังหวัดอุบลราชธานี นอกจากประเพณีแห่เทียนพรรษาที่เป็นที่เลื่องลือแล้ว* [Image attached]. Facebook. <https://www.facebook.com/share/p/15mD3us6yAz/>
- ททท. สำนักงานอุบลราชธานี. (2569ข, 5 มกราคม). *“บุญกุ่มข้าวใหญ่” ชูเสน่ห์วิถีชาวนา ดึงนักท่องเที่ยวสัมผัสประสบการณ์ชุมชน ณ วัดมงคลใน* [Image attached]. Facebook. <https://www.facebook.com/share/p/1CbPL4wDoy/>
- ททท. สำนักงานอุบลราชธานี. (2569ค, 20 กุมภาพันธ์). *ททท. อุบลราชธานี ขอเชิญทุกท่านร่วมชมการแสดงพลุสุดตระการตา เพื่อถวายแด่องค์พญานันตนาคูราข* [Image attached]. Facebook. <https://www.facebook.com/share/p/1cibFn83NS/>
- นารีนลักษณ์ ศิริวรรณ. (2567). *วิจัยปริทัศน์ การพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองรอง. กลุ่มงานวิจัยและพัฒนาสำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.*
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เพรส แอนด์ดีไซด์.*
- ราตรี แจ่มนิยม พิระวิศว์ พูลเขตรวิทย์ และพรสวรรค์ เจริญหงษ์สา. (2566). *การวิเคราะห์ปัจจัยการมีส่วนร่วมการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภาคตะวันตกของไทยที่ปรากฏในสื่อออนไลน์. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, 14(1), หน้า 127-142.*
- รสริน ดิษฐบรรจง. (2564ก). *การเขียนสารคดีท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. แคนนา กราฟฟิค.*
- รสริน ดิษฐบรรจง. (2564ข). *การวิเคราะห์เนื้อหาสารและกลวิธีการใช้ภาษาเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในสื่อออนไลน์. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 4(3), หน้า 36-53.*
- สำนักประชาสัมพันธ์. (2561). *กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ด้วยการใช้เฟซบุ๊ก (Facebook). สำนักงานเลขาธิการสภา.*
- Peng Ruiqu. (2563). *การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเมืองรองในประเทศไทยของนักท่องเที่ยวจีน กรณีศึกษา จังหวัดเชียงราย [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.*
- Searle, J. R. (1975). *Speech Acts: An Essay in The Philosophy of Language*. Cambridge University Press.
- TNN. (2568, 17 กรกฎาคม). *เปิดข้อมูล 5 จังหวัดเมืองรอง นักท่องเที่ยวเยือนมากที่สุด | TNN ข่าวดี / 17 ก.ค. 68* [Video attached]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=5kzqmMTu2IU>

การศึกษากลไกการสร้างแบบเรียนเพื่อสร้างค่านิยมรักชาติ
ผ่านแบบเรียนแนวคิดสังคมนิยมแบบอัตลักษณ์จีนยุคใหม่
A Study of the Mechanisms for Cultivating Patriotic Values through
New Era Socialist Textbooks with Chinese Identity

วันที่รับบทความ: 5 พฤษภาคม 2569

วันที่แก้ไขบทความ: 9 มิถุนายน 2569

วันที่ตอบรับบทความ: 18 มิถุนายน 2569

ไพลิน มุนินทรวัฒน์^{1*}

จตุวิทย์ แก้วสุวรรณ²

ณัฐกานต์ ทวีวัฒนเศรษฐ์³

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์การนำเสนอแนวคิด “ความรักชาติ” ในแบบเรียนแนวคิดสังคมนิยมแบบอัตลักษณ์จีนยุคใหม่ระดับประถมศึกษา เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบการใช้ภาษาที่เกี่ยวข้องกับความรักชาติ และ 2) อธิบายกลไกการเชื่อมโยงมิติทางอารมณ์กับมิติทางอุดมการณ์ภายในตัวบท การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะการวิจัยเอกสาร โดยใช้การวิเคราะห์ตัวบทเป็นแนวทางหลัก แหล่งข้อมูลคือแบบเรียนแนวคิดสังคมนิยมอัตลักษณ์จีนในยุคใหม่ของ สี่ จิ้นผิง ระดับชั้นประถมศึกษา ฉบับปี ค.ศ. 2021 ของสำนักพิมพ์การศึกษาประชาชน จำนวน 2 ฉบับ ในระดับประถมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย รวม 20 บท 50 หน่วยการเรียนรู้ย่อย ผลการวิจัยพบว่า แบบเรียนใช้กลไกทางภาษาในการสร้างค่านิยมรักชาติอย่างเป็นระบบ ทำหน้าที่เชื่อมโยงความภาคภูมิใจ ความผูกพัน และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของ “พวกเรา” เข้ากับกรอบความคิดเรื่องชาติและบทบาทพลเมือง ส่งผลให้ความรักชาติมิได้ถูกนำเสนอเพียงในฐานะอารมณ์เท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการผลิตความหมายที่หล่อหลอมอัตลักษณ์ของผู้เรียนอย่างเป็นลำดับ ผลการศึกษาช่วยขยายความเข้าใจเกี่ยวกับแบบเรียนในฐานะพื้นที่ผลิตความหมายเชิงอุดมการณ์และสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแบบเรียน หลักสูตร สื่อการเรียนรู้ ตลอดจนการกำหนดนโยบายด้านการสร้างค่านิยมและอัตลักษณ์ของผู้เรียนในบริบทการศึกษา

คำสำคัญ: ความรักชาติ แบบเรียน อัตลักษณ์ทางสังคม การศึกษาจีน แบบเรียนระดับประถมศึกษา

¹ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

*ผู้ประสานงานหลัก e-mail: pailin.mu@ku.th

² รองศาสตราจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

e-mail: chatuwit.k@ku.th

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

e-mail: nathakam.th@ku.th

A Study of the Mechanisms for Cultivating Patriotic Values through New Era Socialist Textbooks with Chinese Identity

Received: May 5, 2026

Revised: June 9, 2026

Accepted: June 18, 2026

Pailin Munintorwat ^{1*}

Chatuwit Keawsuwan ²

Nathakarn Thaveewatanaseth ³

Abstract

This study examines the representation of patriotism in primary-level textbooks on Xi Jinping Thought on Socialism with Chinese Characteristics for a New Era. The objectives are to 1) identify the linguistic patterns related to patriotism and 2) explain how emotional and ideological dimensions are interconnected within the texts. A qualitative documentary research approach was employed with textual analysis serving as the main analytical method. Data were collected from two primary education volumes of Xi Jinping Thought on Socialism with Chinese Characteristics for a New Era (2021 edition), published by People's Education Press, comprising a total of 20 chapters and 50 learning units across the lower and upper primary levels. The findings indicate that the textbooks systematically employ linguistic mechanisms to construct patriotic values by linking pride, attachment, and a sense of collective belonging to national identity and civic roles. Patriotism is thus presented not merely as an emotion but as a meaning-making process that gradually shapes learners' identities. This study contributes to the understanding of textbooks as sites of ideological meaning production and offers guidelines for textbook development, curriculum design, learning materials, and educational policy related to educational values and identity formation.

Keywords: patriotism, textbooks, social identity, Chinese education, primary education textbooks

¹ Doctoral student, Faculty of Humanities, Kasetsart University

* Corresponding author, e-mail: pailin.mu@ku.th

² Assoc Prof. Dr., Faculty of Humanities, Kasetsart University
e-mail: chatuwit.k@ku.th

³ Asst. Prof. Dr., Faculty of Humanities, Kasetsart University
e-mail: nathakarn.th@ku.th

บทนำ

ความรักชาติ (爱国) คือ แก่นของจิตวิญญาณและพลังขับเคลื่อนที่รวมใจประชาชนเข้าหากัน การปลูกฝังอุดมการณ์นี้จึงมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมคนรุ่นใหม่ (时代新人) ให้มีแรงบันดาลใจ และพร้อมมีส่วนร่วมในภารกิจของชาติจีน (Wang & Wang, 2024, p. 39) ในขณะเดียวกัน ความรักชาติ ยังทำหน้าที่เป็นรากฐานของการสร้างค่านิยมอันพึงประสงค์ มีทัศนคติเชิงบวกต่อประเทศ ภาคภูมิใจและมีแรงผลักดันให้พัฒนาตนเองสู่การเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพตามที่ชาติต้องการ (Wang, 2021, p. 28)

ค่านิยมรักชาติแม้เป็นสิ่งที่เปี่ยมนามธรรม แต่ถูกถ่ายทอดผ่านกลไกทางสังคมอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในบริบทการศึกษาของจีนซึ่งมีการกำหนดนโยบายและแบบเรียนเพื่อปลูกฝังความรักชาติผ่านสัญลักษณ์ ประวัติศาสตร์ และกิจกรรมเชิงพิธีกรรมต่าง ๆ (Zhang & Ma, 2023, p. 898; Tong, 2025, pp. 162-164) ตลอดจนการสื่อสารผ่านวัฒนธรรม ศิลปะ และบทเพลงในหลักสูตรการศึกษา (Peng, 2025, pp. 21-23) จากตัวอย่างข้อความในแบบเรียนระดับประถมศึกษา ฉบับต้น เช่น “我自豪我是中国人” (ฉันรู้สึกภาคภูมิใจในการเป็นชาวจีน) และ “国旗、国歌、国徽是国家的象征和标志” (ธงชาติ เพลงชาติ และตราแผ่นดิน เป็นสัญลักษณ์และเครื่องหมายแทนความเป็นชาติ) สะท้อนทั้งมิติทางอารมณ์ และสัญลักษณ์ของความรักชาติ ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Liu (2018, pp. 45-50) ที่ชี้ว่าการศึกษาด้านความรักชาติในแบบเรียนมีทั้งการปลูกฝังความรู้สึกและสร้างความเข้าใจเชิงความหมาย แม้งานวิจัยจำนวนมากจะอธิบายกลไกเชิงนโยบายและเนื้อหาการปลูกฝังดังกล่าวได้อย่างชัดเจน แต่ยังขาดการวิเคราะห์เชิงลึกว่า “รูปแบบการนำเสนอ” ความรักชาติในแบบเรียนแตกต่างกันอย่างไรในเชิง วาทกรรม และเชิงสัญลักษณ์ และความแตกต่างนั้นมีนัยต่อการก่อรูปค่านิยมของผู้เรียนอย่างไร

ความรักชาติอาจอธิบายได้ผ่านกรอบอัตลักษณ์ทางสังคม ซึ่งมองว่าบุคคลรับรู้และนิยามตนเอง ผ่านการเป็นสมาชิกของกลุ่มสังคม โดยกระบวนการสำคัญ คือ การจัดประเภททางสังคม การรับเอา อัตลักษณ์ของกลุ่ม และการเปรียบเทียบทางสังคม นำไปสู่ความรู้สึกว่า “เราอยู่กลุ่มเดียวกัน” และการยอมรับคุณค่า บรรทัดฐาน และเป้าหมายของกลุ่มมาเป็นส่วนหนึ่งของตัวตน (McLeod, 2023; Abrams, 2001, pp. 14306-14309) ในด้านการศึกษา กระบวนการดังกล่าวสามารถเกิดขึ้นได้ผ่านการใช้ภาษา สัญลักษณ์ เรื่องเล่า และกิจกรรมที่เน้นความเป็นสมาชิกของส่วนรวม ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนค่อย ๆ พัฒนาความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของ “พวกเรา” ทั้งยังสอดคล้องกับข้อเสนอที่ว่าอัตลักษณ์ของเด็กสามารถก่อตัว และปรับเปลี่ยนได้ตามสภาพแวดล้อม คุณค่า และประสบการณ์การเรียนรู้ (Raburu, 2015, pp. 95-97) ดังนั้น ในกรณีของการปลูกฝังความรักชาติ แบบเรียนจึงไม่ได้ทำหน้าที่เพียงถ่ายทอดเนื้อหาเกี่ยวกับชาติ เท่านั้น แต่ทำให้ผู้เรียนค่อย ๆ รับรู้ตนเองในฐานะสมาชิกของชาติและส่วนรวมไปพร้อมกัน

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า งานวิจัยมีความเห็นสอดคล้องกันว่าแบบเรียนทำหน้าที่เป็น กลไกสำคัญในการทำให้ “ความรักชาติ (爱国)” มีความเป็นรูปธรรมผ่านการคัดเลือกและจัดวางข้อความ สัญลักษณ์ และเนื้อหาทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของชาติ โดย Liu (2018, pp. 45-50) ชี้ว่า แบบเรียนเป็นสื่อกลางในการปลูกฝังค่านิยมดังกล่าวผ่านการออกแบบเนื้อหาให้สัมพันธ์กับประสบการณ์ของผู้เรียน อันนำไปสู่การสร้างความรู้สึกผูกพันและความทรงจำร่วมในระยะยาว ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ Xu (2025, pp. 420-423); Xiang and Zhan (2022, pp. 67-71) ตลอดจน Wu, Li and Chen (2025)

ที่เห็นว่า การปลูกฝังความรักชาติควรถูกบูรณาการเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ตามปกติ โดยเชื่อมโยงการรับรู้อัตลักษณ์ การมีส่วนร่วม และการปฏิบัติจริงในห้องเรียน ควบคู่กับการจัดกิจกรรมเสริมเพื่อเพิ่มความ เป็นรูปธรรม ขณะที่ Wang (2021, pp. 28-30) ขยายประเด็นไปสู่การออกแบบกิจกรรมร่วมสมัยและ การอ่านเชิงอารมณ์เพื่อกระตุ้นความรู้สึกร่วมกับเนื้อหา ส่วน Zhao, Kennedy and Yang (2024, pp. 10-12) เสนอในขอบเขตที่กว้างกว่าว่า ภายใต้ระบบการศึกษายุคใหม่ของจีน การปลูกฝังความรัก ชาติอาจส่งผลต่อการสร้างพลเมืองที่รักชาติอัตลักษณ์ของชาติ

อย่างไรก็ตาม แม้งานวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็น “บทบาท” และ “แนวทางการจัดการเรียนรู้” เพื่อเสริมสร้างความรักชาติอย่างชัดเจนและมุ่งผลลัพธ์เชิงนโยบายหรือกิจกรรม มากกว่าการวิเคราะห์ “การนำเสนอเชิงวาทกรรม” ในตัวบทแบบเรียนว่า ใช้กลไกใดสร้างความหมายและกำกับการรับรู้ของ ผู้เรียน งานที่ผ่านมาอธิบายว่า แบบเรียนควรทำอะไรจึงปลูกฝังค่านิยมได้ แต่ยังขาดการศึกษาว่า โครงสร้างภาษา การจัดวางข้อความผลิตซ้ำหรือกำหนดกรอบความหมายของ “ความรักชาติ” อย่างไร ช่องว่างนี้จึงสะท้อนความจำเป็นของการวิเคราะห์แบบเรียนในฐานะพื้นที่ผลิตความหมาย ไม่ใช่เพียง เครื่องมือถ่ายทอดนโยบายเพื่อขยายองค์ความรู้สู่การวิเคราะห์เชิงโครงสร้างและวาทกรรมอย่างเป็นระบบ

จากช่องว่างทางการวิจัยที่ได้อภิปรายไว้ บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์การนำเสนอแนวคิด “ความรัก ชาติ (爱国)” ในแบบเรียน ในฐานะพื้นที่ผลิตความหมายเชิงวาทกรรม เพื่อศึกษารูปแบบการใช้ภาษาที่ เกี่ยวข้องกับความรักชาติ รวมถึงอธิบายกลไกการเชื่อมโยงมิติทางอารมณ์กับมิติทางอุดมการณ์ภายในตัว บท งานวิจัยมีข้อเสนอเบื้องต้นของการศึกษาว่า การนำเสนอความรักชาติในแบบเรียนไม่ใช่เพียงการ ถ่ายทอดค่านิยมโดยตรง แต่เป็นกระบวนการสร้างความหมายผ่านกลไกทางภาษาที่ผสานอารมณ์กับ อุดมการณ์ เพื่อผลิตซ้ำอัตลักษณ์ของชาติในระดับการรับรู้ของผู้เรียน ผลการศึกษาคาดว่าจะสามารถใช้ เป็นแนวทางในการพัฒนาแบบเรียน การประเมินนโยบายด้านค่านิยม และการวิจัยเปรียบเทียบการ สร้างอัตลักษณ์ชาติในบริบทการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาแบบการใช้ภาษาที่เกี่ยวข้องกับความรักชาติ
2. อธิบายกลไกการเชื่อมโยงมิติทางอารมณ์กับมิติทางอุดมการณ์ภายในตัวบท

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบเอกสาร โดยใช้การวิเคราะห์ตัวบทเป็นแนวทางหลัก ศึกษาแบบเรียนในฐานะพื้นที่ผลิตความหมายเชิงอุดมการณ์ มุ่งวิเคราะห์การใช้ภาษาและการจัดวาง ข้อความในการสร้างความหมายของ “ความรักชาติ” แก่ผู้เรียนระดับชั้นประถมศึกษา ทั้งมิติอารมณ์และ อุดมการณ์

ขอบเขตการวิจัย

แหล่งข้อมูลคือแบบเรียนชุด 习近平新时代中国特色社会主义思想学生读本 (แบบเรียน แนวคิดสังคมนิยมอัตลักษณ์จีนในยุคใหม่ของ สี จิ้นผิง) ระดับประถมศึกษา ฉบับปี ค.ศ. 2021 ของ

人民出版社 (สำนักพิมพ์การศึกษาประชาชน) จำนวน 2 ฉบับ (ตอนต้น-ตอนปลาย) รวม 20 บท 50 หน่วยย่อย ขอบเขตครอบคลุมองค์ประกอบที่เกี่ยวกับการสร้างค่านิยมรักชาติในระดับข้อความ

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยนี้ตั้งอยู่บนแนวคิดที่ว่า แบบเรียนไม่ได้เพียงถ่ายทอดความรู้ แต่เป็นพื้นที่ผลิตความหมาย และหล่อหลอมอัตลักษณ์ผ่านภาษาและการจัดเนื้อหาอย่างเป็นระบบ โดยใช้ทฤษฎีอัตลักษณ์ทางสังคมของ Tajfel และ Turner อธิบายกระบวนการที่ผู้เรียนรับรู้ตนเป็นส่วนหนึ่งของ “พวกเรา” ผ่านการจัดประเภท การรับอัตลักษณ์กลุ่ม และการเปรียบเทียบทางสังคม การศึกษาวิเคราะห์แบบเรียนชุด 习近平新时代中国特色社会主义思想学生读本 (แบบเรียนแนวคิดสังคมนิยมอัตลักษณ์จีนในยุคใหม่ของสี จิ้นผิง) ระดับประถมศึกษาทั้ง 2 ฉบับ ในฐานะตัวบทที่ใช้กลไกทางภาษา 5 ด้าน ได้แก่ การใช้สรรพนาม อุปมาอุปไมย ถ้อยคำเชิงอุดมการณ์และวลีปลุกใจ คำกริยาเน้นการกระทำและการอุทิศตน และการยกระดับภาษาตามวัย กลไกดังกล่าวเชื่อมมิติอารมณ์กับอุดมการณ์ นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ร่วมของผู้เรียนในฐานะสมาชิกของชาติและส่วนรวม ดังนั้น กรอบวิจัยจึงมุ่งอธิบายการใช้ภาษาในการผลิตความหมายของความรักชาติ และหล่อหลอมค่านิยมกับอัตลักษณ์ของผู้เรียน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

คัดเลือกข้อความเกี่ยวกับความรักชาติจากแบบเรียนทั้ง 2 ฉบับซึ่งประกอบด้วยระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นและประถมศึกษาตอนปลาย โดยกำหนดคำสำคัญด้านชาติ พรรค ประชาชนและหน้าที่พลเมือง พร้อมบันทึกบท หน่วย และหน้า เพื่อจำแนกและตีความ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพร่วมกับการตีความเชิงตัวบท ดำเนิน 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเข้ารหัสข้อมูลตามกรอบแนวคิดเพื่อจำแนกกลไกทางภาษา 2) การจัดหมวดหมู่ข้อมูล และ 3) การตีความเชิงทฤษฎี เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือของการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้ให้ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาจำนวน 2 ท่านตรวจสอบความเหมาะสมของการเข้ารหัสข้อมูลและการจัดหมวดหมู่ข้อมูล จากนั้นจึงสังเคราะห์รูปแบบการใช้ภาษา 5 ประการ คือ การใช้สรรพนามสร้างความเป็นหนึ่งเดียว การใช้อุปมาอุปไมย การใช้ถ้อยคำเชิงอุดมการณ์และวลีปลุกใจ การใช้คำกริยาเน้นการกระทำและการอุทิศตน และการยกระดับภาษาตามพัฒนาการตามวัย โดยกำหนดหน่วยวิเคราะห์ 2 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับคำและวลี เช่น สรรพนาม คำกริยา คำขวัญ ถ้อยคำเชิงอุดมการณ์ (1 คำ=1 หน่วย) และ 2) ระดับประโยคและข้อความ เช่น ประโยคชี้แนะ ประโยคปลุกใจ และข้อความเชื่อมผู้เรียนกับชาติและส่วนรวม

การนำเสนอข้อมูล

ใช้การพรรณนาวิเคราะห์ จัดผลตามประเด็นสำคัญ แบ่งหมวดการวิเคราะห์ พร้อมยกตัวอย่างจากฉบับต้นและปลาย เพื่อแสดงรูปแบบภาษา ความหมาย และความแตกต่างตามพัฒนาการผู้เรียน

ผลการวิจัย

จากการเข้ารหัสและจัดหมวดหมู่สามารถวิเคราะห์รูปแบบของการใช้ภาษาเพื่อปลูกฝังความรักชาติที่ปรากฏในแบบเรียนทั้งสิ้น 5 ส่วน โดยแบ่งออกเป็น 1) การใช้สรรพนามเพื่อสร้างความเป็นหนึ่ง

เดียวกัน 2) การใช้คำอุปมาอุปไมย 3) การใช้ถ้อยคำเชิงอุดมการณ์และวลีที่กระชับ ปลูกใจ จดจำง่าย
4) การใช้คำกริยาที่เน้นการกระทำและการอุทิศตน และ 5) การยกระดับภาษาตามพัฒนาการตามวัย

1. การใช้สรรพนามเพื่อสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกัน

จากการวิเคราะห์แบบเรียนทั้ง 2 ฉบับ พบว่า การใช้คำสรรพนามมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งใน การสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันของผู้เรียนกับส่วนรวม โดยเฉพาะคำว่า “我们” (พวกเรา) ที่ปรากฏใน ข้อความหลักและคำกำกับภาพในแบบเรียนฉบับต้น 72 แห่ง และในแบบเรียนฉบับปลาย 80 แห่ง สะท้อนให้เห็นว่าตัวบทให้ความสำคัญกับการสร้างอัตลักษณ์ร่วมอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ คำสรรพนาม ดังกล่าวไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเชื่อมโยงผู้เรียนกับข้อความในระดับภาษาเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่กำหนด ตำแหน่งที่ของผู้เรียนให้เข้าไปอยู่ภายในกรอบ “พวกเรา” ซึ่งหมายรวมถึงชาติ พรรค ประชาชน และ การกิจร่วมของสังคมอย่างมีนัยเชิงอุดมการณ์ ดังจะเห็นได้จากข้อความในแบบเรียนฉบับต้น เช่น “我们都是中国人, 我们每个人都深爱着祖国。” (พวกเราล้วนเป็นชาวจีน และทุกคนต่างมีความรักและความผูกพันอย่างลึกซึ้งต่อชาติ) (ฉบับต้น หน้า 1) และ “今天我们是祖国的好儿童, 明天要当祖国的建设者。” (วันนี้พวกเราเป็นเยาวชนที่ดีของชาติ วันหน้าพวกเราจะเป็นผู้สร้างสรรค์และพัฒนา ประเทศชาติ) (ฉบับต้น หน้า 40) ซึ่งสะท้อนทั้งการยืนยันความเป็นสมาชิกของชาติและการกำหนด บทบาทของผู้เรียนในฐานะผู้สืบทอดภารกิจของประเทศในอนาคต

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างแบบเรียนทั้งสองฉบับ พบว่าทั้งฉบับต้นและฉบับปลายต่างใช้ “我们” (พวกเรา) เป็นแกนหลักร่วมกัน แต่มีระดับการนำเสนอที่แตกต่างกันตามพัฒนาการของผู้เรียน แบบเรียน ฉบับต้นใช้คำสรรพนามในลักษณะตรงไปตรงมาและใกล้ชิด มุ่งวางรากฐานอัตลักษณ์พื้นฐานของผู้เรียนใน สถานะสมาชิกของชาติผู้รักประเทศ อันจะเป็นกำลังสำคัญของสังคมในอนาคต นอกจากนี้ การใช้คำว่า “你” (คุณ) ในลักษณะคำถามยังช่วยดึงผู้เรียนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วม ทำให้การรับรู้อัตลักษณ์มิได้เกิด จากการรับสารฝ่ายเดียว แต่เกิดจากการเชื่อมโยงตนเองเข้ากับเรื่องราวของชาติ พรรค และประชาชน

ส่วนแบบเรียนฉบับปลาย แม้ยังคงใช้ “我们” (พวกเรา) เป็นสรรพนามหลักเช่นเดิม แต่ได้ ขยายความหมายของ “พวกเรา” ให้กว้างและลึกซึ้ง เชื่อมโยงผู้เรียนเข้ากับแนวคิดเชิงนามธรรมมากขึ้น เช่น ความฝัน จิตวิญญาณ และความรับผิดชอบร่วม อีกทั้งยังมีการใช้คำว่า “每个人” (ทุก ๆ คน) เน้น ย้ำว่าปัจเจกทุกคนมีหน้าที่ต้องมีส่วนร่วมต่อเป้าหมายของส่วนรวม ลักษณะดังกล่าวสะท้อนการยกระดับ จากการสร้างความรู้สึกเป็นสมาชิกของกลุ่มระดับพื้นฐาน ไปสู่การทำให้ตระหนักถึงบทบาทของตนใน โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกกับชาติ การใช้คำสรรพนามในแบบเรียนทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญ ในการสร้างอัตลักษณ์ร่วมของผู้เรียนผ่านการมองตนเองว่าเป็นส่วนหนึ่งของ “พวกเรา” ในความหมาย ของชาติ พรรค และประชาชน ซึ่งจะเห็นได้ว่าตัวบทได้ออกแบบการใช้ภาษาเพื่อพาผู้เรียนเข้าสู่การจัด ประเภทตนเอง รับเอาอัตลักษณ์ของกลุ่ม และยอมรับบทบาทของตนในฐานะสมาชิกของส่วนรวม

2. การใช้คำอุปมาอุปไมย

การใช้คำอุปมาอุปไมยในแบบเรียนทั้ง 2 ฉบับสะท้อนการออกแบบภาษาอย่างเป็นลำดับขั้น ตามพัฒนาการของผู้เรียนอย่างชัดเจน โดยแบบเรียนฉบับต้นใช้อุปมาที่อิงกับประสบการณ์ใน

ชีวิตประจำวันและธรรมชาติ เพื่อให้แนวคิดนามธรรม เช่น ชาติ ค่านิยม ความฝัน และการพัฒนา มีความเป็นรูปธรรมและเข้าใจง่ายขึ้น ดังข้อความในแบบเรียน 美丽中国是我家。(ประเทศจีนอันงดงามคือบ้านของพวกเรา) (ฉบับต้น หน้า 1) 你们现在都是小树苗, 品德的养成需要丰富的营养、肥沃的土壤, 这样才能茁壮成长。(ในเวลานี้พวกเธอเปรียบเสมือนต้นกล้าเล็ก ๆ การบ่มเพาะคุณธรรมจำเป็นต้องอาศัยสารอาหารและผืนดินที่อุดมสมบูรณ์ จึงจะสามารถเติบโตได้อย่างแข็งแรง) (ฉบับต้น หน้า 49) และ 法律是什么? 最形象的说法就是准绳。用法律的准绳去衡量、规范、引导社会生活, 这就是法治。(กฎหมายคืออะไร? หากอธิบายให้เห็นภาพ กฎหมายก็เปรียบเสมือนบรรทัดฐานสำหรับการวัดและตัดสิน การใช้บรรทัดฐานทางกฎหมายในการวัด กำกับ และชี้นำการดำเนินชีวิตในสังคม นั่นก็คือหลักนิติธรรม) (ฉบับปลาย หน้า 40)

จากตัวอย่างข้างต้น การอุปมาทำให้สิ่งที่เป็นามธรรมกลายเป็นสิ่งที่มองเห็นและเข้าใจได้ง่ายขึ้น ลักษณะเด่นของอุปมาในฉบับต้นคือการเลือกสิ่งใกล้ตัว เช่น บ้าน ต้นไม้ เชือก มาใช้เป็นฐานในการอธิบายความหมาย ช่วยลดความเป็นนามธรรมของเนื้อหาทำให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงแนวคิดระดับชาติคุณค่าทางสังคมเข้ากับประสบการณ์ที่คุ้นเคยได้โดยตรง อุปมาในลักษณะนี้ยังช่วยสร้างความรู้สึกร่วมกันผูกพัน และใกล้ชิด ทำให้การปลูกฝังค่านิยมดำเนินไปผ่านการสร้างความรู้สึกร่วมควบคู่กับความเข้าใจ

แต่แบบเรียนฉบับปลายแสดงให้เห็นการยกระดับของการใช้อุปมาอย่างเด่นชัด ไม่ได้ยึดอยู่กับสิ่งใกล้ตัวในชีวิตประจำวันเพียงอย่างเดียว แต่ขยายไปสู่กรอบความรู้ที่มีความนามธรรมและเชิงโครงสร้างมากขึ้น เช่น ประวัติศาสตร์ การเมือง เศรษฐกิจ และกฎหมาย การใช้อุปมาในลักษณะนี้สะท้อนว่าผู้เรียนในระดับที่สูงขึ้นถูกคาดหวังให้เข้าใจความหมายที่ซับซ้อนกว่าเดิม และสามารถเชื่อมโยงปัจเจกเข้ากับโครงสร้างของรัฐและสังคมได้มากขึ้น อุปมาในฉบับปลายจึงไม่ได้ทำหน้าที่เพียงช่วยให้ “เข้าใจง่าย” เท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่ “จัดกรอบความคิด” ให้ผู้เรียนมองปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในฐานะส่วนหนึ่งของระบบที่มีโครงสร้าง มีลำดับความสัมพันธ์ และต้องอาศัยการกำกับดูแลอย่างเป็นแบบแผน

การใช้อุปมาอุปไมยเป็นกลไกสำคัญในการหล่อหลอมความรู้สึกเป็นสมาชิกของกลุ่ม ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการรับรู้เบื้องต้นว่าชาติและส่วนรวมเป็นสิ่งใกล้ตัวและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการ การจัดประเภททางสังคม (social categorization) ทำให้ผู้เรียนเริ่มมองตนเองว่าอยู่ภายในกรอบเดียวกับ “พวกเรา” เมื่อชาติถูกทำให้มีความหมายคล้ายบ้านหรือพื้นที่แห่งความผูกพันจึงย่อมรับรู้ตนเองได้ง่ายขึ้นว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มนั้น ส่วนแบบเรียนฉบับปลายมีบทบาทเด่นชัดขึ้นในขั้นของ การรับเอาอัตลักษณ์ของกลุ่ม (social identification) ที่ไม่ได้เพียงทำให้ผู้เรียนรู้ว่าตนอยู่ในกลุ่มเดียวกันเท่านั้น แต่ยังชี้แนะให้เข้าใจว่ากลุ่มนั้นมีโครงสร้าง มีภารกิจ มีเป้าหมาย และสถาบันหลักที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนสังคม ก่อให้เกิด การเปรียบเทียบทางสังคม (social comparison) ทางอ้อมเพราะทำให้ผู้เรียนมองเห็นความสำคัญ ความชอบธรรม และความเหนือกว่าของระเบียบแบบแผนภายในกลุ่มของตน

1. การใช้ถ้อยคำเชิงอุดมการณ์และวลีที่กระชับ ปลุกใจ จดจำง่าย

การใช้ถ้อยคำเชิงอุดมการณ์และวลีที่กระชับ ปลุกใจ จดจำง่ายในแบบเรียน มีบทบาทในการเน้นสาระสำคัญจนกลายเป็นกรอบความหมายหลักของชาติและสังคม การยกคำกล่าวของผู้นำและการ

สร้างข้อความที่เชื่อมโยงประชาชน พรรค ประเทศ และเยาวชนเข้าด้วยกัน ทำให้ภาษาในแบบเรียนมีพลัง
ทั้งในเชิงความหมายและอารมณ์

แบบเรียนฉบับต้นมีกลวิธีการใช้ภาษาโดยใช้ถ้อยคำเชิงอุดมการณ์ทั้งสิ้น 4 รูปแบบ คือ 1) คำขวัญ
ระดับชาติและคำกล่าวของผู้นำ เช่น “爱国, 是人间最深层、最持久的情感。” (ความรักชาติเป็น
ความรู้สึกที่ลึกซึ้งและยั่งยืนที่สุดของมนุษย์) 2) วลีที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่าง ประชาชน พรรคและ
ประเทศ เช่น “与人民同呼吸、共命运、心连心。” ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับประชาชน มีชะตากรรม
ร่วมกัน และผูกพันเป็นหนึ่งเดียวกับประชาชน) 3) วลีที่สื่อถึงเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะ เช่น “今天我们是
祖国的好儿童, 明天要当祖国的建设者。” (วันนี้พวกเราเป็นเด็กดีของชาติ วันหน้าจะเป็นผู้
สร้างสรรค์และพัฒนาประเทศชาติ) และ 4) วลีที่แสดงถึงความเชื่อมั่นและความศรัทธา เช่น “人民有信
仰, 国家有力量, 民族有希望。” (เมื่อประชาชนมีศรัทธา ประเทศชาติก็มีพลัง และชนชาติก็มี
ความหวัง) ส่วนแบบเรียนฉบับปลายมีกลวิธีการใช้ภาษาที่เพิ่มเติมอีก 2 รูปแบบ ซึ่งมีความเข้มข้นและ
ขอบเขตกว้างขึ้น คือ 1) วลีที่กล่าวถึงการพัฒนาและสิ่งแวดล้อม เช่น “绿水青山就是金山银山。”
(สายน้ำใสและขุนเขาเขียวขจีคือทรัพย์สมบัติล้ำค่า) และ 2) วลีที่สื่อถึงการลงมือทำและความมุ่งมั่น เช่น
“伟大事业都始于梦想。” (ภารกิจอันยิ่งใหญ่ทั้งปวงล้วนเริ่มต้นจากความฝัน) สะท้อนว่าแบบเรียน
ฉบับปลายไม่ได้มุ่งเพียงปลูกฝังความภาคภูมิใจและความเป็นสมาชิกของชาติ แต่ยังมุ่งสื่อสารแนวคิด
เชิงนโยบาย ภารกิจ และคุณลักษณะของพลเมืองสมัยใหม่มากขึ้น

แบบเรียนทั้งสองฉบับชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการของการใช้ภาษาเชิงอุดมการณ์ ฉบับต้นเน้น
วางรากฐานให้ผู้เรียนรับรู้ความเป็นพวกเดียวกันกับชาติ พรรค ประชาชน และบทบาทของเยาวชน
ผ่านถ้อยคำที่เข้าใจง่ายและปลูกฝังอารมณ์ ส่วนฉบับปลายยกระดับไปสู่ภาษาที่เข้มข้นและเป็นนามธรรม
โดยเชื่อมโยงผู้เรียนเข้ากับประเด็นเรื่องการพัฒนา สิ่งแวดล้อม กฎหมาย ความมุ่งมั่น และการลงมือ
ปฏิบัติจริง กระบวนการนี้สะท้อนการเปลี่ยนจากการทำให้ผู้เรียนรู้สึก “พวกเราอยู่ในกลุ่มเดียวกัน”
ไปสู่การทำให้ผู้เรียนค่อย ๆ ยอมรับคุณค่า บทบาท และภารกิจของกลุ่มนั้นเป็นส่วนหนึ่งของตนเองมากขึ้น

2. การใช้คำกริยาที่เน้นการกระทำและการอุทิศตน

แบบเรียนทั้ง 2 ฉบับเลือกใช้คำกริยาที่เน้นการกระทำ ความมุ่งมั่น และการอุทิศตนอย่าง
ต่อเนื่อง คำที่ปรากฏซ้ำอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ “努力” (มุ่งมั่น) ในฉบับต้น 13 แห่ง ฉบับปลายพบ 14
แห่ง “奉献” (อุทิศตน) ฉบับต้น 2 แห่งฉบับปลาย 3 แห่ง และ “热爱” (รักและผูกพันอย่างลึกซึ้ง) ฉบับ
ต้น 9 แห่ง ฉบับปลาย 3 แห่ง ดังปรากฏประโยคในแบบเรียน เช่น 我们要努力去¹做、不断推进。把
自己的人生同民族的命运紧密联系在一起, 扎根人民, 奉献国家。 (พวกเราต้องมุ่งมั่นลงมือปฏิบัติ
และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยเชื่อมโยงชีวิตของตนเข้ากับชะตากรรมของชนชาติ ยึดโยงกับ
ประชาชน และอุทิศตนเพื่อประเทศชาติ) และ 热爱自然是一种好习惯。(การรักและหวงแหน
ธรรมชาติเป็นคุณลักษณะนิสัยที่ดี) เป็นต้น คำกริยาเหล่านี้ล้วนชี้ให้ผู้เรียนเห็นว่าการเป็นสมาชิกของ
ส่วนรวมไม่ใช่เพียงการรับรู้เชิงความคิด แต่ต้องแสดงออกผ่านการกระทำที่สอดคล้องกับคุณค่าของชาติ
และสังคม จะเห็นได้ว่าคำกริยาเหล่านี้ทำหน้าที่เชื่อมผู้เรียนจากการรับรู้ว่า “ตนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม”

ไปสู่การยอมรับบรรทัดฐานของกลุ่มและปฏิบัติตามบรรทัดฐานนั้นอย่างเป็นรูปธรรม กล่าวคือ การรับเอาอัตลักษณ์ของกลุ่ม คำกริยาอย่าง “努力” (มุ่งมั่น) “奉献” (อุทิศตน) และ “热爱” (รักและผูกพันอย่างลึกซึ้ง) ทำหน้าที่กำหนดว่าการเป็นสมาชิกของกลุ่มนี้ควรมีลักษณะอย่างไร คือ ต้องพยายามอุทิศตนและรักในสิ่งที่ส่วนรวมให้คุณค่า

ในอีกด้านหนึ่ง คำกริยาเหล่านี้ยังสะท้อนกระบวนการ การเปรียบเทียบทางสังคมด้วย เพราะแบบเรียนไม่ได้เพียงบอกว่าผู้เรียนเป็นสมาชิกของกลุ่ม แต่ยังเสนอภาพของสมาชิกที่พึงประสงค์ว่าเป็นผู้มีความมุ่งมั่น เสียสละ และยึดมั่นในคุณค่าของส่วนรวม จึงทำให้การปฏิบัติตามคำกริยาเหล่านี้กลายเป็นเกณฑ์ของการเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่มโดยนัยซึ่งเป็นกลวิธีสำคัญในการหล่อหลอมอัตลักษณ์ของผู้เรียนผ่านภาษา เพราะคำกริยาเหล่านี้ไม่ได้บอกเพียงว่าควรทำอะไร แต่กำหนดด้วยว่าผู้เรียนควรเป็นคนแบบใดในฐานะสมาชิกของชาติและส่วนรวม

5. การยกระดับภาษาตามพัฒนาการตามวัยของผู้เรียน

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบแบบเรียนทั้ง 2 ฉบับ จะเห็นได้ชัดว่าภาษาถูกยกระดับตามพัฒนาการของผู้เรียนอย่างเป็นลำดับ อันสะท้อนถึงการปรับระดับภาษาให้สอดคล้องกับวุฒิภาวะทางความคิดของผู้เรียนในแต่ละช่วงวัยอย่างชัดเจน ดังตารางสรุป

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบการยกระดับภาษาตามพัฒนาการตามวัยของผู้เรียนจากแบบเรียนทั้ง 2 ฉบับ

ประเด็น	แบบเรียนฉบับต้น	แบบเรียนฉบับปลาย	ลักษณะการยกระดับตามวัย
การใช้ สรรพนาม สร้างความ เป็นหนึ่งเดียว	ใช้ “我们” เพื่อสร้างอัตลักษณ์ ร่วมขั้นพื้นฐาน เช่น ความเป็น ชาวจีน ความรักชาติ ความรัก พรรค และบทบาทของผู้เรียน	ใช้ “我们” เช่นเดิม แต่เชื่อมกับ แนวคิดนามธรรมมากขึ้น เช่น ความฝัน จิตวิญญาณ ภารกิจ และความรับผิดชอบร่วม	เริ่มต้นจากการสร้างความรู้สึก เป็นพวกพ้องเดียวกัน ไปสู่การ เชื่อมความปัจเจกกับเป้าหมาย ของชาติอย่างเป็นระบบ
การใช้ อุปมาอุปไมย	เริ่มจากสิ่งใกล้ตัว เช่น บ้าน กระดุม ต้นกล้า การเดินทาง เพื่ออธิบายแนวคิดนามธรรมให้ เข้าใจง่าย	มีการใช้อุปมาเชิงโครงสร้าง เช่น 主心骨, 定海神针, 做大蛋糕, 准绳 เพื่ออธิบายเรื่องการเมือง เศรษฐกิจและกฎหมาย	จากอุปมาที่เป็นรูปธรรมใน ชีวิตประจำวัน ไปสู่สิ่งที่ซับซ้อน และอธิบายกลไกของรัฐและสังคม
การใช้ถ้อยคำ เชิงอุดมการณ์ และวลีปลุกใจ	มีการใช้คำขวัญและวลีสั้นที่ ปลุกใจ เข้าใจง่าย เน้นรักชาติ คุณธรรม และสร้างความเชื่อมั่น	มีการใช้ถ้อยคำเชิงอุดมการณ์ที่ เข้มข้นขึ้น ครอบคลุมการเมือง กฎหมาย การพัฒนาสิ่งแวดล้อม และการเน้นให้ลงมือทำ	จากการปลุกฝังความรู้สึกร่วม และค่านิยมพื้นฐาน ไปสู่การจัด กรอบความคิดเชิงนโยบายและ อุดมการณ์
การใช้คำกริยา ที่เน้นการ กระทำและการ อุทิศตน	มีการใช้คำที่เน้นการปฏิบัติใน ระดับพื้นฐาน เช่น 努力, 热爱 เพื่อสร้างนิสัยและเจตคติ เบื้องต้น	ยังคงคำกริยาเดิมแต่ขยายสู่ ภารกิจส่วนรวม เช่น 奉献 เพื่อเน้นการอุทิศตนและสืบทอด คุณค่าร่วม	เริ่มต้นจากการกำกับพฤติกรรม ส่วนบุคคล ไปสู่การกำหนด บทบาทพลเมืองและภารกิจ ต่อชาติ
เป้าหมายของ การสื่อสาร	เน้นให้ผู้เรียนรู้สึกผูกพัน เข้าใจ ง่าย และซึมซับอัตลักษณ์ พื้นฐาน	เน้นให้ผู้เรียนเข้าใจโครงสร้าง ของชาติ รัฐ พรรค และบทบาท ของตนในฐานะพลเมือง	สร้างฐานอารมณ์และคุณธรรม ไปสู่การสร้างความเข้าใจ เชิงอุดมการณ์และเชิงระบบ

จากตารางเปรียบเทียบข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า แบบเรียนทั้งฉบับต้นและปลายมีลักษณะการใช้ภาษาเป็นลำดับตามพัฒนาการผู้เรียน โดยฉบับต้นใช้ภาษารูปธรรม ใกล้ตัว เข้าใจง่าย เพื่อวางรากฐานอัตลักษณ์ ความผูกพันต่อชาติ และคุณธรรมพื้นฐาน ส่วนฉบับปลายยกระดับสู่ภาษานามธรรม ซับซ้อน และเป็นระบบมากขึ้น ส่งผลให้ผู้เรียนไม่เพียงซึมซับความเป็นส่วนหนึ่งของส่วนรวม แต่ยังเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกกับชาติ พรรค รัฐ และสังคมในมิติที่ลึกซึ้งขึ้น ดังนั้น พัฒนาการทางภาษาระหว่างสองฉบับจึงสะท้อนการเปลี่ยนผ่านจากการปลูกฝังอัตลักษณ์และคุณค่าพื้นฐาน ไปสู่ความเข้าใจเชิงอุดมการณ์และบทบาทพลเมืองอย่างเป็นระบบ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

เมื่อพิจารณาตามวัตถุประสงค์การวิจัย พบว่าแบบเรียนใช้กลไกทางภาษาอย่างเป็นระบบในการสร้างและถ่ายทอดความรักชาติ 5 ด้าน ได้แก่ การใช้สรรพนามสร้างความเป็นหนึ่งเดียว อุปมาอุปไมย ถ้อยคำเชิงอุดมการณ์และวลีปลูกใจ คำกริยาที่เน้นการกระทำและการอุทิศตน และการยกระดับภาษาตามพัฒนาการของผู้เรียน กลไกเหล่านี้เชื่อมโยงมิติทางอารมณ์กับมิติทางอุดมการณ์ ทำให้ผู้เรียนพัฒนาจากความผูกพัน ความภาคภูมิใจ และความเป็น “พวกเรา” ไปสู่การยอมรับค่านิยม หน้าที่ และบทบาทในฐานะสมาชิกของชาติ พรรค และสังคม ในเชิงวาทกรรม แบบเรียนจึงเป็นพื้นที่ประกอบสร้างอัตลักษณ์และความเป็นสมาชิกของชาติ โดยทำให้ค่านิยมที่รัฐต้องการส่งเสริมกลายเป็นความรู้สึก ความเชื่อ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้เรียนอย่างเป็นธรรมชาติ อีกทั้งยังสะท้อนความพยายามของรัฐบาลจีนในการสร้าง “พลเมืองยุคใหม่” (时代新人) ภายใต้บริบทโลกาภิวัตน์และการแข่งขันเชิงอุดมการณ์ผ่านการธำรงอัตลักษณ์ชาติและความมั่นคงทางวัฒนธรรม

หากนำผลการศึกษามาเปรียบเทียบกับกรอบทฤษฎีวรรณกรรม พบประเด็นความสอดคล้องที่สำคัญคือ ผลการวิจัยสอดคล้องกับข้อเสนอของ Liu (2018); Xu (2025); Wang (2021); Wu, Li and Chen (2025) ที่เห็นตรงกันว่า การศึกษาความรักชาติในแบบเรียนแนวคิดสังคมนิยมแบบอัตลักษณ์จีนยุคใหม่ไม่เพียงแต่เป็นการถ่ายทอดทักษะความรู้ แต่ยังเป็นกลไกในการถ่ายทอดวัฒนธรรม จิตวิญญาณของชนชาติ และค่านิยมที่เชื่อมโยงการเติบโตของผู้เรียนเข้ากับอนาคตของประเทศ ทั้งยังควรเชื่อมความรู้สึกอารมณ์ และการปฏิบัติเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้สนับสนุนแนวคิดดังกล่าวอย่างชัดเจน เพราะแสดงให้เห็นว่าแบบเรียนใช้ภาษาเพื่อสร้างทั้งความรู้สึกผูกพันและกรอบพฤติกรรมที่พึงประสงค์ควบคู่กันไป ไม่ใช่เพียงสื่อสารสาระความรู้ในเชิงเนื้อหาเท่านั้น

นอกจากนี้ความรักชาติอาจอธิบายได้ผ่านกรอบอัตลักษณ์ทางสังคม ซึ่งมองว่าบุคคลรับรู้และนิยามตนเองผ่านการเป็นสมาชิกของกลุ่มสังคม โดยมีกระบวนการสำคัญ ได้แก่ การจัดประเภททางสังคม การรับเอาอัตลักษณ์ของกลุ่ม และการเปรียบเทียบทางสังคม อันนำไปสู่ความรู้สึกว่า “เราอยู่กลุ่มเดียวกัน” และการยอมรับคุณค่า บรรทัดฐาน และเป้าหมายของกลุ่มมาเป็นส่วนหนึ่งของตัวตน (McLeod, 2023; Abrams, 2001, p. 14307) ในด้านการศึกษา กระบวนการดังกล่าวสามารถเกิดขึ้นได้ผ่านการใช้ภาษา สัญลักษณ์ เรื่องเล่า และกิจกรรมที่เน้นความเป็นสมาชิกของส่วนรวม ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนค่อย ๆ พัฒนาความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของ “พวกเรา” และเกิดความผูกพันต่อกลุ่มที่ตนสังกัดได้อย่างเป็น

ระบบ ทั้งยังสอดคล้องกับข้อเสนอที่ว่าอัตลักษณ์ของเด็กสามารถก่อตัวและปรับเปลี่ยนได้ตามสภาพแวดล้อม คุณค่า และประสบการณ์การเรียนรู้ที่ได้รับ (Raburu, 2015, pp. 96-97) ดังนั้น ผลการวิจัยที่พบว่าแบบเรียนใช้ภาษา ถ้อยคำเชิงรวมหมู่ และการจัดวางเนื้อหาอย่างเป็นลำดับเพื่อให้ผู้เรียน ค่อย ๆ รับรู้ตัวตนเองเป็นสมาชิกของชาติ จึงสะท้อนว่าแบบเรียนไม่ได้ทำหน้าที่เพียงถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับชาติเท่านั้น หากยังทำหน้าที่หล่อหลอมความเป็นพวกเดียวกันและสร้างอัตลักษณ์ร่วมของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับ McLeod (2023) และ Abrams (2001, p. 14307) ที่อธิบายว่าอัตลักษณ์ทางสังคมเกิดจากการที่บุคคลรับรู้ตนเองว่าเป็นสมาชิกของกลุ่ม รับเอาบรรทัดฐานและคุณค่าของกลุ่มมาเป็นส่วนหนึ่งของตน และมองความเป็นสมาชิกของกลุ่มในเชิงบวก ทั้งนี้ ในกรณีของแบบเรียนที่ศึกษา การใช้สรรพนาม “我们” (พวกเรา) อย่างต่อเนื่อง การทำให้ชาติและส่วนรวมเป็นสิ่งใกล้ตัวผ่านอุปมา และการใช้ถ้อยคำเชิงอุดมการณ์ที่ตอกย้ำกรอบ “พวกเรา” ล้วนทำให้ผู้เรียนรับรู้ตนเองว่าอยู่ในกลุ่มเดียวกันกับชาติและส่วนรวม และค่อย ๆ รับเอาคุณค่าของกลุ่มนั้นมาเป็นส่วนหนึ่งของการรับรู้ตนเอง

แต่อย่างไรก็ดี เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยอื่น ๆ จะเห็นความต่าง ในระดับจุดเน้นของการศึกษาอย่างชัดเจน กล่าวคือ งานของ Xu (2025); Wang (2021); Wu, Li and Chen (2025); Xiang and Zhan (2022) ส่วนใหญ่ที่เน้นกิจกรรมการเรียนรู้ การศึกษาครั้งนี้วิเคราะห์กลไกภายในแบบเรียนโดยตรง และพบว่าแบบเรียนได้สร้างกรอบความหมายของความรักชาติผ่านภาษาและการจัดวางเนื้อหาตั้งแต่ระดับตัวบท ผลการศึกษานี้มีส่วนพัฒนาจากการทบทวนวรรณกรรมเดิมอย่างเด่นชัด ประการแรก งานวิจัยก่อนหน้านี้อธิบายว่าแบบเรียนหรือการสอนภาษาจีนสามารถปลูกฝังความรักชาติได้ แต่ยังไม่ได้จำแนกอย่างเป็นระบบว่ากลไกทางภาษาที่ทำหน้าที่ดังกล่าวประกอบด้วยอะไรบ้าง ขณะที่ผลการศึกษาครั้งนี้สามารถแยกกลไกได้ชัดเจนเป็น 5 ด้าน และอธิบายความสัมพันธ์แต่ละด้านกับการสร้างความหมายของความรักชาติภายในตัวบทได้อย่างเป็นลำดับ ประการที่สอง งานวิจัยนี้ช่วยขยายข้อเสนอของ Liu (2018) และ Wang (2021) ที่เน้นการทำให้ความรักชาติซึ่งเป็นนามธรรมกลายเป็นสิ่งที่ผู้เรียนเข้าถึงได้ โดยแสดงให้เห็นโดยตรงว่าแบบเรียนใช้ทั้งอุปมา ถ้อยคำเชิงอุดมการณ์ และคำกริยาที่ชี้นำพฤติกรรมเพื่อแปลงความรู้สึกผูกพันให้กลายเป็นกรอบการรับรู้และการปฏิบัติ ประการที่สาม งานวิจัยนี้ทำให้เห็น “พัฒนาการของภาษา” อย่างชัดเจนระหว่างแบบเรียนฉบับต้นกับฉบับปลาย ซึ่งเป็นประเด็นที่งานวิจัยเดิมกล่าวไว้เพียงโดยนัย คือ ฉบับต้นใช้ภาษาที่เป็นรูปธรรม ใกล้ตัว และเข้าใจง่าย เพื่อวางรากฐานด้านความผูกพัน อัตลักษณ์ และคุณธรรมพื้นฐาน ส่วนฉบับปลายยกระดับไปสู่ภาษาที่มีความเป็นนามธรรมเข้มข้น และเชื่อมโยงกับโครงสร้างของรัฐ กฎหมาย การพัฒนาสิ่งแวดล้อม และบทบาทพลเมืองมากขึ้น ผลดังกล่าวช่วยต่อยอดจากข้อเสนอของ Xiang and Zhan (2022) และ Zhao, Kennedy and Yang (2024) ที่ชี้ว่า การศึกษาของประเทศจีนยุคใหม่มุ่งพัฒนาผู้เรียนจากความรู้สึกเชิงอารมณ์ไปสู่ความตระหนักในหน้าที่ ความรับผิดชอบ และความเป็นสมาชิกของรัฐชาติในระดับที่สูงขึ้น

ผลการศึกษาครั้งนี้จึงตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้ครบถ้วนทั้งในด้านการจำแนกรูปแบบการใช้ภาษาที่เกี่ยวข้องกับความรักชาติ และในด้านการอธิบายกลไกที่เชื่อมมิติทางอารมณ์กับมิติทางอุดมการณ์ภายในตัวบท เมื่อเปรียบเทียบกับกรอบทบทวนวรรณกรรม พบว่า งานวิจัยนี้มีความสอดคล้องกับงานก่อน

หน้าในข้อที่ว่าแบบเรียนและการสอนภาษาจีนเป็นกลไกสำคัญในการปลูกฝังความรักชาติและอัตลักษณ์ของชาติ (Liu, 2018; Xu, 2025; Wang, 2021; Wu, Li and Chen, 2025) แต่มีความแตกต่างตรงที่งานนี้มุ่งวิเคราะห์ตัวบทแบบเรียนโดยตรง ไม่ได้เน้นเพียงกิจกรรมการสอน และมีส่วนพัฒนาจากวรรณกรรมเดิมด้วยการจำแนกกลไกทางภาษาอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งชี้ให้เห็นพัฒนาการของภาษาในการหล่อหลอมอัตลักษณ์ของผู้เรียนจากระดับพื้นฐานไปสู่ระดับอุดมการณ์และบทบาทพลเมืองอย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าแบบเรียนเป็นพื้นที่สร้างความหมาย ค่านิยม และอัตลักษณ์ผ่านกลไกทางภาษาอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาด้านภาษา วาทกรรม และค่านิยมทางการศึกษา
2. ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแบบเรียน หลักสูตร และการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียน เพื่อส่งเสริมการเชื่อมโยงจากความเข้าใจไปสู่การปฏิบัติ
3. การวิจัยในอนาคตควรศึกษาการใช้แบบเรียนในบริบทจริงและการตอบสนองของผู้เรียนเพื่อทำความเข้าใจผลของตัวบทต่อการรับรู้และพฤติกรรมของผู้เรียนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

- Abrams, D. (2001). Psychology of Social Identity. In Smelser, N. J. and Baltes, P. B. (Eds.), *International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences*. (pp. 14306-14309). Elsevier.
- Liu, X. (2018). Patriotic Education in Chinese Textbooks. *Journal of Nanjing Xiaozhuang College*, 2018(3), pp. 45–50.
- McLeod, S. (2023). *Social identity theory in psychology*. Simply Psychology.
<https://www.simplypsychology.org/social-identity-theory.html>
- Peng, Y. (2025). Exploring the value education functions of folk songs in music textbooks: Evidence from Hunan Education Edition junior secondary music textbooks. *Music Education and Creation*, 2025(2), pp. 21–23.
- Raburu, P. A. (2015). The Self-Who Am I?: Children’s Identity and Development through Early Childhood Education. *Journal of Educational and Social Research*, 5(1), pp. 95-102.
- Tong, C. (2025). A practical study on effectively integrating the patriotic spirit into course teaching in the new era in secondary vocational education. *Society and Public Welfare*, (4), pp. 162-164.
- Wang, S., & Wang, J. (2024). Integrating patriotism education into primary school information technology textbooks in the new era: A case study of Zhejiang Education Edition primary information technology textbooks. *New Curriculum Guidance*, (33), pp. 39-42.
- Wang, T. (2021). Love the Motherland, Foster New Social Trends: A study on pathways for integrating patriotism education into primary Chinese language classrooms. *Exam Weekly*, (76), pp. 28-30.
- Wu, Y., Li, J., & Chen, Z. (2025). Exploring pathways for integrating patriotism education into primary school curriculum teaching in the new era. *Cultural and Educational Materials*, 2025(17), pp. 143–146.
- Xiang, J., & Zhan, Y. (2022). Research on the practical path of patriotism education in primary schools in the new era. *Basic Education Review*, 2022 (11), pp. 67–71.

- Xu, X. (2025). Exploring strategies for integrating patriotism education into primary school Chinese language teaching. *Special Symposium on Inheriting Chinese Culture and Integrating Innovative Education and the 2025 Annual Academic Conference on Educational Theory and Management* (pp. 420-423). Shenshan Town Central Primary School.
- Zhang, C., & Ma, Y. (2023). Invented borders: The tension between grassroots patriotism and state-led patriotic campaigns in China. *Journal of Contemporary China*, 32(144), pp. 897-913.
- Zhao, Z., Kennedy, K. J., & Yang, H. (2024). 'Beyond the nation state': Does China's 'new era' education facilitate an international orientation to citizenship education?. *Globalization, Societies and Education*, pp. 1-12.

การออกแบบผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลานิล และสร้างตราสินค้าในเชิงพาณิชย์

Designing Product from Nile Tilapia Scale and Creating Brandmark for Commercial

วันที่รับบทความ: 20 พฤษภาคม 2569

ชาคริต เกตุเรืองโรจน์ ^{1*}

วันที่แก้ไขบทความ: 30 มิถุนายน 2569

วรางคณา กรเลิศวานิช ²

วันที่ตอบรับบทความ: 7 กรกฎาคม 2569

ศรัณย์ สรรพศิริ ³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาลักษณะทางกายภาพและคุณสมบัติของเกล็ดปลานิล 2) ออกแบบผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลานิลและสร้างตราสินค้าในเชิงพาณิชย์ และ 3) ประเมินความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลานิลและตราสินค้าในเชิงพาณิชย์ โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 คือ ชาวบ้านเกษตรกรผู้แปรรูปปลานิล กลุ่มที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ และกลุ่มที่ 3 คือผู้บริโภค แต่ละกลุ่มมีจำนวน 3 คน รวมทั้งหมด 9 คน การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยดำเนินการผ่านการสัมภาษณ์บนแพลตฟอร์มออนไลน์และออฟไลน์ จำนวน 28 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และใช้แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมที่มีต่อผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลานิลและสร้างตราสินค้าในเชิงพาณิชย์ และแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลานิล และสร้างตราสินค้าในเชิงพาณิชย์ โดยวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบของการเขียนบรรยาย และหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ผลการวิจัยพบว่า ผู้ซื้อผลิตภัณฑ์เพื่อการตกแต่งบนแพลตฟอร์มออนไลน์และออฟไลน์จำนวน 28 คนให้ความเห็นว่ามี ความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลานิลและสร้างตราสินค้าในเชิงพาณิชย์ โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=4.32$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.=0.46)

คำสำคัญ: ผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลานิล ตราสินค้าเชิงพาณิชย์

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์และออกแบบดิจิทัล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

* ผู้ประสานงานหลัก e-mail: chakrit.k@dru.ac.th

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาทัศนศิลป์และมิเดียอาร์ต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนนครินทร์

e-mail: vrkn.korn@gmail.com

³ อาจารย์ประจำสาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์และออกแบบดิจิทัล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

e-mail: sarun.s@dru.ac.th

Designing Product from Nile Tilapia Scale and Creating Brandmark for Commercial

Received: May 20, 2026

Revised: June 30, 2026

Accepted: July 7, 2026

Chakrit Ketruangroch ^{1*}

Varangkana Kornloetwanich ²

Sarun Sanpasiri ³

Abstract

This study aimed to: 1) investigate the physical characteristics and properties of Nile tilapia fish scales; 2) design products from Nile tilapia fish scales and create a commercial brand identity; and 3) evaluate consumer satisfaction toward the developed products and brand identity. The study categorized key informants into three distinct groups: 1) local farmers processing Nile tilapia, 2) experts in product design and development, and 3) general consumers, with each group consisting of three individuals, totaling nine key informants. Data collection was conducted through both online and offline platforms with a total sample of 28 participants. The research instruments included structured interviews, participant observations, appropriateness evaluation forms regarding product and brand design, and consumer satisfaction questionnaires. Data were analyzed descriptively using mean ($\bar{X}$) and standard deviation (S.D.). The findings revealed that buyers of decorative products across both online and offline platforms (N=28) expressed a high level of satisfaction with the Nile tilapia scale products and commercial brand identity, yielding an average score of ($\bar{X}$ =4.32) and (S.D.=0.46)

Keywords: nile tilapia scale products, commercial brand identity

¹ Lecturer, Program of Visual Communication Design and Digital Design, Faculty of Humanities and Social Sciences, Dhonburi Rajabhat University

* Corresponding author, e-mail: chakrit.k@dru.ac.th

² Lecturer, Program of Visual Arts and Media Art, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rjanakarin Rajabhat University
e-mail: vrkn.korn@gmail.com

³ Lecturer, Program of Visual Communication Design and Digital Design, Faculty of Humanities and Social Sciences, Dhonburi Rajabhat University
e-mail: sarun.s@dru.ac.th

บทนำ

สมุทรปราการเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางของประเทศไทย และยังเป็นจังหวัดในเขตปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร ถือเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีความสำคัญในด้านเศรษฐกิจเป็นพื้นที่ทางเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการประมง ในขณะเดียวกันศูนย์วิจัยและพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดจังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดกรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีนโยบายส่งเสริมให้เกษตรกรเพาะเลี้ยงปลานิลเพื่อการสร้างอาชีพและรายได้ เนื่องจากปลานิลนั้น เป็นสัตว์น้ำเศรษฐกิจหลักสำคัญของไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2508 โดยมีการเพาะเลี้ยงปลานิลใน 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองสมุทรปราการ อำเภอบางบ่อ อำเภอบางพลี อำเภอพระประแดง อำเภอพระสมุทรเจดีย์ และอำเภอบางเสาธง รวมกว่า 1,683 ราย ปลานิลนั้นสามารถเลี้ยงได้ในทุกสภาพท้องที่ ทั้งในระบบธรรมชาติและระบบเพาะเลี้ยง เป็นที่ต้องการของตลาดผู้บริโภค สามารถนำมาทำอาหารได้หลากหลาย ทั้งการนำปลาสดมาประกอบอาหาร และนำมาแปรรูปส่วนที่เหลือจากการชำแหละก็ก็นำไปแปรรูปเป็นอาหารสัตว์ ส่วนที่เหลือทิ้งและไร้ประโยชน์คือส่วนที่เป็นเกล็ดปลา ซึ่งลักษณะของเกล็ดปลานิล จะมีสีที่ขาวขุ่น โปร่งแสง มีความบางเหนียวคล้ายเล็บคน ย่อยสลายได้ยากและไม่นิยมนำไปแปรรูป เหลือทิ้งเป็นขยะที่สร้างมลภาวะด้านกลิ่น (สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการประมง, 2549, หน้า 91)

ด้วยการนำหลักการกำจัดขยะให้เหลือศูนย์ (zero waste) ซึ่งเป็นการนำวัสดุที่ผ่านการใช้งานกลับมาใช้งานใหม่ (reuse) และการนำวัสดุเหลือใช้มาแปรรูปเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ (recycle) (สมาคมพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2559) ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับแนวคิดผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ และการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่มีความแตกต่าง เป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ได้กับทุกสถานที่ เช่น ผลิตภัณฑ์โคมไฟ ที่ให้แสงสว่างและเป็นส่วนหนึ่งในการตกแต่งสถานที่ มีการพัฒนารูปแบบที่หลากหลาย ประกอบกับการเลือกใช้วัสดุที่สามารถหาได้ในชุมชนท้องถิ่น มาพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและคุณค่า มีจุดเด่นและสร้างมูลค่าเพิ่ม (value added) ถือเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันทางการขาย (สมเกียรติ สกฤษฐเอกพงศ์, 2559, หน้า 50) ผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของการจัดการวัสดุเหลือใช้จากภาคการเกษตร โดยการนำเกล็ดปลานิลมาออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นการพัฒนาวัสดุและการสร้างตราสินค้า เพื่อส่งเสริมการจัดจำหน่าย สร้างศักยภาพในการแข่งขันเชิงพาณิชย์ และมีส่วนช่วยในแนวทางด้านสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพและคุณสมบัติของเกล็ดปลานิล
2. เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลานิลและสร้างตราสินค้าในเชิงพาณิชย์
3. เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์และตราสินค้าในเชิงพาณิชย์

วิธีการดำเนินการวิจัย

ประชากร ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม โดย

กลุ่มที่ 1 คือ เกษตรกรและผู้ประกอบการแปรรูปปลานิล ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่ในพื้นที่อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

กลุ่มที่ 2 คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบและผู้เชี่ยวชาญด้านการตลาด จำนวน 3 คน โดยใช้วิธีการแบบเจาะจง

กลุ่มที่ 3 คือ ผู้ซื้อผลิตภัณฑ์เพื่อการตกแต่งบนแพลตฟอร์มออนไลน์ และออฟไลน์ จำนวน 28 คน โดยใช้วิธีการแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 1

การสัมภาษณ์ โดยสัมภาษณ์เกษตรกรผู้แปรรูปปลานิล เกี่ยวกับบริบทของการเพาะเลี้ยงปลานิล และการแปรรูปปลานิล และผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ/ด้านการตลาด ถึงแนวทางในการออกแบบผลิตภัณฑ์ และการออกแบบตราสินค้าเพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ของสินค้าในเชิงพาณิชย์

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 2

การสอบถาม เป็นการถามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบและด้านการตลาด ด้วยแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลานิลและสร้างตราสินค้าในเชิงพาณิชย์ เป็นคำถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (rating scale) คือ เหมาะสมมากที่สุด เหมาะสมมาก เหมาะสมปานกลาง เหมาะสมน้อย และเหมาะสมน้อยที่สุด

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 3

แบบประเมินความพึงพอใจ ที่ใช้สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ซื้อผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลานิล และตราสินค้าในเชิงพาณิชย์

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้มีการตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบประเมินเพื่อการวิจัย โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้วยการหาค่าความเที่ยงเชิงเนื้อหา (content validity) วิธีที่ใช้ตรวจสอบ คือ การหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) โดยนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ทำการพิจารณา และแสดงความคิดเห็นต่อความสอดคล้องระหว่างเนื้อหากับวัตถุประสงค์ มีค่า IOC ของข้อคำถามคือ 1 การแปลผลคือ ข้อคำถามใช้ได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 1

การออกแบบผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลานิลและสร้างตราสินค้าในเชิงพาณิชย์ โดยผู้วิจัยได้แบ่งแหล่งที่มาของข้อมูลเพื่อใช้ในการดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ประเภท คือ แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ

แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับคุณสมบัติและลักษณะทางกายภาพของเกล็ดปลานิล การลงพื้นที่ สังเกตการณ์และถ่ายภาพระหว่างเก็บข้อมูล

แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสม การออกแบบตราสัญลักษณ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ และจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ได้แก่ ผลงานวิทยานิพนธ์ บทความ วารสาร และเว็บไซต์ต่าง ๆ

การเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 2

การออกแบบผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลานิลและสร้างตราสินค้าในเชิงพาณิชย์ ซึ่งอยู่ในขั้นตอนระหว่างการออกแบบ โดยผู้วิจัยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมดังนี้

ผู้วิจัยรวบรวมแนวความคิดต่าง ๆ เพื่อหาแรงบันดาลใจในการออกแบบผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลานิลและสร้างตราสินค้าในเชิงพาณิชย์

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อทำการออกแบบร่างผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลานิลและสร้างตราสินค้าในเชิงพาณิชย์ เพื่อคัดเลือกแบบโดยใช้การคิดเชิงมนทัศน์ และทำการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 3

การออกแบบผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลานิลและสร้างตราสินค้าในเชิงพาณิชย์ ในขั้นตอนหลังการออกแบบ โดยผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบประเมินความพึงพอใจจากผู้ซื้อผลิตภัณฑ์เพื่อการตกแต่งบนแพลตฟอร์มออนไลน์และออฟไลน์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 1

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาลักษณะทางกายภาพและคุณสมบัติของเกล็ดปลานิล ที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สังเกต จดบันทึกและถ่ายภาพ และนำไปวิเคราะห์ในรูปแบบของการเขียนบรรยาย ศึกษา รวมไปถึงผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับการออกแบบ โดยใช้การวิเคราะห์แบบสรุปผลในรูปแบบของการเขียนบรรยาย เพื่อนำไปสู่แนวทางในการออกแบบตราสัญลักษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 2

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ โดยใช้การประเมินผลการคิดเชิงมนทัศน์ในการประเมินแบบร่างแล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการจัดลำดับค่าคะแนน มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (rating scale) สรุปข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้เชี่ยวชาญ แปลความหมายของข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยของคะแนน ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

การวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 3

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากความพึงพอใจของผู้ผลิตกลุ่มแปรรูปสินค้าปลานิลและผู้บริโภคสินค้าแปรรูปปลานิล จังหวัดสมุทรปราการ ที่มีต่อตราสัญลักษณ์บนบรรจุภัณฑ์ แล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการจัดลำดับค่าคะแนน มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (rating scale) สรุปข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้เชี่ยวชาญ แปลความหมายของข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยของคะแนน ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

1. ผลการศึกษาลักษณะทางกายภาพและคุณสมบัติของเกล็ดปลานิล

ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีการคิดเชิงออกแบบ (design thinking) ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลพบว่า

1.1 เกล็ดปลานิลมีลักษณะทางกายภาพดังนี้

รูปทรง: เกล็ดปลานิลมีลักษณะเป็นแผ่นบาง ขอบโค้งมน รูปร่างคล้ายครึ่งวงกลมหรือทรงรี แบ่งชั้นและมีร่องลึกแบบเรเดียล (radial striations)

ขนาด: ขนาดเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 0.5-1.5 เซนติเมตร ขึ้นอยู่กับอายุและขนาดของปลา

สี: เมื่อแห้งแล้วเกล็ดจะมีสีขาวขุ่นหรือสีเหลืองอ่อนเล็กน้อย หากผ่านการเคลือบหรือขัดจะให้ผิวมันเงาเล็กน้อยคล้ายไข่มุก

ผิวสัมผัส: ผิวด้านนอกมีความขรุขระจากเส้นลายธรรมชาติ ส่วนด้านในจะเรียบและบางกว่า

1.2 เกล็ดปลานิลมีคุณสมบัติ ดังนี้

ความยืดหยุ่น: เกล็ดปลานิลมีความแข็งแรงแต่เปราะ หากไม่ผ่านการแปรรูป ก็จะสามารถทำให้เกล็ดปลา เกิดการแตกหักได้ง่าย

องค์ประกอบทางเคมี: ประกอบด้วยคอลลาเจนในสัดส่วนสูง โดยเฉพาะคอลลาเจนชนิดที่ 1 ซึ่งเป็นโครงสร้างหลักของโปรตีนในกระดูกและผิวหนัง

ความสามารถในการย่อยสลาย: เป็นวัสดุชีวภาพที่สามารถย่อยสลายได้ในธรรมชาติ การตอบสนองต่อการแปรรูป สามารถขึ้นรูปด้วยการตัด เจาะ หรือเคลือบเรซิน เพื่อเพิ่มความทนทานและความสวยงาม

1.3 แนวทางในการนำเกล็ดปลานิลไปใช้งาน

ด้านศิลปะและออกแบบผลิตภัณฑ์: ลักษณะลวดลายที่เป็นธรรมชาติทำให้เกล็ดปลานิลสามารถนำมาใช้ตกแต่งผลิตภัณฑ์ เช่น โคมไฟ เครื่องประดับ ของที่ระลึก

ด้านวัสดุชีวภาพ: เนื่องจากมีคอลลาเจนสูง สามารถนำไปพัฒนาเป็นวัสดุทางการแพทย์ เช่น ฟิล์มชีวภาพ หรือใช้ในอุตสาหกรรมความงาม

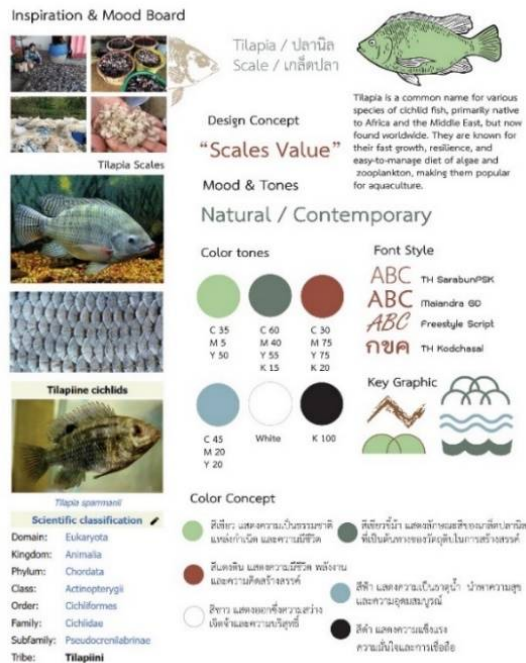
2. ผลการออกแบบผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลานิลและสร้างตราสินค้าในเชิงพาณิชย์

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษารวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ ออกแบบตราสินค้าและการตลาด ประกอบกับการนำเอาหลักการและทฤษฎีในด้านการออกแบบและการตลาดในเชิงพาณิชย์เข้ามาใช้ ร่วมกับการกำหนดแนวทางและแนวคิดในการออกแบบตราสินค้า โดยผู้วิจัยได้แบ่งขอบเขตของขั้นตอนระหว่างการออกแบบ ดังนี้

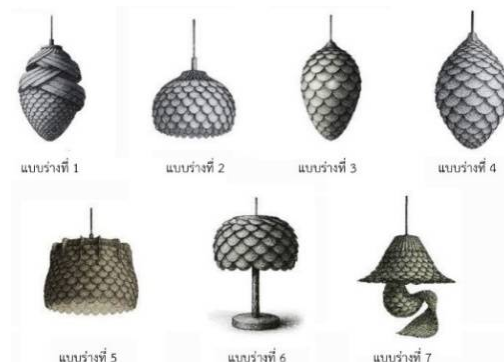
2.1 ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ เพื่อนำมาใช้กำหนดแนวความคิด (concept) ในการออกแบบ โดยมุ่งประเด็นความสำคัญไปที่วัตถุดิบในการผลิตและการออกแบบผลิตภัณฑ์ คือปลานิลและเกล็ดปลา ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่นำมาใช้ในการออกแบบ อีกทั้งยังสะท้อนมุมมองในด้านการผลิตและถิ่นที่มาของวัตถุดิบ ตลอดจนพื้นที่ในการเพาะเลี้ยง ประกอบการแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่ส่งผลไปยังการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแนวความคิดในการออกแบบคือ “เกล็ดปลา สร้างคุณค่า” (scales value) รวมถึงการกำหนดแนวทางด้านอารมณ์ความรู้สึก (mood & tones) ในการออกแบบให้เป็นไปในลักษณะที่เป็นธรรมชาติและมีความร่วมสมัย ทั้งนี้เพื่อตอบรับกับแนวคิดในการออกแบบสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์

2.2 ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ การสัมภาษณ์ สอบถามและสังเกตการณ์มาดำเนินการออกแบบภาพร่างผลิตภัณฑ์และตราสินค้า โดยทำหน้าที่เป็นตราสินค้าในเชิงพาณิชย์ เพื่อใช้ในการสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้กับกลุ่มเป้าหมายเกิดความเข้าใจและรับรู้ถึงข้อมูลเบื้องต้นของผลิตภัณฑ์ โดยแบบร่างตราสินค้าที่ได้ ผู้วิจัยได้มาจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลและจากการสอบถามแนวทางในการออกแบบจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบผลิตภัณฑ์โคมไฟและตราสินค้า เนื่องจากเกล็ดปลานิลมีคุณสมบัติทางกายภาพที่มีลักษณะเป็นแผ่นบาง โปร่งแสง และมีพื้นผิวที่สะท้อนแสงได้ เมื่อนำมาเรียงซ้อนหรือจัดเรียงเป็นชั้นจะเกิดมิติของแสงและเงาที่สวยงาม

สามารถกระจายแสงได้ เหมาะสมกับการเป็นวัสดุกรองแสงในโคมไฟ อีกทั้งเกล็ดปลานี้ยังมีผลลดทอนจากธรรมชาติที่ไม่ซ้ำกัน ทำให้ผลงานที่ได้มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวและที่สำคัญคือเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า คือ เป็นวัสดุเหลือทิ้งจากเกษตรกรรม เมื่อนำกลับมาใช้ใหม่ในงานออกแบบ ถือเป็นการเพิ่มมูลค่าของวัสดุ (upcycling) และลดปริมาณขยะ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (circular economy) และ การกำจัดขยะให้เหลือศูนย์ (zero waste) เพื่อการออกแบบที่ยั่งยืน

ภาพที่ 1 แสดงแนวความคิดของการออกแบบ
ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

ภาพที่ 2 แสดงแบบร่างผลิตภัณฑ์โคมไฟจากเกล็ดปลานิล จำนวน 7 แบบร่าง
ที่มา: ผู้วิจัย (2567)

ภาพที่ 3 แสดงแบบร่างตราสินค้า จำนวน 7 แบบร่าง
ที่มา: ผู้วิจัย (2567)

จากภาพที่ 2 และ 3 แสดงถึงความเหมาะสมของแบบร่างผลิตภัณฑ์และแบบร่างตราสินค้าจากทั้งหมด 7 แบบร่าง โดยใช้หลักการประเมินผลการคิดเชิงมนทัศน์ให้เหลือจำนวนแบบละ 3 แบบร่างที่มีความเป็นเอกลักษณ์และสามารถสื่อสารความหมาย มีความเป็นเอกภาพและสามารถสร้างความเข้าใจและการยอมรับให้แก่ผู้บริโภค ผู้วิจัยสามารถสรุปตามลำดับคะแนนได้ดังนี้

ผลิตภัณฑ์ ลำดับที่ 1 ได้แก่ แบบร่างที่ 4 ได้ 27 คะแนน ลำดับที่ 2 และ 3 ได้แก่ แบบร่างที่ 2 และ 3 ได้ 26 คะแนน

ตราสินค้า ลำดับที่ 1 ได้แก่ แบบร่างที่ 6 ได้ 27 คะแนน ลำดับที่ 2 ได้แก่ แบบร่างที่ 7 ได้ 26 คะแนน และลำดับที่ 3 ได้แก่ แบบร่างที่ 1 ได้ 25 คะแนน

ภาพที่ 4 แบบร่างผลิตภัณฑ์และตราสินค้าที่สามารถสร้างความเข้าใจและการยอมรับให้แก่ผู้บริโภค
ที่ได้คะแนนสูงสุดตามลำดับ
ที่มา: ผู้วิจัย (2567)

2.3 ภายหลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการออกแบบร่างตัวอย่างผลิตภัณฑ์และตราสินค้า สำหรับที่จะนำไปใช้กับผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการออกแบบ โดยในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้นำเอาหลักการประเมินผลทางการคิดเชิงโมโนทัศน์ (ทรงวุฒิ เอกอุตุมวิงศา, 2559, หน้า 114) โดยการคัดเลือกรูปแบบร่าง ผลิตภัณฑ์จากจำนวน 7 แบบร่าง เพื่อให้เหลือเพียง 3 แบบร่าง และตราสินค้าจากจำนวน 7 แบบร่าง ให้เหลือเพียง 3 แบบร่าง โดยคัดเลือกแบบผลิตภัณฑ์และตราสินค้าจากการประเมินแบบร่างแต่ละแบบ โดยหลักการตามกรอบแนวความคิดด้านการออกแบบ ในการคัดเลือกภายหลังจากขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะนำผลที่ได้ไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์และด้านกราฟิกประเมินความคิดเห็นต่อไป

2.3.1 การสร้างต้นแบบ หลังจากนี้ผู้วิจัยได้สรุปแบบร่างจากตารางวิเคราะห์แล้ว ผู้วิจัยจึงได้นำแบบร่างไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบเป็นผู้ประเมินความคิดเห็นที่มีต่อแบบร่างทั้ง 3 แบบ เพื่อนำไปพัฒนาและประเมินความพึงพอใจต่อไป ซึ่งความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อผลิตภัณฑ์โคมไฟจากเกล็ดปลานิลและตราสินค้า สามารถสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงการประเมินความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบที่มีต่อผลิตภัณฑ์โคมไฟ

รายการ	ระดับความคิดเห็น					
	แบบร่างที่ 2		แบบร่างที่ 3		แบบร่างที่ 4	
						
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. บ่งบอกถึงตัวตนของผลิตภัณฑ์ได้	4.67	0.57	4.33	0.57	4.33	0.57
2. นำวัสดุมาใช้ได้อย่างคุ้มค่า	4.33	0.57	4.00	1.00	4.33	0.57
3. สื่อถึงเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ได้	4.67	0.57	4.00	1.00	4.00	1.00
4. สร้างความเข้าใจสินค้าได้จากภาพที่ปรากฏ	4.67	0.57	4.67	0.57	4.67	0.57
5. สามารถสื่อสารได้กับคนหลายกลุ่ม	4.67	0.57	4.33	0.57	4.33	0.57
6. รูปแบบมีความร่วมสมัย เป็นสากล	4.00	1.00	4.67	0.57	4.67	0.57
7. ตอบโจทย์การใช้งาน	4.00	1.00	4.33	0.57	4.33	0.57
8. สร้างความจดจำได้ดี	4.67	0.57	4.67	0.57	4.67	0.57
9. สร้างความน่าเชื่อถือให้กับผลิตภัณฑ์	4.33	0.57	4.00	1.00	4.33	0.57
10. สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ได้	4.67	0.57	4.00	1.00	4.33	0.57
11. มีความเป็นเอกลักษณ์ สะดุดตา	4.33	0.57	4.33	0.57	4.33	0.57
12. มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย	4.67	0.57	4.33	0.57	4.33	0.57
ผลรวม	4.47	0.64	4.30	0.71	4.38	0.60
ระดับความคิดเห็น	เหมาะสมมากที่สุด		เหมาะสมมาก		เหมาะสมมาก	

จากตารางที่ 1 ผลการประเมินความคิดเห็นแบบร่างของผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ ผลการประเมินเรียงตามลำดับพบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อแบบร่างที่ 3 ในระดับเหมาะสมมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=4.30$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.=0.71) แบบร่างที่ 4 อยู่ในระดับเหมาะสมมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=4.38$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.=0.60) และแบบร่างที่ 2 อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=4.47$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.=0.64)

ตารางที่ 2 แสดงการประเมินความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบที่มีต่อตราสินค้า

รายการ	ระดับความคิดเห็น					
	แบบร่างที่ 1		แบบร่างที่ 6		แบบร่างที่ 7	
						
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. บ่งบอกถึงตัวตนของสินค้าได้	4.00	0.57	4.33	0.57	4.67	0.57
2. มีความชัดเจนบอกถึงชื่อของสินค้าได้	4.00	1.00	4.33	0.57	4.33	0.57
3. สื่อถึงเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ได้	4.00	1.00	4.00	1.00	4.67	0.57
4. ผู้บริโภคสามารถเข้าใจถึงสินค้าได้จากภาพที่ปรากฏ	4.67	0.57	4.00	0.57	4.33	0.57
5. สามารถสื่อสารได้กับคนหลายกลุ่ม	4.67	0.57	4.33	0.57	4.67	0.57
6. รูปแบบมีความร่วมสมัย เป็นสากล	4.33	0.57	4.67	0.57	4.67	0.57
7. ความเป็นเอกภาพ	4.33	0.57	4.33	0.57	4.33	0.57
8. สร้างความจดจำได้ดี	4.67	0.57	4.67	0.57	4.67	0.57
9. เกิดความน่าเชื่อถือในคุณภาพของสินค้า	4.33	1.00	4.67	1.00	4.67	0.57
10. สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าได้	4.33	1.00	4.00	1.00	4.67	0.57
11. ความเป็นเอกลักษณ์ สะดุดตาและไม่ซ้ำใคร	4.33	0.57	4.33	0.57	4.00	1.00
12. มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย	4.00	0.57	4.00	0.57	4.00	1.00
ผลรวม	4.30	0.71	4.30	0.71	4.47	0.64
ระดับความคิดเห็น	เหมาะสมมาก		เหมาะสมมาก		เหมาะสมมากที่สุด	

จากตารางที่ 2 ผลการประเมินความคิดเห็นแบบร่างของผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ ผลการประเมินเรียงตามลำดับพบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อแบบร่างที่ 1 และแบบร่างที่ 6 ในระดับเหมาะสมมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=4.30$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.=0.71) แบบร่างที่ 7 อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=4.47$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.=0.64)

3. ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบของผลิตภัณฑ์

จากเกล็ดปลานิลและตราสินค้าในเชิงพาณิชย์

จากการออกแบบผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลานิลและตราสินค้าในเชิงพาณิชย์ ผู้วิจัยได้นำแบบผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลานิลและตราสินค้าในเชิงพาณิชย์ ไปประเมินความพึงพอใจโดยผู้เชี่ยวชาญเพื่อ

การตกแต่งบนแพลตฟอร์มออนไลน์และออฟไลน์ จำนวน จำนวน 28 คน แบบเจาะจง โดยผู้วิจัยใช้ตารางกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Morgan (1970, pp. 607-610) ได้ผลการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 แสดงการประเมินความพึงพอใจโดยผู้ซื้อผลิตภัณฑ์เพื่อการตกแต่งบนแพลตฟอร์มออนไลน์และออฟไลน์ ที่มีต่อผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลานิลและตราสินค้าในเชิงพาณิชย์

รายการ	ระดับความคิดเห็น	
	$\bar{X}$	S.D.
ด้านการตัดสินใจซื้อ/การเพิ่มมูลค่าของสินค้า		
1. สร้างความจดจำได้ดี	4.33	0.57
2. เกิดความน่าเชื่อถือในคุณภาพของสินค้า	4.67	0.57
3. สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าได้	4.24	0.43
4. มีความเป็นเอกลักษณ์ สะดุดตาและไม่ซ้ำแบบใคร	4.16	0.28
5. มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย	4.24	0.43
รวมค่าเฉลี่ยด้านการตัดสินใจซื้อ/การเพิ่มมูลค่าของสินค้า	4.32	0.46
ระดับความคิดเห็น	พึงพอใจมาก	

จากตารางที่ 3 ผลการประเมินความพึงพอใจด้านการตัดสินใจซื้อ และการเพิ่มมูลค่าของสินค้าของผู้ซื้อผลิตภัณฑ์เพื่อการตกแต่งบนแพลตฟอร์มออนไลน์และออฟไลน์ ที่มีต่อผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลานิลและตราสินค้าในเชิงพาณิชย์ ผลการประเมิน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในระดับพึงพอใจมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =4.32) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.=0.46)

ภาพที่ 5 แสดงแบบร่างการนำตราสินค้าไปใช้ร่วมกับผลิตภัณฑ์ เพื่อการจัดจำหน่าย
ที่มา: ผู้วิจัย (2568)

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับคุณสมบัติและลักษณะทางกายภาพของเกล็ดปลานิล โดยเป็นไปตามทฤษฎีการคิดเชิงออกแบบ (design thinking) สามารถสรุปได้ว่า ลักษณะทางกายภาพ คือ มีรูปร่างลักษณะเป็นแผ่นบางรูปไข่หรือวงรี ขอบเกล็ดมน

หรือหยักเล็กน้อย มีพื้นผิวด้านหนึ่งเรียบ อีกด้านมีความขรุขระหรือมีลวดลายคล้ายรอยเส้น มีขนาดเล็กถึงกลาง ขึ้นอยู่กับอายุและขนาดของปลา ลักษณะของสีโดยทั่วไปมีสีขาวขุ่นหรือออกเทาเมื่อแห้ง ส่วนคุณสมบัติทางกายภาพ เกล็ดปลานิลค่อนข้างแข็งแรง มีความยืดหยุ่นเล็กน้อยเมื่อเปียก แต่จะแข็งเปราะเมื่อแห้งมีความสามารถในการย่อยสลาย เป็นวัสดุธรรมชาติ สามารถย่อยสลายได้ทางชีวภาพ ในด้านคุณสมบัติเด่นเชิงวัสดุนี้มีน้ำหนักเบา เหมาะกับการใช้งานที่ต้องการวัสดุเบา เช่น งานตกแต่ง แวน มีโปรงแสงเล็กน้อย สามารถกระจายแสงได้อย่างนุ่มนวล เมื่อใช้ทำโคมไฟ

1.2 สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การสร้างแนวคิด (ideate) ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการช่วงที่สองของ design thinking หรือที่เรียกว่าช่วงแห่งการสร้างสรรค์ (create) โดยผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 1) การสร้างแนวคิดของชุดสี ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดชุดสี โดยชุดสีที่ได้ผู้วิจัยได้ลักษณะของชุดสีที่มีความสัมพันธ์และสะท้อนถึงแหล่งที่มาและถิ่นกำเนิด ส่งผลให้ลักษณะของชุดสียังคงเป็นสีที่มาจากลักษณะของวัสดุที่มาจากธรรมชาติ ประกอบกับตัวผลิตภัณฑ์ที่เป็นงานสร้างสรรค์ร่วมสมัยจากเกล็ดปลานิล ซึ่งเป็นวัสดุที่นำมาใช้ออกแบบ ผสมผสานกับความเชื่อ นัยยะทางความรู้สึกและทัศนคติในแง่บวกในส่วนของภาพประกอบควรเป็นไปในลักษณะที่เป็นภาพกราฟิก ที่ได้รับตัดทอนรูปทรงและสร้างลายเส้นจากภาพต้นฉบับ ส่งผลต่อความสวยงาม ชัดเจนและเข้าใจง่ายในแง่ของการสื่อสารและการรับรู้ที่รวดเร็วและทันสมัย การออกแบบตราสินค้า มีการจัดวางตำแหน่ง (composition) ของภาพประกอบและตัวอักษร ที่คำนึงถึงความสมดุล (balance) และจุดเด่น (emphasis) ซึ่งเป็นไปตามหลักการทางการออกแบบทั้งหมดนี้จึงเป็นการส่งเสริมให้ผู้บริโภคเกิดความรู้ความเข้าใจและสร้างการยอมรับในตัวผลิตภัณฑ์ 2) การสร้างแนวคิดของตราสัญลักษณ์ จากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้และทำการวิเคราะห์ข้อมูล ทำให้ได้ผลของภาพร่างตราสัญลักษณ์ คือ แนวความคิดในการออกแบบและกำหนดแนวทางการสร้างสรรค์ตราสินค้าพบว่า การตั้งชื่อของผลิตภัณฑ์และตราสินค้า ควรที่จะสะท้อนถึงที่มาของแหล่งกำเนิดและความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบ ตัวอย่างเช่น ในด้านของวัตถุดิบที่เป็นเกล็ดปลาหรือปลานิล แหล่งกำเนิดและถิ่นอาศัย เป็นต้น ลักษณะของตราสินค้าที่ควรนำเอาหลักการและทฤษฎีในการออกแบบและการสื่อสารมาใช้ โดยการออกแบบรูปภาพประกอบกับตัวอักษรที่เป็นชื่อของผลิตภัณฑ์ โดยตัวอักษรที่นำมาใช้ในการเขียนหรือพิมพ์ชื่อนั้น ควรมีลักษณะกึ่งทางการและเป็นกันเอง อันจะส่งผลทางด้านความรู้สึกที่ดูเป็นมิตรและผ่อนคลาย ให้ความรู้สึกที่มีความเป็นกันเอง ไม่เป็นทางการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดเกี่ยวกับการเลือกใช้ตัวอักษรของ ทองเจือ เขียดทอง (2548, หน้า 135) ที่กล่าวว่า การนำตัวอักษรไปใช้ร่วมกับตราสัญลักษณ์ต้องเลือกรูปแบบของตัวอักษรให้สอดคล้องกับตราสัญลักษณ์นั้น เพื่อความเป็นเอกภาพและมีทิศทางเดียวกัน และสอดคล้องกับ mood & tone ของผลงาน และ 3) การสร้างแนวคิดของผลิตภัณฑ์ ผลที่ได้จากการตั้งกรอบโจทย์ด้านองค์ประกอบการออกแบบผลิตภัณฑ์ โคมไฟจากเกล็ดปลานิล โดยผู้วิจัยได้แรงบันดาลใจจากโครงสร้างเกล็ดปลาที่ซ้อนเรียงกันอย่างเป็นจังหวะธรรมชาติ คล้ายกลีบดอกไม้หรือเปลือกสน แนวทางการออกแบบคือใช้รูปทรงธรรมชาติ เช่น หยดน้ำ ไข่หรือดอกไม้ เพื่อให้รู้สึกกลมกลืนและการเรียงเกล็ด ซ้อนเป็นชั้น ๆ คล้ายเกล็ดหิมะหรือใบไม้ตกแต่งเพื่อเพิ่มมิติให้กับผลิตภัณฑ์ และใช้แสงไฟ LED อ่อน ๆ ผ่านเกล็ดปลาเพื่อให้เกิดแสงนุ่มนวล โปรงแสง โดยเน้นการส่งเสริมการใช้วัสดุหมุนเวียน คือลดของเสียจากกระบวนการแปรรูปปลานิลและสร้าง

มูลค่าเพิ่มจากวัสดุเหลือใช้ ภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ที่ออกมาคือทันสมัย เรียบง่าย สไตล์มินิมอล เหมาะกับบ้านยุคใหม่ สื่อถึงความงามที่เรียบง่ายจากธรรมชาติ

1.3 สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 กระบวนการขั้นตอนสุดท้ายของทฤษฎีการคิดเชิงออกแบบ (design thinking) คือ การทดสอบ (test) โดยผู้วิจัยได้นำต้นแบบไปประเมินความพึงพอใจโดยผู้บริโภคที่มีต่อรูปแบบ ผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลานิลและสร้างตราสินค้าในเชิงพาณิชย์ โดยผู้วิจัยได้ทำการประเมินความพึงพอใจจากกลุ่มผู้ซื้อผลิตภัณฑ์เพื่อการตกแต่งบนแพลตฟอร์มออนไลน์และออฟไลน์โดยมีผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 28 คน พบว่า การตัดสินใจซื้อ และการเพิ่มมูลค่าของสินค้าของผู้ซื้อผลิตภัณฑ์เพื่อการตกแต่งบนแพลตฟอร์มออนไลน์และออฟไลน์ ที่มีต่อผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลานิลและตราสินค้าในเชิงพาณิชย์ ผลการประเมิน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในระดับพึงพอใจมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =4.32) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.=0.46)

2. การอภิปรายผล

2.1 อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการคิดเชิงออกแบบ (design thinking) ซึ่งผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลได้ว่า ผลิตภัณฑ์ที่ได้ คือ โคมไฟจากเกล็ดปลานิล เนื่องจากคุณสมบัติของเกล็ดปลานิลส่งผลต่อการกระจายแสงได้ดี เมื่อนำมาจัดเรียงซ้อนกัน ซึ่งรูปทรงของโคมไฟแขวนเพดานจะช่วยให้มองเห็นการจัดเรียงเกล็ดปลาได้รอบด้าน ช่วยเพิ่มมิติและความน่าสนใจให้กับผลิตภัณฑ์ มีส่วนในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวัสดุเหลือใช้เหลือทิ้งจากอุตสาหกรรมแปรรูปปลา ช่วยเพิ่มมูลค่าและภาพลักษณ์ของวัสดุธรรมชาติ ให้มีคุณค่าเหมาะกับผู้บริโภคที่ต้องการสินค้าสวยงาม มีเรื่องราวที่และแสดงให้เห็นถึงความใส่ใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2.2 อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ด้วยการนำหลักทฤษฎีความคิดเชิงออกแบบ มาใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลานิลและสร้างตราสินค้าในเชิงพาณิชย์ โดยแยกเป็น 2 ส่วนได้ดังนี้ ผลจากการคัดเลือกแบบร่างตราสินค้า ผู้วิจัยได้ใช้หลักการประเมินผลทางการคิดเชิงมีนทัศน์ (ทรงวุฒิ เอกวุฒิจวงศา, 2559, หน้า 153) ในการคัดเลือกได้ออกแบบ 7 แบบร่าง จากนั้นจึงนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบกราฟิกและการตลาดประเมินความคิดเห็น โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์ การออกแบบตราสัญลักษณ์ ตามหลักทฤษฎีการตัดสินใจซื้อ มาใช้ในแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง 2 ด้าน ผลที่ได้จากความคิดเห็นของการออกแบบผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลานิลและสร้างตราสินค้าในเชิงพาณิชย์ ที่มีความเหมาะสม ในการนำไปพัฒนาต่อ คือ แบบร่างที่ 1 แบบร่างที่ 6 และแบบร่างที่ 7 ผลจากการคัดเลือกแบบร่างผลิตภัณฑ์โคมไฟจากเกล็ดปลานิล พบว่า ภาพรวมด้านผลิตภัณฑ์โคมไฟจากเกล็ดปลานิลของผู้เชี่ยวชาญจากแบบร่าง 3 แบบ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อแบบร่างที่ 3 ในระดับเหมาะสมมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =4.30) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.=0.71) แบบร่างที่ 4 อยู่ในระดับเหมาะสมมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =4.38) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.=0.60) และแบบร่างที่ 2 อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =4.47) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.=0.64) และผลการประเมินแบบร่างด้านการออกแบบตราสินค้า พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อแบบร่างที่ 1 และแบบร่างที่ 6 ในระดับเหมาะสมมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =4.30) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.=0.71) แบบร่างที่ 7 อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =4.47) และ

ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($S.D.=0.64$) สอดคล้องกับ Caldwell (2019, p. 31) เกี่ยวกับทฤษฎีการสร้างแบรนด์ด้วยภาษาพูด (verbal brand) ว่า การคิดและเขียนออกมาเป็นภาษาพูด (verbal brand) จะช่วยในการสื่อสารให้ชัดเจน ครบถ้วนในเนื้อหา สามารถนำไปใช้ในกระบวนการสร้างแบรนด์ด้านอื่น ๆ เช่น ออกแบบ หรือนำไปเป็นเนื้อหาของสื่อประเภทอื่น ๆ เช่น เนื้อหาในเว็บไซต์ ในสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์

2.3 อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 คือกระบวนการที่ใช้ทฤษฎีการคิดเชิงออกแบบ (design thinking) และทฤษฎีการตัดสินใจซื้อ คือการนำต้นแบบไปประเมินความพึงพอใจ โดยผู้บริโภคมที่มีต่อรูปแบบของผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลาและสร้างตราสินค้าในเชิงพาณิชย์ โดยผู้วิจัยได้ทำการประเมินความพึงพอใจจากผู้ซื้อผลิตภัณฑ์เพื่อการตกแต่งบนแพลตฟอร์มออนไลน์และออฟไลน์ โดยมีผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 28 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในระดับพึงพอใจมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=4.32$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($S.D.=0.46$) กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจด้านการเกิดความน่าเชื่อถือในคุณภาพของสินค้า โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=4.67$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($S.D.=0.57$) รองลงมาคือเรื่องการสร้างความจดจำได้ดี โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=4.33$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($S.D.=0.57$) ถัดมาคือความสามารถในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าได้ และมีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยมีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานที่เท่ากัน คือ ($\bar{X}=4.24$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($S.D.=0.43$)

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรหรือผู้ประกอบการรายย่อย ควรนำแนวคิดจากการวิจัยนี้ไปใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบให้เป็นไปในแนวทางการผลิตในแบบอุตสาหกรรม ช่วยส่งเสริมผู้ผลิตในด้านการจัดจำหน่ายในฐานะผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ ส่งเสริมแนวคิดการกำจัดขยะให้เหลือศูนย์ เพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์และการแปรรูปวัสดุเหลือใช้ให้เกิดคุณค่า

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อยอด ที่จะเป็นแนวทางในการพัฒนาวัสดุประเภทเกล็ดปลาในด้านต่าง ๆ เช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์อื่น ๆ หรือนำเอาไปเป็นส่วนผสมหรือตัวกลางเพื่อสร้างวัสดุชนิดใหม่ การนำไปทดสอบการใช้งานในลักษณะต่าง ๆ เช่น ความแข็งแรงคงทน และในส่วนของการออกแบบตราสินค้าในเชิงพาณิชย์ ซึ่งเป็นอีกส่วนสำคัญที่ต้องให้ความสำคัญไม่แพ้กันด้วยทั้งเป็นส่วนช่วยสร้างคุณค่าและเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ ที่มีผลต่อการรับรู้และความเข้าใจ ส่งผลต่อทัศนคติและการยอมรับของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์รีไซเคิล ก่อให้เกิดความยั่งยืนในด้านการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรที่เกิดความคุ้มค่าในอนาคต

รายการอ้างอิง

- สำนักพัฒนาและการถ่ายทอดเทคโนโลยีการประมง. (2549). *ปลานิล ปลาพระราชทานเพื่อปวงชนชาวไทย*. กรมประมง.
- ทรงวุฒิ เอกวุฒิวงศา. (2559). การพัฒนาหนังสือส่งเสริมการเรียนรู้ทางการออกแบบเรื่อง คิดเชิงวิเคราะห์ เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์. *ศิลปกรรมสาร*, 11(1), หน้า 105-126.
- ทองเจือ เขียดทอง. (2548). *การออกแบบสัญลักษณ์* (พิมพ์ครั้งที่ 4). สิปประภา.
- สมเกียรติ สกลสุรเอกพงศ์. (2559). มูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์และบริการในกิจการเพื่อสังคม. *วารสารการจัดการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์*, 5(3), หน้า 46-56.
- สมาคมพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2559). *Zero Waste ชยะเหลือศูนย์ เป็นจริงได้ไม่ใช่แค่ฝัน*. <https://adeq.or.th/zero-waste-เป็นจริงได้/>
- Krejcie, R.V., & Morgan, D.W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Education and Psychological measurement*, 30(3), pp. 607-610.
- Caldwell, C. (2019). *Graphic Design For Everyone: Understand the Building Blocks so You can Do It Yourself*. Dorling Kindersley.

แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีชุมชนเข้มแข็งในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

Guidelines of the Development of Potential to Travel Way of Live Strong Community in Bang Phli District, Samut Prakan Province

วันที่รับบทความ: 11 มิถุนายน 2569

พิมพ์กา เพ็งนาเรนทร์^{1*}

วันที่แก้ไขบทความ: 11 กรกฎาคม 2569

วันที่ตอบรับบทความ: 20 กรกฎาคม 2569

บทคัดย่อ

การวิจัยเพื่อศึกษา 1) ศักยภาพการท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์วิถีชุมชนเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลชุมชน 2) ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อศักยภาพการท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์วิถีชุมชนเพื่อรองรับมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และ 3) แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีชุมชนเข้มแข็ง วิธีการวิจัย ข้อมูลเชิงปริมาณโดยแจกแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยวในชุมชนตลาดโบราณบางพลี จำนวน 385 คน ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้การสนทนากลุ่ม จำนวน 10 คน และสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 5 คน เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำชุมชน และผู้ประกอบการร้านค้าที่อยู่ตลาดชุมชน ผลการวิจัยพบว่า 1) ตลาดโบราณบางพลีเป็นชุมชนที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวจากอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น แม้ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม แต่ยังคงมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นฐานข้อมูลชุมชนเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 2) ศักยภาพการท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์วิถีชุมชนในอำเภอบางพลี โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง 3) สภาพปัญหาการจัดการตลาดชุมชนมีจุดแข็งและจุดอ่อนอยู่ในระดับปานกลาง มีโอกาสและอุปสรรคอยู่ในระดับมาก และ 4) แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของตลาดชุมชนในอำเภอบางพลีโดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก ข้อเสนอแนะการวิจัยคือ ชุมชน ผู้ดูแลตลาดและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีแนวทางการพัฒนาตลาดโบราณบางพลีที่ชัดเจน จัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน และการประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างไม่เพียงพอ ควรเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ออนไลน์

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนาศักยภาพ การท่องเที่ยววิถีชุมชนเข้มแข็ง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

* ผู้ประสานงานหลัก e-mail: pimpanga.p@dru.ac.th

Guidelines of the Development of Potential to Travel Way of Live Strong Community in Bang Phli District, Samut Prakan Province

Received: June 11, 2026

Pimpanga Phangnaren ^{1*}

Revised: July 11, 2026

Accepted: July 20, 2026

Abstract

This research aimed to study: 1) the tourism potential based on local community identity to serve as a community database; 2) tourists' opinions toward tourism potential based on community identity to support ecotourism standards; and 3) guidelines for developing the potential of strong community-based tourism. The research methodology employed a mixed-methods approach. Quantitative data were collected using questionnaires distributed to 385 tourists visiting the Bang Phli Ancient Market community. Qualitative data were gathered through a focus group discussion with 10 participants and in-depth interviews with 5 key informants, including government officials, community leaders, and local shop entrepreneurs. The research findings revealed that: 1) Bang Phli Ancient Market possessed significant tourism potential derived from its historical heritage, traditional riverside way of life, cultural identity, and local wisdom. Although the community was affected by socio-economic changes, it maintained strong potential for development into a community database to support sustainable tourism; 2) the overall tourism potential based on community identity in Bang Phli District was rated at a moderate level across all aspects; 3) regarding community market management, internal factors (strengths and weaknesses) were evaluated at a moderate level, whereas external factors (opportunities and threats) were perceived at a high level; and 4) the overall guidelines for developing the tourism potential of community markets in Bang Phli District were rated at a high level across all aspects. Based on these findings, it was recommended that the local community, market administrators, and local administrative organizations establish clear development guidelines and formulate a comprehensive community tourism development plan. Furthermore, existing public relations efforts were deemed

¹ Lecturer, Bachelor of Public Administration Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thonburi Rajabhat University

* Corresponding author, e-mail: pimpanga.p@dru.ac.th

insufficient; therefore, online communication channels should be expanded to promote local tourism more effectively.

Keywords: potential development guidelines, strong community-based tourism, Bang Phli District, Samut Prakan Province

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่มีบทบาทสูงในการนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้อันดับต้น ๆ เมื่อเทียบกับสินค้าส่งออกอื่น ๆ ปัจจุบันอุตสาหกรรมท่องเที่ยวถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาและขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ อีกทั้งมีขีดความสามารถทางการแข่งขันในระดับสูง ตลอดจนภาครัฐยังให้ความสำคัญและให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ผ่านยุทธศาสตร์และแผนงานด้านการท่องเที่ยวในทุกระดับ ได้แก่ ระดับนานาชาติ เช่น แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวอาเซียน (พ.ศ. 2559-2568) แผนการตลาดการท่องเที่ยวอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (พ.ศ. 2558-2563) กรอบความร่วมมือระหว่างประเทศอื่น ๆ เช่น Cambodia, Lao PDR, Myanmar, Vietnam, Thailand (CLMVT) กัมพูชา ลาว เมียนมา เวียดนาม ไทย ระดับนโยบาย เช่น แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) (ASEAN, 2015, p. 18) การท่องเที่ยวโดยชุมชน (community-based tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม โดยชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางการดำเนินงานบริหารจัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน ชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน โดยมีองค์ประกอบหลักอยู่ 4 ด้าน คือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ ด้านการเรียนรู้ (สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2564, หน้า 26) ดังนั้นการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นความพยายามหนึ่งของการสร้างทางเลือกในการพัฒนาในประเด็นการท่องเที่ยว ที่จะให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากท่องเที่ยว และมีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว จากแผนพัฒนาดังกล่าวได้ส่งผลให้เกิดกระแสการปรับตัวของหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของประเทศไทย (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2566, หน้า 22)

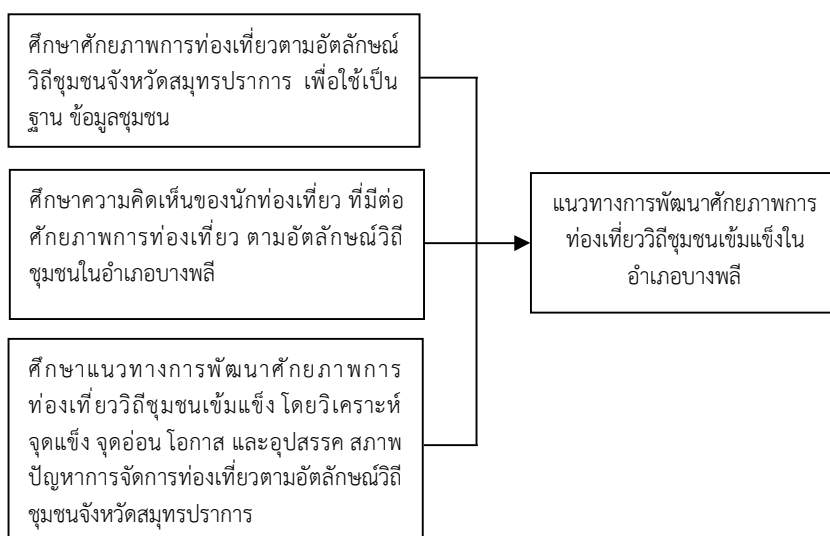
จังหวัดสมุทรปราการมีสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม เชิงศาสนา เชิงประวัติศาสตร์ เชิงนิเวศ และประเพณีที่สำคัญมีพื้นที่ติดต่อกับกรุงเทพฯ และจังหวัดปริมณฑลที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยว ทั้งนี้สามารถเดินทางไปกลับได้เพียง 1 วันแบบ One Day Trip จึงทำให้นักท่องเที่ยวมีความสะดวกในการเดินทางและในอนาคตจะมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด ซึ่งเป็นผลมาจากการเดินทางที่สะดวกจากรถไฟฟ้าและการจัดระบบจราจรที่มีประสิทธิภาพ (กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อพัฒนาจังหวัด, 2566, หน้า 28) การท่องเที่ยววิถีชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรและอนุรักษ์อัตลักษณ์ท้องถิ่น อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวจากทุนทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต และทำเลที่ตั้งที่เอื้อต่อการเข้าถึงแต่ยังเผชิญข้อจำกัดด้านการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ และการบูรณาการความร่วมมือ ส่งผลให้ไม่สามารถใช้ศักยภาพได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นการศึกษานี้จึงมุ่งเสนอแนวทางการท่องเที่ยววิถีชุมชนให้เข้มแข็ง โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อสร้างรายได้ อนุรักษ์วัฒนธรรม และนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ ผนวกกับนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวและศักยภาพด้านแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ จะเห็นได้จากประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดสมุทรปราการ 4 ปี ในประเด็นส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรม โดยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสินค้าการบริการและประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักและ

ประทับใจของนักท่องเที่ยว และในขณะเดียวกันเพื่อให้ตรงตามยุทธศาสตร์การวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีที่มีความสอดคล้องกับแผน นโยบาย และยุทธศาสตร์ด้านการวิจัยชาติ ทั้งในมิติของภารกิจ (function base) และบริบทของพื้นที่ที่มหาวิทยาลัยรับผิดชอบ (area base) จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการวิจัยเพื่อรองรับการท่องเที่ยวของชุมชน โดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชนท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและนำศักยภาพของชุมชนไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวตามมาตรฐานสากล ที่ให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ชุมชน สังคม และเศรษฐกิจของชุมชน จังหวัดสมุทรปราการ สืบไป และในการทำวิจัยเรื่องนี้เมื่อสำเร็จแล้วจะก่อให้เกิดความสำคัญมีคุณค่า ได้แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดสมุทรปราการ บนพื้นฐานความต้องการของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนในจังหวัดสมุทรปราการ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์วิถีชุมชนจังหวัดสมุทรปราการเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลชุมชน
2. ศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อศักยภาพการท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์วิถีชุมชนจังหวัดสมุทรปราการเพื่อรองรับมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีชุมชนเข้มแข็ง โดยวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค สภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์วิถีชุมชนจังหวัดสมุทรปราการ

กรอบแนวความคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักท่องเที่ยวในชุมชนตลาดโบราณบางพลี จำนวน 405 คน เก็บข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้การเก็บตัวอย่างตามสะดวก (convenience sampling) ตามสูตรการคำนวณแบบไม่ทราบจำนวนประชากร (infinite population) (Roscoe, 1975, p. 157) โดยกำหนดความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้ขนาดตัวอย่างจากการคำนวณ 385 คน สำหรับการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) ที่มีความรู้ ประสบการณ์ และมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ประกอบด้วย ตัวแทนประชาชน ผู้นำท้องถิ่น ผู้แทนหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยว และผู้ประกอบการในพื้นที่ โดยดำเนินการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) จำนวน 10 คน ซึ่งเป็นจำนวนที่เหมาะสมตามหลักการสนทนากลุ่ม เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ (Krueger & Casey, 2015, pp. 101-103) และดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) จำนวน 5 คน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการ และการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งนี้ การกำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นไปตามหลักความอิ่มตัวของข้อมูล (data saturation) กล่าวคือ เมื่อข้อมูลที่ได้รับมีความซ้ำและไม่พบประเด็นใหม่ที่มีนัยสำคัญ จึงถือว่าจำนวนผู้ให้ข้อมูลมีความเพียงพอสำหรับการตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย (Guest, Bunce, & Johnson, 2006, pp. 78)

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับศักยภาพการท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์ชุมชนเพื่อรองรับมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึก ตัวแทนประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น ตัวแทนหน่วยงานที่ดูแลการท่องเที่ยวของชุมชนและผู้ประกอบการ โดยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกของชุมชน (SWOT) และวิเคราะห์กลยุทธ์เชิงรุก (TOWS Matrix) เพื่อเพิ่มศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์วิถีชุมชน โดยนำข้อมูลไปทำแผนชุมชนและเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ในสื่อออนไลน์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการรองรับนักท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การตรวจสอบเครื่องมือ

3.1 การตรวจสอบข้อมูลเชิงปริมาณ

นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วไปหาความเที่ยงตรง (validity) โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบด้านเนื้อหา (content validity) และหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ปรากฏว่าแบบสอบถามทั้งชุดมีค่าระหว่าง 0.60-1.00 ซึ่งแสดงว่าคำถามมีความตรงเชิงเนื้อหา แล้วนำแบบสอบถามที่แก้ไขปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (try-out) กับนักท่องเที่ยวที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน แล้วนำผลมาหาค่าความเชื่อมั่น

ด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาได้ความเที่ยง 0.937 (Cronbach, 1970, p. 161) นำแบบสอบถามที่ตรวจสอบคุณภาพเรียบร้อยแล้วนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวอย่างต่อไป

3.2 การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ

การตรวจสอบข้อมูลที่ใช้ คือ การตรวจสอบความเชื่อถือได้ (credibility) การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) (สุภางค์ จันทวานิช, 2548; Miles & Huberman, 1994; Graneheim & Lundman, 2004, pp. 105-112) และการตรวจสอบข้อสรุปด้วยการยืนยันผล ดังนี้ 1) การตรวจสอบความเชื่อถือได้ (credibility) 2) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) 3) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) และ 4) การยืนยันผล (confirm ability)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปโดยการหาค่าความถี่ (frequency) และค่าร้อยละ (percentage) ส่วนความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับสภาพปัญหาการจัดการตลาดชุมชนโดยการวิเคราะห์ SWOT หาค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) แล้วนำค่าเฉลี่ยที่ได้ไปแปลความหมายโดยผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดของ เบสท์ (John W. Best) (นภาพร คงคาหลวง, 2548, หน้า 79; อ้างถึงใน Best, 1981)

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ตรวจสอบข้อมูลนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ตีความแบบอุปนัย (analytic induction) เพื่อสร้างข้อสรุปในการวิจัยซึ่งส่วนใหญ่ข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์เป็นข้อความบรรยาย (descriptive) ซึ่งได้จากการสนทนากลุ่ม การสังเกต การสัมภาษณ์และจดบันทึก

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. ศักยภาพการท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์วิถีชุมชนจังหวัดสมุทรปราการเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลชุมชน ตลาดโบราณบางพลี เป็นชุมชนตลาดริมน้ำที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า 160 ปี มีอัตลักษณ์โดดเด่นด้านสถาปัตยกรรมเรือนไม้ วิถีชีวิตริมคลองสำโรง วัฒนธรรม ประเพณี และอาหารพื้นถิ่น อีกทั้งได้รับรางวัลด้านสถาปัตยกรรมชุมชนพื้นถิ่น สะท้อนคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่สำคัญของพื้นที่ แม้ว่าตลาดจะประสบเหตุเพลิงไหม้ในปี พ.ศ. 2557 และได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของเมือง การเกิดห้างสรรพสินค้า การแข่งขันด้านการท่องเที่ยว และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม ส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้ของชุมชนลดลง แต่ด้วยความร่วมมือของเทศบาล วัด ชุมชน และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการฟื้นฟูพื้นที่ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น เช่น ประเพณีรับบัว การล่องเรือ และกิจกรรมทางวัฒนธรรม ทำให้ตลาดกลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดทั้งผลเชิงบวกและเชิงลบ กล่าวคือ ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจ อนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม ตลอดจนสร้างคุณค่าให้กับอัตลักษณ์ของชุมชน ขณะเดียวกันก็ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและรูปแบบการประกอบอาชีพจากเศรษฐกิจชุมชนไปสู่เศรษฐกิจการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ ดังนั้น การพัฒนาตลาดโบราณบางพลีในอนาคตจึงควรมุ่งสร้างความสมดุลระหว่างการส่งเสริม

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การคงไว้ซึ่ง อัตลักษณ์และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนและการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้เกิดความยั่งยืน

2. ระดับศักยภาพการท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์วิถีชุมชนในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อรองรับมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีผลรวมดังนี้

ตารางที่ 1 ระดับศักยภาพการท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์วิถีชุมชนในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ศักยภาพการท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์วิถีชุมชน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ระดับ	ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด	ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด
1. ด้านพื้นที่	3.47	ปานกลาง	สภาพน้ำบริเวณตลาดน้ำมีความสะอาด	พื้นที่ขายสินค้าของตลาดชุมชนมีความเหมาะสม
2. ด้านสินค้า	3.44	ปานกลาง	สินค้าประเภทอาหารมีรสชาติดี	สินค้ามีความเป็นเอกลักษณ์
3. ด้านกิจกรรม	3.43	ปานกลาง	มีกิจกรรมล่องเรือชมธรรมชาติ	มีกิจกรรมชมวิถีชีวิตของชาวบ้าน
4. ด้านผู้ประกอบการ	3.42	ปานกลาง	ผู้ประกอบการมีความเป็นกันเอง	ผู้ประกอบการแต่งกายสุภาพเหมาะสม
5. ด้านการคมนาคมและสิ่งอำนวยความสะดวก	3.08	ปานกลาง	มีระยะทางในการเดินทางที่เหมาะสม	มีป้ายบอกทางชัดเจน
6. ด้านการเผยแพร่ข่าวสาร	2.77	ปานกลาง	การให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว	การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารยังไม่ทั่วถึง
โดยรวม	3.27	ปานกลาง		

ตารางที่ 1 ระดับศักยภาพการท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์วิถีชุมชนในอำเภอบางพลี โดยรวมทุกด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =3.27) เมื่อพิจารณาศักยภาพการท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์วิถีชุมชนเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาต่ำสุด ดังนี้ 1) ด้านพื้นที่ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =3.47) ข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุดของด้านพื้นที่ คือ สภาพน้ำในบริเวณตลาดน้ำมีความสะอาด ข้อที่มีความคิดเห็นน้อยสุดของด้านพื้นที่ คือ พื้นที่ขายสินค้าของตลาดชุมชนมีความเหมาะสม 2) ด้านสินค้า อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =3.44) ข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุดของด้านสินค้า คือ สินค้าประเภทอาหารที่นำมาขายในตลาดชุมชนมีรสชาติดี ข้อที่มีความคิดเห็นน้อยสุดของด้านสินค้า คือ สินค้าที่นำมาขายในตลาดชุมชนมีความเป็นเอกลักษณ์ 3) ด้านกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =3.43) ข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุดของด้านกิจกรรม คือ ตลาดชุมชนจัดให้มีกิจกรรมล่องเรือชมธรรมชาติ ข้อที่มีความคิดเห็นน้อยสุดของด้านกิจกรรม คือ ตลาดชุมชนจัดให้มีกิจกรรมชมวิถีชีวิตของชาวบ้าน 4) ด้านผู้ประกอบการ อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =3.42) ข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุดของด้านผู้ประกอบการ คือ ผู้ประกอบการที่นำสินค้ามาขายในตลาดชุมชนมีความเป็นกันเอง ข้อที่มีความคิดเห็นน้อยสุดของด้านผู้ประกอบการ คือ ผู้ประกอบการที่นำสินค้ามาขายในตลาดชุมชนแต่งกาย

สภาพเหมาะสม 5) ด้านการคมนาคมและสิ่งอำนวยความสะดวก อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=3.08$) ข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุดของด้านการคมนาคมและสิ่งอำนวยความสะดวก คือ ตลาดชุมชนมีระยะทางในการเดินทางที่เหมาะสม ข้อที่มีความคิดเห็นน้อยสุดของด้านการคมนาคมและสิ่งอำนวยความสะดวก คือ การเดินทางเข้ามาที่ตลาดชุมชนมีป้ายบอกทางชัดเจน และ 6) ด้านการเผยแพร่ข่าวสาร ซึ่งมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X}=2.77$) ข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุดของด้านการเผยแพร่ข่าวสาร คือ ตลาดชุมชนมีการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวที่ดีและทั่วถึง และข้อที่มีความคิดเห็นน้อยสุดของด้านการเผยแพร่ข่าวสาร คือ ตลาดชุมชนมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารยังไม่ทั่วถึง

3. สภาพปัญหาการจัดการด้านการท่องเที่ยวของตลาดชุมชนโบราณบางพลี จุดแข็ง คือ ตลาดมีเอกลักษณ์และความโดดเด่นเฉพาะตัว มีศักยภาพสำหรับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมวิถีชีวิตและบรรยากาศของตลาดชุมชนได้ จุดอ่อน คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดมาตรการบังคับใช้กฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โอกาส คือ กระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ให้ความสนใจกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีมากขึ้น เป็นโอกาสของตลาดชุมชนในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยว อุปสรรค คือ ปัจจุบันมีตลาดชุมชนหลายแห่งเกิดขึ้นในเมืองไทย ทำให้ตลาดชุมชนบางพลีต้องพัฒนาตลาดให้มีศักยภาพในการแข่งขันกับตลาดชุมชนแห่งอื่น ส่วนการวิเคราะห์เมทริกซ์ (TOWS Matrix) ของตลาดโบราณบางพลี ได้ผลการวิจัยดังนี้

3.1 กลยุทธ์จุดแข็ง-โอกาส (S-O) สร้างสินค้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับทรัพยากรในชุมชน และเจาะกลุ่มตลาดนักท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมให้มากขึ้น

3.2 กลยุทธ์จุดอ่อน-โอกาส (W-O) จัดอบรมผู้ประกอบการในชุมชน สำรวจแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนตลาดโบราณบางพลีให้มีความพร้อมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

3.3 กลยุทธ์จุดแข็ง-อุปสรรค (S-T) สร้างจิตสำนึกรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนตลาดโบราณบางพลี สร้างความร่วมมือของภาคีเครือข่ายธุรกิจชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชนให้มากขึ้น

3.4 กลยุทธ์จุดอ่อน-อุปสรรค (W-T) วางแผนการสร้างอัตลักษณ์ของสินค้าชุมชนตลาดโบราณบางพลีเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน ประสานความร่วมมือกับเทศบาลเพื่อแก้ไขปัญหาที่ทิ้งขยะและห้องสุขาที่มีไม่เพียงพอต่อการให้บริการนักท่องเที่ยว

4. แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของตลาดชุมชนในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมทุกด้าน อยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=3.70$) เมื่อพิจารณาระดับความต้องการแนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาต่ำสุด คือ ด้านการประสานงานเครือข่ายอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=3.98$) ข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุดของด้านการประสานงานเครือข่าย คือ ควรมีการสร้างเครือข่ายระหว่างสถานประกอบการกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาประจำจังหวัดในพื้นที่ตั้งของตลาดชุมชนในอำเภอบางพลี ข้อที่มีความคิดเห็นน้อยสุดของด้านการประสานงานเครือข่าย คือ ควรมีการสร้างเครือข่ายระหว่างสถานประกอบการกับองค์กรเอกชน เช่น โรงแรม ที่พัก รองลงมา คือ ด้านการพัฒนาบุคลากรอยู่

ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=3.82$) ข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุดของด้านการพัฒนาบุคลากร คือ การเพิ่มพูนความรู้ด้านการบริการให้กับนักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่รัฐ และสถานประกอบการ ข้อที่มีความคิดเห็นน้อยสุดของด้านการพัฒนาบุคลากร คือ การฝึกอบรมความรู้และประสบการณ์ด้านมัคคุเทศก์ให้กับสถานประกอบการ รองลงมา คือ ด้านการประชาสัมพันธ์และโฆษณาอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=3.79$) ข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุดของด้านการประชาสัมพันธ์และโฆษณา คือ การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของตลาดชุมชนในอำเภอบางพลีโดยองค์กรภาครัฐและองค์กรต่างประเทศ ข้อที่มีความคิดเห็นน้อยสุดของด้านการประชาสัมพันธ์และโฆษณา คือ การใช้แผ่นพับและแผ่นโปสเตอร์ให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย เช่น สนามบิน สถานีรถไฟ และสถานีรถไฟ และมีด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=3.20$) ข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุดของด้านการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย คือ การอำนวยความสะดวกด้านร้านอาหารที่ถูกสุขอนามัย ข้อที่มีความคิดเห็นน้อยสุดของด้านการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย คือ การอำนวยความสะดวกด้านที่พักอาศัยของนักท่องเที่ยว

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาระดับศักยภาพการท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์วิถีชุมชนในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อรองรับมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบว่า ศักยภาพการท่องเที่ยวโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สะท้อนว่าชุมชนมีทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่สามารถพัฒนาต่อยอดสู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ แต่ยังจำเป็นต้องยกระดับการบริหารจัดการ การบริการ และการสื่อสารการตลาดเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและความยั่งยืน ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดวงจรชีวิตแหล่งท่องเที่ยวของ Butler (1980) ที่อธิบายว่า แหล่งท่องเที่ยวในระยะพัฒนาต้องได้รับการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ จิตติ จิตจำเริญพร พจนา สวนศรี และกฤตดา ธีราทิติกุล (2559) ที่พบว่า แหล่งท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทยส่วนใหญ่ยังมีศักยภาพในระดับปานกลาง เนื่องจากข้อจำกัดด้านการจัดการ การบริการ และการประชาสัมพันธ์ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านพื้นที่ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด โดยเฉพาะความสะอาดของน้ำบริเวณตลาดน้ำ ซึ่งสะท้อนถึงการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สอดคล้องกับแนวคิดของ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2557) อย่างไรก็ตาม การจัดสรรพื้นที่จำหน่ายสินค้ายังไม่เหมาะสม จึงควรพัฒนาให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ด้านสินค้า อยู่ในระดับปานกลาง โดยอาหารท้องถิ่นเป็นจุดเด่นที่สะท้อนภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ของชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ Kotler and Armstrong (2018) ที่เห็นว่าผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์สามารถสร้างความแตกต่างทางการตลาดได้ อย่างไรก็ตาม ผลิตภัณฑ์ของชุมชนยังขาดการพัฒนาด้านบรรจุภัณฑ์ การสร้างแบรนด์ และการเล่าเรื่อง (storytelling) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มมูลค่าและสร้างความโดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยว ด้านกิจกรรม พบว่า กิจกรรมท่องเที่ยวชมธรรมชาติได้รับการประเมินสูงสุด เนื่องจากสะท้อนวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของชุมชนได้อย่างชัดเจน ขณะที่กิจกรรมเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านยังได้รับคะแนนต่ำ แสดงให้เห็นว่าชุมชนควรพัฒนากิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Murphy (1985) ที่ให้ความสำคัญกับการมี

ส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านผู้ประกอบการ อยู่ในระดับปานกลาง โดยผู้ประกอบการมีอัตราค้ำประกันตนเอง ซึ่งถือเป็นจุดแข็งของการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่ยังคงพัฒนาบุคลิกภาพและมาตรฐานการให้บริการ เพื่อยกระดับภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว สำหรับ ด้านการคมนาคมและสิ่งอำนวยความสะดวก แม้ว่าการเดินทางจะสะดวก แต่ระบบป้ายบอกทางยังไม่ชัดเจน สอดคล้องกับแนวคิดของ Inskeep (1991) ที่ชี้ว่าระบบการเข้าถึงเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลต่อประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว ขณะที่ ด้านการเผยแพร่ข่าวสาร มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด สะท้อนว่าชุมชนยังมีข้อจำกัดด้านการประชาสัมพันธ์และการสื่อสารการตลาด โดยเฉพาะการใช้สื่อดิจิทัลเพื่อการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Kotler and Keller (2016) และผลการศึกษาของ เมธาวิจำเนียร (2562) ที่ชี้ว่า การพัฒนาการประชาสัมพันธ์ออนไลน์เป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มศักยภาพทางการตลาดและการเข้าถึงนักท่องเที่ยวของชุมชน

2. ผลการศึกษาสภาพปัญหาการจัดการด้านการท่องเที่ยวของตลาดชุมชนโบราณบางพลี ผลการศึกษาพบว่า ตลาดชุมชนโบราณบางพลีมีจุดแข็งด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิม ซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดของ Murphy (1985) ที่อธิบายว่า ความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดจากการใช้อัตลักษณ์ วิถีชีวิต และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นฐานสำคัญ รวมทั้งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2557) ที่พบว่า แหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมสามารถสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันและความยั่งยืนของการท่องเที่ยวได้อย่างไรก็ตามตลาดชุมชนโบราณบางพลียังมีข้อจำกัดด้านการบริหารจัดการ โดยเฉพาะการบังคับใช้กฎหมายและการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ส่งผลให้การแก้ไขปัญหาภัยขาดประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Inskeep (1991) ที่ชี้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องอาศัยระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและความร่วมมือจากทุกภาคส่วน รวมทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรรถกมล (2554) ที่เน้นการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในการพัฒนาชุมชน ในด้านโอกาส พบว่ากระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ได้รับความนิยมมากขึ้นเป็นปัจจัยสนับสนุนให้ตลาดชุมชนโบราณบางพลีพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Butler (1980) ที่อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงของความต้องการนักท่องเที่ยวสามารถเป็นโอกาสสำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแนวโน้มของตลาดและสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สมชาย สนั่นเมือง (2558) ที่พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับการเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนมากขึ้น สำหรับด้านอุปสรรค การเพิ่มขึ้นของตลาดชุมชนในหลายพื้นที่ส่งผลให้การแข่งขันด้านการท่องเที่ยวทวีความรุนแรงขึ้น ตลาดโบราณบางพลีจึงจำเป็นต้องสร้างความแตกต่างและยกระดับอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวให้มีความโดดเด่นยิ่งขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ Kotler and Armstrong (2018) ที่ระบุว่า การสร้างความแตกต่างของผลิตภัณฑ์และบริการเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน รวมทั้งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ เมธาวิจำเนียร (2562) ที่ชี้ว่า การสื่อสารอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างชัดเจนช่วยเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว ผลการวิเคราะห์เมทริกซ์ (TOWS Matrix) สะท้อนว่า กลยุทธ์ จุดแข็ง-โอกาส (S-O) ควรมุ่ง

พัฒนาสินค้าและกิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับทรัพยากรและอัตลักษณ์ของชุมชน เพื่อเพิ่มมูลค่าและตอบสนองความต้องการของตลาด สอดคล้องกับแนวคิดของ Kotler and Keller (2016) ขณะที่กลยุทธ์ จุดอ่อน-โอกาส (W-O) ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการและการเตรียมความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อัญชลี ศรีเกตุ และปิยะนุช เงินคล้าย (2564) ที่ชี้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จในการท่องเที่ยวโดยชุมชน ส่วนกลยุทธ์ จุดแข็ง-อุปสรรค (S-T) และจุดอ่อน-อุปสรรค (W-T) ควรมุ่งส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากร การสร้างความร่วมมือของภาคีเครือข่าย การพัฒนาอัตลักษณ์สินค้าชุมชน และการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Cohen (1988); Inskeep (1991) ที่เห็นว่าการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3. ผลการศึกษาศาภาพปัญหาการจัดการด้านการท่องเที่ยวของตลาดชุมชนโบราณบางพลี พบว่าตลาดชุมชนโบราณบางพลีมีจุดแข็งด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต และความร่วมมือของชุมชน ซึ่งเป็นทุนสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สอดคล้องกับแนวคิดของ Murphy (1985) และงานวิจัยของ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2557) ที่ชี้ว่า อัตลักษณ์และการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดด้านการบริหารจัดการ การบังคับใช้กฎหมาย และการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Inskeep (1991) และ อรรถัย กิกผล (2554) ที่เน้นความสำคัญของการบริหารจัดการและความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านโอกาส พบว่ากระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเอื้อต่อการพัฒนาตลาดโบราณบางพลีให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต สอดคล้องกับ Butler (1980); สมชาย สนั่นเมือง (2558) ขณะที่อุปสรรคสำคัญคือการแข่งขันจากแหล่งท่องเที่ยวชุมชนอื่น ทำให้จำเป็นต้องสร้างความแตกต่างและยกระดับอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว (Kotler, 2017) นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ TOWS Matrix ชี้ให้เห็นว่า กลยุทธ์ที่เหมาะสมคือ การพัฒนาสินค้าและกิจกรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน การยกระดับศักยภาพผู้ประกอบการ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับ Kotler and Keller (2016); Cohen (1988); Inskeep (1991) ที่เสนอว่า การบูรณาการการตลาด การพัฒนาศักยภาพชุมชน และการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

4. ผลการศึกษานโยบายการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของตลาดชุมชนในอำเภอบางพลี พบว่า แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของตลาดชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นว่าประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตระหนักถึงความสำคัญของการยกระดับการท่องเที่ยวชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดของ Inskeep (1991) ที่เสนอว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องอาศัยการวางแผน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวชุมชน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การประสานงานเครือข่าย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด สะท้อนความสำคัญของการบูรณาการความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่าย ซึ่งสอดคล้องกับ Murphy (1985); อรรถัย กิกผล (2554) ขณะที่การพัฒนา

บุคลากร เน้นการยกระดับทักษะการบริการและการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับ Cohen (1988); สมชาย สนั่นเมือง (2558) ส่วนการประชาสัมพันธ์ ควรมุ่งใช้สื่อดิจิทัลและเครือข่ายออนไลน์ มากกว่าสื่อสิ่งพิมพ์ เพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในยุคดิจิทัล ตามแนวคิดของ Kotler and Keller (2016) ขณะที่ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย แม้อยู่ในระดับมาก แต่ยังคงพัฒนาที่พักและมาตรฐานด้านสุขอนามัยเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างมีคุณภาพ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพการท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์ชุมชนในอำเภอบางพลีอยู่ในระดับปานกลาง แม้มีจุดเด่นด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต แต่ยังมีข้อจำกัดด้านการบริหารจัดการการประชาสัมพันธ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก จึงเสนอข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนี้

1. หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของชุมชนและแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
2. ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการ การตลาด และการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ
3. พัฒนาสินค้า บริการ และกิจกรรมการท่องเที่ยวให้สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น โดยเฉพาะอาหารพื้นบ้าน ผลิตภัณฑ์ชุมชน และวิถีชีวิตริมน้ำ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและความแตกต่างทางการท่องเที่ยว
4. พัฒนาระบบประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์ พร้อมจัดทำสื่อหลายภาษา เพื่อเพิ่มการเข้าถึงนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ
5. ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เช่น ป้ายบอกทาง ห้องน้ำสาธารณะ ที่จอดรถ จุดพักผ่อน และระบบจัดการขยะ ให้ได้มาตรฐานและเพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เพื่อนำผลไปพัฒนาการบริการและกิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว
2. ควรศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ประสบความสำเร็จในพื้นที่อื่น เพื่อเปรียบเทียบและประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตลาดโบราณบางพลี
3. ควรศึกษาการประยุกต์ใช้สื่อดิจิทัลและเทคโนโลยีสารสนเทศในการประชาสัมพันธ์และบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารและการเข้าถึงนักท่องเที่ยว

รายการอ้างอิง

- กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อพัฒนาจังหวัด. (2566). *แผนพัฒนาจังหวัดสมุทรปราการ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570)*. สำนักจังหวัดสมุทรปราการ.
- คณะกรรมการนโยบายท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2566). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566-2570)*. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- ฐิติ ฐิตีจำเริญพร, พงนา สวนศรี และกฤตดา ธีราทิตยกุล. (2559). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยย่อยที่ 1 การศึกษาความต้องการของตลาดที่มีศักยภาพเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทยและอาเซียน*. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- นภาพร คงคาหลวง. (2548). *การวิจัยทางสังคมศาสตร์*. โอเดียนสโตร์.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2557). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เมธาวี จำเนียร. (2562). การสื่อสารอัตลักษณ์ชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว. *วารสารการจัดการและการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 6(1), หน้า 235-256.
- สมชาย สนั่นเมือง. (2558). *ชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว*. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2564). *คู่มือการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.
- สุภากรค์ จันทรวานิช. (2548). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 13)*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรทัย กักพล. (2554). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน*. สถาบันพระปกเกล้า.
- อัญชลี ศรีเกตุ และปิยะนุช เงินคล้าย. (2564). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาคตะวันออกของประเทศไทย. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 7(1), หน้า 250-262.
- ASEAN. (2015). *ASEAN Tourism Strategic Plan 2016-2025*. ASEAN Secretariat.
- Butler, R. W. (1980). The Concept of a Tourist Area Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources. *Canadian Geographer/Le Géographe Canadien*, 24(1), pp. 5-12.
- Cohen, E. (1988). Authenticity and commoditization in tourism. *Annals of Tourism Research*, 15(3), pp. 371-386.
- Cronbach, L. J. (1970). *Essentials of Psychological Testing*. Harper & Row.
- Graneheim, U. H., & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: Concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today*, 24(2), pp. 105-112.

- Guest, G., Bunce, A., & Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field Methods*, 18(1), pp. 59-82.
- Inskip, E. (1991). *Tourism Planning: An Integrated and Sustainable Development Approach*. Wiley.
- Kotler, P. (2017). *Principles of Marketing* (17th ed.). Pearson Education.
- Kotler, P., & Armstrong, G. (2018). *Principles of marketing* (17th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson.
- Kotler, P., & Keller, K. L. (2016). *Marketing Management* (15th ed.). Pearson Education.
- Krueger, R. A., & Casey, M. A. (2015). *Focus Groups: A Practical Guide for Applied Research* (5th ed.). SAGE.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis* (2nd ed.). SAGE.
- Murphy, P. E. (1985). *Tourism: A Community Approach*. Methuen.
- Roscoe, J. T. (1975). *Fundamental Research Statistics for the Behavioral Sciences*. Holt Rinehart and Winston.

วิกฤติประมวลจริยธรรมในสถาบันอุดมศึกษา: ปัญหาสถานะทางกฎหมายและกลไกการบังคับใช้ประมวลจริยธรรม

The Crisis of Code of Ethics in Higher Education Institutions: Issues of Legal Status and Enforcement Mechanisms

วันที่รับบทความ: 22 เมษายน 2569

นฤชล เชื้อนัย^{1*}

วันที่แก้ไขบทความ: 22 พฤษภาคม 2569

วันที่ตอบรับบทความ: 2 มิถุนายน 2569

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์สถานะทางกฎหมาย มาตรการทางกฎหมาย และกลไกการบังคับใช้ประมวลจริยธรรมในสถาบันอุดมศึกษา โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ปัญหาในการบังคับใช้ในสถาบันอุดมศึกษา ภายใต้กรอบของพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 และพระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562 รวมถึงกฎหมายลำดับรองที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสดงให้เห็นถึงอุปสรรคทางกฎหมายที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการบังคับใช้ในสถาบันอุดมศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ในปัจจุบันการบังคับใช้ประมวลจริยธรรมในสถาบันอุดมศึกษายังเผชิญกับปัญหาสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) ปัญหาสถานะทางกฎหมาย และสภาพบังคับกรณีฝ่าฝืนจริยธรรม 2) ปัญหาความไม่ชัดเจนของการตีความหมาย ถ้อยคำและขอบเขตการบังคับใช้ประมวลจริยธรรม และ 3) ปัญหาด้านกระบวนการที่ซับซ้อนระหว่างจริยธรรมกับวินัย กลไก และองค์การการบังคับใช้ประมวลจริยธรรมในสถาบันอุดมศึกษาที่ขาดความเป็นอิสระและขาดมาตรฐานกลาง ส่งผลให้ประมวลจริยธรรมมีสถานะเป็นเพียงมาตรการเชิงสัญลักษณ์ที่ขาดสภาพบังคับอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น เมื่อศึกษาหลักกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้ประมวลจริยธรรมในสถาบันอุดมศึกษาจึงเห็นควรเสนอให้มีการปรับปรุงกฎหมายเพื่อกำหนดสถานะและสภาพบังคับของประมวลจริยธรรมให้ชัดเจน รวมถึงกำหนดมาตรฐานกลางด้านกลไกการบังคับใช้และเสริมสร้างความเป็นอิสระขององค์กรตรวจสอบ เพื่อให้การบังคับใช้ประมวลจริยธรรมในสถาบันอุดมศึกษามีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล

คำสำคัญ: ประมวลจริยธรรม ธรรมาภิบาล มาตรฐานทางจริยธรรม สถาบันอุดมศึกษา การบังคับใช้กฎหมาย

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

* ผู้ประสานงานหลัก e-mail: naruechon_k@kpru.ac.th

The Crisis of Code of Ethics in Higher Education Institutions: Issues of Legal Status and Enforcement Mechanisms

Received: April 22, 2026

Revised: May 22, 2026

Accepted: June 2, 2026

Naruechon Khuanyoung^{1*}

Abstract

This academic article analyzes the legal status, measures, and enforcement mechanisms of the Code of Ethics within higher education institutions. The study focuses on analyzing enforcement challenges under the framework of the Higher Education Act, B.E. 2562 (2019), the Ethical Standards Act, B.E. 2562 (2019), and relevant subordinate legislations, in order to identify legal obstacles impacting the efficiency of ethical enforcement in such institutions. The findings reveal that the enforcement of the Code of Ethics in higher education institutions currently faces three significant challenges: 1) issues surrounding the legal status and sanctions for ethical violations; 2) ambiguity in terminology and the scope of application of the Code of Ethics; and 3) procedural redundancies between ethical and disciplinary actions, an absence of unified standards within the enforcement mechanisms, and the subversion of true independence among investigative bodies in higher education institutions. Consequently, the Code of Ethics often functions as a mere symbolic measure that is insubstantial and devoid of practical legal effect. Therefore, this study further examines the legal principles governing ethical enforcement in higher education and proposes legislative amendments to clarify the status and sanctions of the Code of Ethics, to establish central standards for enforcement mechanisms, and to enhance the independence of investigative bodies. Such reforms are essential to ensure that the enforcement of the Code of Ethics in higher education is effective and consistent with the principles of good governance.

Keywords: code of ethics, good governance, ethical standards, higher education institutions, legal enforcement

¹ Lecturer, Department of Law, Faculty of Humanities and Social Sciences, Kamphaeng Phet Rajabhat University

* Corresponding author, email: naruechon_k@kpru.ac.th

บทนำ

สถาบันอุดมศึกษาควรเป็นตะเกียงที่ส่องสว่างด้วยหลักธรรมาภิบาลและเสาหลักทางจริยธรรมของสังคม มิฉะนั้นจะเป็นเพียงองค์กรที่ตกอยู่ในสภาวะวิกฤติด้านกลไกการบังคับใช้ประมวลจริยธรรมที่ไร้ซึ่งสภาพบังคับในทางปฏิบัติ ภายใต้พลวัตการปฏิรูประบบการบริหารราชการภาครัฐของประเทศไทย การอุบัติขึ้นของพระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562 และพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 ถูกคาดหวังให้เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในการสร้างระบบธรรมาภิบาลเชิงสถาบัน เพื่อเปลี่ยนสถานะของจริยธรรมจากคำสอนทางศีลธรรมให้กลายเป็นหลักกฎหมายที่มีโครงสร้างและกลไกการบังคับที่ชัดเจน เห็นได้จากการที่กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม ประกาศบังคับใช้แนวปฏิบัติเพื่อให้การจัดการอุดมศึกษาเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล สอดคล้องกับหลักการจัดการอุดมศึกษาตามมาตรา 5 และมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 (ประกาศกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม เรื่อง แนวปฏิบัติเพื่อให้การจัดการอุดมศึกษาเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล, 2569, หน้า 2) อย่างไรก็ตาม ในมุมมองนิติศาสตร์ ระบบและกลไกการบังคับใช้ประมวลจริยธรรมในทางปฏิบัติยังมีประเด็นสำคัญที่ต้องพิจารณา 3 ประการกล่าวคือ ประการแรก ปัญหาสถานะทางกฎหมายของประมวลจริยธรรมและสภาพบังคับทางจริยธรรม (โทษทางจริยธรรม) มีผลบังคับใช้เพียงใด หากขาดความชัดเจนย่อมส่งผลกระทบต่อการใช้ดุลพินิจของผู้บังคับบัญชา อันจะนำมาซึ่งความเสี่ยงในการใช้ดุลพินิจตามอำเภอใจ (arbitrary power) ประการที่สอง ปัญหาความไม่ชัดเจนของการตีความหมายถ้อยคำและขอบเขตของการบังคับใช้ประมวลจริยธรรมว่าการกระทำที่ฝ่าฝืนจริยธรรมนั้นเป็นพฤติกรรมส่วนตัวหรือพฤติกรรมที่ส่งผลกระทบต่อวิชาชีพและองค์กร และประการสุดท้าย ปัญหากระบวนการที่ซ้ำซ้อนระหว่างจริยธรรมกับวินัย ตลอดจนกลไกและองค์กรตรวจสอบที่มักขาดความเป็นอิสระเนื่องจากยึดโยงกับระบบอุปถัมภ์ภายในสถาบัน รวมถึงขาดมาตรการคุ้มครองผู้ร้องเรียนและพยานจากปัญหาดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่าประมวลจริยธรรมของสถาบันอุดมศึกษาในปัจจุบันตกอยู่ในภาวะวิกฤติที่ไม่สามารถบังคับใช้เป็นบรรทัดฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเป็นการกำหนดขึ้นเพื่อตอบสนองเชิงนโยบายมากกว่าการผดุงความยุติธรรมอย่างแท้จริง

บทความวิชาการฉบับนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ถึงมาตรการทางกฎหมายและกลไกการบังคับใช้ประมวลจริยธรรมในสถาบันอุดมศึกษาผ่านกรอบแนวคิดของหลักกฎหมายเกี่ยวกับจริยธรรมเพื่อชี้ให้เห็นถึงช่องว่างทางกฎหมายที่ทำให้ประมวลจริยธรรมกลายเป็นเพียงนิติวิธีมากกว่าจะเป็นกลไกแห่งธรรมาภิบาลที่แท้จริง พร้อมทั้งเสนอแนวทางการปรับปรุงกฎหมาย กลไกและองค์กรตรวจสอบ เพื่อยกระดับมาตรฐานทางจริยธรรมในรั้วมหาวิทยาลัยให้มีความชัดเจน เป็นธรรม และสอดคล้องกับหลักนิติธรรม (rule of law) อย่างยั่งยืน

หลักกฎหมายที่เกี่ยวกับประมวลจริยธรรมในสถาบันอุดมศึกษา

1. กฎหมายแม่บท: รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง

ด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 76 วรรคสาม บัญญัติให้ “รัฐพึงจัดให้มีมาตรฐานทางจริยธรรม เพื่อให้หน่วยงานของรัฐใช้เป็นหลักในการกำหนดประมวลจริยธรรม

สำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานนั้น ๆ ซึ่งต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานทางจริยธรรมที่ได้กำหนดไว้” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, 2560, หน้า 19) จึงเป็นการกำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาต้องพิจารณาจัดทำประมวลจริยธรรมตามกรอบตามหลักเกณฑ์กลาง 7 ประการ ซึ่งเป็นไปตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562 อันประกอบด้วย การยึดมั่นในสถาบันหลักของประเทศ ความซื่อสัตย์สุจริตและรับผิดชอบต่อหน้าที่ ความกล้าตัดสินใจและกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง การคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม การมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน การปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ และการดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดีและรักษาภาพลักษณ์ของทางราชการ เมื่อพิจารณาหลักการการบังคับใช้ตามพระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562 มาตรา 3 ประกอบมาตรา 6 ได้กำหนดให้คณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (ก.พ.อ.) ทำหน้าที่เป็นองค์กรกลางบริหารงานบุคคลซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการจัดทำประมวลจริยธรรมในสถาบันอุดมศึกษา เพื่อใช้เป็นหลักเกณฑ์และมาตรฐานในการประพฤติปฏิบัติตน การตัดสินใจความถูกต้อง รวมถึงการกำหนดหน้าที่ของกลไกขับเคลื่อนจริยธรรมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ขอบเขตอำนาจหน้าที่ ก.พ.อ. ดังกล่าว จึงเป็นฐานรองรับทางกฎหมายที่ทำให้ประมวลจริยธรรมในสถาบันอุดมศึกษามีสภาพบังคับทางกฎหมายที่สอดคล้องกับมาตรฐานกลางของรัฐ

นอกจากนี้ การจัดทำประมวลจริยธรรมในสถาบันอุดมศึกษายังต้องคำนึงถึงบริบทเฉพาะตาม มาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 ซึ่งประกอบด้วย หลักความรับผิดชอบต่อสังคม หลักเสรีภาพทางวิชาการ หลักความเป็นอิสระ หลักความเสมอภาค และหลักธรรมาภิบาล และนำมาสู่มาตรการเชิงโครงสร้างในมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 ที่กำหนดให้สภาสถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่โดยตรงในการจัดให้มีประมวลจริยธรรม และกำหนดให้สภาสถาบันอุดมศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการธรรมาภิบาลและจริยธรรม เพื่อทำหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับว่าด้วยธรรมาภิบาลของสถาบันอุดมศึกษา

จะเห็นได้ว่า เมื่อพิจารณากฎหมายแม่บทที่เกี่ยวข้องดังกล่าว สภาสถาบันอุดมศึกษาต้องดำเนินการให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลโดยมีหน้าที่ต้องดำเนินการจัดทำประมวลจริยธรรมที่บังคับใช้ภายในสถาบันอุดมศึกษาของตน และจัดทำข้อบังคับว่าด้วยธรรมาภิบาลของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อกำหนดหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการธรรมาภิบาลและจริยธรรม ให้สอดคล้องตามมาตรฐานจริยธรรมและประมวลจริยธรรมที่คณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษากำหนดอีกด้วย

2. กฎหมายลำดับรอง: ระเบียบคณะกรรมการมาตรฐานทางจริยธรรม และประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา บุคลากร และผู้ปฏิบัติงานอื่นในสถาบันอุดมศึกษา

เนื่องจากเจตนารมณ์ของการออกระเบียบคณะกรรมการมาตรฐานทางจริยธรรม มุ่งเน้นให้หน่วยงานของรัฐมีกรอบมาตรฐานเดียวกันที่ใช้ยึดถือเป็นแนวทางในการจัดทำประมวลจริยธรรม ภายใต้การกำกับดูแลโดยคณะกรรมการมาตรฐานทางจริยธรรม (ก.ม.จ.) มีหน้าที่และอำนาจตรวจสอบประมวลจริยธรรมที่ยกวางโดยองค์กรกลางบริหารงานบุคคลของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งก็คือคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (ก.พ.อ.) (ระเบียบคณะกรรมการมาตรฐานทางจริยธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์การจัดทำประมวลจริยธรรม ข้อกำหนดจริยธรรม และกระบวนการรักษาจริยธรรมของ

หน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐ พ.ศ. 2563, 2563, หน้า 2) ในปัจจุบัน ก.พ.อ. ได้กำหนดให้มีประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา บุคลากร และผู้ปฏิบัติงานอื่นในสถาบันอุดมศึกษามีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 16 พฤศจิกายน 2565 เป็นต้นมา เพื่อเป็นหลักเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติโดยครอบคลุมมาตรฐานทางจริยธรรมทั้ง 7 ประการ รวมถึงกำหนดหน้าที่ให้ผู้ต้องปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพเฉพาะกฎหมายต้องยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพของตนควบคู่กันไปด้วย อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่า ประมวลจริยธรรมดังกล่าว ไม่ได้ใช้บังคับเพียงแค่บุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาประเภทข้าราชการพลเรือน หรือตำแหน่งบุคลากรสายวิชาการ หรือสายสนับสนุนในสังกัดสถาบันอุดมศึกษาเท่านั้น แต่ประมวลจริยธรรมมีข้อกำหนดให้ใช้บังคับแก่นายกสภาสถาบันอุดมศึกษา กรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา กรรมการ อนุกรรมการ พนักงานมหาวิทยาลัย พนักงานราชการ ผู้บริหารบุคลากร ลูกจ้าง และผู้ปฏิบัติงานอื่นในสถาบันอุดมศึกษาด้วยโดยอนุโลม (ประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา บุคลากรและผู้ปฏิบัติงานอื่นในสถาบันอุดมศึกษา, 2565, หน้า 65-67)

เมื่อพิจารณาหลักการในประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา บุคลากรและผู้ปฏิบัติงานอื่นในสถาบันอุดมศึกษา ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่า ประมวลจริยธรรมดังกล่าวมิได้กำหนดแนวปฏิบัติด้านกลไกหรือสภาพบังคับทางกฎหมายไว้ ในกรณีที่มิบุคคลภายในสถาบันอุดมศึกษาประพฤติฝ่าฝืนข้อกำหนดในประมวลจริยธรรม รวมถึงไม่ได้เป็นบทบังคับที่สถาบันอุดมศึกษาจะต้องนำหลักเกณฑ์ดังกล่าวไปถือปฏิบัติ เพราะถ้อยคำในประมวลจริยธรรมนี้ ระบุเพียงว่าสถาบันอุดมศึกษาอาจนำประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา บุคลากรและผู้ปฏิบัติงานอื่นในสถาบันอุดมศึกษานี้ไปใช้เป็นแนวทางในการจัดทำข้อกำหนดจริยธรรม หรือคู่มือเกี่ยวกับการปฏิบัติตามประมวลจริยธรรมนี้ต่อไป (ประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา บุคลากรและผู้ปฏิบัติงานอื่นในสถาบันอุดมศึกษา, 2565, หน้า 67)

3. กฎหมายที่ออกโดยสถาบันอุดมศึกษา: ข้อบังคับ ประมวลจริยธรรม และข้อกำหนดจริยธรรม

สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องดำเนินการออกข้อบังคับว่าด้วยธรรมาภิบาลของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อกำหนดองค์ประกอบ คุณสมบัติ หน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการธรรมาภิบาลและจริยธรรม และประมวลจริยธรรมของนายกสภาสถาบันอุดมศึกษา กรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา ผู้บริหารและบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษา และผู้เรียน (พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562, 2562, หน้า 60) โดยพิจารณาจัดทำประมวลจริยธรรมให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของระเบียบคณะกรรมการมาตรฐานทางจริยธรรมดังกล่าวประกอบกับพิจารณาตามแนวทางที่กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรมกำหนด ซึ่งมีการแบ่งโครงสร้างออกเป็น 6 หมวด ได้แก่ หมวด 1 บททั่วไป หมวด 2 จริยธรรมของนายกสภามหาวิทยาลัยและกรรมการสภามหาวิทยาลัย หมวด 3 จริยธรรมของผู้บริหาร หมวด 4 จริยธรรมของบุคลากร (ส่วนที่ 1 บุคลากรสายวิชาการ และส่วนที่ 2 บุคลากรสายสนับสนุน) หมวด 5 จริยธรรมของผู้เรียน หมวด 6 กลไกและระบบการบังคับใช้ประมวลจริยธรรม (ส่วนที่ 1 องค์กรคุ้มครองจริยธรรม และส่วนที่ 2 ระบบการบังคับใช้ประมวลจริยธรรม) และบทเฉพาะกาล (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม, 2563)

บทวิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบในการบังคับใช้ประมวลจริยธรรมในสถาบันอุดมศึกษา

1. ปัญหาสถานะทางกฎหมาย

1.1 การตีความว่าประมวลจริยธรรมมีฐานะเป็นกฎหมายหรือแนวปฏิบัติทางศีลธรรม

ประมวลจริยธรรมในสถาบันอุดมศึกษาที่ออกโดยสภาสถาบันอุดมศึกษา มีสถานะเป็นกฎหมายลำดับรองที่รองรับโดยฐานตามกฎหมายซึ่งกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ประกอบกับพระราชบัญญัติมาตรฐานจริยธรรม พ.ศ. 2562 และพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 มาตรา 20 จึงมีสถานะเป็นบรรทัดฐานทางกฎหมายที่กำหนดกรอบพฤติกรรมบังคับใช้กับเจ้าหน้าที่รัฐ โดยมีกลไกตรวจสอบ มาตรการทางกฎหมาย และสภาพบังคับไม่ใช่เพียงแนวปฏิบัติทางศีลธรรมเท่านั้น แต่เป็นหลักการที่ต้องปฏิบัติตามเพื่อป้องกันพฤติกรรมฝ่าฝืนมาตรฐานทางจริยธรรมที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารงานบุคคล สภาสถาบันอุดมศึกษาจะยกร่างประมวลจริยธรรมโดยอยู่ในรูปแบบของข้อบังคับ ระเบียบ หรือประมวลจริยธรรมตามที่พระราชบัญญัติจัดตั้งสถานศึกษานั้นให้อำนาจไว้ ดังนั้น ประมวลจริยธรรมจึงมีผลผูกพันทางปกครองโดยมีสภาพบังคับตามมาตรการทางด้านจริยธรรม อาทิ ว่ากล่าวตักเตือน สั่งให้ผู้นั้นได้รับการพัฒนา หรือสั่งให้ดำเนินการให้ถูกต้อง แล้วแต่ผู้สั่งลงโทษจะเห็นสมควรตามแนวทางที่ระเบียบคณะกรรมการมาตรฐานทางจริยธรรมกำหนด การพิจารณาสถานะของประมวลจริยธรรมจึงไม่ได้เป็นเพียงแค่แนวทางประพฤติปฏิบัติตนในทางคุณงามความดี ซึ่งเป็นเรื่องคุณธรรมจริยธรรม เพราะข้อพิจารณาสำคัญที่ทำให้กฎหมายแตกต่างจากศีลธรรมอยู่ที่ตัวอำนาจบังคับนี้เอง หากบุคคลใดฝ่าฝืนย่อมต้องได้รับโทษหรือรับเคราะห์กรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง (ปรีดี เกษมทรัพย์, 2553, หน้า 248-249)

1.2 สภาพบังคับกรณีฝ่าฝืนจริยธรรมที่กำหนดไว้ในประมวลจริยธรรมในสถาบันอุดมศึกษา

สภาพบังคับ (sanction) กล่าวคือ มาตรการทางกฎหมายหรือผลทางกฎหมายที่กำหนดไว้เพื่อบังคับให้บุคคลปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ หากบุคคลใดฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษหรือผลร้ายที่กำหนดไว้ ไม่ว่าจะเป็นโทษทางแพ่ง โทษทางอาญา หรือโทษทางปกครอง กรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้ใดที่กำหนดไว้ไม่ปฏิบัติตามประมวลจริยธรรม หรือข้อกำหนดจริยธรรม ต้องพิจารณาด้วยว่า การกระทำความผิดนั้นมิได้เป็นความผิดทางวินัยหรือความผิดทางอาญา หากลักษณะการกระทำเข้าข่ายความผิดวินัยหรือความผิดทางอาญา ย่อมต้องดำเนินการตามขั้นตอนและมาตรการลงโทษที่กฎหมายเฉพาะกำหนดไว้ ส่วนสภาพบังคับทางจริยธรรมของประเทศไทย ได้แก่ ว่ากล่าวตักเตือน หรือสั่งให้ผู้นั้นได้รับการพัฒนา หรือดำเนินการตามกระบวนการบริหารงานบุคคลของหน่วยงานนั้น ซึ่งผู้ที่มีอำนาจสั่งลงโทษทางจริยธรรม คือ หัวหน้าหน่วยงานของรัฐหรือผู้บังคับบัญชา (ระเบียบคณะกรรมการมาตรฐานทางจริยธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์การจัดทำประมวลจริยธรรม ข้อกำหนดจริยธรรม และกระบวนการรักษาจริยธรรมของหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐ พ.ศ. 2563, 2563, หน้า 3-4) นอกจากนี้ เมื่อศึกษากรณีการลงโทษทางจริยธรรมในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา American Association of University Professors หรือที่เรียกว่า AAUP ซึ่งเป็นองค์กรที่ส่งเสริมเสรีภาพทางวิชาการ บริหารจัดการและกำหนดหลักเกณฑ์ในสถาบันอุดมศึกษา และกำกับดูแลมาตรฐานทางจรรยาบรรณและจริยธรรมของสถาบันอุดมศึกษา มีตัวอย่างมาตรการลงโทษทางจริยธรรม อาทิ การตักเตือน (warning) การดำเนินอย่างเป็นทางการหรือการประณามต่อสาธารณะ (public

censure) ซึ่งมักใช้ในการฉีกรัฐประหารอย่างร้ายแรง กล่าวคือ การคัดลอกผลงานทางวิชาการ (plagiarism) การโยกย้ายแผนกไปส่วนงานอื่น (departmental reassignment) การติดตามและประเมินผลชั้นเรียน (class monitoring) การให้คำปรึกษาแบบบังคับหรือสั่งให้ได้รับการพัฒนา (mandatory counseling) (AAUP Staff Counsel, Euben, & Lee, 2005)

สภาสถาบันอุดมศึกษาจึงต้องกำหนดสภาพบังคับหรือบทลงโทษที่ระบุให้อำนาจผู้บังคับบัญชาลงโทษทางจริยธรรมไว้ในข้อบังคับ ระเบียบ หรือประมวลจริยธรรมที่ออกโดยสภาสถาบันอุดมศึกษาด้วย จากแนวทางสภาพบังคับทางจริยธรรมดังกล่าว เมื่อพิจารณาลักษณะของการกำหนดโทษทางด้านจริยธรรมในประมวลจริยธรรมของสภาสถาบันอุดมศึกษา จึงเป็นการมุ่งเน้นไปที่มาตรการบังคับซึ่งมีลักษณะในทางสังคมมากกว่ามาตรการบังคับทางกฎหมาย จะเห็นได้ว่า ความไม่ชัดเจนของบทลงโทษทางจริยธรรมเกิดจากการที่ระเบียบคณะกรรมการมาตรฐานทางจริยธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์การจัดทำประมวลจริยธรรม ข้อกำหนดจริยธรรม และกระบวนการรักษารับรองจริยธรรมของหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐ พ.ศ. 2563 ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์ไว้เป็นแนวทางที่ยืดหยุ่นส่งผลให้สภาสถาบันอุดมศึกษาสามารถกำหนดรายละเอียดในประมวลจริยธรรมที่ใช้บังคับภายในหน่วยงานเพิ่มเติมได้เอง กรณีตัวอย่าง สั่งให้ผู้นั้นได้รับการพัฒนา หรือดำเนินการตามกระบวนการบริหารงานบุคคลของหน่วยงาน หรือดำเนินการตามความเห็นสมควร หรือสั่งให้ดำเนินการให้ถูกต้อง (มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 2564, หน้า 14; มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2565, หน้า 7) จึงเป็นข้อแตกต่างในกรณีโทษทางวินัยที่กฎหมายจะระบุสภาพบังคับไว้อย่างชัดเจน เมื่อฐานความผิดและบทลงโทษทางจริยธรรมไม่ชัดเจนจึงอาจเกิดปัญหาได้ หากผู้มีอำนาจสั่งลงโทษขาดบรรทัดฐานเพราะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้บังคับบัญชาใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างและอาจใช้ดุลพินิจที่แตกต่างกันในมาตรฐานทางจริยธรรมเดียวกัน เพื่อให้เข้าใจในประเด็นนี้ ผู้เขียนขอยกตัวอย่างเปรียบเทียบในกรณีที่อาจารย์ ก. กระทำความผิดจริยธรรมฐานหนึ่งถูกผู้บังคับบัญชาลงโทษตักเตือน แต่อาจารย์ ข. ที่กระทำความผิดจริยธรรมฐานเดียวกันกลับถูกลงโทษส่งตัวไปฝึกอบรม นอกจากนี้ เมื่อโทษทางจริยธรรมส่วนใหญ่จบลงที่การลงโทษว่ากล่าวตักเตือน ซึ่งถือว่าเป็นโทษสถานเบาและไม่ส่งผลต่อสถานะทางวิชาการหรือวิชาชีพ หรือส่งผลกระทบต่อทุนวิจัยหรือเงินประจำตำแหน่ง ทำให้ผู้ที่ตั้งใจกระทำฝ่าฝืนจริยธรรมไม่เกิดความเกรงกลัว และมองว่าการกระทำฝ่าฝืนจริยธรรมไม่ได้ส่งผลกระทบต่ออาชีพ หรือรายได้ที่ได้รับแต่อย่างใด

อีกปัญหาหนึ่งที่สำคัญ คือ ปัญหาการละเว้นการพิจารณาลงโทษทางจริยธรรมของผู้ที่มีอำนาจสั่งลงโทษภายใต้หลักนิติรัฐต่อกลุ่มผู้บริหารระดับสูง อาทิ นายกสภามหาวิทยาลัย กรรมการสภามหาวิทยาลัย กรรมการและอนุกรรมการที่มาจากบุคคลภายนอก ผู้บังคับบัญชา เป็นต้น โดยอาจแทรกแซงกระบวนการสอบสวนจริยธรรมภายใน กรณีตัวอย่าง ผู้ร้องเรียนหรือผู้ให้ข้อมูล (พยานบุคคล) อยู่ภายใต้สังกัดคณะหรือหน่วยงานซึ่งเป็นหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัยมีสายผู้บังคับบัญชาหลายลำดับชั้น กรณีบุคลากรสายวิชาการ (อาจารย์) ต้องผ่านผู้บังคับบัญชาตั้งแต่ลำดับประธานโปรแกรมวิชา/หัวหน้าภาควิชา คณบดี รองอธิการบดี และอธิการบดี หรือกรณีบุคลากรสายสนับสนุน (เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน) ต้องผ่านผู้บังคับบัญชาตั้งแต่ลำดับหัวหน้างาน ผู้อำนวยการกอง ผู้อำนวยการสำนัก/สถาบัน รองอธิการบดี และอธิการบดี ทำให้ระหว่างที่นิติกรหรือคณะกรรมการดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริง

สอบสวนหรือทำสำนวนจริยธรรม บุคลากรภายในหน่วยงานขาดความมีอิสระในการให้ข้อมูล ส่งผลให้ขั้นตอนการสอบสวนจริยธรรมหรือการลงโทษทางจริยธรรมขาดความเป็นอิสระและขาดประสิทธิภาพ

2. ปัญหาความชัดเจนและขอบเขตของการบังคับใช้ประมวลจริยธรรม

2.1 ความไม่ชัดเจนของการตีความถ้อยคำในประมวลจริยธรรมที่ออกโดยสถาบัน

อุดมศึกษา

เมื่อพิจารณาถ้อยคำบทบัญญัติที่กำหนดไว้ในประมวลจริยธรรมหรือข้อกำหนดจริยธรรมซึ่งออกโดยสถาบันอุดมศึกษา มักจะพบคำว่า “ความประพฤติอันไม่เหมาะสม (ข้อ 19(4) ข้อ 32(1) ข้อ 38(2)) การดำรงไว้ซึ่งศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ (ข้อ 19(4) ข้อ 32(4)) หรือการดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดี (ข้อ 7(7) ข้อ 29(1) ข้อ 41(4))” (มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 2564, หน้า 7-14) จะเห็นได้ว่า ถ้อยคำโดยส่วนใหญ่ เป็นถ้อยคำเชิงอุดมการณ์ที่ยากจะวัดผลเป็นรูปธรรม ขาดความชัดเจนในทางกฎหมาย เพราะขาดการนิยามเชิงพฤติกรรมที่ชัดเจนจึงมีลักษณะถ้อยคำที่ยืดหยุ่นได้และตีความได้อย่างกว้าง รวมถึงสามารถเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยและค่านิยมส่วนบุคคลซึ่งอาจส่งผลให้เกิดปัญหาการตีความตามอำเภอใจ แม้ว่าพฤติกรรมนั้นไม่ผิดกฎหมายหรือผิดวินัยแต่หากไม่ถูกใจผู้บังคับบัญชา ก็อาจถูกตีความว่าผิดจริยธรรมได้อย่างง่ายดาย เมื่อถ้อยคำขาดการนิยามที่ชัดเจน มาตรฐานความถูกผิดจึงขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้บังคับบัญชา หรือคณะกรรมการผู้มีอำนาจสั่งลงโทษซึ่งมักผันแปรตามบรรทัดฐานทางศีลธรรมส่วนบุคคล ทำให้บรรทัดฐานการตัดสินในเรื่องเดียวกันของสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่ง หรือแม้แต่สถาบันอุดมศึกษาเดียวกันแต่คณะกรรมการดำรงตำแหน่งต่างวาระกันก็อาจมีความคลาดเคลื่อนได้ นอกจากนี้ ยังขัดต่อหลักความชัดเจนแน่นอนของกฎหมาย (principle of legal certainty) เพราะบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาควรจะสามารถคาดหมายได้ว่าการกระทำใดเป็นความผิดและมีโทษอย่างไร แต่ถ้อยคำที่คลุมเครือทำให้บุคลากรหรือผู้ปฏิบัติงานในสถาบันอุดมศึกษาไม่ทราบขอบเขตที่แน่ชัดของการกระทำที่ผิดจริยธรรม ส่งผลให้เกิดภาวะการระมัดระวังตัวจนเกินขอบเขตซึ่งกระทบต่อเสรีภาพทางวิชาการและการแสดงออกทางความคิดเห็นต่อองค์กร

2.2 ขอบเขตของการบังคับใช้

การพิจารณาขอบเขตที่บังคับใช้ในประมวลจริยธรรมจะมีหลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจอย่างไรว่า การกระทำนี้เป็นพฤติกรรมส่วนบุคคลหรือพฤติกรรมทางวิชาชีพที่ประมวลจริยธรรมจะเข้ามาสร้างกฎเกณฑ์ว่ากระทำได้หรือไม่ ปัญหาที่เป็นข้อถกเถียงอย่างมากคือขอบเขตพื้นที่ส่วนบุคคลของบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาว่าประมวลจริยธรรมสามารถเอื้อมไปบังคับใช้ได้เพียงใด โดยเฉพาะพฤติกรรมที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาหรือภาระงานของบุคลากรโดยตรง ดังนั้น หากเป็นการออกประกาศหรือแนวทางของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อย้ำเตือนให้บุคลากรตระหนักถึงแนวปฏิบัติที่ดีด้านจรรยาบรรณและจริยธรรมการวิจัยและผลงานทางวิชาการอย่างเคร่งครัด และการหลีกเลี่ยงการประพฤติผิดจริยธรรมการวิจัย (research misconduct) ก็ถือว่าเกี่ยวข้องกับภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาโดยตรง

ด้วยเหตุที่ บทบาทหน้าที่และพฤติกรรมของบุคคลในองค์กรอาจถูกตีกรอบทางด้านจริยธรรมจากแนวคิดและค่านิยมของบุคคลที่มักอ้างอิงภาพลักษณ์ของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อเข้าไปกำกับพฤติกรรมส่วนบุคคลของบุคลากร กรณีตัวอย่าง การแสดงความเห็นทางการเมืองในพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์

(social media) ส่วนบุคคล หรือพฤติกรรมความสัมพันธ์ส่วนตัว โดยเฉพาะเมื่อการตีความอ้างอิงจากมุมมองต่อบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาว่าเป็นนักวิชาการซึ่งมีสถานะเป็นบุคคลสาธารณะหรือแม่พิมพ์ตลอดเวลา เมื่อพิจารณาถึงหลักความได้สัดส่วน (principle of proportionality) ขอบเขตการบังคับใช้ก็มีปัญหาคือการลงโทษพฤติกรรมส่วนตัวที่ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ราชการหรือจริยธรรมทางวิชาชีพโดยตรง ถือเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลตามรัฐธรรมนูญหรือไม่ หากสถาบันอุดมศึกษาใช้ประมวลจริยธรรมในองค์กรเป็นเครื่องมือในการควบคุมวิถีชีวิตส่วนตัวที่เกินสมควรจะถือเป็นการใช้ดุลพินิจโดยมิชอบและไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม (rule of law) อีกทั้งการกำหนดขอบเขตนอกเหนือหน้าที่ ไม่ว่าจะเป็นการตีความขอบเขตข้อกำหนดในจริยธรรมที่ควรจะต้องคำนึงว่าพฤติกรรมนั้นลดทอนความเชื่อถือศรัทธาในตำแหน่งหน้าที่หรือไม่ หากพฤติกรรมส่วนตัวนั้นร้ายแรงจนทำให้สังคมขาดความเชื่อมั่นในบทบาทหน้าที่ของบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาเช่นนี้ประมวลจริยธรรมย่อมครอบคลุม ถ้าหากเป็นเพียงความชอบส่วนบุคคลที่ไม่กระทบงานขอบเขตของประมวลจริยธรรมก็ไม่ควรเข้าไปก้าวก้าวแต่อย่างใด

3. ปัญหากระบวนการ กลไก และองค์การการบังคับใช้ประมวลจริยธรรม

3.1 ความซ้ำซ้อนของกระบวนการจริยธรรมกับวินัย

หากมีการกระทำความผิดจะพิจารณาว่าเข้าข่ายการกระทำความผิดจริยธรรมหรือวินัย ดังเช่นเหตุการณ์สมมติ อาจารย์ ก. จัดทำโครงการบริการวิชาการและทำเรื่องยืมเงินท่ตรงจ่ายในราชการเพื่อนำไปใช้ในโครงการ เมื่อจัดโครงการเสร็จ อาจารย์ ก. ไม่ทำเรื่องคืนเงินยืมและสรุปโครงการภายในเวลาที่กำหนด จนล่วงเลยระยะเวลาจนถึงสิ้นปีงบประมาณ หัวหน้างานคลังทำเรื่องถึงผู้บังคับบัญชาว่าอาจารย์ ก. ยังไม่ทำเรื่องคืนเงิน เมื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงแล้วพบว่า อาจารย์ ก. ไม่สามารถส่งเรื่องคืนเงินยืมได้ทันเนื่องจากนำเงินไปใช้ผิดวัตถุประสงค์และนำไปใช้เรื่องส่วนตัว และก่อนจะดำเนินการสอบสวน อาจารย์ ก. ยื่นเรื่องลาออก จากเหตุการณ์สมติดังกล่าว มีปัญหาต้องพิจารณาว่าพฤติกรรมการกระทำความผิดนี้เข้าข่ายการกระทำความผิดทั้งวินัยและจริยธรรมหรือไม่ ผู้บังคับบัญชาสามารถพิจารณาสั่งลงโทษซ้ำซ้อนทั้งทางจริยธรรมและวินัยได้หรือไม่ กรณีนี้จะเห็นได้ว่าหากบุคคลใดกระทำความผิดฝ่าฝืนจริยธรรมตามประมวลจริยธรรมและพฤติกรรมอาจร้ายแรงถึงขนาดว่าเป็นการกระทำความวินัยหรือความผิดอาญา ผู้บังคับบัญชาสามารถดำเนินการตามกระบวนการทางวินัยได้โดยตรง และไม่ต้องดำเนินการตามประมวลจริยธรรมแต่อย่างใด (มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 2564, หน้า 14-15) สอดคล้องตามหลักการตามกฎหมายสากล non bis in idem (double jeopardy) หรือในทางกลับกันเมื่อไม่สามารถเอาผิดทางวินัยได้ เพราะฐานความผิดวินัยเขียนไว้ไม่ครอบคลุม หรือพยานหลักฐานยังไม่ปรากฏแจ้งชัดว่าเข้าข่ายกระทำความผิดวินัย หรือไม่ต้องดำเนินการทางวินัยเพราะโทษทางวินัยมีผลกระทบต่อการปฏิบัติงานหรือความก้าวหน้าทางวิชาชีพอย่างร้ายแรงก็อาจนำข้อเท็จจริงมาพิจารณาว่ามีความผิดฐานละเมิดจริยธรรมแทนซึ่งมีการกำหนดกรอบมาตรฐานจริยธรรมไว้ในประมวลจริยธรรมอย่างกว้าง โดยใช้กลไกการตรวจสอบตามข้อกำหนดในประมวลจริยธรรมซึ่งมีโทษสถานเบา กว่า แต่ก็ยังเป็นข้อสุ่มเสี่ยงในการบังคับใช้ซึ่งอาจถูกร้องเรียน หรือฟ้องร้องต่อศาลปกครองได้ว่าเป็นการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ หรือการใช้ดุลพินิจโดยมิชอบ รวมถึงการที่ไม่มีอำนาจลงโทษทางปกครอง

หากมีการกระทำความผิดวินัยชัดเจนอยู่แล้ว เหตุใดจึงต้องมีการพิจารณาเรื่องจริยธรรมซ้ำซ้อนอีก เนื่องจากกระบวนการทางวินัยมุ่งเน้นไปที่การลงโทษ อาทิ ปลดออก หรือไล่ออก เพื่อรักษาความ

ศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย แต่กระบวนการทางจริยธรรมจะมุ่งเน้นที่คุณสมบัติและคุณค่าของตัวบุคคลมากกว่า เมื่อพิจารณาข้อเท็จจริงดังกล่าว การที่อาจารย์ ก. ยื่นเรื่องลาออกก่อนการดำเนินการตั้งเรื่องสอบสวนวินัย ในทางปฏิบัติอาจทำให้ไม่สามารถดำเนินการกระบวนการทางวินัยได้ ทำให้ไม่มีข้อมูลการถูกลงโทษทางวินัย ดังนั้น ประมวลจริยธรรมหรือข้อกำหนดในจริยธรรมจะเข้ามามีบทบาทหากมีการบันทึกข้อมูลการละเมิด จริยธรรมร้ายแรงไว้ในฐานข้อมูลกลาง เพราะกระบวนการสอบสวนจริยธรรมจะรวดเร็ว และขั้นตอนการ ตรวจสอบข้อเท็จจริงและสอบสวนจะใช้เวลาน้อยกว่า หากความผิดปรากฏชัดเจน ผู้บังคับบัญชามีอำนาจสั่ง ลงโทษได้ทันทีซึ่งจะมีผลในกรณีที่อาจารย์ ก. ไปสมัครงานที่อื่น เมื่อมีความผิดฐานละเมิดจริยธรรมอย่าง ร้ายแรง อาจารย์ ก. ถือเป็นผู้ขาดคุณสมบัติในการเป็นบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษา และจะทำให้มีข้อมูล ประวัติการกระทำผิดทางจริยธรรม ดังนั้น หากสถาบันอุดมศึกษาเข้าใจถึงเจตนารมณ์ของบทบัญญัติในเรื่อง จริยธรรมและวินัย การบังคับใช้กระบวนการทางจริยธรรมจะเกิดประสิทธิภาพมากกว่าส่งผลเสียอีกด้วย

3.2 กลไก และองค์การการบังคับใช้

จริยธรรมตามหลักนิติรัฐที่ถือว่าการทำตามกฎหมายคือความถูกต้อง มักถูก วิพากษ์วิจารณ์ว่าทำให้กฎหมายกลายเป็นเพียงนิติวิธี (rule by law) เนื่องจากเนื้อหาไม่ครอบคลุม พฤติกรรมในทางปฏิบัติเกิดความซ้ำซ้อนเชิงโครงสร้าง และไม่เพียงพอต่อการกำกับจริยธรรมได้ทุกกรณี อีกทั้งยังมีจุดอ่อนสำคัญจากการที่ผู้ถืออำนาจอาจละเว้นการตรากฎหมายเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์และ สิทธิของกลุ่มตนเอง (รัตพงษ์ สอนสุภาพ, 2566, หน้า 155-156) เมื่อพิจารณากลไกการบังคับใช้ประมวล จริยธรรมที่ออกโดยสภาสถาบันอุดมศึกษามักจะยกเว้นมาตรการตรวจสอบสำหรับผู้ดำรงตำแหน่ง ระดับสูง อาทิ นายกสภามหาวิทยาลัย กรรมการสภามหาวิทยาลัย กรรมการและอนุกรรมการอื่น ๆ ที่ปฏิบัติหน้าที่ภายใต้ระเบียบและข้อบังคับที่แต่งตั้งโดยสภาสถาบันอุดมศึกษา แต่จะมีการกำหนด ขั้นตอนการดำเนินการสอบสวนจริยธรรมไว้ในกรณีที่บุคลากรสายวิชาการ (อาจารย์) หรือบุคลากรสาย สนับสนุน (เจ้าหน้าที่สายปฏิบัติการ) มีการกระทำฝ่าฝืนจริยธรรม ผู้เขียนเห็นว่า ไม่มีขั้นตอนที่ชัดเจนใน การตรวจสอบนายกสภาสถาบันอุดมศึกษา กรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา กรรมการหรืออนุกรรมการที่ ได้รับแต่งตั้งจากสภาสถาบันอุดมศึกษา อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสภาสถาบันอุดมศึกษาสามารถกำหนดขั้นตอน การดำเนินการทางจริยธรรมไว้สำหรับผู้ดำรงตำแหน่งบริหารระดับสูงก็ตาม แต่กลไกหรือกระบวนการ สอบสวนจริยธรรมดังกล่าวไม่สามารถตรวจสอบหรือดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากหาก พบว่าผู้ดำรงตำแหน่งบริหารระดับสูงละเมิดหรือฝ่าฝืนจริยธรรม ตามกลไกและองค์การที่กำหนดไว้ใน ข้อบังคับหรือระเบียบของสภาสถาบันอุดมศึกษากำหนดให้คณะกรรมการธรรมาภิบาลและจริยธรรมซึ่งเป็น คณะกรรมการที่แต่งตั้งโดยสภาสถาบันอุดมศึกษา หรือสภาสถาบันอุดมศึกษาเอง ซึ่งมีหน้าที่และอำนาจ ตรวจสอบ ดำเนินการสอบสวนทางจริยธรรม และตัดสินผู้ถูกร้องเรียน ดังนั้น ปัญหาในกระบวนการ ดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงและสอบสวนจริยธรรมมักจะล่าช้าหรือถูกระงับไปโดยอาศัยช่องว่างที่ กฎหมายแม่บทไม่ได้กำหนดวิธีพิจารณาและการดำเนินการทางจริยธรรมไว้โดยเฉพาะ รวมถึงกำหนดให้ เป็นอำนาจของสภาสถาบันอุดมศึกษา หรือสภาสถาบันอุดมศึกษาในการออกกระบวนการ กลไก และองค์การ การบังคับใช้ประมวลจริยธรรมดังกล่าวได้เอง จะเห็นได้ว่า กลไกการบังคับใช้ประมวลจริยธรรมมีปัญหา ความเป็นอิสระขององค์กรตรวจสอบ ขั้นตอนและกระบวนการพิจารณาที่ขาดมาตรฐานในเรื่องมาตรการ

คุ้มครองผู้ให้ข้อมูลหรือผู้เสียหาย เนื่องจากในระบบมหาวิทยาลัยมีสายบังคับบัญชาหลายลำดับชั้นและระบบอุปถัมภ์ ผู้ร้องเรียน ผู้แจ้งเบาะแส หรือผู้ให้ข้อมูลในฐานะพยานมักถูกกลั่นแกล้งหรือกดดันในการทำงานทำให้กลไกการบังคับใช้จริยธรรมขาดข้อเท็จจริงและหลักฐานที่มีคุณภาพหรืออาจถูกบิดเบือนข้อเท็จจริงได้ รวมถึงผู้กระทำความผิดอาจถูกดำเนินกระบวนการพิจารณาทางจริยธรรมช้าซ้อนกับทางวินัยหรือทางอาญา ทำให้การบังคับใช้กฎหมายขาดความเป็นเอกภาพ ซึ่งขัดต่อหลักนิติธรรม (rule of law)

จากการศึกษาหลักกฎหมายเกี่ยวข้องกับการใช้บังคับประมวลจริยธรรมในสถาบันอุดมศึกษา และวิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบในการบังคับใช้ประมวลจริยธรรมในสถาบันอุดมศึกษา ผู้เขียนจึงขอสรุปข้อมูลเชิงวิพากษ์เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ปรากฏรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 วิเคราะห์เปรียบเทียบหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำประมวลจริยธรรมและข้อสังเกตเชิงวิพากษ์ต่อกลไกการบังคับใช้ประมวลจริยธรรมในสถาบันอุดมศึกษา

หลักกฎหมาย	มาตรา หรือข้อ	ข้อมูลเชิงวิพากษ์
พระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562	มาตรา 13 (2) และมาตรา 14	ในทางปฏิบัติองค์กรกลางบริหารงานบุคคลยังไม่ได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการออกมาตรการกลาง อาทิ กระบวนการพิจารณาเรื่องร้องเรียน มาตรการคุ้มครองผู้ร้องและการกันเป็นพยาน
พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562	มาตรา 20	ไม่ได้เป็นบทบังคับให้สถาบันอุดมศึกษาต้องกำหนดให้สอดคล้องกับประมวลจริยธรรมที่ออกโดยองค์กรกลางบริหารงานบุคคล ดังนั้น การออกข้อบังคับหรือระเบียบภายในสถาบันอุดมศึกษาอาจกระทำเกินขอบอำนาจขัดต่อหลัก doctrine of ultra vires
	มาตรา 21 วรรคสอง	คณะกรรมการธรรมาภิบาลและจริยธรรม อาจถูกมองว่าขาดความเป็นอิสระเนื่องจากถูกแต่งตั้งโดยสภาสถาบันอุดมศึกษา
ระเบียบคณะกรรมการมาตรฐานทางจริยธรรมฯ	ข้อ 15 วรรคสอง	เปิดช่องให้สถาบันอุดมศึกษากำหนดมาตรการลงโทษทางจริยธรรมเพิ่มเติมได้เองตามกระบวนการบริหารงานบุคคล
	ข้อ 13 (3)	ในปัจจุบันยังไม่ปรากฏว่ามีการกำหนดมาตรการกลางที่ออกโดยองค์กรกลางบริหารงานบุคคลอย่างเป็นรูปธรรม
ประกาศกระทรวง อว. เรื่องแนวปฏิบัติเพื่อให้การจัดการอุดมศึกษาเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล	ข้อ 7.1 (3) และข้อ 7.2 (1)	สะท้อนให้เห็นว่ามีการกำกับและตรวจสอบประสิทธิภาพการทำงานของคณะกรรมการธรรมาภิบาลและจริยธรรม
	ข้อ 8	ไม่ได้กำหนดมาตรฐานกลางในการจัดการเรื่องร้องเรียนและร้องทุกข์ รวมถึงกลไกในการคุ้มครองพยานและผู้ให้ข้อมูล
ประมวลจริยธรรมที่ออกโดยกระทรวง อว.	ข้อ 7	ใช้บังคับภายหลังจากที่มีหนังสือแจ้งเวียนเร่งรัดให้จัดทำประมวลจริยธรรม ทำให้สถาบันอุดมศึกษากำหนดรายละเอียดได้มากกว่า

ตารางที่ 1 วิเคราะห์เปรียบเทียบหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำประมวลจริยธรรมและข้อสังเกตเชิงวิพากษ์ต่อการเิกการบังคับใช้ประมวลจริยธรรมในสถาบันอุดมศึกษา

หลักกฎหมาย	มาตรา หรือข้อ	ข้อมูลเชิงวิพากษ์
ประมวลจริยธรรมใน สถาบันอุดมศึกษา	สถานะทาง	ระเบียบ หรือข้อบังคับที่ออกโดยสภาสถาบันอุดมศึกษา และ
	กฎหมายและ	สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งอาจกำหนดสภาพบังคับไว้แตกต่างกัน
	สภาพบังคับ	กันขึ้นอยู่กับกระบวนการบริหารงานบุคคลของหน่วยงานนั้น
	กระบวนการ	หากองค์กรกลางบริหารงานบุคคลกำหนดแนวทางไว้อย่างชัดเจน
	กลไกและองค์กร	จะทำให้สถาบันอุดมศึกษามีระบบที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การบังคับใช้ประมวลจริยธรรมในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทยมีหลักการและสถานะทางกฎหมายซึ่งมีฐานรองรับตั้งแต่กฎหมายระดับรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ ระเบียบคณะกรรมการประกาศกระทรวง ไปจนถึงระเบียบหรือข้อบังคับที่ออกโดยสภาสถาบันอุดมศึกษา จากหลักการจะเห็นได้ว่าการกำหนดประมวลจริยธรรมของแต่ละสถาบันอุดมศึกษา มีอำนาจในการกำหนดหลักเกณฑ์ ขอบเขต และกลไกบังคับใช้ประมวลจริยธรรมได้โดยเฉพาะ ซึ่งอ้างอิงจากมาตรการทางจริยธรรมที่เป็นเกณฑ์กลาง และประมวลจริยธรรมที่ออกโดยองค์กรกลางบริหารงานบุคคลแต่ขาดเกณฑ์กลางในด้านกระบวนการกลไกการบังคับใช้ประมวลจริยธรรม อีกทั้งยังมีองค์กรกำกับดูแลและตรวจสอบที่เกี่ยวข้องกันหลายหน่วยงาน ส่งผลให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้แตกต่างจากประเทศญี่ปุ่นที่ใช้มาตรฐานจริยธรรมระดับชาติ ซึ่งก็คือ National Public Service Ethics Code เป็นมาตรฐานกลาง และองค์กร National Personnel Authority (NPA) ทำหน้าที่กำกับดูแลจริยธรรม ซึ่งเป็นแนวทางบังคับใช้กับข้าราชการทุกระดับและเน้นมาตรการป้องกัน โดยการกำหนดข้อห้ามและระบบแจ้งเบาะแสที่เข้มงวดกว่าของประเทศไทย (พงศ์ปณตวรณศรี, ม.ป.ป.) ฉะนั้น เพื่อแก้ไขปัญหการบังคับใช้ประมวลจริยธรรม ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. พิจารณากำหนดสภาพบังคับและมาตรฐานโทษจริยธรรมให้ชัดเจน โดยจัดทำบัญชีอัตราโทษทางจริยธรรมที่แบ่งระดับความร้ายแรงของพฤติกรรม หรือจัดหมวดหมู่ให้เหมาะสมกับพฤติกรรมที่กระทำความผิดอย่างเป็นรูปธรรมดังตัวอย่างของประเทศสหรัฐอเมริกา (องค์กร AAUP) รวมถึงอธิบายหลักเกณฑ์ในการนำสภาพบังคับเหล่านั้นมาบังคับใช้เพื่อลดปัญหาการใช้ดุลพินิจตามอำเภอใจ และสอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วน (principle of proportionality) ตัวอย่าง กรณีคัดลอกผลงานทางวิชาการนอกเหนือจากการลงโทษว่ากล่าวตักเตือน ควรกำหนดสภาพบังคับทางจริยธรรมที่มุ่งเน้นมาตรการลงโทษ เชิงวิชาชีพ เพราะพฤติกรรมดังกล่าวถือเป็นการละเมิดจริยธรรมอย่างร้ายแรง สภาพบังคับอาจกำหนดให้มีการจำกัดสิทธิหรือตัดสิทธิในทุนวิจัย หรือการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ และต้องมีการบันทึกพฤติกรรมการฝ่าฝืนจริยธรรมไว้ในฐานข้อมูลกลาง เพื่อประกอบการพิจารณาในกระบวนการบริหารงานบุคคลด้วย

2. สถาบันอุดมศึกษาควรจัดทำคู่มือแนวทางปฏิบัติตามประมวลจริยธรรมที่ระบุนิยามเชิงพฤติกรรมและตัวอย่างพฤติกรรม (do's & don'ts) ให้เป็นรูปธรรม โดยนำแนวทางจากคู่มือคำอธิบายและตัวอย่าง

พฤติกรรมตามมาตรฐานจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐ จัดทำโดยศูนย์ส่งเสริมจริยธรรม สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ศูนย์ส่งเสริมจริยธรรม, 2563, หน้า 1-19) มาเป็นบรรทัดฐานและหลักเกณฑ์ในการพิจารณา เพื่อให้การตีความหมายและการบังคับใช้ประมวลจริยธรรมในสถาบันอุดมศึกษามีความชัดเจนและขอบเขตการบังคับใช้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล

3. องค์การกลางบริหารงานบุคคลของสถาบันอุดมศึกษา (คณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา) ควรกำหนดมาตรฐานเกณฑ์กลางเกี่ยวกับกระบวนการ กลไก และองค์การบังคับใช้ประมวลจริยธรรม โดยเฉพาะเรื่องกระบวนการพิจารณาและการดำเนินเรื่องร้องเรียน มาตรการคุ้มครองผู้ร้องและการกันเป็นพยาน เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษานำมาใช้เป็นแนวทางในการยกร่างประมวลจริยธรรมภายในหน่วยงาน ทั้งนี้ ในระหว่างที่ยังไม่มีหลักเกณฑ์กลาง สถาบันอุดมศึกษาควรนำแนวทางการจัดทำและการกำหนดมาตรการที่ใช้บังคับแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานของรัฐซึ่งมีพฤติกรรมที่เป็นการฝ่าฝืนมาตรฐานทางจริยธรรมหรือไม่ปฏิบัติตามประมวลจริยธรรม และข้อกำหนดจริยธรรมของหน่วยงานของรัฐ โดยคณะกรรมการมาตรฐานทางจริยธรรมมาใช้บังคับเป็นกรอบแนวทางการทบทวนข้อบังคับหรือระเบียบภายในโดยอนุโลม (คณะกรรมการมาตรฐานทางจริยธรรม, 2566, หน้า 1-4) เพื่อยกระดับกลไกการตรวจสอบให้มีความเป็นอิสระ โปร่งใส และถือเป็นการปฏิบัติตาม ข้อ 8 ของแนวปฏิบัติเพื่อให้การจัดการอุดมศึกษาเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลอีกด้วย (ประกาศกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม เรื่อง แนวปฏิบัติเพื่อให้การจัดการอุดมศึกษาเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล, 2569, หน้า 2)

รายการอ้างอิง

- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม. (2563, 29 กรกฎาคม). *ขอให้เร่งรัดให้มีประมวลจริยธรรม* (อว 0233.1(1.22)/ว 897). สำนักปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม.
- คณะกรรมการมาตรฐานทางจริยธรรม. (2566). *แนวทางการจัดทำและการกำหนดมาตรการที่ใช้บังคับแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานของรัฐซึ่งมีพฤติกรรมที่เป็นการฝ่าฝืนมาตรฐานทางจริยธรรมหรือไม่ปฏิบัติตามประมวลจริยธรรม และข้อกำหนดจริยธรรมของหน่วยงานของรัฐ*. สำนักงาน ก.พ.. https://www.ocsc.go.th/wp-content/uploads/2024/01/กมจ_ว-72566-เรื่อง-แนวทางการจัดทำและการกำหนดมาตรการที่ใช้บังคับแก่เจ้าหน้าที่ขอ.pdf
- ประกาศกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม เรื่อง แนวปฏิบัติเพื่อให้การจัดการอุดมศึกษาเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล. (13 มีนาคม 2569). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 143 ตอนพิเศษ 66 ง, หน้า 2.
- ประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา บุคลากรและผู้ปฏิบัติงานอื่นในสถาบันอุดมศึกษา. (15 พฤศจิกายน 2565). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 139 ตอนพิเศษ 239 ง, หน้า 65-67.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. (2553). *นิติปรัชญา* (พิมพ์ครั้งที่ 11). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พงศ์ปณต วรณศิริ. (ม.ป.ป.) *การเปรียบเทียบมาตรฐานจริยธรรม และกลไกการขับเคลื่อนจริยธรรมของไทยและญี่ปุ่น*. รัฐสภาไทย. <https://web.parliament.go.th/assets/portals/79/fileups/577/files/เปรียบเทียบจริยธรรมไทยญี่ปุ่น.pdf>
- พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562. (1 พฤษภาคม 2562). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 136 ตอนที่ 57 ก, หน้า 54-78.
- พระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562. (16 เมษายน 2562). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 136 ตอนที่ 50 ก, หน้า 1-10.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร. (15 กรกฎาคม 2564). *ประมวลจริยธรรมของนายกสภามหาวิทยาลัยกรรมการสภามหาวิทยาลัย ผู้บริหาร บุคลากร และผู้เรียนของมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร*. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. (14 พฤศจิกายน 2565). *ระเบียบมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ว่าด้วยประมวลจริยธรรมของผู้บริหารและบุคลากรในมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*.
- ระเบียบคณะกรรมการมาตรฐานทางจริยธรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์การจัดทำประมวลจริยธรรม ข้อกำหนดจริยธรรม และกระบวนการรักษาจริยธรรมของหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐ พ.ศ. 2563. (8 ตุลาคม 2563). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 137 ตอนพิเศษ 236 ง, หน้า 1-6.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (6 เมษายน 2560). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 134 ตอนที่ 40 ก, หน้า 19-20.
- รัตพงษ์ สอนสุภาพ. (2566). *Good Governance and Corruption Control ธรรมาภิบาลและการควบคุมคอร์รัปชัน*. มหาวิทยาลัยรังสิต.

-
- ศูนย์ส่งเสริมจริยธรรม สำนักงาน ก.พ.. (2563). *คู่มือคำอธิบายและตัวอย่างพฤติกรรมตามมาตรฐานจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐ*. กลุ่มโรงพิมพ์สำนักงาน ก.พ..
- AAUP Staff Counsel, Euben, D., & Lee, B. (2005). *Faculty Misconduct and Discipline* (2005). AAUP. <https://www.aaup.org/faculty-misconduct-and-discipline-2005>

บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศในกระบวนการพิจารณาคดี: บทวิเคราะห์
เปรียบเทียบศาลยุติธรรมในประเทศไทย สิงคโปร์ และจีน
The Role of Information Technology in Judicial Proceedings:
A Comparative Analysis of the Courts of Justice in Thailand,
Singapore, and China

วันที่รับบทความ: 15 พฤษภาคม 2569

ฉันทพส รุ่งเรือง^{1*}

วันที่แก้ไขบทความ: 10 มิถุนายน 2569

วันที่ตอบรับบทความ: 17 มิถุนายน 2569

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาบทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศที่ได้นำมาใช้ในกระบวนการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมภายใต้บริบทของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงแบบฉับพลันด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล (digital disruption) และพลวัตทางสังคมในปัจจุบัน โดยศึกษาเปรียบเทียบศาลยุติธรรมของประเทศไทย สิงคโปร์ และจีน ผลการศึกษาพบว่าศาลยุติธรรมไทยได้ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาในคดีแพ่ง ได้แก่ e-filing, e-notice, การประชุมทางจอภาพ และการลงลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่ออำนวยความสะดวกให้ประชาชนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น สอดคล้องกับศาลสิงคโปร์และศาลจีน ซึ่งมีการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในระบบงานศาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามารถนำมาเป็นต้นแบบในการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของศาลยุติธรรมไทยเพื่อให้สามารถยกระดับมาตรฐานการให้บริการและเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงความยุติธรรมให้แก่ประชาชนได้ต่อไป อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศจะส่งผลดีในด้านการประหยัดเวลา ลดค่าใช้จ่าย และส่งเสริมการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียม แต่ยังคงพบข้อจำกัดที่ท้าทายเช่นเดียวกันทั้งสามประเทศ กล่าวคือ ข้อจำกัดด้านความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลทั้งการขาดแคลนอุปกรณ์ สัญญาณอินเทอร์เน็ต และทักษะการใช้งาน รวมไปถึงความเสี่ยงด้านความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์

คำสำคัญ: เทคโนโลยีสารสนเทศ ศาลยุติธรรม กระบวนการพิจารณาคดี

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารกระบวนการยุติธรรม คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
e-mail: streetforball@gmail.com

The Role of Information Technology in Judicial Proceedings: A Comparative Analysis of the Courts of Justice in Thailand, Singapore, and China

Received: May 15, 2026

Chantalot Rungruang ^{1*}

Revised: June 10, 2026

Accepted: June 17, 2026

Abstract

This academic article aimed to examine the role of information technology implemented in judicial proceedings within the context of rapid changes driven by digital disruption and current social dynamics, through a comparative study of the Courts of Justice in Thailand, Singapore, and China. The findings revealed that the Court of Justice of Thailand promoted the integration of information technology across all stages of civil proceedings, including e-filing systems, electronic notification (e-notice), video conferencing, and electronic signatures, to facilitate more convenient and expeditious access to justice for the public. These initiatives aligned with the practices of the courts in Singapore and China, which effectively implemented information technology systems in their judicial operations. The operational frameworks of these two countries served as models for developing the information technology systems of the Thai Judiciary to elevate service standards and enhance the efficiency of public access to justice. However, while the implementation of information technology yielded positive impacts in terms of saving time, reducing costs, and promoting equitable access to the judicial system, all three countries continued to face similar challenging limitations. Specifically, these involved the constraints of the digital divide-encompassing shortages of electronic devices, inadequate internet connectivity, and a lack of digital literacy-as well as risks associated with cybersecurity.

Keywords: information technology, court of justice, judicial proceedings

¹ Doctoral student, Program in Justice Administration, Faculty of Law, Thammasat University

* Corresponding author, e-mail: streetforball@gmail.com

บทนำ

ในยุคดิจิทัลที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันด้วยเทคโนโลยี (digital disruption) ศาลยุติธรรมไทยได้ปรับตัวเข้าสู่ความเป็น “ศาลดิจิทัล” หรือ “Digital Court” และจะพัฒนาไปสู่ความเป็นศาลอัจฉริยะ หรือ “Smart Court” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อยกระดับมาตรฐานการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนให้เป็นไปอย่างสะดวก รวดเร็ว และประหยัด โดยศาลยุติธรรมได้มีนโยบายในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการให้บริการประชาชน ดังจะเห็นได้จากนโยบายประธานศาลฎีกา พ.ศ. 2568-2569 (สำนักประธานศาลฎีกา, 2568) ซึ่งในปัจจุบันการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการกระบวนการพิจารณานั้นมุ่งเน้นในคดีทางแพ่งเป็นหลัก บทความนี้จึงได้มุ่งวิเคราะห์ในประเด็นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการกระบวนการพิจารณาคดีแพ่ง การนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาใช้ รวมถึงประโยชน์และปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น โดยเปรียบเทียบกับศาลยุติธรรมไทยกับสิงคโปร์และจีน ทั้งนี้เนื่องจากระบบศาลของประเทศไทยประกอบด้วยศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลรัฐธรรมนูญ และศาลทหาร ซึ่งบทความนี้ได้มุ่งเน้นเฉพาะศาลยุติธรรมไทยเท่านั้น ส่วนระบบศาลของประเทศไทยสิงคโปร์และประเทศจีนไม่ได้แบ่งอำนาจการพิจารณาคดีเช่นเดียวกับประเทศไทย โดยศาลของทั้งสองประเทศดังกล่าวมีอำนาจพิจารณาคดีทุกประเภท ทั้งคดีแพ่ง คดีอาญา คดีปกครอง และคดีอื่น ๆ ในบทความนี้จึงขอใช้คำว่าศาลสิงคโปร์และศาลจีน การนำศาลสิงคโปร์มาใช้ในการเปรียบเทียบเนื่องจากประเทศสิงคโปร์เป็นประเทศที่ได้รับการยอมรับจากนานาประเทศในด้านความน่าเชื่อถือของระบบงานศาลที่มีประสิทธิภาพสูง และได้นำศาลจีนมาใช้ในการเปรียบเทียบเนื่องจากประเทศจีนซึ่งถือได้ว่าเป็นประเทศต้นแบบที่มีการปฏิรูประบบงานศาลสมัยใหม่ให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ทั้งนี้ การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการกระบวนการพิจารณาคดีนับเป็นแนวทางหนึ่งในการส่งเสริมการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (access to justice) ของประชาชน ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่ได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ทั้งนี้หลักการให้รัฐจัดระบบการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ รวมทั้งให้ประชาชนได้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมโดยสะดวก รวดเร็ว และเสียค่าใช้จ่ายไม่สูงเกินควร ซึ่งการสร้างความเท่าเทียมในการเข้าถึงความยุติธรรมนี้เป็นพันธกิจหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ เป้าหมายที่ 16 โดยต้องจำกัดอุปสรรคที่เกิดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะปัญหาด้านเวลา สถานที่ และสภาพทางกายภาพที่ขัดขวางการเข้าถึงความยุติธรรม ซึ่งจะเห็นได้ว่าการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ช่วยลดอุปสรรคดังกล่าวและช่วยให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการทางศาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พันธุ์ทิพย์ นวานุช และพวงผกา มุ่งดี, 2567 หน้า 140)

การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการกระบวนการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมไทย

การพัฒนาเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดดในยุคดิจิทัลส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมเป็นอย่างมาก และส่งผลให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนต้องปรับตัวให้ทันต่อสภาพการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว รวมถึงศาลยุติธรรมที่ได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ใน

กระบวนการพิจารณาทางคดีแพ่ง (สรเสรีญ เดชสีหอนานนท์, 2568, หน้า 27) โดยในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาคดีได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ดังต่อไปนี้

กระบวนการยื่นฟ้องขอตั้งต้นคดีผ่านระบบรับส่งอิเล็กทรอนิกส์ (e-filing) ซึ่งคู่ความสามารถยื่นคำฟ้อง คำร้องและเอกสารทางคดีด้วยตนเองผ่านระบบออนไลน์ โดยไม่มีค่าใช้จ่ายตลอด 24 ชั่วโมง (สรเสรีญ เดชสีหอนานนท์, 2568, หน้า 18) นอกจากนี้ ยังมีการใช้ระบบการส่งเอกสารและประกาศนัดไต่สวนอิเล็กทรอนิกส์ (e-notice) แทนการประกาศทางหนังสือพิมพ์และใช้ในการแจ้งนัดหมายและส่งเอกสารของศาลผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์

กระบวนการพิจารณาคดี การสืบพยานและการรับฟังพยานหลักฐาน การวินิจฉัยคดี รวมไปถึงกระบวนการพิจารณาอื่น ๆ ศาลยุติธรรมได้นำระบบการประชุมผ่านจอภาพ (vdo conference) มาใช้ เช่น Google Meet, Zoom และ Cisco Webex เป็นต้น (สำนักกฎหมายและวิชาการศาลยุติธรรม, 2564)

กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ศาลยุติธรรมได้นำระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทออนไลน์ (online mediation) มาใช้ผ่านระบบการประชุมผ่านจอภาพ (vdo conference) และได้นำวิธีการลงลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการทำสัญญาประนีประนอมยอมความ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทออนไลน์ดังกล่าว นับเป็นทางเลือกในการยุติข้อพิพาทอย่างสะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม โดยคู่ความไม่จำเป็นต้องเดินทางไปยังศาลยุติธรรม (สำนักส่งเสริมงานตุลาการ, 2563)

กระบวนการพิพาทและการบังคับคดี ในการจัดทำคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลได้นำวิธีการลงลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์มาใช้ โดยให้ถือว่าเป็นการจัดทำคำพิพากษาหรือคำสั่งที่มีผลเช่นเดียวกับกรณีการจัดทำเป็นหนังสือและมีการลงลายมือชื่อของผู้พิพากษา และเมื่อเข้าสู่ขั้นบังคับคดี สามารถสร้างหมายบังคับคดีผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ได้อีกด้วย

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าศาลยุติธรรมได้ส่งเสริมให้มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในกระบวนการพิจารณาคดีตั้งแต่การฟ้องคดี การพิจารณาคดี การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การพิพาทคดี จนถึงการบังคับคดี และในปี พ.ศ. 2565 ศาลยุติธรรมได้เปิดทำการแผนกคดีซื้อขายออนไลน์ในศาลแพ่ง ซึ่งเป็นระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบขึ้น (ศาลแพ่ง, 2565) โดยการเข้าสู่ระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์นั้นเริ่มขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 ที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 34/1 มาตรา 51 วรรคสอง และมาตรา 68 ซึ่งมีสาระสำคัญคือ ได้ให้อำนาจประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาในการออกข้อกำหนดรองรับการนำวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์หรือกระทำให้ในรูปแบบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาของศาล (สำนักส่งเสริมงานตุลาการ, 2565) โดยที่การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งดังกล่าว ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 132 ตอนที่ 98 ก เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2558

นอกจากการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในกระบวนการพิจารณาคดีแล้ว ยังมีแนวคิดในการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence หรือ AI) มาใช้อีกด้วย โดยยังอยู่ในระยะเริ่มต้น และยังไม่มีกรอบกฎหมายสำหรับกำกับดูแลการใช้ AI ที่ชัดเจน อีกทั้งยังมีข้อจำกัดในการยอมรับพยานหลักฐานที่ประมวลผลจาก AI เช่น การจดจำใบหน้าเพื่อใช้ในการยืนยันตัวตน เป็นต้น รวมทั้งข้อจำกัดด้านความรับผิดชอบทางกฎหมายในกรณีที่ผลการวิเคราะห์เกิดความผิดพลาด ตลอดจนการขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญ

ในการพัฒนาและบำรุงรักษาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งต้องเป็นผู้ที่มีทั้งความรู้ทางกฎหมายและเทคโนโลยีควบคู่กันด้วย (พรทิพย์ เตชะสมบุญกรกิจ และภุริวัจน์ ปุณยวุฒิปรีดา, 2568, หน้า 30)

ประโยชน์ของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี คือ ช่วยลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงความยุติธรรม ด้วยการเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการทางศาลของประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกลหรือประชาชนที่มีอุปสรรคในการเดินทางไปศาล และยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการพิจารณาพิพากษาคดีให้เป็นไปด้วยความสะดวกรวดเร็ว (สุพิศ ปราณีตพลกรัง, 2567, หน้า 41) อีกทั้งช่วยลดปัญหาการดูแลและจัดเก็บเอกสารสำนวนความกระดาษที่มีเป็นจำนวนมากซึ่งส่งผลกระทบต่อความแออัดของพื้นที่ในศาล นอกจากลดปัญหาในการจัดเก็บเอกสารในรูปแบบของกระดาษแล้ว การจัดเก็บเอกสารในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ยังทำให้สามารถสืบค้นข้อมูลได้ง่ายและรวดเร็ว และยังสามารถตรวจสอบการปลอมแปลงเอกสารได้อีกด้วย (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, 2559, หน้า 46) อย่างไรก็ตาม การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการกระบวนการพิจารณาคดีมีข้อจำกัดหลายประการ ประเด็นสำคัญ คือ ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล กล่าวคือประชาชนบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงสัญญาณอินเทอร์เน็ตที่มีคุณภาพได้ โดยเฉพาะผู้ที่อาศัยอยู่ห่างไกลจากตัวเมือง อีกทั้งยังมีประชาชนบางส่วน เช่น ผู้ที่มีรายได้น้อยที่ขาดความพร้อมด้านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เช่น ไม่มีคอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ เป็นต้น โดยจากผลการสำรวจประชาชนอายุ 6 ปีขึ้นไป ประมาณ 66.3 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2568 พบว่ามีคนที่ไม่ใช้อินเทอร์เน็ต จำนวน 5.1 ล้านคน และมีคนที่ไม่สามารถโทรหา จำนวน 1.52 ล้านคน ไม่มีโทรศัพท์มือถือ จำนวน 6.69 ล้านคน ไม่มีคอมพิวเตอร์ จำนวน 13.26 ล้านคน (กองสถิติเศรษฐกิจ, 2568, หน้า จ-ก) และยังมีข้อจำกัดด้านการไม่มีความรู้ในการใช้งานระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ศาลยุติธรรมนำมาใช้ ตัวอย่างเช่น แม้ว่าคุณจะมีความรู้ในการใช้โทรศัพท์มือถือแต่ใช้งานไม่เป็น ไม่สามารถใช้งานได้ด้วยตนเอง เป็นต้น รวมถึงยังมีข้อจำกัดด้านความเสี่ยงในเรื่องความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ ซึ่งอาจเกิดการกระทำที่ประสงค์ให้เกิดความเสียหาย เช่น การบุกรุกระบบเครือข่าย การเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลโดยไม่ได้รับอนุญาต การเผยแพร่ข้อมูลที่เป็นเท็จ เป็นต้น (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2564) ทั้งนี้ เพื่อแก้ไขอุปสรรคดังกล่าวข้างต้น ศาลยุติธรรมยังคงให้บริการในรูปแบบปกติเพื่อรองรับให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียม

ทั้งนี้เพื่อให้การศึกษาเรื่องการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการกระบวนการพิจารณาคดีแห่งศาลยุติธรรมไทยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นจึงได้ศึกษาเปรียบเทียบกับศาลของประเทศสิงคโปร์และจีน โดยที่ระบบศาลของประเทศไทยประกอบด้วยศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลรัฐธรรมนูญ และศาลทหาร ซึ่งบทความนี้ได้มุ่งเน้นเฉพาะศาลยุติธรรมไทยเท่านั้น ส่วนระบบศาลของประเทศสิงคโปร์และประเทศจีน ไม่ได้แบ่งอำนาจการพิจารณาคดีเช่นเดียวกับประเทศไทย โดยศาลของทั้งสองประเทศดังกล่าวมีอำนาจพิจารณาคดีทุกประเภท ทั้งคดีแพ่ง คดีอาญา คดีปกครอง และคดีอื่น ๆ ในบทความนี้จึงขอใช้คำว่าศาลสิงคโปร์และศาลจีน

การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการกระบวนการพิจารณาคดีของศาลสิงคโปร์

ประเทศสิงคโปร์ได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการระบบงานศาลตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการพิจารณา โดยได้พัฒนาระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่สำคัญ 4 ระบบได้แก่ 1) ระบบบริการรับฟ้องอิเล็กทรอนิกส์ (electronic filing service) 2) ระบบบริการคัดถ่ายสำเนาอิเล็กทรอนิกส์ (electronic extracts

service) 3) ระบบบริการอำนวยความสะดวกด้านเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ (electronic service of document facility) และ 4) ระบบบริการข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (electronic information service) (Lim, 2004) นอกจากนี้ ในขั้นตอนการพิจารณาคดี ศาลสูงได้นำระบบอิเล็กทรอนิกส์เสียง (electronic hearings) ที่มีการออกแบบระบบภาพและเสียงที่มีประสิทธิภาพสูงสุดมาใช้ และในห้องพิจารณาคดีทุกห้องของศาลสิงคโปร์ได้ติดตั้งอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์สำหรับแสดงหลักฐาน มีระบบภาพและเสียงที่ทันสมัย และมีระบบการบันทึกภาพและเสียงระหว่างให้การ อีกทั้งยังมีการถ่ายทอดสดการพิจารณาคดีและการประชุมกับผู้เกี่ยวข้องผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ซึ่งในกรณีที่มีผู้ต้องการรับชมการพิจารณาคดีย้อนหลัง สามารถกระทำได้โดยมีการบันทึกภาพผ่านระบบวิดีโอออนดีมานด์ (video-on-demand) อีกด้วย (Lim, 2004) สำหรับการนำ AI มาใช้ในกระบวนการทางศาล พบว่าได้นำ AI มาใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนการทำงาน เช่น การสรุปคดีและการวิจัยทางกฎหมาย การคัดกรองข้อมูลสำคัญ และจัดกลุ่มข้อมูลจากเอกสารที่มีจำนวนมาก การแปลเอกสารทางศาลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาจีน มาเลเซีย และทิมอร์ เพื่อลดอุปสรรคทางภาษาของประชาชน โดยไม่ได้ใช้ AI ตัดสินคดีแทนผู้พิพากษาที่เป็นมนุษย์ และในการดำเนินงานของ AI นั้นอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของผู้พิพากษา (Remolina, 2025, pp. 8-16)

ประโยชน์ของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในศาลสิงคโปร์ คือช่วยยกระดับประสิทธิภาพและประหยัดเวลา โดยช่วยลดการใช้กระดาษ ลดเวลาดำเนินการ และช่วยร่นระยะเวลาการพิจารณาคดี (SG Courts, 2022, pp. 25-26) อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะการช่วยเหลือประชาชนที่ไม่มีทุนทรัพย์ ในการเตรียมเอกสารและให้คำแนะนำขั้นตอนศาลในคดีอาญา (Remolina, 2025, pp. 14-15) อย่างไรก็ตาม การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ยังคงมีปัญหาลดอุปสรรค กล่าวคือในด้านความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ มีความเสี่ยงต่อการรั่วไหลของข้อมูลที่เป็นความลับและข้อมูลส่วนบุคคล และปัญหาในเรื่องความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล แม้ว่าสิงคโปร์จะเป็นประเทศที่มีโครงสร้างพื้นฐานทางดิจิทัลครอบคลุมทั่วทั้งประเทศและมีอัตราการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของประชากรในระดับที่สูงมากถึงร้อยละ 99 ในปี พ.ศ. 2568 (สำนักข่าวกรองแห่งชาติ, 2569, หน้า 5) แต่ยังคงมีอุปสรรคสำหรับผู้ที่ยังขาดอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และผู้ที่ยังขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีซึ่งไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ (Binley, 2026) เช่นเดียวกับประเทศไทย โดยในการลดความเหลื่อมล้ำดังกล่าว รัฐบาลสิงคโปร์ได้จัดโครงการ Digital for Life เพื่อเสริมสร้างความรู้ในเรื่องประโยชน์ของการใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน และส่งเสริมพฤติกรรมการใช้สื่อดิจิทัลอย่างปลอดภัยในโลกไซเบอร์ อีกทั้งยังมีโครงการ Digital Access สนับสนุนอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ให้แก่ผู้ที่มีรายได้น้อย และโครงการ SG Digital Community Hub ศูนย์ให้ความช่วยเหลือด้านทักษะดิจิทัลซึ่งตั้งอยู่ตามศูนย์บริการชุมชนและห้องสมุดประชาชน (IMDA, 2026) นอกจากนี้ ศาลสิงคโปร์ยังคงเปิดให้มีการเข้าร่วมการพิจารณาที่ศาลหรือแบบผสมผสาน (hybrid hearing) เพื่อรองรับคู่ความที่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงเทคโนโลยี

การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในกระบวนการพิจารณาคดีของศาลจีน

ในปัจจุบันศาลจีนได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบทั้งกระบวนการ โดยพัฒนาแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อรองรับการใช้งานแบบออนไลน์เพื่อให้ผู้พิพากษา

สามารถบริหารจัดการคดี และสื่อสารกับคู่ความหรือทนายความได้ทันที (real time) รวมถึงสื่อสารระหว่างศาลสูงและศาลชั้นต้นได้อย่างสะดวกรวดเร็ว อีกทั้งประชาชนสามารถรับการถ่ายทอดสดการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลผ่านแพลตฟอร์มทางการศาล (china trials online) และสามารถรับชมผ่านเว็บไซต์ได้อีกด้วย นอกจากนี้ยังได้พัฒนาเว็บไซต์ข้อมูลกระบวนการพิจารณาในศาล (china judicial process information online) สำหรับบริการคู่ความและทนายความในการตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาล อีกทั้งเว็บไซต์ข้อมูลเกี่ยวกับการบังคับคดี (china enforcement information online) เพื่อเผยแพร่ข้อมูลการบังคับคดี และรายชื่อลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่ผิพนัดชำระหนี้ นอกจากนี้การเข้าถึงแพลตฟอร์มของศาลผ่านคอมพิวเตอร์แล้ว ยังสามารถเข้าถึงผ่านแอปพลิเคชัน WeChat ที่ติดตั้งบนโทรศัพท์มือถือได้อีกด้วย ซึ่งช่วยให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงกระบวนการทางการศาลได้อย่างสะดวกรวดเร็วเช่นเดียวกับการทำกิจกรรมอื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน (Du & Yu, 2018)

นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้งศาลอินเทอร์เน็ต (specialized Internet courts) ขึ้น โดยศาลอินเทอร์เน็ตแห่งแรกจัดตั้งขึ้นที่เมืองหางโจว (hangzhou internet court) ในปี พ.ศ. 2560 เพื่อพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ต ซึ่งเกิดจากข้อพิพาทเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลและสิทธิในทรัพย์สิน รวมถึงความรับผิดชอบต่อคุณภาพของสินค้าและบริการจากร้านค้าออนไลน์ ศาลอินเทอร์เน็ตดังกล่าวเป็นศาลที่ดำเนินกระบวนการทั้งหมดทางออนไลน์ ตั้งแต่การลงทะเบียน การแจ้งเอกสาร การรวบรวมและนำเสนอหลักฐาน การพิจารณาคดี การออกคำพิพากษา การบังคับคดี การอุทธรณ์ และกระบวนการอื่น ๆ และต่อมาในปี พ.ศ. 2561 ได้จัดตั้งศาลอินเทอร์เน็ตขึ้นอีก 2 แห่ง ที่เมืองปักกิ่ง (beijing internet court) และเมืองกวางโจว (guangzhou internet court) (The Supreme People's Court of the People's Republic of China, 2018) สำหรับการนำ AI มาใช้ ศาลจีนได้นำ AI มาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความน่าเชื่อถือด้านตุลาการของประเทศ เช่น การรวบรวมพยานหลักฐาน การวิเคราะห์คดี การอ่านเอกสารทางกฎหมาย สรุปข้อโต้แย้ง ประเมินหลักฐาน และเสนอแนวทางการตัดสิน ซึ่งช่วยให้ผู้พิพากษาสามารถพิจารณาคดีได้ภายในเวลาเพียง 30 นาที ทั้งนี้ การนำ AI มาใช้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลอย่างใกล้ชิดของผู้พิพากษา และไม่ได้ใช้ AI ตัดสินคดีแทนผู้พิพากษา (นัฐกานต์ ขำยัง, 2568, หน้า 3) เช่นเดียวกับศาลสิงคโปร์

ประโยชน์ของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในศาลจีนพบว่าสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการคดีได้ โดยช่วยลดระยะเวลาในการพิจารณาคดี ประหยัดเวลาสำหรับทั้งฝ่ายคู่ความ ผู้พิพากษา และเจ้าหน้าที่ศาล จากข้อมูลสถิติในการพิจารณาคดีของศาลอินเทอร์เน็ตพบว่าสามารถลดระยะเวลาในการจัดการคดีลงได้ร้อยละ 50 เมื่อเปรียบเทียบกับวิธีการพิจารณาคดีแบบปกติ โดยใช้เวลาเฉลี่ยในการพิจารณาคดีออนไลน์เพียง 45 นาที และใช้เวลา 38 วันในการสรุปปิดคดี คู่ความทั้งสองฝ่ายยอมรับการตัดสินโดยไม่มี การอุทธรณ์มากถึงร้อยละ 98 (Yan, 2019) นอกจากนี้ ยังช่วยลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางของประชาชน โดยประชาชนสามารถเข้าร่วมกระบวนการพิจารณาคดีได้ทางออนไลน์โดยไม่ต้องเดินทางมาศาล อีกทั้งยังช่วยลดค่าใช้จ่ายในการจัดการเอกสาร โดยที่คู่ความไม่ต้องพิมพ์เอกสารในรูปแบบกระดาษเพื่อนำมายื่นให้แก่ศาล และศาลไม่ต้องดำเนินการเกี่ยวกับการจัดเก็บเอกสารดังกล่าว (Wang, 2021, p. 45) อย่างไรก็ตาม การนำเทคโนโลยีมาใช้ในระบบศาลมีประเด็นปัญหาอุปสรรคในด้านความเหลื่อมล้ำต่าง ๆ เช่น ด้านความพร้อมในการเข้าถึงอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และสัญญาณอินเทอร์เน็ตที่มีคุณภาพ การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้

ในกระบวนการพิจารณาคดีสามารถทำได้เฉพาะกลุ่มประชากรที่มีโทรศัพท์มือถือและมีการใช้งานอีเมล นอกจากนี้ ยังต้องมีสัญญาณอินเทอร์เน็ตที่มีความเสถียรเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการหลุดจากการเชื่อมต่อ สัญญาณระหว่างการพิจารณาคดี (Wang, 2021, p. 45) ด้านความเหมาะสมในสถานที่ที่คู่ความเข้าร่วมพิจารณาคดีทางออนไลน์ โดยคู่ความอาจอยู่ในสถานที่สาธารณะที่ไม่เหมาะสม เช่น มีเสียงดังรบกวนการพิจารณาคดี เป็นต้น ด้านการสูญเสียความรู้สึกลึกถึงความศักดิ์สิทธิ์และความน่าเกรงขามของศาลแบบดั้งเดิม เช่น คู่ความอาจแต่งกายลำลองที่ไม่เหมาะสมเข้าร่วมพิจารณาคดีทางออนไลน์ (Du & Yu, 2019) รวมถึงความมั่นคงปลอดภัยของการเก็บรักษาข้อมูล (data privacy) เนื่องจากการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลจำนวนมากอาจเกิดปัญหาในเรื่องการเข้าถึงข้อมูลที่มีความเสี่ยงด้านความปลอดภัยของข้อมูลได้ (Fabara, 2023, pp. 6811-6818) สำหรับการลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลของประเทศจีนซึ่งมีพื้นที่กว้างใหญ่ และพื้นที่ในชนบทที่ห่างไกลยังไม่มีสัญญาณอินเทอร์เน็ต รัฐบาลจึงได้มีโครงการ Universal Service เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลให้ครอบคลุมไปยังพื้นที่ชนบท (CAICT, 2023, p. 2) และเพื่อรองรับผู้ที่ยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงเทคโนโลยี คู่ความสามารถดำเนินคดีที่ศาลในรูปแบบปกติได้ เช่นเดียวกับศาลยุติธรรมไทยและสิงคโปร์

บทสรุป

การวิเคราะห์เปรียบเทียบการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในกระบวนการพิจารณาคดีแพ่ง การนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาใช้ รวมถึงประโยชน์และปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น ของศาลยุติธรรมไทย สิงคโปร์ และจีน นำไปสู่การหาแนวทางการเข้าถึงกระบวนการทางศาลในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ อันจะเป็นการส่งเสริมการเข้าถึงความยุติธรรมอย่างเท่าเทียม สามารถสรุปประเด็นในด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่นำมาใช้ในกระบวนการพิจารณาคดี

ศาล	ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่นำมาใช้ในกระบวนการพิจารณาคดี
ไทย	ดำเนินการพิจารณาคดีออนไลน์ ตั้งแต่ยื่นฟ้องตั้งต้นคดีผ่าน ระบบ e-filing ส่งเอกสารผ่านระบบ e-notice สืบพยานและไกล่เกลี่ย ผ่านระบบ VDO Conference ลงนามในคำพิพากษาและ สัญญาประนีประนอมยอมความ ด้วย e-Signature และมีบริการศาลอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบในแผนกคดีซื้อขายออนไลน์ในศาลแพ่ง
สิงคโปร์	ดำเนินการพิจารณาคดีออนไลน์ตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ เช่น ยื่นฟ้องผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ (electronic filing service) คัดถ่ายสำเนาเอกสารผ่านระบบ electronic extracts service ให้บริการเอกสารและข้อมูลในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ ผ่าน electronic service of document facility และ electronic Information service รวมทั้งมีระบบการถ่ายทอดสดการพิจารณา คดีและให้บริการรับชมย้อนหลัง
จีน	ดำเนินการพิจารณาคดีออนไลน์เต็มรูปแบบตั้งแต่การฟ้องคดีจนจบกระบวนการ ผ่าน แพลตฟอร์มอเนกประสงค์ และแอปพลิเคชัน WeChat มีการถ่ายทอดการพิจารณาคดีทั้งทาง แพลตฟอร์มและเว็บไซต์ และมีการจัดตั้งศาลอินเทอร์เน็ต

การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการกระบวนการพิจารณาคดี จะเห็นได้ว่าทั้ง 3 ประเทศได้มีการพัฒนาแพลตฟอร์มในการให้บริการประชาชนที่แตกต่างกัน เช่น ประเทศจีนได้นำแอปพลิเคชัน WeChat ที่ประชาชนมีความคุ้นเคยจากการใช้งานในชีวิตประจำวันอยู่แล้วมาใช้สนับสนุนการเข้าถึงแพลตฟอร์มทางการศาล ซึ่งสามารถทำได้เนื่องจากการมีระบบนิเวศทางกฎหมายแบบปิดที่รัฐสามารถควบคุมได้ ต่างจากประเทศไทยในกรณีที่หากนำแอปพลิเคชันที่พัฒนาโดยบริษัทเอกชนมาใช้ในการกระบวนการทางการศาลอาจเป็นช่องทางที่ทำให้เกิดความเสี่ยงในด้านความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูล และในเรื่องการจัดตั้งศาลอินเทอร์เน็ตนั้น จะเห็นได้ว่าประเทศไทยมีการจัดตั้งแผนกคดีซื้อขายออนไลน์ในศาลแพ่งแล้วซึ่งมีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีผู้บริโภค หากมีการขยายเขตอำนาจการพิจารณาไปยังคดีแพ่งประเภทอื่น ๆ ด้วย จะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการประชาชนได้มากขึ้น ซึ่งใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เช่น งบประมาณ บุคลากร และอื่น ๆ น้อยกว่าการจัดตั้งศาลอินเทอร์เน็ต

การนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในการกระบวนการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมไทย สิงคโปร์ และจีน ปรากฏดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในการกระบวนการพิจารณาคดี

ศาล	การนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในการกระบวนการพิจารณาคดี
ไทย	การนำ AI มาใช้ยังอยู่ในระยะเริ่มต้น โดยมีอุปสรรคด้านการขาดกรอบกฎหมายรองรับการใช้ AI และมีข้อจำกัดในการยอมรับพยานหลักฐานจาก AI ความรับผิดชอบทางกฎหมายเมื่อเกิดข้อผิดพลาด รวมถึงการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ทั้งในด้านกฎหมายและเทคโนโลยีควบคู่กัน
สิงคโปร์	การนำ AI มาใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนการทำงานภายใต้การดูแลของผู้พิพากษา เช่น สรุปคดี คัดกรองข้อมูล และแปลเอกสารในคดี โดยไม่ได้ใช้ตัดสินคดีแทนมนุษย์
จีน	การนำ AI มาใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนการทำงานภายใต้การดูแลของผู้พิพากษา เช่น การรวบรวมพยานหลักฐาน สรุปข้อโต้แย้ง ประเมินหลักฐาน และเสนอแนวทางการตัดสิน โดยไม่ได้ใช้ตัดสินคดีแทนมนุษย์

การนำ AI มาใช้ในการกระบวนการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมไทย สิงคโปร์และจีน จะพบว่าศาลสิงคโปร์และจีนได้นำ AI มาใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการทำงานภายใต้การกำกับดูแลของผู้พิพากษา โดยไม่ได้นำมาใช้ตัดสินคดีแทนผู้พิพากษา ขณะที่ประเทศไทยอยู่ในระยะเริ่มต้นของการพัฒนาโดยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะมารองรับ ทั้งนี้ ได้มีการยกร่างกฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมและสนับสนุนนวัตกรรมปัญญาประดิษฐ์ของประเทศแล้ว หากมีการออกกฎหมายลำดับรองมารองรับการนำ AI มาใช้จะทำให้เกิดความครบถ้วนสมบูรณ์ในทางปฏิบัติมากยิ่งขึ้น โดยที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 34/1 ได้ให้อำนาจประธานศาลฎีกาออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการฟ้องคดี การสืบพยานและการรับฟังพยานหลักฐาน การวินิจฉัยคดี ตลอดจนการดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ ได้ตามความจำเป็น ดังนั้น การออกกฎหมายลำดับรองดังกล่าวจึงอาจอยู่ในรูปแบบของข้อกำหนดเกี่ยวกับการนำ AI มาใช้อำนวยความสะดวกในการทำงานให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยต้องไม่ขัด

หรือแย้งกับวิธีพิจารณา ซึ่งจะเป็นแนวทางรองรับให้ผู้ใช้เกิดความมั่นใจและสามารถนำ AI มาใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ปัญหาอุปสรรคในการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบวนการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมไทย สิงคโปร์และจีน ปรากฏดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบวนการพิจารณาคดี

ศาล	ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบวนการพิจารณาคดี
ไทย	ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ได้แก่ การที่ไม่สามารถเข้าถึงสัญญาณอินเทอร์เน็ต การขาดความพร้อมด้านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ การขาดความรู้ด้านเทคโนโลยี และความเสี่ยงด้านความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์
สิงคโปร์	ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล การขาดความพร้อมด้านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ การขาดความรู้ด้านเทคโนโลยี โดยที่ถึงแม้ว่าประชากรจะเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้มากถึงร้อยละ 99 แต่ยังคงมีช่องว่างทางดิจิทัลสำหรับผู้ขาดความรู้ทางเทคโนโลยี และความเสี่ยงด้านความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์
จีน	ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล การที่ไม่สามารถเข้าถึงสัญญาณอินเทอร์เน็ต การขาดความพร้อมด้านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ การขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีและความเสี่ยงด้านความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์

การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบวนการทางศาลเกิดปัญหาอุปสรรคที่คล้ายคลึงกันในเรื่องความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล โดยศาลยุติธรรมไทยและจีนมีปัญหาเช่นเดียวกัน คือการที่ไม่สามารถเข้าถึงสัญญาณอินเทอร์เน็ต การขาดความพร้อมด้านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ และการขาดความรู้ด้านเทคโนโลยี ในขณะที่ประเทศสิงคโปร์มีโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลครอบคลุมทั้งประเทศ จึงไม่มีปัญหาในลักษณะนี้ อย่างไรก็ตาม ศาลยุติธรรมไทยอาจนำแนวทางการให้บริการศูนย์ให้ความช่วยเหลือด้านดิจิทัลของประเทศสิงคโปร์มาปรับใช้โดยบูรณาการร่วมกับศูนย์ยุติธรรมชุมชนของไทย เพื่อจัดตั้งเป็นจุดบริการศาลออนไลน์สาธารณะ โดยมีบริการอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อมต่อสัญญาณอินเทอร์เน็ต และมีบริการให้ความรู้และคำแนะนำในการใช้งานระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ อีกประเด็นหนึ่งคือความเสี่ยงด้านความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ แม้ว่าการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้จะช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการทางศาลได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และเสียค่าใช้จ่ายน้อย แต่การใช้นวัตกรรมดังกล่าวทำให้เกิดความเสี่ยงในการถูกบุกรุกหรือก่อวินาศกรรมระบบคอมพิวเตอร์ หรือการสร้างความเสี่ยงต่อข้อมูลส่วนบุคคล ที่ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในระบบการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมไทยมากกว่าการพิจารณาคดีด้วยเอกสารกระดาษในระบบปกติ ดังนั้น จึงต้องมีการป้องกันความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น โดยทั้ง 3 ประเทศมีแนวทางคล้ายคลึงกัน คือ การกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติในการรักษาความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ เช่น การกำหนดสิทธิในการเข้าถึงเครือข่ายข้อมูลและระบบปฏิบัติการ การสำรองข้อมูลในระบบสารสนเทศ โดยเฉพาะประเด็นสำคัญคือการสร้างความตระหนักรู้ให้แก่ผู้ใช้งาน ทั้งบุคลากรของศาลและประชาชนผู้มีอรรถคดีที่เกี่ยวข้อง

รายการอ้างอิง

- กองสถิติเศรษฐกิจ. (2568). การสำรวจการมี การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2568 (ไตรมาส 4). สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- นัฐกานต์ ขำยัง. (2568). บทบาทและความรับผิดชอบของ AI ในกระบวนการยุติธรรม กรณีศึกษาสาธารณรัฐประชาชนจีน. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (ประเทศไทย).
- พรทิพย์ เตชะสมบุญนาถิก และภูริวัจน์ ปุณยวุฒิปรีดา. (2568). กระบวนการยุติธรรมในยุคดิจิทัล. วารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์และการบริหารงานยุติธรรม, 1(3), หน้า 25-34.
- พันธุ์ทิพย์ นวนนุช และพวงผกา มุ่งดี. (2567). มาตรการทางกฎหมายเพื่อนำไปสู่ความเท่าเทียมในการเข้าถึงความยุติธรรมตามเป้าหมายที่ 16 การพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ. วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล, 10(1), หน้า 134-143.
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี. (2559). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง การศึกษาระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์ของศาลในต่างประเทศ เพื่อพัฒนาระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์ของศาลยุติธรรม. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- ศาลแพ่ง. (25 มกราคม 2565). ประกาศศาลแพ่ง เรื่อง เปิดทำการแผนกคดีซื้อขายออนไลน์ในศาลแพ่ง. สรรเสริญ เดชสีหอนานนท์. (2568). รายงานวิจัย เรื่อง ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศาลอินเทอร์เน็ตเพื่อระบับข้อพิพาททางแพ่งและพาณิชย์ที่เกิดขึ้นในระบบคอมพิวเตอร์ และการเปลี่ยนผ่านไปสู่การบริหารสารบบคดีอิเล็กทรอนิกส์เต็มรูปแบบในคดีส่วนแพ่ง. สำนักงานศาลยุติธรรม.
- สำนักกฎหมายและวิชาการศาลยุติธรรม. (20 กรกฎาคม 2564). หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการใช้วิธีพิจารณาคดีทางอิเล็กทรอนิกส์.
- สำนักข่าวกรองแห่งชาติ. (2569). ข้อมูลพื้นฐานของต่างประเทศ 2568. สำนักข่าวกรองแห่งชาติ.
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2564). CS101 ความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์เบื้องต้น. ETDA. <https://www.etda.or.th/th/Useful-Resource/Knowledge-Sharing/Articles/Cybersecurity-101.aspx>
- สำนักประธานศาลฎีกา. (3 ตุลาคม 2568). นโยบายประธานศาลฎีกา นายอดิศักดิ์ ตันติวงค์ พ.ศ. 2568-2569. สำนักงานศาลยุติธรรม.
- สำนักส่งเสริมงานตุลาการ. (11 กุมภาพันธ์ 2563). แนวปฏิบัติสำหรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทออนไลน์. สำนักส่งเสริมงานตุลาการ. (2565). รวมกฎหมายเกี่ยวกับการพิจารณาคดีทางอิเล็กทรอนิกส์. สำนักงานศาลยุติธรรม.
- สุพิศ ประณีตพลกรัง. (2567). การพิจารณาคดีทางอิเล็กทรอนิกส์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). นิติธรรม.
- Binley, K. (2026). Analysing Singapore's Approach to Digitising Courts Data. *Courts Data Solutions*. <https://courtsdatasolutions.com/analysing-singapores-approach-to-digitising-courts-data/>

- CAICT. (2023). *Digital Inclusion: The Practice of Universal Service Project in China*. China Academy of Information and Communications Technology.
- Du, G & Yu, M. (2018). *You Can View Almost All the Chinese Court Judgments Online for Free*. China Justice Observer. <https://www.chinajusticeobserver.com/a/you-can-view-almost-all-the-chinese-court-judgments-online-for-free>
- Du, G & Yu, M. (2019). *How to Litigate Before the Internet Courts in China: Inside China's Internet Courts Series-02*. China Justice Observer. <https://www.chinajusticeobserver.com/a/how-to-litigate-before-the-internet-courts-in-china>
- Fabara, C. (2023). Which are the Legal Issues Surrounding Data Privacy in Internet Courts?. *Tuijin Jishu/Journal of Propulsion Technology*, 44(6), pp. 6811-6818.
- IMDA. (2026). *Digital for Life*. <https://www.imda.gov.sg/about-imda/who-we-are/digital-for-life>
- Lim, S.S. (2004). *Electronic Filing System (EFS)-User's Perspective*. OTP Law Corporation. <https://otp.sg/electronic-filing-system-efs-a-users-perspective/>
- Remolina, N. (2025). *AI in the judiciary: The Singapore case* (SSRN Scholarly Paper No. 5367843). Social Science Research Network.
- SG Courts. (2022). *Annual Report 2022: A Trusted Judiciary: Ready for tomorrow*. SG Courts.
- The Supreme People's Court of the People's Republic of China. (2018). 'China's third internet court opens in Guangzhou'. https://english.court.gov.cn/2018-09/28/c_768706.htm?utm_source=chatgpt.com
- Wang, H. Z. (2021). *China's E-Justice Revolution* (SSRN Scholarly Paper No. 36929963). Social Science Research Network.
- Yan. (2019). 'China's online courts reduce case handling time by half: white paper'. Xinhuanet. http://www.xinhuanet.com/english/2019-12/05/c_138605947.htm?fbclid=%20China%E2%80%99s%20online%20courts%20reduce%20case%20handling%20time%20by%20half:%20white%20paper

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
Faculty of Humanities and Social Sciences

รายละเอียดการส่งบทความจัดพิมพ์ในวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีจัดทำวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ผลงานวิชาการของคณาจารย์ นักวิชาการทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย โดยเปิดรับผลงานวิชาการประเภท บทความวิจัย บทความวิชาการ สำหรับการส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ภายใต้เงื่อนไขว่า จะต้องไม่เคยเผยแพร่ในวารสารอื่นมาก่อน และบทความที่ได้รับตีพิมพ์จะมีการตรวจความถูกต้องเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review) และกองบรรณาธิการ

รูปแบบการเขียนบทความ

1. บทความที่รับพิจารณาตีพิมพ์เป็นบทความภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษหรือภาษาจีน โดยมีจำนวนหน้าของเนื้อหาและเอกสารอ้างอิงรวมทั้งสิ้นไม่เกิน 15 หน้า ภาษาไทยและภาษาอังกฤษใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK ภาษาจีนใช้ตัวอักษร Simsun
2. ข้อปฏิบัติการพิมพ์แต่ละหัวข้อ/ส่วนประกอบ

ที่	หัวข้อ/ส่วนประกอบ	คำอธิบาย
1.	การตั้งค่านำกระดาษ	<u>ขนาดกระดาษ 18.7 x 26 เซนติเมตร หัวกระดาษ 2 เซนติเมตร</u> <u>ท้ายกระดาษ 1.5 เซนติเมตร กั้นซ้าย 2 เซนติเมตร กั้นขวา 1.5</u> <u>เซนติเมตร</u>
2.	ขอบบทความ	ระบุขอบบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ <u>ขนาดตัวอักษร 20 พอยท์</u> <u>ชนิดหนา ภาษาจีนขนาดตัวอักษร 16 พอยท์ ชนิดหนา</u> ไว้กึ่งกลาง หน้ากระดาษ
3.	ชื่อผู้เขียนบทความ	<u>ระบุชื่อผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย (ถ้ามี) ทุกคนทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ</u> ขนาดตัวอักษร 16 พอยท์ ภาษาจีน ขนาดตัวอักษร 12 พอยท์ ไว้ชิด ด้านขวานำกระดาษ
4.	สังกัดผู้เขียนบทความ	<u>ระบุวุฒิการศึกษา ชื่อสถาบันการศึกษาหรือวุฒิการศึกษา ตำแหน่งทาง</u> <u>วิชาการ สถานที่ทำงาน e-mail</u> ขนาดตัวอักษร 12 พอยท์ ภาษาจีน ขนาด ตัวอักษร 8 พอยท์ ไว้ที่เชิงอรรถท้ายหน้า
5.	บทคัดย่อ	บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษมีความยาว <u>ไม่เกิน 300 คำ</u> และ <u>อยู่</u> <u>ภายใน 1 ย่อหน้าเท่านั้น</u>
6.	คำสำคัญ	ระบุคำสำคัญ 3-6 คำทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไว้ท้ายบทคัดย่อ

ที่	หัวข้อ/ส่วนประกอบ	คำอธิบาย
7.	เนื้อหา	- หัวข้อใช้ภาษาไทยและภาษาอังกฤษขนาดตัวอักษร 16 พอยท์ ชนิดหนา ภาษาจีนขนาดตัวอักษร 12 พอยท์ ชนิดหนา วางไว้ชิดขอบซ้ายส่วนรายละเอียดใช้ภาษาไทยและภาษาอังกฤษขนาดขนาดตัวอักษร 16 พอยท์ ธรรมดา ภาษาจีนขนาดตัวอักษร 12 พอยท์ ชนิดธรรมดา - การเขียนบทความแต่ละประเภทมีรายละเอียดดังนี้ - บทความวิจัย ประกอบด้วย 1.1 บทนำ 1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย 1.3 สมมติฐานการวิจัย (ถ้ามี) 1.4 วิธีดำเนินการวิจัย - ประชากร - เครื่องมือ - การเก็บรวบรวมข้อมูล - การวิเคราะห์ข้อมูล 1.5 สรุปและอภิปรายผลการวิจัย 1.6 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย 1.7 รายการอ้างอิง - บทความวิชาการ ประกอบด้วย 2.1 บทนำ 2.2 เนื้อเรื่อง 2.3 บทสรุป 2.4 รายการอ้างอิง
8.	ตารางและกราฟ (ถ้ามี)	ตารางที่แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล ต้องเรียงลำดับตาราง หากตารางมีการขึ้นหน้าใหม่ต้องระบุชื่อตารางเสมอ เช่น ตารางที่ 1 ชื่อตาราง..... ตารางที่ 1 ชื่อตาราง..... (ต่อ) ตารางที่ 2 ชื่อตาราง..... ตารางที่ 2 ชื่อตาราง..... (ต่อ)
9.	รูปภาพ	รูปภาพประกอบในเนื้อหาบทความต้องมีความคมชัด มีการระบุ ลำดับภาพ และที่มา ได้ภาพทุกภาพ ภาพที่ 1 ชื่อภาพ ที่มา: ผู้แต่ง (ปี)

รูปแบบเขียนการอ้างอิงในเนื้อหาและรายการอ้างอิง

1. การอ้างอิง

การอ้างอิงเป็นการนำข้อมูลจากการศึกษา ค้นคว้า เอกสาร ตำรา และงานวิจัย รวมถึงแหล่งอ้างอิงทางอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นหลักฐานในการสนับสนุน และระบุที่มาของเนื้อหาที่นำมาอ้างอิงอย่างชัดเจน ซึ่งแบ่งเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

1.1 การอ้างอิงแทรกในเนื้อหา (in-text citation)

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาใช้ระบบนาม-ปี ซึ่งระบุแหล่งที่มาของเนื้อหาเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องโดยใช้วงเล็บแทรกในส่วนต้นประโยค ท้ายประโยค หรือในเนื้อหา หากเป็นการอ้างอิงเนื้อหาบางส่วนให้ระบุเลขหน้า โดยการอ้างอิงแทรกในเนื้อหานี้จะปรากฏด้วยในส่วนท้ายเล่ม (รายการเอกสารอ้างอิง) โดยในกรณีนี้ที่ผู้เขียนเป็นชาวต่างประเทศให้ขึ้นต้นด้วย นามสกุล และตามด้วยชื่อย่อ

1.2 การเขียนเชิงอรรถ (Footnote)

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ได้กำหนดการเขียนเชิงอรรถไว้ โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.2.1 เชิงอรรถโยง (Gross-Reference) คือ การเขียนเพื่อเชื่อมโยงเนื้อหาให้ผู้อ่านสามารถดูหรืออ่านเพิ่มเติมเพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

1.2.2 เชิงอรรถเสริมความหรืออธิบาย (Content Footnote) คือ การเขียนเสริมความที่เป็นข้อความอธิบาย ขยายความเพิ่มเติมจากเนื้อหาของรายงานบางตอนที่คิดว่าจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่ายขึ้น หรืออาจเป็นการให้คำนิยามศัพท์เฉพาะ

2. รายการอ้างอิง

รายการอ้างอิงเป็นการรวบรวมเพื่อระบุถึงแหล่งที่มาและเป็นการแสดงจริยธรรมทางวิชาการของผู้เขียน รวมทั้งใช้ในการติดตามข้อมูลหากมีผู้ที่สนใจจะศึกษาเรื่องนั้นต่อ ดังนั้นวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี จึงได้กำหนดการอ้างอิงและรายการอ้างอิงเพื่อให้เป็นแนวทางเดียวกันทั้งฉบับ โดยใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบ APA 7th edition

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหา

1. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่งคนเดียว

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุล/(ปีที่พิมพ์,/หน้า) Last Name/(Year,/pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุล,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) (Last Name,/Year,/pp.)
ขจีรัตน์ ดวงดาว (2555)	(ขจีรัตน์ ดวงดาว, 2555)
ขจีรัตน์ ดวงดาว (2555, หน้า 24)	(ขจีรัตน์ ดวงดาว, 2555, หน้า 24)
ขจีรัตน์ ดวงดาว (2555, หน้า 24-31)	(ขจีรัตน์ ดวงดาว, 2555, หน้า 24-31)
ขจีรัตน์ ดวงดาว (2555, หน้า 24-27, 31)	(ขจีรัตน์ ดวงดาว, 2555, หน้า 24-27, 31)
Adam (2010)	(Adam, 2010)
Adam (2010, p. 14)	(Adam, 2010, p. 14)
Adam (2010, pp. 14-18)	(Adam, 2010, pp. 14-18)
Adam (2010, pp. 14, 18-20)	(Adam, 2010, pp. 14, 18-20)

2. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่ง 2 คน

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุลคนที่ 1/และคนที่ 2/(ปีที่พิมพ์,/หน้า) Last Name 1/and/Last Name 2/(Year,/pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุลคนที่ 1/และคนที่ 2,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) (Last Name 1/&/Last Name 2,/Year,/pp.)
กนกกร ทิพย์ชัย และสุณี ไทธนา (2554)	(กนกกร ทิพย์ชัย และสุณี ไทธนา, 2554)
กนกกร ทิพย์ชัย และสุณี ไทธนา (2554, หน้า 45)	(กนกกร ทิพย์ชัย และสุณี ไทธนา, 2554, หน้า 45)
กนกกร ทิพย์ชัย และสุณี ไทธนา (2554, หน้า 45-50)	(กนกกร ทิพย์ชัย และสุณี ไทธนา, 2554, หน้า 45-50)
Drucker and Keegan (2009)	(Drucker & Keegan, 2009)
Drucker and Keegan (2009, p. 156)	(Drucker & Keegan, 2009, p. 156)
Drucker and Keegan (2009, pp. 156-159)	(Drucker & Keegan, 2009, pp. 156-159)

3. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่ง 3 คน

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุลคนที่ 1,/คนที่ 2/และคนที่ 3/(ปีที่พิมพ์,/หน้า) Last Name 1,/2,/and/3/(Year, pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุลคนที่ 1,/คนที่ 2/และคนที่ 3,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) (Last Name 1,/2,/and/3,/Year,/pp.)
คณิศร เมธิกุล, นิตดา คมคาย และกิ่งแก้ว ทวีชัย (2553)	(คณิศร เมธิกุล, นิตดา คมคาย และกิ่งแก้ว ทวีชัย, 2553)
คณิศร เมธิกุล, นิตดา คมคาย และกิ่งแก้ว ทวีชัย (2553, หน้า 16-22)	(คณิศร เมธิกุล, นิตดา คมคาย และกิ่งแก้ว ทวีชัย, 2553, หน้า 16-22)
Abeles, Morgan, and Saltvit (1992)	(Abeles, Morgan, & Saltvit, 1992)
Abeles, Morgan, and Saltvit (1992, pp. 23-25)	(Abeles, Morgan, & Saltvit, 1992, pp. 23-25)

4. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่ง 4-5 คน

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุลคนที่ 1,/.../และคนที่ 5/(ปีที่พิมพ์,/หน้า) Last Name 1,/.../and/Last Name 5/(Year,/pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุลคนที่ 1,/...และคนที่ 5,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) (Last Name 1,/.../&/Last Name 5,/Year,/pp.)
กมลศรี สมใจ, ธาธิณี บุญญสิทธิ, มณฑา ทองอุไร, วันดี เข้มจิรา และจิราพร จรแก้ว (2555, หน้า 187-193)	(กมลศรี สมใจ, ธาธิณี บุญญสิทธิ, มณฑา ทองอุไร, วันดี เข้มจิรา และจิราพร จรแก้ว, 2555, หน้า 187-193)
Durbin, Cornor, Martin, Jerard, Dick, and Santum (2005, pp. 35-38)	(Durbin, Cornor, Martin, Jerard, Dick, & Santum, 2005, pp. 35-38)

5. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่ง 6 คน หรือมากกว่า

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุลคนที่ 1/และคณะ/(ปีที่พิมพ์,/หน้า) Last Name 1/et al./ (Year,/pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุลคนที่ 1/และคณะ,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) (Last Name 1/et al./Year,/pp.)
ศรีสุภา รัตนา และคณะ (2550, หน้า 9-21)	(ศรีสุภา รัตนา และคณะ, 2550, หน้า 9-21)
Green et al. (2009, pp. 44-47)	(Green et al., 2009, pp. 44-47)

6. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่ผู้แต่งใช้นามแฝง

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อนามแฝง/(ปีที่พิมพ์,/หน้า)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อนามแฝง,/ปีที่พิมพ์,/หน้า)
ทมยันตี (2540, หน้า 49-53)	(ทมยันตี, 2540, หน้า 49-53)
Omega (2002, p. 51)	(Omega, 2002, p. 51)

7. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่ผู้แต่งมีบรรดาศักดิ์ ยศ หรือฐานันดรศักดิ์

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ บรรดาศักดิ์ ยศ/ชื่อ-สกุล/(ปีที่พิมพ์,/หน้า)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (บรรดาศักดิ์ ยศ/ชื่อ-สกุล,/ปีที่พิมพ์,/หน้า)
พล.ต. ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (2524, หน้า 14-15)	(พล.ต. ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2524, หน้า 14-15)
คุณหญิงแม้นมาส ขวลิต (2525, หน้า 9)	(คุณหญิงแม้นมาส ขวลิต, 2525, หน้า 9)

8. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่ผู้แต่งมีสมณศักดิ์

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อสมณศักดิ์/(ปีที่พิมพ์,/หน้า)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อสมณศักดิ์,/ปีที่พิมพ์,/หน้า)
พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (2552, หน้า 8-12)	(พระพรหมมิ่งคลาจารย์, 2552, หน้า 8-12)

9. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหางานที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งหรือชื่อบรรณาธิการ

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ “ชื่อบทความ”/(ปีที่พิมพ์,/หน้า)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (“ชื่อบทความ”/,ปีที่พิมพ์,/หน้า)
“สหรัฐอเมริกา กับเวียดนาม” (2530, หน้า 3)	(“สหรัฐอเมริกา กับเวียดนาม”, 2530, หน้า 3)
“Instruction in Junior” (1987, pp. 57-58)	(“Instruction in Junior”, 1987, pp. 57-58)

10. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหางานที่ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุล/(ม.ป.ป./หน้า) Last Name/(n.d./pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุล/ม.ป.ป./หน้า) (Last Name,/n.d./,pp.)
คมทวน คັນธู (ม.ป.ป., หน้า 18)	(คมทวน คັນธู, ม.ป.ป., หน้า 18)
Daly (n.d., pp. 25-26)	(Daly, n.d., pp. 25-26)

11. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาจากบทสัมภาษณ์

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุล/(การสื่อสารส่วนบุคคล/วัน/เดือน/ปี) Name/(personal communication,/M/D,/Y)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุล/การสื่อสารส่วนบุคคล/วัน/เดือน/ปี) (Name,/personal communication,/M/D,/Y)
ยุพิน เตชะมณี (การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 พฤษภาคม 2557)	(ยุพิน เตชะมณี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 พฤษภาคม 2557)
C.M. Nyamboga (personal communication, March 19, 2006)	(C.M. Nyamboga, personal communication, March 19, 2006)

12. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาจากข้อมูลที่ถูกอ้างถึงในเอกสารอื่น

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุล/(ปี/อ้างถึงใน/ชื่อ-สกุล,ปีที่พิมพ์,หน้า) Last Name/(as cited in/Last Name,/Year,/pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุล,ปี/อ้างถึงใน/ชื่อ-สกุล,ปีที่พิมพ์,หน้า) (Last Name/as cited in/Last Name,/Year,/pp.)
กุลธิดา ท้วมสุข (2554, อ้างถึงใน อุษณี ศรีสารคาม, 2555, หน้า 10)	(กุลธิดา ท้วมสุข, 2554 อ้างถึงใน อุษณี ศรีสารคาม, 2555, หน้า 10)
Miller (1982, อ้างถึงใน ณรงค์ ป้อมบุปผา, 2526, หน้า 4-6)	(Miller, 1982 อ้างถึงใน ณรงค์ ป้อมบุปผา, 2526, หน้า 4-6)
Maslow (1984, as cited in Wilson, 1988, pp. 15-18)	(Maslow, 1984 as cited in Wilson, 1988, pp. 15-18)

13. การอ้างอิงราชกิจจานุเบกษา

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อกฎหมาย/(ปี)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อกฎหมาย,ปี)
พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 (2562)	(พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562, 2562)

หมายเหตุ

- เอกสารที่นำมาอ้างอิงมากกว่าสองแหล่งข้อมูล ให้เขียนเรียงตามลำดับตัวอักษร และคั่นด้วย ;
- กรณีที่ไม่มีวันที่เผยแพร่ปรากฏ ให้ใส่ ม.ป.ป. หรือ n.d.
- การอ้างอิงราชกิจจานุเบกษาท้ายข้อความในเนื้อหานั้น ให้ใช้ชื่อย่อกฎหมายและตามด้วยปี

รูปแบบรายการอ้างอิง

1. หนังสือทั่วไป

- ภาษาไทย ชื่อ/สกุล/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อหนังสือ/(ครั้งที่พิมพ์)/สำนักพิมพ์.
- ภาษาอังกฤษ Author, A. A. (Year)./Title of the book/(Edition ed.)/Publisher.
- ตัวอย่าง สุทธิ ชัตติยะ และวิไลลักษณ์ สุวจิตตานนท์. (2554). *แบบแผนการวิจัยและสถิติ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2539). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525* (พิมพ์ครั้งที่ 6). ราชบัณฑิตยสถาน.
- Wonnacott, T. H., & Wonnacott, R. J. (1969). *Introductory Statistics* (5th ed.). John Wiley and Sons.
- American Library Association. (1963). *Let's Read Together: Books for Family Enjoyment*. American Library Association.

หมายเหตุ กรณีผู้แต่งไม่เกิน 20 คน ให้ใส่ชื่อทุกคน

หากผู้แต่งมากกว่า 20 คน ให้ ชื่อ นามสกุล^{คนที่1}, ชื่อ นามสกุล^{คนที่2}, คนที่3, คนที่4, คนที่5, คนที่6, คนที่7, คนที่8, คนที่9, คนที่10, คนที่11, คนที่12, คนที่13, คนที่14, คนที่15, คนที่16, คนที่17, คนที่18, คนที่19, และชื่อ นามสกุล^{คนสุดท้าย}./ (ปีที่พิมพ์)/ชื่อหนังสือ/(พิมพ์ครั้งที่)/สำนักพิมพ์. URL (กรณีเป็นออนไลน์)

1.1 หนังสือแปล

- ภาษาไทย ชื่อ/สกุล/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อเรื่อง (ชื่อผู้แปล/ผู้แปล; พิมพ์ครั้งที่). สำนักพิมพ์. (ผลงานต้นฉบับตีพิมพ์ในปี/ปี)
- ภาษาอังกฤษ Author, A. A./(Year)./Title (Translator's name,/Trans.; Edition)./Publisher./ (Original work published in Year)
- ตัวอย่าง G. Wilianm Skiner (2564). *Chinese society in Thailand* (พรณี ฉัตรพลรักษ์, ผู้แปล). มติชน. (ผลงานต้นที่พิมพ์ที่พิมพ์ในปี 2529)
- Coelho, P.(1993). *The alchemist* (A. R. Clarke, Trans.). HarperOne. (Original work published 1988)

2. บทความในหนังสือรวมเรื่อง/เอกสารการสอน

ภาษาไทย ชื่อ/สกุล/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อบทความ./ใน/ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก.)/ชื่อหนังสือ/(หน้า/เลขหน้า)/สำนักพิมพ์.

ภาษาอังกฤษ Author, A. A./ (Year)/Title of the chapter./In Editor/(Eds.)/Title of the book/(pp./xx-xxx)/Publisher.

ตัวอย่าง จุลทรศน์ พยาขรานนท์. (2548). ศิลปกรรมในพระพุทธศาสนา. ใน สุวรรณี สันต์ธนะ วาณิช (บ.ก.), *ศาสนศิลป์ในชุมชนธนบุรี* (หน้า 69-90). มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
Druxman, R. (2003). Designing Opportunities for Learning. In Norton, P., & Wiberg K.M. (Eds.), *Teaching with Technology* (pp. 17-41). Thomson Wadsworth.

3. บทความในวารสาร

แบบเล่ม

ภาษาไทย ชื่อ/สกุล/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร,/ปีที่(ฉบับที่)/หน้า/เลขหน้า.

ภาษาอังกฤษ Author, A. A./ (Year)/Article title./Journal name,/Volume(Issue),/pp./xx-xxx.

ตัวอย่าง วัฒนะ จุฑะวิภาต. (2556). ผ่าทอกับชีวิตคนไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*, 6(2), หน้า 103-126.
Carter, J. S., Corra, M., Carter, S. K., & McCrosky, R. (2014). The Impact of Place? A Reassessment of the Importance of the South in Affecting Beliefs about Racial Inequality. *The Social Science Journal*, 51(1), pp. 12-20.

แบบออนไลน์

ภาษาไทย ชื่อ/สกุล/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร,/ปีที่(ฉบับที่)/หน้า/เลขหน้า./URL

ภาษาอังกฤษ Author, A. A./ (Year)/Article title./Journal name,/Volume(Issue),/pp./xx-xxx./URL

ตัวอย่าง จักรพันธ์ พรหมฉลวย. (2565). กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ จังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*, 5(1), หน้า 8-23. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/human_dru/article/view/252323

4. เอกสารรายงานการประชุมทางวิชาการ

ภาษาไทย ชื่อ/สกุล/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อบทความ/ใน/ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก.)(ถ้ามี)/ชื่อหัวข้อการประชุม/(หน้า/เลขหน้า)/สถานที่.

ภาษาอังกฤษ Author, A. A./ (Year)./Title./In/ Editor /(Ed. หรือ Eds.)/Conference Name/(pp./xx-xxx)/Location.

ตัวอย่าง ธุพล คงน้อย, ศกร คุณวุฒิฤทธิธน, ธนาทิพย์ สุวรรณโสภี และอภิญญา หิรัญวงษ์. (2552). ปัจจัยที่มีอิทธิพลและสหสัมพันธ์ระหว่างปริมาณและคุณภาพน้ำเชื้อพ่อพันธุ์โคนมที่เลี้ยงดูในเขตภาคกลางของประเทศไทย ใน *เรื่องเต็มการประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 47: สาขาสัตว (หน้า 182-190).* มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Katz, I., Gabayan, K., & Aghajan, H. (2007). A multi-touch surface using multiple cameras. In J. Blanc-Talon, W. Philips, D. Popescu, & P. Scheunders (Eds.), *Lecture notes in computer science: Vol. 4678. Advanced concepts for intelligent vision systems* (pp. 97-108). Springer-Verlag.

5. วิทยานิพนธ์

5.1 วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิตและวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ที่ไม่ได้ตีพิมพ์

ภาษาไทย ชื่อ/สกุล/(ปีที่เผยแพร่)/ชื่อวิทยานิพนธ์/[วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์ หรือ วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]/ชื่อมหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ Author, A. A./ (Year)./Thesis Name/[Unpublished Doctoral Dissertation or Unpublished master's thesis]./University.

ตัวอย่าง อัครพล นิยมรัตน์. (2554). *แบบจำลองการจัดการความรู้สำหรับการบ่มเพาะธุรกิจในมหาวิทยาลัยในประเทศไทย* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Prapat Pawinan. (2005). *Appropriate Tree Species and Techniques for Direct Seeding for Forest Restoration in Chiang Mai and Lamphun Provinces* [Unpublished Master's Thesis]. Chiangmai University.

5.2 วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิตและวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตจากเว็บไซต์ (ไม่อยู่ในฐานข้อมูลเชิงพาณิชย์)

ภาษาไทย ชื่อ/สกุล/(ปีที่เผยแพร่)/ชื่อวิทยานิพนธ์/[วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต หรือ วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]/ชื่อเว็บไซต์./URL

ภาษาอังกฤษ Author, A. A./(Year)./Thesis Name/[Doctoral dissertation or Master's thesis]./Website Name./URL

ตัวอย่าง ทศพร โพธิ์เนียม. (2559). การผลิตแผ่นขึ้นไม้อัดจากต้นธูปฤๅษีและการประยุกต์ใช้
สำหรับงานประดิษฐ์ [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี]. RMUTT.
<http://www.repository.rmutt.ac.th/dspace/bitstream/123456789/2956/1/RMUTT-154583.pdf>
อัครพล นิยมลรัตน์. (2554). แบบจำลองการจัดการความรู้สำหรับการบ่มเพาะธุรกิจใน
มหาวิทยาลัยในประเทศไทย [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่]. CMU. <http://cmuir.cmu.ac.th/jspui/handle/6653943832/21384>

5.3 วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิตและวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตจากฐานข้อมูล เชิงพาณิชย์

ภาษาไทย ชื่อ/สกุล/(ปีที่เผยแพร่)/ชื่อวิทยานิพนธ์/(หมายเลข UMI หรือ เลขลำดับอื่น ๆ)/
[วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต หรือวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ชื่อ
มหาวิทยาลัย]/ชื่อฐานข้อมูล.

ภาษาอังกฤษ Author, A. A./(Year)./Thesis Name/(UMI Number or Other Serial
Number)/[Doctoral Dissertation or Master's thesis, University]./Database
Name.

ตัวอย่าง Becker, J. C. (2013). *Landscape-level influences on community
composition and ecosystem function in a large river ecosystem*
(Publication No. 3577776) [Doctoral dissertation, Graduate Council of
Texas State University-San Marcos]. ProQuest Dissertations and Theses
Global.

6. บทความในนิตยสารหรือหนังสือพิมพ์

แบบตีพิมพ์เป็นรูปเล่ม

- ภาษาไทย ชื่อ/สกุล/(ปี,/วัน/เดือน)/ชื่อคอลัมน์/ชื่อหนังสือพิมพ์/หน้า/เลขหน้า.
- ภาษาอังกฤษ Author, A. A./ (Year,/Month/Day)/Column Name./Newspaper Name,/p./xx.
- ตัวอย่าง ไตรรัตน์ สุนทรประภัสสร. (2560, 8 พฤศจิกายน). อนาคตจีน-อเมริกา. *เดลินิวส์*, หน้า 6.
Kington, J. (2005, December 23). East Timor's Search for Justice. *Bangkok Post*, p. 12.

แบบออนไลน์

- ภาษาไทย ชื่อ/สกุล/(ปี,/วัน/เดือน)/ชื่อคอลัมน์/ชื่อหนังสือพิมพ์/URL
- ภาษาอังกฤษ Author, A. A./ (Year,/Month/Day)/Column Name./Newspaper Name./URL.
- ตัวอย่าง นิตการุณย์ มิ่งรุจิราลัย. (2563, 2 กันยายน). โอกาสในวิกฤติที่อยู่อื่น. *ไทยรัฐออนไลน์*.
<https://www.thairath.co.th/news/foreign/1921920>

7. ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง ประกาศ ของหน่วยงาน ที่ไม่ได้จัดทำเป็นรูปเล่ม

- ภาษาไทย ชื่อหน่วยงาน/(วัน/เดือน/ปี)/ชื่อประกาศ.
- ตัวอย่าง มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (22 เมษายน 2551). ระเบียบมหาวิทยาลัยรามคำแหงว่าด้วย
ความมั่นคงปลอดภัยของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร พ.ศ. 2551.

8. หนังสือราชการ (เช่น หนังสือภายนอก/ภายใน)

- ภาษาไทย ชื่อหน่วยงาน/(ปี,/วัน/เดือน)/ชื่อเรื่อง (เลขที่หนังสือ)/URL หรือแหล่งจัดเก็บ.
- ตัวอย่าง กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม. (2563, 29 กรกฎาคม).
ขอให้เร่งรัดให้มีประมวลจริยธรรม (อว 0233.1(1.22)/ว 897). สำนักปลัดกระทรวง
การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม.

9. ราชกิจจานุเบกษา

- ภาษาไทย ชื่อกฎหมาย/(วัน/เดือน/ปี)/ราชกิจจานุเบกษา/เล่มที่/ตอนที่/หน้า/เลขหน้าที่ใช้อ้างอิง.
- ตัวอย่าง ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การแบ่งส่วนราชการในมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
(12 ตุลาคม 2542). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 116 ตอนพิเศษ 79 ง, หน้า 17-18.

10. เอกสารโบราณ

- ภาษาไทย ชื่อเรื่อง/[ประเภทของเอกสาร]/(ปีที่สร้าง)/ลักษณะเส้นหรือรายละเอียดของเอกสาร (ถ้ามี)/ชื่อหน่วยงานที่เป็นเจ้าของ,/เลขที่เอกสาร.
- ตัวอย่าง กฎกระทรวงกลาโหมให้แก่พระยานครศรีธรรมราช จ.ศ. 1173 [กระดานเพลา]. (จ.ศ. 1173).
อักษรไทย, ภาษาไทย, เส้นดินสอ. หอสมุดแห่งชาติ, เลขที่ 15 หมวดจดหมายเหตุ กท.ร.2.
ความทรงจำเรื่องกรุงเก่าเสียแล้วเจ้าตากมาตั้งเมืองธนบุรี [หนังสือสมุดไทยดำ]. (จ.ศ. 1129).
อักษรไทย, ภาษาไทย, เส้นขาว. หอสมุดแห่งชาติ, เลขที่ 28 หมวดจดหมายเหตุ ธบ.

11. พระไตรปิฎก

- ภาษาไทย ชื่อพระไตรปิฎก/เล่มที่/(ปีที่พิมพ์)/สำนักพิมพ์.
- ตัวอย่าง สุตตขุ. ขุททกปาฐมมปทคาถา สุตตนิปาตา เล่มที่ 25. (2537). มหามกุฏราชวิทยาลัย.

12. เว็บไซต์

- ภาษาไทย ชื่อ/สกุลผู้เขียน/(ปีที่เผยแพร่)/ชื่อบทความ./ชื่อเว็บไซต์./URL
- ภาษาอังกฤษ สกุล/อักษรย่อชื่อผู้เขียน/(ปีที่เผยแพร่)/ชื่อบทความ./ชื่อเว็บไซต์./URL
- ตัวอย่าง วิศรุต สันมาแอ. (2563). เทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ มะเขือเทศ. สถาบันวิจัยพืชสวน. <http://www.doa.go.th/hort/?p=18779>
- Rebecca Blood. (2000). *Weblogs: A History And Perspective*. Rebecca's Pocket. http://www.rebeccablood.net/essays/weblog_history.html

13. โซเชียลมีเดีย

13.1 Facebook

- ภาษาไทย ชื่อผู้โพสต์. (ปี,/วัน/เดือน). เนื้อหาของโพสต์ 20 คำแรก. [Video or Image attached]. Facebook. URL.
- ตัวอย่าง วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. (2568, 18 กรกฎาคม). วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีปรับค่าพิจารณาบทความและค่าสมาชิก [Image attached]. Facebook. <https://www.facebook.com/photo?fbid=507549064955180&set=a.198968442479912>

13.2 Instagram

- ภาษาไทย ชื่อผู้โพสต์ [@username]. (ปี,/วัน/เดือน). เนื้อหาของโพสต์ 20 คำแรก.
[Photograph]. Instagram. URL.
- ตัวอย่าง New Zealand Police [newzealandpolice]. (2019, November 15). *Class of 2019 // Wellington dogsection [paw prints emoji] #fridayfloof*
[Photograph]. Instagram. https://www.instagram.com/p/B43Cl_-J9pN/

14. YouTube หรือ Streaming Video

- ภาษาไทย ชื่อ Username./ (ปี,/วัน/เดือน)./ชื่อเรื่องคลิปวิดีโอ/[Video]./URL
- ภาษาอังกฤษ Username Uploader. (Year,/Month/Day)./Title of Work/[Video]./
YouTube.URL
- ตัวอย่าง human DRU. (2564, 25 พฤษภาคม). ผลการดำเนินงานโครงการ U2T คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี [Video]. YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=3KOkdlZc1DQ>

15. สารานุกรมหรือพจนานุกรม

- ภาษาไทย ชื่อ/สกุล./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง/ใน/ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก.) ถ้ามี/ ชื่อสารานุกรมหรือ
พจนานุกรม/(เล่มที่,/หน้า)/สำนักพิมพ์./URL(ถ้ามี)
- ภาษาอังกฤษ Author, A. A./ (Year)./Subtitle of the Encyclopedia Article./In/Editor / (Ed. หรือ
Eds.)/Subtitle of the Encyclopedia/(Vol./pp./xx-xxx)/ Publisher Name.
- ตัวอย่าง สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2542). โนรา. ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้* (เล่ม 8, หน้า
3871-3911). มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทยธนาคารไทยพาณิชย์
- Keränen, L. (2014). Biopreparedness and biosecurity. In T. L. Thompson (Ed.),
Encyclopedia of health communication (Vol. 1, pp. 113-116). SAGE
Reference.

เอกสารอ้างอิง

มหาวิทยาลัยนเรศวร. (2565). *การเขียนบรรณานุกรม รูปแบบ APA 7th*. <https://www.nupress.grad.nu.ac.th/การเขียนบรรณานุกรม/>

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย. (2563). *คู่มือการเขียนเอกสารอ้างอิงและบรรณานุกรม APA 7th edition มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย*. <http://eng.rmutsv.ac.th/engineeri/sites/default/files/u761/5.3%20คู่มือเขียนเอกสารอ้างอิงและบรรณานุกรม-APA.pdf>

วรวิทย์ จันทร์สุวรรณ. (2565). *การเขียนอ้างอิงแบบ APA 7th*. https://web.rmutp.ac.th/woravith/?page_id=1840

ห้องสมุดสถาบันการพยาบาลศรีสวรินทิรา สภากาชาดไทย. (2563). *รูปแบบการเขียนบรรณานุกรม APA 7th edition*. <https://lib.stin.ac.th/wp-content/uploads/ข้อมูล/คู่มือ/รูปแบบการเขียนบรรณานุกรม-APA-7.pdf>

*** สามารถส่งบทความออนไลน์ได้ที่ ***

https://so02.tci-thaijo.org/index.php/human_dru